

האבות והבנים

ספור-אהבים

כח

שלום יעקב בן-חיים מלשה אפרסין.

ארעסא

ברפוס מ. א. בעלינסאן.

הרכח

האבות והבנים

ספור־אהבים

מאת

שלום יעקב בן־חיים משה אברמוביץ.

אדעסא

בדפוס מ. א. בעלינסאן.

תרמ"ח

לכבוד

נביר ונדיב מפואר , יקר רוח ואיש תבונה , חוטר מגזע
אצילים , נודע לשם ולתהלה בצדקתו וישרת לבבו , מוה'
שמעון נ"י בהרב החכם מהו' נפתלי הירץ ויל ,

המכונה

סימאני בערנשטיין

מיקורי אדעסא

מִנְחַת זָכוֹן
מִזְכָּרַת אֶהָבָה

מאת

המחבר.

אדון נכבד !

ירושת פליטה לנו השפה העברית מכל מחמדנו בימי קדם. אותה השאיר ה' למחיה, לחיות בה. לעתים מזומנים, רוח בני עמנו ולהעיר תשוקתם לדבר הכמת בינה. משפת עבר תפחה תמיד השכלת היהודים, על ידה תחל רוח הדעת לפעמם ורבים מישני אולת יקצו לחיי עולם. היא היתה ראשית השכלת היהודים בארצות המערב ומטה אלחים היתה לראשונה בידי משה בדרמנחם. אשר בו שם בגרמניא אותותיו. באור התורה. המאספים ובכורי העתים. ועוד ספרי חכמי לב המה חדשו רוח נכון בקרב העברים; המה הביאו להם חיל ידועות הטבע ולשונות הגוים; המה שחרו אותם מיסר והעירו און להם לשמוע בלמודים ולהתהלך באור החיים. עד כי עתה אחינו שמה עם כל עם הארץ שפה אחת ודברים אחרים. גם בקרב רבבות אלפי ישראל, הגרים בארצנו, אשר בסבות מסבות שונות הם בודרים במעוריהם, סקק מידועות העולם, ואינם יודעים עוד שפת המדינה, הנה גם בקרבם הלא יתעורר החפץ בראשונה לפדע והשכל רק על ידי השפה העברית. היא תפקח עיניהם ותלמדם ראשית דעת; היא תתן שפע חיים בנעוריהם ובקניהם והיא תוכיח דרכם אל פניהם ותעוררם להושב צעד. לטוב להם כל הומים. הדבר הזה ברור הוא לכל מבין, לכל היודע רוח בני עמנו ולא אהת שמענותו מפי סופרים ומשכילים על דבר אמת, ובכללואת מעשים המה, גם מהחושבים השכלת אחינו, המתעוררים להתווק בשפה העברית ולעשותה למליץ בינותם ובין העם; מעטים

המה למורת רוחנו, גם מהרואנים לטובת היהודים והשכלתם, אשר יתמכו בירי
החברי חברים מסופרי העברים. למען יוכלו להועיל, ובעבור זה השכלת
היהודים תתנהל בעצלתים בארצנו; ובעבור זה יש מִאֶפֶל בין המשכילים ובין
המזן בני עמנו ולא יקרבו זה אל זה, וירי המבקשים לעמוד בפרץ ולתקן לא
תעשינה תושיה. – ואם על זה דָּוָה לבנו, הנה מה נשלח במצאנו באחר
המקומות איש נדיב, אשר בחשבו טובת עמו יחזיק גם בשפתו וביד סופרים.
להשכיל להיטב. האיש ההוא יפתב עם מצדיקי ררבים, וזרון לבני ישראל עד עולם.
אתה הוא אדני האיש הנדיב, אשר מצאתי בעיר משכנך! אתה דורש טוב
לעמך באמת וימינך פשוטה לתמוך תמיד כל דבר טוב ומועיל בלבב שלם
ובנפש הפצה. עשות חסד ואהבת עמך והצנע לכת אלה מדותיך הטובות. אשר
ירושה הן לך מאבותיך המהוללים ומאביך היציר באדם. ואם רבים בעירך יודוך
אדני וזכר רב טובך יביעו, אף אני אודך בקהל ולשמך אקריש את ספרי זה עקב
אשר רוחך נאמנה את שפתנו הקרושה והפין אתה בטובת עמנו בכל מאדך. וערבה
לך אדני מנהתי הדלה הזאת, כי היא מוגשה ברגשי אהבה ותורה מקורות לב

אוהבך, מוקירך ומכבדך בערכך הרב

ישי אֶרְמְיָאן.

האבות והבנים

הַפֶּר בְּרִית.

— מה לך אפרים, כי קראת לי בקול פחדים, שאלה שָׁרָה את אישה,
אשר הלך בועם אחת הִנֵּה ואחת הִנֵּה בחררו. מה לך, כי הרימות קול ותבהל
להביא אותי אליה? המרטת דע, כי בלעדי לא תרים האמה את ידה לשפות
הסיר, בלעדי לא ירברבו הערש ולא יטאמאו הבית, ובלעדי לא יגע איש לכל
עבדת מלאכה. פֶּשׁוּר מִסְבָּל בעולו הקשה אנכי כל היום, אויה לי! — הירעת
כי חדש אלול עתה, עת המועדים הגיעה וקול השופר נשמע בעירנו, ואני,
אויה לי! לא החלתי עוד להכין לחג. סובב סובב הולך ראשי כגלגל, בזכרי
כי יקברו ימי חתונת בננו ועוד לא הכינתי מאומה. אויה לי, הומן קצר
המלאכה מרובה! —

אפרים היה איש עשיר ונשוא פנים בְּקָסְלוֹן וּמַעֲשָׂהוּ בְּאֶרְעָסָא
עיר רוכלת העמים, כי שם בִּית־דִּקְלָתוֹ, אֲשֶׁר עָשָׂה זֶה יָמִים רַבִּים, וּבֶן
מֶשֶׁק בֵּיתוֹ אֱלִיעֶזֶר, אִישׁ קָרוֹב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחַת שְׂרָה אִשְׁתּוֹ. וְהֵלֵךְ אֲפֹרִים מֵעִירוֹ
יָמִים יָמִימָה, לְהִשְׁגִּיחַ וּלְרַאֲוֹת הַלִּיכּוֹת בֵּית-מִסְרָו בְּאֶרְעָסָא, וְאַחֲרֵי
יֹשֵׁב שָׁמָּה כַּחֲדָשׁ יָמִים שָׁב אֶל בֵּיתוֹ קָסְלוֹנָה בְּמַתָּנוֹת רַבּוֹת: בְּגִלּוּמֵי
תַּכְלֵת וּרְקֵמָה וּבִמְשַׁפְּחוֹת וּבִצְנִיפּוֹת וּבְשִׁלְמוֹת הִרְבָּה מְאֹד לְאִשְׁתּוֹ וּלְבָנָיו. גַּם
הָבִיא בָּכָל יָמָיו מִזְמֶרֶת אֶרֶץ הַקָּדָשׁ: תַּאֲנִים וְצִמְקִים, בְּמַנִּים וּשְׂקָדִים עִם כָּל פְּרִי
מִגְדִּים וַיֵּין חִלְבוֹן טוֹב. אֲכַמְזֵי מִלֹּאזֹּת מִיָּד כָּל טוֹב, עַד אֲשֶׁר הָיָה לְמִלָּה לְכָל
הָעִיר: כִּי אֲפֹרִים טוֹבֵל בְּשֶׁמֶן רַגְלָו וּבְנֵי בֵיתוֹ רוֹחֲצִים בְּפִלְגוֹת נְהַרֵּי נְחָלֵי רַבִּישׁ
וּחִמְמָה. וְנָשִׂי קָסְלוֹן סָפְרוּ תְּמִיד אֶת כְּבוֹד שְׂרָה וְרוֹב אֲשֶׁרָּה, כִּי בַעֲלָה יֵתֵן
יָקָר לָהּ וְאַרְשֶׁת שְׁפָתֶיהָ כָּל יִמְנַע סָלָה. וּבְכָל-זֹאת הָיְתָה שְׂרָה כְּמֵתְאוֹנֶנֶת
תְּמִיד עַל גִּזְרֵלָהּ הַזֶּה, כִּי אֵין לָהּ דִּי מַחְסוּרָה וְתוֹנֵחַ מְשָׁלוֹם נַפְשָׁה. כַּכָּה בְּקֻשָּׁה
גַּם תּוֹאֲנָה תְּמִיד לְעֵצוֹק עַל אֲנָשֵׁי הַבַּיִת, כִּי נִרְפִּים הֵם נִרְפִּים וְרַק הֵיא לְבִרָה
צוֹפִיָּה הַלִּיכּוֹת בֵּיתָה וְנִלְאָה מִנְשֹׂא כָּל הַמְּשָׂא הַזֶּה, אִם כִּי בִּאֲמַת לֹא עָשָׂתָה

דבר ועוד הפריעה את כל איש ממעשיו בצעקה.

— הנחמי! אמר אפרים לאשתו בשחוק מכאיב יורד חררי בטן, הנחמי! כי הניח ה' לך מעצבך ומרגנך ומן העבודה הקשה. — בִּבְרָךְ שֶׁלַח אֶצְבְּע וְהוֹרָה לָהּ צָרוֹר מִכְתָּבִים עַל הַשְּׁלָחַן. אַחֲרֵי-כֵן הַחֹזֶק בָּהּ וַיֹּאמֶר: הֵא לָךְ צִמְדִּים עַל יָדֶיךָ וְעִגְלִים עַל אֹזְנֶיךָ!

— אבוי! צעקה שרה בתמחון לבב ונערה כפה מתכוּן בכלי הפין, אשר נתן אישה בידה, כאיש נסוג אחור בבהלה אם תחת שושנה עלה בידו חזה. אבוי! הלא המה הצמידים והעגילים, הנשלחים אֶשְׁכֶּר לַבַּת יִרְמְיָאֵל בְּבוֹאָהּ בַּמִּסְתָּה הַבְּרִית עִם בָּנָהּ, עִם שְׁמֵעוֹן!

— עוד תשובי להשתומם יותר, השיב אפרים במנוחה-טרומה, כמו דומית-יה, השוררת מעל הרי שרפה בטרם יחצבו להבות אֵשׁ. שְׁמֵעִי נָא וְאֶקְרָא בְּאוֹזְנֶיךָ אֶת כָּל הַכְּתוּב פֶּה בְּאֵזְרָת הַזֹּאת עַל אֲדוֹת בְּנֶיךָ יַחֲדָיְךָ וְפָחַד וְרִתָּב לָבֶךָ. .... עוד שחוק מר התמלט כברק מפיו, אחריו שאג קול וירעם בחמה אפו:

— הוי! מדוע לא מבטן לקבר הובל בננו זה סורר ומורה, הנולד לבשתי ולבושת ערות משפירתי הקדושה, למה זה מרחם יצא להראני עמל ויגון ולכלות בבושת ימי שיבתי? סעת ארח לחברה עם פועל און, עם חוד המורה בבית-הספר, לבי נשבר בקרבי והוחלתי, כי אמרה בעב פשעו בעוד ימשכרו בחבלי-שוא, אבל פְּעֻבּוֹת הַעֲגֵלָה הִיתָה הַטָּאָה, הֵן הִבִּיא אֶל בֵּיתוֹ הַנִּעְבָּה, אֶת הַתִּנִּיָּה עִם הַבָּאִיר וְחַטָּאתוֹ זֹאת מוֹדַעַת עֵתָה לְכָל.

— אֲשֶׁה-לֹא מְלוּמְדָה אֲנִי, אמרה שרה ברוח כחה, ולכן שאני אם אֲשַׁלֵּךְ הַפֶּעַם אֶת אֲשֶׁר זֶה כִּבֵּר הַפְּצִיתִי לְשֹׁאֵל. הַגִּידָה נָא לִי, מַה זֶה תִּנִּיָּה, תַּעֲבֵבַת נַפְשׁ יְהוּדִי, אֲשֶׁר בְּגַלְלוּ הַבֵּית אֶת שְׁמֵעוֹן לְחֵי וּמִרְטַת פֶּאֶת רֹאשׁוֹ וְאוֹתוֹ לְאֶרֶץ הַשְּׁלָכָה?

השאלה הזאת, הנשאלת בתום-רוח, הביאה את אפרים במצודה השפיל קולו ויאמר:

— תניך הוא ראשי מלות תורה נביאים כתובים, את התורה הלא ידעת היא התורה הכתובה בספר צִיִּינָה וְרֵאִינָה, אֲשֶׁר תִּקְרָא בּוֹ מִדֵּי שֶׁבֶת בְּשִׁפְתוֹ וּשְׁנִים הַנּוֹתָרִים הֵמָּה כִּפְרֵי דְנִבְיָאִים.

— אם-כן, קראה שרה משתאה ומשתוממת, מדוע אפוא יתעבום היהודים וכל התונה בס לקלסה ולשנינה כעבר תורות וחלף חק? הבעבור זה הפלאת את מכות שמעון, כי בתורת ה' חפצו וּבִסְפְּרֵי נְבִיאֵינוּ יִהְיֶה גַּח! אֵין זֹאת כִּי אִם תִּלְעַן לִי אֶפְרַיִם, תִּלְעַן לֹאֲשֶׁה לֹא מְלוּמְדָה כְּמוֹנִי. —

מדבריה אלה נבוכו מעט עשתנות אפרים. הפרת פניו ענתה בו, כי חלף בקרבו רעיון-זר ויסיתו בשפק, אבל לא נקטו להתמהמה בתוכו. כי זה דרכם כסל לכל הנתעים בשוא וּשְׁטִי כֹזֵב, אֲשֶׁר גַּם בַּעַת יַעֲזֹב אֶלֵּיהֶם

לעתות רעיון בהיר אחד מרעיוני דעת, או עד מהרה יסער מקרבם כמוץ מגורן, מבלי תת לו ידים לנוח מעט ולהתבונן אליו הטוב הוא אם רע, אבל ידפוחו ויגרשוהו ויתאמצו לאמוס לבבם עוד יותר מבראשונה, לבלתי יבקע שם שביב אור דעת ומזקה וימש חשך. — אזכרה בהיותי נער הגידו לי רעי, כי לצדקה תחשב להרע לצפור דרוך ולהרוס קנה, יען אשר עזרה לרעה למחריבי בית קדשנו ותמט עליו גחלים, להגדיל המרורה*) והנה כאשר נכמרו לפעמים נהומי ורוח מבינתי שאלני, מדוע אפוא נרע לצפור תמימה זאת והיא נודדת ובאה מארצות תימן לחסות בצל קורתנו ותבטח בנו ושתה כן לה מעל חלון בתנו, בפנת הגן. עוד זאת, כי יש בה מועיל במהרה את הרוח מכל שיקן ותבער הרמש מן הארץ, ולו גם אמת נכון הרבר, כי אבותיה שרפו מקדש אל, הכי נפקד עון אבות על בנים? אם כן אפוא, הלא נשטום איש אחד, או עם כלו, בעבור אבותיו, שחרעו לפני אלפי שנים לאבותינו? אם כן אפוא, הלא נכבד גם את האנשים בגלל מעשה אבותיהם, אשר הצילו את רומא? — הנה אחרי כל המחשבות האלה התאמצתי להקשיח לבי עוד יותר ונחמתי בלבי על אשר חשבתי ככה באמרי כי הקצפתי את ה' והחללתי קדש בהגיון חל ופגול כזה, ובטח התרצתי אל ה' ? הלא בקני צפור תמימה זאת, אשר נתשתי ונתצתי. — רעיון דעת ההוא, אשר נגלה פתאם בנפש אפרים נדף עדי רגע, כהנרוף עשן, והרבה להעיר כל חמתו ויקרא :

— מה אדבר ואשתעה עם אשת פתיות כמוך! רב לך שרה, רב לך, אל נא תוסיפי לשאלני עוד הבלים כאלה... ואולם דעי, אנכי דעת קדושים אדע, והם אסרו אקר עד כל איש יהודי, אשר לבו רך עם אל, לבלתי ילמוד כתבי הקדש ומה לך עוד? —

המלים המעטות האלה היו בים להיות תשובה שלמה לשאלת שרה. וכאשר יגור הקנה במים, כן התנודדה כשהיתה שומעת את שם הקדושים הנכבד מפורש יצא מפי אישה, ובלב נכנע השיבה אמריה :

— אם הם אסרו, הטיבות אפרים כי חללת קדש ורמסת ברגלים את ה' נ"ך... ואנכי מראש הלא הקדמתי להגיד, כי אשה לא מלומדה אני. מה אני ומה חיי? אויה לי!

באנחה סוערה מקרב לב עמוק הושיט אפרים את ידו ויקח את האגרת מעל השלחן וישם אל אשתו פניו.

— בן רע תונת אמו" אמר בלב נשבר, לכן הפוני לקחת גם את חלקך בשת וכלמה ושמעי את דברי האגרת.

(*) במסורת קדומה זאת, המתהלכת בין דלת בני עמנו, נחלקו יהודי ליטא מיהודי פולין. הראשונים אומרים כמו שכתוב, והאחרונים אומרים לא כי, העכביש נשא גחלי אש לשרוף את בית המקדש, והדרור נשאה מים לכבות התבערה.

קורא: *

"לירידי הרבני הנגיד המפורסם מהר"ר אפרים נ"י"

"הנני מודיע לכם, שברוך השם אני בקו הבריאה. אמן כה לחי. — מאד אפלא, רהנה נאמר אפילו בהמות של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה וכו' בניהם לא כל שכן. ולפלא אסכן בעיני איך הביא על ידי מעלתו תקלה ודל".
— בערה אני ולא אדע אל מה ירומן המלים האלה, אמרה שרה בתמהון אל אישה, אשר העתיק לה דברי האגרת בלשון יהודית המדוברת. אבל אפרים לא שעה אל אשתו ויוסף לקרא:

"אנכי נכר הצדיק הישיש פלוני... שהיה איש מופת, כנודע ליודעי חן, ומשפחתי הקדושה מצוינת מעולם בשלשה דברים הללו: שלא שנו את לשון יהודי פולין, אשר היא שפת יהודים ישרים ולא ידעו גם לחתום בדשון הגוים, ובלשון הקדש היתה להם ידיעה גם-כן, אבל לא למדו חלילה פסוק, כלל וכלל לא, כנודע, ובכל-זאת הבר אבי זקני זצוקל חבור נפלא על תורה ועל הפטרות, ומאריך שם על פי פרדים, כידוע שהיה לו גלוי אליהו הנביא... גם לא שנו את בגדיהם, כנודע שבזכות זה נגאלו אבותינו וכו' וגם עתה בזמן הגזירה לא שנו חלילה אפילו ערקתא דמסאני, ובלם נושאים, בעזרת השם, בגדי-יהודים כשרים עם מנעלים ופומקאות כדת משה וישראל. ואפילו דודי... שהוא מעורב עם ערלים ונושא כובע עם ראשי-קובגד עם תפירה באמצע, אפילו הוא מחליף שמלתיו לכבוד שבת וילבש אז כובע-שעיר, שקורין שטרימלע בלעז. ועוד שאר מעלות טובות, שאין רשע. בהיש המעלות היקרות האמורות יש גם בי. והנה גם מעלתו הוא פ-ר-א-ב-א-א ומשפחה רמה ובודאי אתה ג"כ ידען ובר מעלה, ולזאת נעתרתי להתחתן אותך. — אבל שמעתי ותרנו בטני לקול צללו שפתי המין עם, כי בנף התתן יצא לתרבות רעה והתחבר לאנשים רעים וחטאים, שמבלים ימיהם בספרים חיצונים והמתרבים אצלנו בעוה"ר. אי שמים! שמעתי מספרים, כי בחרו נמצאו מליצה ספרים (ספרי מליצה) החדשים, הנדפסים בוויילנא ודרדוק ספר יטל בן-כלב-***) ופסוק ישעיה עם באור משה אדעסער-*** ראו לקרוע

(*) מערבוב האותיות השרועות והקלוטות והנפתלות בעקלקלות שונות לא היה ביכולתנו להעתיק לפני הקורא את כל דברי האגרת ככתבו והיינו נלחצים לפעמים להוסיף דבר ולתקן הרברים לפי חוקי הדרדוק. גם הצבנו ציונים להפיר ולקרב הענינים, בכדי שיקל להקרא והבין הבונה. אפס כי בכל עז התאמצנו לבלתי דרחיק חלילה עד מאד מסגנון הלשון. זכרה לנו אלוה למוכה ז (** א טאטינס א קינד-***) בשם הזה יכנו לגנאי את בן-זאב, מחבר "תלמוד לשון עברי".-****) את החכם הרמב"ם יכנו במעות אדעסער, לפי שנולד בעיר דעס"ווא, וישבשו דעס"ווא שבאשכנז בעיר אדעסא.

על שמועה כזאת, כי מלבד שאסור לאדם ללמד בנו מקרא כידוע*) הנה הוא עוד מוסיף חטא על פשע ללמוד עם הבאור, ימח שמו. מודיע אני למעלתו, כי יודע אנכי את הכל, גם ידעתי זאת, אשר עשה לכפרתך בערב יום הכפורים העבר...".

— לא הוא עשה זאת, אמרה שרה בנפש נענה, על דברתי, לא הוא עשה זאת, חלילה!... אויה לי! לא הוא, רק צוה להמשרת כי....

— מה לנו לכחד שרה! השיב אפרים בלב רגז ויוסף לקרוא:

"ידעתי גם ידעתי כי כחצות ליל ערב יום כפורים העבר גנב את תרנגולך הלבן, שהומנת בשבילך עוד מראש חדש אלול, וצבע אותו מכף רגלו ועד ראשו בצבע שחור, והיית מוכרה "להכות כפרות" בתרנגול שחור... הנשמע נבלה כוז? ! לזאת באתי להודיעך, שאני בהיש בחיים ושלוש וכל בני ביתי גיב בחיים ושלוש ואחזור לך את "התנאים" כי אני רוצה בשום אופן לתת את בתי הבתולה לעם הארץ.... גם שולח אני לך בחזרה את המתנות, ששלח מעלתו להבלה, ומעלתו יחזור לי גיב מצדו את המתנות ששלחתי לחתן, ודי לחכימא ברמיזא. — תכתב ותחתם לאלתר בין צדיקים גמורים. היום יום ד' פרשה שופטים. שנת גרתי לפיך, י— ה' ב' ע' ס. הקטן ירחמאל."

— איך מלאז לבו להתל בנו! נתנה שרה בקולה כנואשה, ואנכי, אויה לי! הלא זה הבינותי הכר לתנוגת בנו. הכל כאשר לכל הבינותי, קניתי דבש ונופת צופים לאפות רקיקים, קניתי גם ביצים ועופות הרבה: תרנגולים וברבורים אבוסים. אוי לי! מה אפוא אעשה עתה עם כל זאת, עם הדבש הטוב ועם העופות השמנים? "יכנס רוח באבי אביו!" (**)
— הרוח יכנס בלב בנך יחידך! דבר אפרים ריתת ותרק שן, השמעת? בלב בנך, אשר אני הולך אליו כעת לבשרהו הבשורה הזאת ולברכהו ביד חזקה וזרוע נטויה.

בעוד רגעים אחדים נשמע בבית המבשלים קול שרה, אשר צעקה משבר רוח וגערה באנשי ביתה. ומשרתים יתפזזו וחיל ורעדה יאחזו וצעקת תרנגולים וברבורים עלתה עד שמים. גם מחרד שמעון נשמע קול צעקה וקול ענות חלושה, ותרב בבית אפרים תאניה ואניה.

(*) עיין הכרמל שנה שנית, גליון ז' מכתב מארבעה חסידים.

(**) היא הקללה השגורה בפי כל בני פולין "א רוח אין ריין מאמענס טאמען אריין" המהדרים נוהגים לכפול השם מאמען ולשלוש וכו'.

ב

אַחֶר תָּכֶם וְאַחֶר תָּם.

בעלית-קיר קמנה, אשר שם היו אף מִשָּׁה וְשִׁלְחָן ושני כסאות ישובו למו שני רעים בליל הושענא-רבה ונדברו יחד. השמים התקדרו בעבים ומטר נתפ בעצלתים ארצה. כל כוכבי אור אספו נגהם, כמו געלה נפשם בעבודת משמרתם, להשקיף תמיד על האדמה השחרחרת, המלאה תוך וטרמה, ויפנו לה עורף. דומיה שאננה שוררה בכל העיר וחשכה גדולה נופלת עליה. רק לעתות נשמע קול הרוח, המתהלך לשוח בארבות-העשן, ושאון נמפי גשם, הרולפים מג ומרוח סערה יעבמו לפעמים ארחותם ויתדפקו על החלונות; גם קול מצעדי גבר ההולך שפי אל בית ה' עם מנורה בידו לתת שם זמרות כל הלילה: ולעתות נשמע קול שומר החנויות, אשר מרי יעור משנתו, קולו לעיר יקרא פעמים ושלוש לאות, כי על משמרתו הוא נצב כל הלילות. — הנה הלילה ההוא לקהו אופל ובכל מקום השליך הם! זורתי שם בשמים לא ינום ולא יישן שומר ישראל, אלהים יושב על כסא קדשו ומלאכי עליון נאספים בהמולה, לחרוץ משפט עמו, ולטמון ספר משפטים ודינם משנה העברה בין שפוני טמוני כל ספרי-דין הישנים מימות עולם, לחלק לפנות בקר לאיש איש תעודתו ואת אשר נגזר עליו. — גם עם אלהי אברהם בארץ לא יעלו על ערש יצועם, לתת שנת לעיניהם ולבני ישראל אור במושבותם. פה יושב איש אחד אצל השלחן וקורא בנעימות משנה התורה, להשלים אותה עד תומה, ומעת לעת אמנם ישפיל קולו מרוב שרעפיו בקרבן, ויתגנב להביט בלב חרד על הכותל לראות, הִנֵּה צר לראשו ויחיה, או סר צלו מעליו והשנה הוא מת. ועל השלחן הזה לעומתו עומדים נערים גדולים עם קטנים ועושים אנדות ערבי נחל, מספרים איש לאדו את קורותיהם ואת רוב אנוניהם, אשר רכשו היום, וכל מעשה הקפם וגבורתם בסור הילדים המשתקים ברחובות, ומהגים ומתלוצצים מטוב לב. ושם נצבת אם הבנים שמחה ותעשה לביבות-משלשות, אשר יאכלן היחודי שלש פעמים בשנה ויטעום בהן טעם ערן ורגשות קדש. — מהאעידה ומה אדמה לך הלבובה הנחמדה! הלא את תלפב את כל אשר בשם יעקב

יבנה: רואיך אליך ישגוהו בשמחת כל לבב, אליך יתבוננו ורשמי קורותיהם ותקות נפשם בך יחוּו. הראו נא ליהודי לביבה משולשת ויזכר שלשה דברים: יזכור ימי הפורים, אשר אז פדה ה' את יעקב וגאלו מיד צד ואויב, וכל דברי מגילת אסתר הלא יקרא על הלבבה הזאת; יזכור את יום הכפורים עת יבא להתיצב על ה' והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו, וגם ביום הושענא—רבה זה יזכור, אשר הוא קץ סליחה וכפרת פשע. — אך לשוא לצים תרחיבו פה תאדיכו לשון להבוות הלבבה בלוות שפתים, כי היא נולדת במזל מאדים, יען אשר בכל עת תעלה על אופק קצרת היהודי, ישמע קול מהלומות ומכה רבה במחנה העברים: קול כלי—געש ורועשים; קול שְׁכוּיִם אומללים, הנשחטים למאות ולאלפים; קול ערבי נהל נחבטים ומושלכים. נאמנים ונחמדים לי הרעש, המהומות והמהלומות האלה, כנגינות נבל וצלצלי שמע יעירו בקרבי רגשות מאלופות ורחשי לב ומחשבות מְרַבּוֹת, ואל על יקראוני, לבא בסוד שרעפי קדש על הקורות את בני ישראל ועל הגיגם והגיגונם. ובאמת הראו לי אתם צמאי חדשות וכתעבי ישנות מצבה יותר טובה ונצחית מהלביבה, הן עמודי מצרים ימושו וגבעותיהם תמוגינה, והלביבה הקטנה, יסודה מבצק, לדור דורים תעמוד ולא תמוש מפניו ומפי זרענו ומפי זרע זרענו מעתה ועד עולם! באהבת הלבבות אשנה תמיד, ולמורת רוחכם אצוה להכין לי בעתן הרבה הרבה מאד. — והנה בלילה ההוא, אשר כל יושבי העיר לא נתנו לעפעפיהם תנומה, ישבו בעלית—קיר קמנה שני אנשים וישיתו לאור הנר.

— השמרת מוצא שפתיך יונתן? שאל האחר.

— עשיתי, דוד, כאשר דברתי. השיב השני.

דוד היה כבן חמש ועשרים שנה, לא גבוה ולא שפל הקומה עם יפי עינים וטוב ראי. מלבושיו והליכותיו היו כאורח הארץ בזמן הזה. למד דעת מפי מורים וספרי חכמה, ויותר מזה מפי הנסיון, המורה הנאמן מאין כמוהו. כי בעודו רך וצעיר לימים התעו אותו אלהים מבית אביו לגור בארץ אחרת בין אנשים נכרים, ובעת ילדים אשר כגילו שמתו בילדותם והמיכו לבם בימי בחורותם באין הבין, הנה אז החל שכלו להתפתח וראה, כי הילדות והשחרות הבל. וזה מותר ילד מְסַכֵּן מילד עשיר, הן בעת השני קִפְנָק נפשו בחיק הוריו, וכל מעשיו, אם טובים ואם רעים, ייטיבו בעיניהם מבלי העלותם על מאונו—בקרת, אז על הראשון לחשב דרכיו ולהזהר מאד, כי כל לשון תקום אתו למשפט, וכל מעשהו שקול ויִשְׁקָל ועל כל מצעדיו ציבעה עינים, ובני האדם הלא המה מבקשים חשבונות רבים. במחיר יקר קנה דוד חכמה, לא בכסף ולא בזהב, כי אם בזעת אפו ויגיעת נפש. ידע לשונות העמים וגם באהבת השפה העברית שגה תמיד ועוד העיר את רוח רבים לכתוב בשפה הזאת חֲבָרִים מְחַבְּמִים להשכיל להועיל, בחשבו למשפט, כי כל עוד היהודים בארצנו בודדים במועדיהם ואינם מְבִירִים לְדַבֵּר כלשון עם המדינה, אין עצה להעתיקם מעמדתם

ולתת להם מהלכים בארצות חיים, ואין תתכולה להטות לבם לתבונה, רק בעזרת השפה ההיא לבררה. ויען אשר דבר השכלת היהודים נגע בלבו ויחשוב לתובה קדושה על כל איש משכיל לשית ירו עם העמלים להטיב מצב עמנו, ולהיות חבר לעושי טוב, הנה בקש לו כהונה כזאת, כי יוכל לאכול פת לחם ולהועיל גם הוא לבני עמו כפי יכולתו וכיד ה' עליו. ומאד שמח לבו כאשר הפצו בידו הצליח והיה לכורה בבית-הספר בעיר כסלון. אמנם לא רק בית הספר לבד היה המקום לפעלו, כי הגדיל תושיה ונשא רעו למרחוק, למשוק אליו צעירי כל יושבי כסלון, לפתח שכלם עורנו באבן ולהבינם אמרי בינה, וביתו היה ברבות הימים, בית ועד להצעירים, אשר באו אליו תרש לשמוע דקת מפיו ויקראו בתורת האהדים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא ובספרי חכמה ומליצה מאירי עינים. דוד לא פנה אל רהבים ושמי כוב הזקנים לימים להשיבם מדרכם ולעשות להם לב חדש ורוח חדשה, מדעתו כי לא תמיד יצלה להפיח רוח חיים בעצמות יבשות וכי כל עמלו יהיה לא לעזר ולא להועיל, רק להעלות חמה וקצף המהבילים, רק להגדיל המונס ושאונס ולהעיר רוגז והמולה ורעש גדול בעדתם, ואולם כל ישעו וכל הפצו לזרוע זרע הדעת בלב בני הנעורים, אשר לא יארכו הימים ויקומו המה תחת אבותיהם עם מהשבות נכונות ועם מזמות נכוחות ואז ימנה כל חסרון והיה העקוב למישור באין פוצה פה ומצפצף. הן אמנם איש רעים היה דוד ושמח את מתי סודו במתק שפתיו ובמדברו הנאוה, אבל לעתות אהב להתבודד ולצלול במחשבות לבו והכרת פניו הזועפים ענתה אז בו, כי רעות רבות אפפו עליו בימי חייו ונענה עד מאד. פגעי העת הקשיתו את לבו וילמדוהו להטות שכמו לסבול ולהתבונן לכל דבר בהשכל ודעת, עד כי השכל לבדו היה מְדַרְכֵּנו בדרך ילף ומלמדו תורת החיים; בכל-זאת לא הצליחו פגעינו לנער מנפשו כל הרגשותיו העדינות, הנמועות בו מלדה ומבטן. עם רוח בינתו התאחד לעתות רגש לבב, והרגש הזה הצליח לפעמים לפעמו ולעשותו למליץ ואיש הרוח. לכן בעת המה לבו לתבונה ולקבר חכמת בינה בהליכות העולם והטבע, הקשיב גם למשל ומליצה אזנו. — איש אשר כדור, הלא יעמוד תמיד כצופה על המשמר ויתבונן היטב לבלתי יתרצצו הלב והשכר בקרבו ולבלתי תעלה יד איש על רעהו, ואת כל מעשיו יביא תמיד במשפט אם טוב ואם רע. ....

יונתן היה ככן חמש ושלושים שנה, יליד פסלון. התהלך בחקת בני עירו ולא נבדל מהם במלבושיו והליכותיו, אבל בתוכו התחפש רוחו ואהב חכמה ומוסר-השכל, בזה דעת בעיניו נמאס ואת חכמי לב קבד, אכן בינתו היתרה שמה מעצר לרוחו, כי זממו כל יעבר-פיו, פן יבלע לו. במושב מְהֻבְּלִים ישב כתמים, לא התנבח אִתָּם לאמר לרע בעיניהם טוב ולטוב רע, לא הוכיח דרכם אל פניהם ולא הביע להם רוחו, אף ישב דומם כאיש אשר אין בפיו תוכחות ותם הוא ולא ידע; על-כן כבדוהו תושבי עירו ונתנו לו

מהלכים ביניהם. היה כותב דהסותרים את אנחותיהם וגם למד נערים ונערות את המכתב וארבעה אבות החשבון, ומזאת מצא חית ירו וטרף ביתו. — כי תבא קורא יקר פְּסֻלֹנָה, לא יכבד עליך למצוא שמה בית יונתן, כי גם ילד קמץ יגיד לך איה מקום משכנו, וכי תשאל על אדותיו בשער העיר יאמרו לך, כי הוא איש נכבד והולך תמים, רק בעיניך תביט עליו ותאהבו בלבך. — והנה מעת בא דוד אל עיר מולדתו הפץ בו יונתן מאד ואהבת נפשו אהבו.

בעת השיב יונתן, כי עשה כאשר דבר, הביט אליו דוד בנפש גרסה לתאבה, וכאיש אָסִיר התקוה שאלהו:

— הגידה נא לי יונתן רְעִי, היש לי תקוה?

— יש, אבל....

— אל תגרע לפני שיחה, קרא דוד, השיבני כל אשר בלבבך ואל תרבר עמדי בחירות.

— הכי חירות הנך מלוחי האלה? ארמה כי בָּנָה לרעי ומהשבות לבי. הוא אשר דברתי אליך זה כבר.

— ובכל זאת, דבר דוד תחנונים, הסר שמרה מפיה, נִצְרָה מעל דל שפתיך וספר לי הפל בָּאֵר היטב, כי אתה לא ידעת את נפש המצפה לדבר בכליון עינים, רגע ליום ויום לשנה בעיניו, ובשנה הלא יוכל להגלח חרשות הרבה ולהעשות חליפות שונות.

— הדמיון משנה עתים ומחליף את הזמנים ומסדר דברים כרצונו, ובכל זאת העולם כמנהגו נוהג. ומהעת ההיא, אשר יחדו המתקנו סוד ועד עתה, הנה באמת עבר רק כהדש ימים וחליפות עוד בל נעשו, ומי יודע אם חליפות כאלה, אשר אתה מבקש, יתכנו להיות גם אחרי שנים רבות... ואולם דע אפוא, כי אנכי עשיתי כעצתך והפצך בירי הצליח, וזה כשלשה שבועות אשר החלתי ללמדה....

— ואיכה נהיה הדבר? שאל דוד בחפזון.

— אפרים קרא אותי אליו ויבקשני להשיב דבר לְמַחְתָּנו, אשר הפר ברית.

— הפר ברית! קרא דוד מִשְׁתָּאָה ומשתומם.

— מזאת נדבר באחרונה. השיב יונתן ויוסף לספר: בהיותי אצל אפרים ראיתי לסבב פני הדבר, כי ילמד את רָחֵל בתו לכתוב, לבלתי תגרע מיתר רעותיה. נִאֲוֹת אפרים. ובמשך הימים הצלחתי לחקור את לבה ואבין הגיגה.

— במה? שאל דוד והמה אונן לשמוע דברי רעהו.

— ראיתי ראשית לי לרעת הַלֵּךְ נפשה, מה תחשוב על בני כְּסָלוֹן ודרכיהם ומה בני דוד החדש בעיניה. חקרתיה היטב וראיתי כי אף אמנם היא לא מלומדה ערנה, אכן רוח היא בקרבה, ובינת-אדם ישרה תְּבִינָה

לשמוע משפט ולהבין טוב מעם. ראיתי, כי הקסלונים לא זפו בעיניה והליבותיהם אף זרו לה. — ואיך הגעת אל המשפט הזה ועל מה אדניו הטבעו? שאל דוד ולבו פחר ורחב.

— ברתאסף אנשי העיר במוצאי שבת אל בית אביה להיטיב את לבם, אז ראיתי כי יפקד מקום רחל ואיננה, ותשב לה לבדד בחדרה. ויהי בשאלי אותה לא אחת ולא שתיים, בלמדי אותה, מה זה ועל מה זה? השיבה לי, כי לא תוכל לסבול עשן מקמרתם, ומכאב ראשה לא תוכל לנשוא קול מנגינתם. אז חשבתי בלבי, אני ידעתיך רחל, ידעתי כי תתחכמי לי להתעות אותי בדברי מרוחים, אבל כל זאת לא תועיל לך, הן פעמים רבות עשנתי את מקמרתי בפניה ועתר ענן הקמרת עלה באפה לרית ניווח. ובעת שאג הרעם בגלגל וינועו אמות הספים, והראת בארבות רופפזיותמהו מנערתו, הנה אהבה לשבת תמיד אצל החלון. אות טוב הוא, חשבתי בלבי ואמרתי אסב שיחתי דרך ענין אחר, וכמו לתומי שאלתיה, האם תכיר אותך?

לדברים האלה התלקח לב דוד ונכסף לשמוע אחרית דבר. — משאלתי הזאת, הוסיף יונתן לספר, התארמו מעט פניה, ואני התחפשתי כמו לא אשגיה אליה. בקול שפל השיבה, כי ראתך פעמים בבית אביה. לא אכחד, עד מאד השתוממתי וכמעט לא האמנתי להשמועה הזאת. אתה דוד, אתה היית פעמים בבית אביה? .. ולמה לא הגדת לי? — כן הדבר. ענה דוד בבוא הפקודה, כי בכל עיר ועיר, אשר שם בית-הספר, יבקר משגיה מעשירי העדה ונכבדיה, או אמרתי אלה לחלות פני אפרים, כי יקח המשרה על שכמו. ובקרתי אתך על צפוני, שנחתי מרוב סערת רוחי להגיד לך, כי בבית אביה שם ראיתיה לראשונה.

— מה ענך אפרים? שאל יונתן. — ענני, כי אף אמנם הוא הפך, כי תפוז ההשכלה בישראל ומאד שמח בלבו לו היה ביכלתו לעשות מה לטובת בית-הספר בעירו, אבל חק שם לו, לבלתי התערב בעניני העיר.

— איך השביל פיהו לדבר בלשון ערומים? קרא יונתן בשחוק. לו ראית, אמר דוד, איכה רגז אפרים לקראת בואי והייתי בעיניו כמבשר בדבר הפקודה ההיא. אמנם גם אנכי לא בער מאיש. במבטי עיני הפשתי אז כל חדרי בטנו וראיתי, כי דברי נחתו כחץ בקרבו ויפלטו כליותיו. — אבל, קרא דוד ליונתן, הואיל נא לספר עוד ולהשמיעני דבריך. — אחרי כן ראתך פעמים רבות בבית אבי רעותה. הוסיף יונתן, שם דברתם שניכם.

— כן הוא, אמר דוד, בבית אבי רעותה דברנו רבות פעמים, כאשר

ספרתי לך זאת רעי, זה כבר. שם שאלתיה על אחיה שמעון בעת החל לבוא אלי הרש. מעט מעט לבבתי ביפיה ובשכל מליה, עד כי באחרונה לקחה את לבי ונפשי תערוג אליה כעת באהבת-עולם, אשר גם רוח מבינתי לא תוכל לכבותה ונהדרות הנמנעות, המפרידות בינינו, לא ישטפוה מקרבי. על כן אמרתי אשפכה שיחי לפניך ואגלה לך את לבי. אולי יקל מעט מעלי. אבל כמעין נובע לב אדם, אשר כל עוד ישאבו מימיו כן יקר יותר.... בקשתיך רעי, חליתי פניך, כי תבור לך דרך ישרה לרוות לאיש הבינים ביני ובין אהובת נפשי, ובחסד ה' הנה זה הצלחת להפיק זממי. עתה אתה יקירי, ספרה נא לי הכל, ספר, למען אדע!

בתמהון ומגור ראש הביט יונתן אל דוד ויוסף לספר:
— עוד ימים מעטים עברו, ואני הוספתי לחקור את לבה, והיא גם היא הסכינה עמי לאט לאט, ותחל לגלות לפני מעת לעת מצפוני. כאשר שאלתיה עוד הפעם, מרוע תלך לה בעת נקהלו אהבי אביה, רשתות יין חמר מלא מִסֶּכֶךְ ולנצח בננינות, אז ענתה בפנים זועפים, כי לא תוכל לנשוא אותם ואת שיחם. — הראית אמש, אמרה אלי באנחה, הראית את חתן בנימין עול ימים, אשר בנימין פזר עליו הון רב כאפר ובכל מאמצי כח יגע ערי הצליח להביאו במסרת הברית עם מרים בתו, הרכה והעננה? הראית את עול ימים זה, איך בבלי דעת מלין הכביר ואיך רקר כאיל זמחא כפים ועקבותיו נגלו ממנעליו? כל רואיו שבחורו וקראו לפניו אֶבְרָהָה יקר! הנה, זה חלק בנות ישראל וזה גורל בתולות יהודה!... רסיסי דמעות התנוצצו כספירים על עפעפי עיניה ותאנק דום. דבריה גם דומית-תוגה עצבו את רוחי והעירו בקרבי רגשי-יגון, עד כי הייתי כאיש נדהם. ממרי שיחה תצא תורה ומשפט ישר: כי שאר דות לה להרגיש היופי ולהבין בין טוב לרע.
— האת! קרא דוד בשמחת כל לבב, סמן טוב וסוד טוב לי!
— אמן! ענה יונתן בשחוק מהול בעצבת לב. אבל השכחת רעי, כי אין רצון עלמה נחשב ביהודים למאומה? הלא גם אהבתה גם שנאתה כאין הנה, ורגשי-אֶהֱבִים הלא הם תשאת מרי! — כצאן לטבת תובלנה בקרבנו עלמות-הן לְחַפְתָּן עם נערים נעורים, רכים וריקים מבלי שאול את פיהן. — שאל נא איש עברי מה היא אהבה? ויגדך: כי עלינו המצוה לאהבה את ה' ולאהוב לְרַעֲנוּ כְמוֹנוּ, ככתוב; אמנם כי יאהב בחור בתולה ונקבה תסובב גבר זאת לא ידע, אהבה כזאת להם לבשת וגם לחרפה, ואתה שחוק לרבים תהיה אם תשמע על פיך. המרם תדע כי אבי רָחֵל הוא אחר מאלה, העושים בבניהם כרצונם והמקריבים אותם לקרבן לעגל הזהב ולאליל יחש-תרו? ואתה הנה בידך אין לא כסף ולא זהב ולא ספר היתוש, ונוסף על זאת, הלא גם חכמתך בזויה, והיא עוד תשפילך לפני איש כאפרים, ומה אפוא כחך כי תיחל לנפלאות ממך, להתחזק בו? — הוי דוד, דוד! גרש מלבך האהבה

הזאת, אם הפץ חיים אתה, כלה תגרשה עודה בראשיתה, פן תבואתך רעה ומרה תהיה באחרונה.

שני הרעים נאלמו דומיה, איש איש ישב תפוש במחשבות נוגות. הנר החל לכבות והאור והחשך נאבקו יחדו. רגע נָכַר הנר חילים ויאסף שרידי תעצומתו והעלה אורו, ורגע אסף נגהו ותעז עליו יד החשך. — היא מלחמת הבערות עם ההשכלה, אמר דוד באנתו, עוד מעט אהה! ויר הבערות רוממה.

עוד מעט והנר כבה! — עוד מעט נפתחו דלתות שערי מורח. השחר יצא בלבוש-ארגמן ונסו ענן וחשך! ומנוגה נגדו התארמו קצות השמים, כמו נהפכו לנהרי נחלי אש, וישלח קני זהרו ויפיצם ויראו מקבץ עיר פְּסָלֹן ויגלו כל בתי הקריה ויפוזו כפתורי בתי-התפלה, הבנוים לתלפיות, גם קיר עליית דוד נחפה מבית באור-פז, בשלוח השחר את שביבי אִשּׁוֹ בער החלון. כמלאך שלוח רץ השחר לפני צאת השמש, מְלַכֵּת השמים, ויזרע תקות טובות ונעימות בקרב כל לב ונפש. אז התעוררה גם נפש דוד ויונתן מרגשות-יגון ותמלא רגשות-תקוה ונחומים, רגשות נעימים ונעלמים ובלולים בלי חשבונות וסדרים, רגשות לא ברורים האלה, המשכיחים לעתות עמל איש נאנה ומשמים ומנבאים לו עתידות, לא באומר ודברים קשורים לדעיון אחד, כי אם ברוחקל, אשר לא ישמע לאזנים ולא יתפשש בכף השכל ולא יעלה במעלות ההגיון, כי הוא בלי ראשית וכלי תכלית. ....

— ראה, אמר דוד, ראה, המחזה היקר הזה ירברר שלום לנו, כי הבערות בעשן תכלה ותעבור החשך מן הארץ! —

ג

פְּרוֹךְ הַבָּא.

תשואות מלאה עיר פְּסָלֹן! כל תושביה נעו בחוצות, זה הלך ברגש לשבול במקוה מים במרם יבוא לִרְאוֹת את פני ה' ביום הקדוש והנורא ההוא, וזה הלך הָרוֹד בלבוש חג ובידו כפות תמרים ופרי עץ הדר, לשמח לפני ה' בפעם האחרונה ובחיקו ישא ערבי נחל, לתבוס אותם בבית אלהים. פה הולך נער המלמד ונושא על שכמו שני ילדים רבים אשר חכו בכליון

עינים ליום טוב כזה, כי בו כל יקר תראינה עיניהם, ערבה אנודה נחמדה למראה ודגל יפה תאווה לעינים, מעשה ירי הנער ההוא, אשר שם ישפוך רעיוני לבו בתוים שונים, הנפלאים מכל יודעי פשר דברים עתיקים, וזולת לב הילדים לא ידעם כל חכם הרזים ומשכיל במסתרי קדמוניות, ואף הם מבינים סוד ציוני הדגל וציוריו, המלבבים אותם וימלאום גיל וחרוה בלי מְצָרִים; לשם הולכת אשה אהת, מזוינת בכל כלי-הפך, הדרושים ליום הזה, ועיניה הנה זה רטובות עוד בצאתה מביתה, אף תצער על מפתן בית אלהים יבקעו מעינות דמעתה ותשפכן לפני ה' יושבי בשמים, לפני אֵל רחום וחנון, שומע קול בכיות ומאזין רחשי שבורי לב, לפני אֵל אלהי הרוחות, אשר רק אליו לברו גלויה נפש בנות יעקב העדינות. — הלא רפה היא וְעֵנָה בת יתודה, אמנם באו נא אל ביתה, אסֹתאבו להכירה היטב, הלא תשתוממו למראה עיניכם כל העבדה, אשר עליה ותאשרוה, איכה בענות-חן ונפש חפצה תאמץ ורעותיה, צופיה הליכות ביתה ותבין הכל בעתו, בטח בה לב בעלה, כי לא תבוא בסוד משחקים, ובהמון חוגגים, המבלים ימיהם במשתה לא תמצא. כל כבודה פנימה, בחיק משפתה, שמה תשא ותסבול, שמה תשמח ותגל, ושמה תציר, אשר תסובב עליו בכל הניגה והרגשותיה. בצר לה לפני זר לא תשפוך שיחה ואמרי-אֲהָבִים לא יעברו על דל עֲפִתִיה. הנה זאת תכונת אשה ישראלית ומנת חלקה בארמה! ... האשה החיה ההולכת שמה, הנה כל הלילה לא נתנה שנת לעיניה מרוב העבדה: שקדה ובאה אצל קְלוֹב מלא עוף, הוציאה משם צמד תרנגולים וְשָׁגְרָתָם ביד איש עֹתִי להשוטט. עד כה ועד כה החישה צעדיה לבית-המבשלים וקרבה לתנור, עצים העריכה שם והשיקה ויצאה. הביאו לה התרנגולים, יושבה למרוט נוצתם וְנִתְקָה אותם לנתחיהם ותמלחם במלח ויצאה. כפצה שנית אל המבשלות, מִתְבַּת בימין וּבִזְךָ בשמאל ותקח את הבצק ותלש וְתִלְכֵב לִבְבוֹת. עוד לא כלתה מלאכתה והבנים והעוללים צועקים ומיללים ואומרים: כי הם רעבים, ונופלים פניהם. תמהר החררה ותתן טרף לביתה, גם תקרב אל גער כוכה בערשו ותקח את הילד ותניקו. כאשר השכיבה ילדיה על משכבם וְתִישָׁנָם, הכינה ליום מחר סדינים ומעטפות לבנות, לפרוש על ערש יצועה, כתונת וכסות לבעלה, כתנות ובגדי חמורות לילדיה, גם צִנִּיף טהור לראשה. — נכנסה בשלום עוד הפעם אל בית-המבשלים ובשלה ארוחת מחר כסדר: דגים, מרק עם בשר ולפת. אף עלה השחר חיש לבשה בגדיה ותקח בידה את ספר הַתְּפִלָּה וְהַתְהַלָּה והושענות רבות, כאשר תוכל שאת, בערה ובער יונק שריה ונערותיה, ותרזץ עתה ברגש לבית אלהים עם עינים רטובות, שמה תשפוך שיחה ותשוב שנית לעבודתה בבית: לבשל ולאפות, להניק פרי במנה ולהיות אִם לבנים, לכלכלם ברחמים ולעשות גם רצון בעלה! ...

דוד ויונתן ישבו בעלות השחר אצל השלחן והמוליאר רתח לפניהם

והוציא מקרבו תמרות אֶד וקטור, אשר עלו למישרים מעלה מעלה, ואחרי-
כן התפצלו וילפתו ארהות דרכם בעקלקלות ונפתולים שונים. פתאם נשמע
קול מצעדי גבר והדלת נפתחה.

— שלום לכם אדני! אמר האיש בבואו ויפשוט את מעילו מעליו. שאוני
אם באתי לְשִׁיחַר פניכם בעת לא נכונה.

— ברוך הבא! ענה יונתן בלכתו לקראת האיש, וכרגע הציגו לפניו דוד
ויאמר:

— הוא נחום הקמחי, מִהֶבֶר.

רוח עצבת עברה בנפש דוד בהביטו אל נחום.

— זה מקרוב בא, הוסיף יונתן על דבריו, בהורותו על נחום באצבעו, זה
מקרוב בא, לאסוף התומים על ספרו "מתוק מִדְּבַש".

לשמע שם הספר ענה דוד מעט פניו ויושט ידו לנחום ויאמר אליו
בשפה רפה, כמעט לא לרצונו:

— באך לשלום. שב נא, הן עוד בשתי שעות עד עת האסף העם להתפלל
בבית-הספר.

נחום היה כבן ארבעים שנה, אדמוני וזקנו מגדל, קִצְוֹתָיו תלתלים
פָּתְרוּ את ראשו וירדו על כתפיו. מצחו גבוה ושטוח, אפו ארוך וכפוף
מעט בקצהו; על לחיו השמאלית, אצל הנחירים, יִפְלַת זרועה בשערות
צהובות. פיו היה כנחל נובע ולא גרע שיהיה בְּבִבְרוֹ, ובני המין עם אמרו
עליו, כי לשונו מלוטשה ושפתותיו נוטפות פנינים. בשבתו עם אנשים היה
רק הוא לבדו שיחתו וכל היום הגה אף בו ונשא דעו למרחוק. ואם נסה
איש לענות אף הוא חלקו, הנה הוסיף לו לְדַבֵּר, מבלי פנות אל האיש
הדובר בו, והיה כתרש לא ישמע. על כל דבר יצא מפיו העיר בשחוק
נעים לתומו, כי כבר כתב על זה במקום אחר, ומעת לעת שלח את שומעיו
לעיין בספרו "מתוק מִדְּבַש" אשר אתו בכתובים והמכלכל בתוכו, לפי
דבריו, ענינים נשגבים מאד נעלים, אשר יפקחו עיני כל בית ישראל. כל
סופרי יִשְׂרָאֵל העביר לפני שומעיו כבני מרון, כמעט כֹּלם יריצו אליו אנחותיהם
וכמעט כֹּלם לא ישרו בעיניו. ומעט לו הלאות אנשים בדבריו וּבְמִשְׁלֵיו
וספוריו, כי הִלָּאָה אותם גם במכתביו לרעיו ולמיודעיו, אשר התענג לקרוא
אותם באזני כל איש, להראות כחו ועצם ידו בִּשְׁפַת עֵבֶר, המעתיק מקראות
וכתובים ממקומם וכוללם יחד לעשות מהם מטעמים כרצונו. — ואם הכביר
מלין בחברת בני אדם מהמון עם, הנה ידע להזהר, בעבור חושו בו, ולשמור
לפיו מחסום בשבתו בחברת נבונים וראה, כי דבריו לא יהיו בעיניהם כפנינים
רק כצנינים. אז בחר לשון ערומים, התרפס וְקָרַב את המשכיל ההוא, אשר
לפני רגעים אחדים דבר עליו תועה, ולעתות עליו לבדו משל נשא והשפיל
נאותו. סוף דבר נחום היה ערום מאד וחסרון בינתו ורעתו נמנה בערמתו

דְּרֵבָּה, אִשָּׁר הָיָא גִּוְרָל כָּל אִישׁ לֹא לָמֵד וְכָל עַם לֹא בִּינֹת.
— אַתְּכֵבֵד לְהִרְאוֹת לָךְ סַפְרִי, אִמֵּר נַחֻם בְּהוֹצִיאוֹ מַחִיקוֹ צָרוּר כְּתָבִיד
וְהָנִיחַ עַל הַשְּׁלָחַן לִפְנֵי דוֹד, וְלִמְשַׁפְּטָהּ אֲדוֹנִי אֵיחָל, הֵן שִׁמְעַת עֲלֶיךָ לֵאמֹר:
תִּשְׁמַע שֹׁפֵט עֵבֶר וְלִבְךָ רֹאֵה הִרְבָּה חֲכָמָה וְדַעַת.

עַל שִׁפְתֵי דוֹד עֵבֶר שְׁחוּק קָל בִּפְתָחוֹ שִׁעֲרֵי הַסֶּפֶר וְרֹאֵה, כִּי עָלִיו כְּתוּב
בְּאוֹתִיּוֹת גְּדוּלוֹת "מֵתוּק מִדְּבַשׁ".

— הֵנָּךְ רֹאֵה כִּי לֹא עַת קְרֹא הִיא, אִמֵּר דוֹד בִּפְנֵתוֹ אֶל נַחֻם, הַגִּידָה
נָא לִי בְּמִלִּין מַעֲשֹׂת מַה תְּכַנִּית סַפְרְךָ וּמָה הִיא הַמַּסְמְרָה אֲשֶׁר אֵלֶיהָ תִּקְלַע
הַצִּי רַעֲיוֹנָהּ?

— מַסְמְרָה? קְרֹא נַחֻם כְּנֻבֹךְ וּמַשְׁתָּאָה וַיֹּאנֵק דּוּם, וּכְמַעֲט רָגַע עֲנָה שְׁנִית
וַיֹּאמֶר: בִּי אֲדֹנִי, קְרֹא נָא שְׁתִּים שְׁלֹשׁ דְּלִתוֹת וְתִרְאָה, כִּי חֲרוּשִׁים וּפִירוּשִׁים,
שִׁירִים מִשָּׁל וּמַלְּיָצוֹת צִפְנִיתִי שְׁמָה. וְיוֹתֵר מִזֶּה תִּקְרָא נָא בְּשׁוּם—לֵב אֵת
מֵאִמְרִי "עַל דְּבַר זֹלִיכָה אֵשֶׁת פּוֹטִיפֶר", "הַשְׁקֵפָה עֲיוֹנִית עַל בְּנוֹת לוֹט וְעַל
בְּנוֹת צִלְפַּחַד" מִי הִיָּה אֲבִיהֶן? וּמָה שְׁמוֹ? אִם הָיוּ בְּתוּלוֹת עַד מוֹתָן? וְעוֹד דְּבָרִים
כְּאַלָּה, הַנוֹגְעִים לְתוּלוֹת הַיְּהוּדִים וְלִקְוֹתֵי יָמֵי עוֹלָם בְּשָׁנִים קְדַמוֹנִיּוֹת.
דוֹד הִפֵּךְ עָלֵי הַסֶּפֶר לֵאחֹר אַחֵר וּשְׁחָק לְרַגְעִים, וְלִמְעַן הִסֵּב עֵינֵי נַחֻם
מִדּוֹד, לָקַח יוֹנָתָן דְּבָרִים עִמּוֹ וַיִּשְׁאַלְהוּ:

— הֲאִם כָּלִית אֵת מַלְאכְתָּךְ פֹּה? הַקְּבַצַת חֲתוּמִים עַל סַפְרְךָ?

— אֵת מַלְאכְתִּי כָּלִיתִי, עֲנָה נַחֻם, אֲבָל לֹא רִאִיתִי נֶתֶת. אֲתָמוּל
שְׁבַעֲתֵי גְדוּדִים עָרִי נִשָּׁף וְהִלַּכְתִּי אֶל כָּל הָאֲנָשִׁים, אֲשֶׁר נִקְבַּת לִי בְּשִׁמּוֹתָם
עַל הַגְּלִיּוֹן.

— וּמָה? שְׁאֵל יוֹנָתָן.

— אִם אַתָּה שׁוֹמֵעַ לִי אֶעֱבֹר לִפְנֶיךָ אֵת כָּל הַנִּקְבּוּבִים בְּשֵׁם וַאֲגִיד לָךְ

תִּשׁוּבָתָם.

— טוֹב הִרְבֵּר! עֲנָה יוֹנָתָן.

נַחֻם הוֹצִיא מַחִיקוֹ גְּלִיּוֹן גְּדוּל וַיִּקְרָא:

"הַגְּבִיר שְׂאוֹל"— בְּבוֹאֵי חֲרָד לִקְרֹאתִי הַגְּבִיר הַזֶּה, בְּחִשְׁבוֹ
כִּי שִׁיחַ וְשִׁיג לִי עִמּוֹ בְּהִלְכוֹת הַמַּסְחָר. וַיְהִי בְּשִׁמְעוֹ כִּי אֲנֹכִי מַחְבֵּר וְיִסּוּג
אַחֲרֵי מַסְפֵּר צַעֲדִים וַיִּתֵּן עָלַי בְּקוֹל: "הִנֵּיתָה לִּי! הַאֵינְךָ רֹאֵה, כִּי לֹא
בִּידִי עֲתוּתִי וְלֹא אוֹכַל לִקְחַת מוֹעֵד לִקְרֹא בְּסַפְרֵיכֶם? הֲאִם נָעַר אֲנֹכִי וְיִטְוִן
יָד בְּצִלְחָת, כִּי אַתָּה בָּא אֵלַי בְּדַבְרֵי שְׁחוּק—בְּמַלְּיָצוֹת וְתַעֲתוּעִים? לֹא אֶפְוֶנָה
כִּי טוֹב לָכֶם מָאֵד, עַל כֵּן תִּשְׁעוּ לְדַבְרֵי שְׁעִשׂוּעִים כְּאַלָּה, לַעֲשׂוֹת סַפְרִים
וְלִהְיוֹת הִרְבָּה אֵין קֵץ... אֲבָל אִם אֲנָשִׁים מְאוֹשְׁרִים אַתֶּם הַסּוֹפְרִים, וְשַׁעֲשׂוּעִים
חֲמֻדָּתָם לָכֶם כִּלְדִּים, חוֹסֵי נָא אֶפּוֹא עֲלֵינוּ, הַעֲמִלִּים בְּמַסְחָר וּכְשָׁרוֹן וְאֵל
תִּפְרִיעוּ אוֹתָנוּ בַּהֲבֵל וְרַעְיוֹת רוּחַ... רַב לָכֶם מַחְבְּרִים, רַב לָכֶם לְנוֹד
בְּאַרְץ, לִהְיוֹת לְמִשְׁאֵל עַל אֲנָשִׁים, הַמְּבַקְשִׁים לַחֲמֵם בּוֹעֵת אֶפְיָהֶם, מְכַלִּי

יוכלו לבלות ימיהם בדבר לא יסכון ומלים לא יועיל בם ! שעה מעלי ולך לשלום ! — כאיש רועה רוח וכגבר לא יצלח בימיו הייתי בעיני, וכן הייתי אנכי וכל המחברים בעיני. נפעמתי ויצאתי מביתו בלב נשבר.

— צר לי עליכם סופרי העברים ! אמר יונתן במנור ראש.

דוד הפך את עלי הספר "מתוק מרבש" כקדם ורגז ושחק חליפות. ונחום הוסיף לספר ליונתן את כל הקורות אותו.

"הגביר מ'ש'ה". — בנפש נענה ורוח שפל באתי אל בית האיש הזה, כמו אשמתי וחשאתי לו חטאה גדולה. ובראותי מרחוק כי שיה לו עם איש אחד נשארתי באולם הבית. בעוד רגעים אחדים יצא לקראתי וישתחוה לי בהדרת חן ואני השתחיתיו כמו כן, כמעט עד עפר, וישנה להשתחות ואנכי אטריו, וישלש, וגם אני לא עמרתי בחבוק ידים ואסגור ואשתחוה בלי אומר ודברים, עד כי כל הבא פתאם וראה אותנו כורעים ומשתחיים אמר לבטח בלבם, אין זה כי אם בית-מסגד הישמעאלים. וכראות הגביר, כי למרבה השתחויות וכריעות אין קץ, שאלני במתק שפתים מה חפצי, ויבקשני בשחוק נעים וקל לבוא אתו החדרה, כי השבני לאיש סוחר. אז אחזני חיל וכל עצמותי רחפו. בלי-נזע עמדתי על מקומי והייתי נבוכ מאין דעת מה לעשות. כמעט גמרתי אומר לברות מלבי אי-זה ענין ולדבר עמו אדותיו. אבל עד מהרה נחמתי וכמדה על פשעו אמרתי בשפתים רועדות ובקול תחנונים: אדני, אבל אנכי מחבר ! ואחלה פניך, כי תתן ירך לקבל ספרי. הדבר יצא מפי לפני הגביר התעותו ויענני עזות: האינך רואה כי חלש אנכי ואין בי כח לעמוד, ברכי כשלו מאין אונים ונלחצתי לכרוע כמה פעמים, ואתה באת להלאות אותי כעת בתחנונים כאלה? בךברו נמלט אל הדרו ויסגור הדלת בעדו, ואני יצאתי אבל והפוי ראש.

אז אמרתי הנה להגבירים, ינחו בשלום על אמתותיהם ואלכה לי אל המשכילים והמה ינחמוני מעצבוני. שמתי פעמי אל

"המשכיל, הארון, זאלאמא". בלב מלא תקוה פתחתי את הדלת ואמרתי, אכן פה אבלה רגעים אחרים בנעימים עם אנוש כערכי, אשר פתוח יפתח את ידו לי וברוח נדיבה יסמכני. — ויהי בראותו את פני עבד ויתבונן בי, ובקרוץ שפתים שאלני מה חפצי בביתו? וכאשר הוצאתי ספרי מחיקי והגדתי לו מה פעלתי, רעם פנים פתאם, כמו חללתי כבודו, וידבר אלי בגאווה ובוז: אנכי לא אקרא בספרים כאלה! יש לי רב מה לקרוא במאה התשע עשרה הזאת, ואתה לך לשלום עם ספרי שפת עבר, שפת לא ידעתי ולא אובה לדעתה... לך לשלום ואל תפריעני מעבודתי!... בדברו קמט עור פניו בגאווה וגאון ולמשעיניו לי, כאומר: דע לפני מי אתה עומד! לפני איש ממאה התשע עשרה, לפני איש, אשר לא ידע שפת עבר הבזויה והשוממה!...

— המשכיל הזה, השיב יונתן, הוא אחד מהמשכילים בבלי השקל, אשר אנשי המקום יקראום בלעג ובוז: "אשכנזים, צרפתים" רק בעבור אשר הם רובשים מלבוש נכרי... .

— לו שארת את פי, אמר דוד, אשר תדריש עד כה ואשר לא נתן עוד את נחום לכלות דבריו ולספר כל אשר קָרְהוּ, לו את פי שאלת, הנה הנדתי לך מראש, כי אך לשוא תגיע רגלך ושומע לא יהיה לך מבית ישראל. ואם כי יזעק לך, בכל זאת לא אכתה תחת לשוני ואדברה: הן אמת, חלק לב עמנו מהשפה העבריה ואין להם חֶפֶץ בספרי סופרינו; אולם נחפשה נא דרכינו ונחקרה סבת הרבר הזה, הלא נראה, כי לא אתם תלין משונתם ולא בהם העין, אבל הסופרים לברם יסבו בכל אלה ואך המה הסבו את לב העם אחרנית.

— במה תוכיח זאת? שאל נחום בתמהון לבב.

דוד הביט על מורה-השעות, אשר הוציא מחיקו, ואחרי-כן פתח את

פירו ויאמר:

— בעת אחרת הרביתי לדבר עמך, ועתה יהיו דברי אך מעטים. הספרות מכלכלת בתוכה ענינים כוללים ופרטים. כי לכל עם מעמי הארץ, באשר הוא אדם, נחוי לו לדעת המושגים הכלליים, השווים לכל נפש משכלת, הלא המה החכמות והמדעים, המלמדים לאנוש בינה, לעשות בכל מלאכת מהשבת ולפעול כל למענהו בתכל ארצה; ובשגם הוא עם נבדל מיתר העמים בהליכותיו ובמנהגיו וקורותיו, לזאת אפוא נחוי לו לדעת עצמו מה הוא? מה טובו ומה יפיו ולרש דבר נמצא בו? והנה ספרות הגוים מסתעפת לשני הסעיפים האלה, האחד ישא עליו פרי כל דבר חכמה ומדע, המועילים והדרושים בעת היה ועליהם לתרופה לכל האדם; והשני הוא אך קנין גוי אחד, כי עליו יתלו כל כבוד בית אביהם, הצאצאים והצפיעות, כל כלי מכורותיהם ומלרותיהם, מנהגיהם ונהלך נפשם ותכונותיהם, ולכן צמאה נפש העם לספרי סופריהם, שהם מובנים ודרושים לכל; ולכן הספרות היוצאת ממקור חיי העם וקורותיו, תשוב אחרי כן לפעול על חייו ובהיותה מסובבת תשוב להיות הסבה הפועלת, עד שהיא והעם פועלים ומתפעלים כאחד. אבל הספרות העברית בימינו, אשר דבר אין לה עם העם ומחזוריו, ואיננה מתפעלת מחיו היא לא תוכל להיות פועלת, ואך למותר היא בארצות החיים. לכן הגביר שמואל עומר ושואל מה הספרות הזאת לכם? מה חפצה ומה יתרון לבעל הלשון? לכן המשכיל שלמה בוז יבז לה בלזות שפתים. ולא עליו תלונת הסופרים, כי אם עליהם...

— באמת, אמר יונתן, קצה נפשי במליצות ריקות לא מועילות ובדברי תהו לא לעזר ולא להועיל. לא אכתה, כי גם אנכי, אשר לשוננו הקדושה יקרה לי מכל לשונות העמים, בכל-זאת לא אקרא רוב ספרי המחברים

החדשים ומאמריהם. ועל משכבי בלילות הנני מורא במרס אישן רק דברי ראשינו הנביאים ותתענג נפשי. — אבל שאני ואשאלך רעי, אתה אומר לשות שפת עבר לכל לשונות הגוים, כי גם בה יכתבו ספרים מועילים, ואני אשאל: למי כל העמל הזה? הלא החכמים קוראים בספרי העמים, וההמונים תועי לבב הם ושונאי מדע. אם—כן אפוא למי יכתבו? ולמי יועילו? — לא צדקת, ענה דוד ואמר, הן אמנם לפני כל נבון נפתחים ספרי לאומים, בכל—זאת היה נעים לו לקרוא דבר חכמה בשפת עבר, לו תכתב בסדריים ומערכי לב. וזה לך האות, כי מרי קראך ספר "שבירי עולם" אתה שמח, ולא אחת ולא שתיים הגדת לי, כי אף אמנם דרשת לגלילות הארץ מעל ספרי העמים, הנה נעים לך מאוד לקרוא כל אלה בלשוננו הקדושה ותתענג אז עונג בלי מְצָרִים, ואשר אמרת, כי אין לב העם להשכיל, שגית כמו כן, כי סבת בערות העם, לפי דעי, היא לא בקרבם ורק מתוצה להם.

— הואילה נא לבאר דבריק.

— לא אפונה, אמר דוד אחרי התבונן מעט. כי האיש אשר רוח ה' בו ונשמת שרי תחיו, הנה הוא לא יוכל להלך נגד רוחו, נגד חייו ושבעו; לא יתכן הרבר, כי האיש, המשתוקק תמיד לשנות מצבו בלי חשך, לא יתן לבו להתבונן; לא אפונה, כי האיש אשר בקרבו יש שכל, הנה יש לו גם התשוקה להשכיל, כאשר יש התשוקה לכל החיים, המהלכים תחת השמש, לעשות כל הפעולות האלה, המתאימות עם תכונות נפשם ובנין אבריהם. כל אבר, כפי היותו, הנה יורה גם על גִּשְׁרוֹן המעשה הנמצא בו, ושני אלה משולבים יחדו תמיד ומסובבים איש מאחיו. לכן האדם באשר בראשו יש מוח, הוא האבר או כְּלִי-השכל וההגיון, הנה הוא משתוקק מטבעו לעשות תפקידו: להשכיל ולהנות הגיון סלה. אפס כי להתשוקה הזאת ידרש עזר חיצוני להוציאה לפעולת אדם. האיש אשר ההצלחה, או המקרה, תכין לו אמצעים טובים ונאותים, הוא יעלה מעלה מעלה ושיביב תשוקתו הטבעית ינפח והיה לשלהבת-יה. וכמו באפס עצים תכבה אֵשׁ, כן באפס אמצעים טובים חיצונים תכבה התשוקה והיא עוממה באפר חיי-בשרים, ואז כל עמר האדם אף לפיחו ותשוקת הנפש לא תמלא, כי אף בצלם יתהלך איש ויתמכר לתעותעים והבלים. כל זה נתתי אל לבי, אשר החכמים והכסילים רוח אחד לכל, רק לפי המקרה. לפי תכונת המקום והזמן ולפי תכונת החברים והמורים וכדומה, רוח אלה עולה למעלה למשכיל, ורוח אלה יורדת היא למטה לארץ. — סוף דבר, כל השונא חכמה הוא אף מאשר לא ידע אותה מעולם בסבות חיצוניות. גם המון עם, אשר אמרת, כי תועי לבב הם ובזוי דעת, הוא לא מאשר לבם רחוק בטבע מחכמה, כי אם להפך, מאשר החכמה רחוקה מאתם. ולו הואילו הכופרים ללכת לפני בני עמנו בעמוד אש המדעים להאיר

להם, כי עתה נעלה ענן הבערות לאט לאט ולבני ישראל היה אור במושבותם. ועוד הפעם אני מגיד, כי הבלי-שוא אינם סבת העדר חכמה בעם, ונהפוך הוא, אשר העדר החכמה בעם הוא סבת הבלי-השוא ותעתועיהם. החלומות אינם סבת העדר כח השופט באיש ישן, כי אמנם העדר כח השופט הוא סבת החלומות בלי הגיון וסדרים... תנו להמון העם ספרים מעילים ותחמדים, רברו אליהם מה טוב לאדם בחיים, הלא אז יקיצו משנתם, השכל יתנער מעפר התעתועים והחלומות כליל יחלף!

— אבל, אמר יונתן, באיזה דרך תבוא ההשכלה בלב העם, אם אינם אויבים לקרוא?

— אל תדאג לזאת יונתן, שמש הדעת יפלג לשטף קרניו תעלה ודרף בלבבותם, ואורו יבקע לאט לאט בער המסכה הנסוכה על פניהם ויראו אור. נחום ישוב דומם כל העת ההיא, מתריש משתאה לדברי דוד. אחרי כן פנה אל דוד ויאמר:

— לדבריק, יש לכתוב ולהעתיק רק דבר חכמה ומדע, ומה נעשה אפוא להמליצה בת אלהים, אשר כסא כבוד ינחילוה בכל ספרות העמים.

— אמנם כן, השיב דוד, גדולים מעשי המליצה אם היא בת אלהים—בת המבע והחיים ואם נשמת הרעיון תחיה. הדר המליצה הוא אף הכרת הופי והנשגב ומפלאות תמים דעים, אשר תציגם לעינינו בטוב מעם ודעת כמשפט; אף הכרת המבע והחיים, שיתגלו בקרבה; אך בהם גדול כבודה ואף הם הוד והדר ישויו עליה. שקר חן—דבר שפתים והבל יופי התרוויז אם מומור שיר אין יסודתו בחדרי הדעת. אבל למורת רוחנו מליצים רבים בלהג מלהגים בקרבנו מבלי אשר יכירו וידעו דרכי המבע לאשורם ומבלי אשר יתפעלו מחיי בני עמם ולשאול מהם רעיון, לשוב ולפעול אחרי-כן על קוראיהם; ורבים עוד בתוכנו, האומרים, כי כל משורר מרוחו הוא משורר כצפור, וכל אשר חפץ יעשה בשמים ובארץ... סמוך לבי בטוח, כי לו עמלו המליצים בכשרון, לכתוב ספורים נמליצים, המכלילים בתוכם הליכות עולם, גם רוח בני עמם ואיכות דרכם, אז היו לוקחים נפשות ורבים תאוו לספריהם. וגם אתה נחום, לו שמת לבך לתת לפני בני עמנו דברים היוצאים ממקור חייהם, כי עתה השגת שכר לפעולתך והועלת מאד בזאת, אשר הרבית קוראים בישראל.

— ראה, אמר נחום, אתה אומר לכתוב ספורים מחיי העם ולא שמת על לבך את הקצף הגדול, אשר יוכל המחבר למשוך עליו בספרו. הלא נחוצה יהיה לפנוע בעטו באנשים רעים והביא עליו קללה.

— הנה הסופר יכתוב רק את כל הנעשה תחת השמש, השיב דוד, וכבוד איש פרטי לא יחלל, יגלה רק את החטאים לא את החוטאים, את ההבלים לא המהבילים. ככל המון המוכיחים בשערי ישראל, האומרים לדע רע, ואל

הבם שופר להריע על מרות נשחתות, ומעולם לא יועף לב הקורא בספרו
 כוסר וראה את התפתה, אשר הוכן לרע מעללים, ונשמת המחבר כנחל גפרית
 בערה בה, יעמיק ירחיב מדורתה, אש ועצים הרבה... ולמוכחים עוד ינעם
 ותבוא עליהם ברכת טוב.

— מה אומר ומה אדבר, קרא נחום, אשר הרגיש בנפשו, כי הוא
 כאן לפני דוד, לך הצדקה אלני, ודבריך טובים ונכחים, אבל מה יכולתי
 עשו? ואני בעל אשה ובנים ויש לי... בתולה גבוהה למעלה מעשרים אמה,
 אשר עָקָה עַת הודים! עבדות רבות הנה זה עשיתי בחיי הבלי: הייתי סוחר,
 טסוחר הייתי סרסור ומסרסור, נהפכתי למלטר והייתי גם מגיד מישרים, ובכל—
 אלה לא מצאתי חית ידי, ואומר לנכות להיות גם מחבר, ועתה הנה הבאתי
 את ספרי. מתוך מר ב"ש ראשית בכורי פרי עמי! אלהי דוד, הנה הבאתי
 דוד ויונתן לא יכלו להתאפק משחוק, ונחום שחק גם הוא, עד כי התארמה
 הַבִּלְתָּ עַל לחיו כדם ושעדותיה התנועעו. אתרי—כן קם סמושב וילבש מעילו
 ויאמר: לבו ונלכה אל בית ה', כי עת החפלה הגיעה.

ד

בְּקִשְׁתִּי וְלֹא מִצָּאתִיו.

מהעת ההיא, אשר נדברו שני יְהוֹנָדָה, עבר כחדש ימים. ימי
 החג חלפו ואתם כל יתר פליטת הקיץ. העצים התנצלו זה כבר את עֲרֵידִם
 מעליותם וכפּוֹ ראשם לפני הרוח, המתגעש בסרעפותיהם. הָאֶקֶר הוציא מגנו
 את יתר האבטיחים וְנִקְשָׁאִים והיה לְבָעַר לפרות ולעוים. עוף השמים נדרו
 ושחו כל בנות השיר. החסידה עזבה ביתה על ברוש עתיק ימים, העומד
 בתוך הגן, ותפרוש כנפיה לתימן. הארץ תאבל וקדרו השמים ממעל. כל
 הדרכים התקלקלו ממטרות גשם וכל האנשים בוססים בטיט חוצות. פה
 ילך משה הרובל, אשר לפני חדש ימים היה הרור בלבשו, כתונת בר
 לבן לבשויענוף מענפת הרשה וגאה גאה בבגדי קדש, ועתה הנה הוא הולך
 חמוץ בגדים, צֵעָה הרפש ברב כחי, הולך הלוך וְשָׁחוּחַ, כמו אבלה נבלה
 נפשו מעולם והתנוה מצאה קן לה על מצחו מיום הָלָלָה, וישם עומד יעקב,

אשר שש ושמה בשמחת תורה. התחפש לשר הצבא וְשָׁמָּה את שְׁכֵנָיו ואנשי העיר רחי אז מאושר וצלח בארץ. עומד הוא עתה אהה! בכנר ערים ובלואי הסחבות ומים נתף עליו מן השמים, ועוד לא הצליח להמות לב האָבֶר, להווייל לו מן המחיר שתים שלש קשימות... שבת משוש העיר ובשיר לא ישתו עוד יין! איש איש ישעה לפעלו, ושב גם המלמד לעבודתו ויסגר בחדר, לענות נפשות הרעות, אשר צדה בחרמו ולהכותם בשבט עברה, וילדים שמחי לב נאלמו שנית וילכו קדורנית תחת סבל למורס הקשה. — דהוי ילדים! הנני מרגיש יגונכם המר, בצאתכם פתאם משמחה לאבל ומחרות לעבודות ובעד רגעי קשׁוּשׁ תשבועו עתה משנה שְׁבָרוֹן, אבל אהה! כי תחת לגור לכם ולנחמכם אומר אליכם, למורת רוחי, כי אף צל הצלחתנו בארץ, הבל הבלים שמחתנו, הכל הבל! תבואו בימים, תזקינו, הלא אז תראו כי בדמנו נשלם בעד כל רגע מוב, ושבעתים נַעֲנָה בעד עונג — קל; תראו, כי במעט שמחה רב — כעס ומתענג כמעט קט יוסיף מכאוב! — אף יונתן היה מקבל בעבודתו ולא יכול עוד להשתעשע עם דוד רָעוּ. בהיות הבוקר רץ לבית בנימין לכתוב לו אגרותיו, ובערב מחר ללמד את בן שמואל, נער בן שבע עשרה שנה, אשר בקרוב יבוא מְחַתְּנוֹ לשמוע חכמתו ולנסחו בלמודים, והוא איננו יודע עוד למשוך בעט... קדר התהלך דוד בעת ההיא, וענן התוגה חָעִיב מעת לעת את פניו, כמו השתדרר קָתוּ גם בקרב נפשו וכל תקותיו גם יחד נָבְלוּ, קָמְלוּ. ברוח בָּהָה ישב יום אחד אצל השלחן וכתב את דברי האגרת הזאת:

רָעִי כאח לי! הישב חרה לך לבטח, על אשר נאלמתי חופיה למן העת נפרדנו איש מעל אחיו ועד עתה. ואולם מי יתן וידעת את עֲצָבִי ורגזי וכל נחלה, שעבר על נפשי בכל העת ההיא, כי עתה בבית לקשה — יום כמוני; מי יתן וידעת את כל אלה לברך, כי אנכי בל אוכל להגיד גם שמץ מִנֶּהֱם, הן אין אדם שליט ברוח, לכלוא אותו באומר וניב שפתים, גם איש דברים יֵאלֵם בעמוד רוח סערה בקרבו, בתוכו ישתומם אז לכו ויראה, כי רק שקר תִּדְבֹר והבל גם המליצה, לגלות שטף שרעפיו ורעם רגשותיו, יעמוד וישתומם וישים יד לפה! "הִנֵּה צָבָא זֶה" בְּיָדָהּ זֶה צָבָא... אֵיכֶן תקות ילירי הדמיון? אֵיכֶן תקות חנפות, אשר הצנתן לפני את הארץ כערן, ששון ושמה ימצא בה, ותראוני את דרך החיים, כי היא סלולה, בלי רכסים והדורים? אמרתן על כפים אנשא ולא תִּאָּנֶה אלי רעה, רק בעיני אביט והצלחתי אראה, רק את ידי אשלח ומעדנים לנפשי אמצא. — הֵן! מאושר הייתי בעוד ישבתי בקרית ברלין המעטירה, אשר יחרו המתקנו מור ונספר ברגש איש לרעהו כל תקותיו בימים יָצְרוּ. כמו בָּקֶר-חֹמֶר, מעשה ידי צִיר, הנשקפה בעד הצִפִּית, כן היתה אז הארץ בעינינו בהיטמו עליה מרחק בעד הדמיון-הכוזב, בכליון עינים תאכנו לבוא שמה, לראות

איך פרתה הנפן פתח הסמדר ולהיריח בתענוגים את ריח הדודאים, הנחמדים למראה. אבל הה רעי! באתי לכבר זאת ונבהלתי, הן היא אך משוחה בששר ! הדודאים וכל פרחי-נועם, אשר ראינו שמה לראשונה, אך שוא המה... קרב אליך, אל תגש בה אם עוד מרחוק תעמוד; קרב אליך אל תגש, אם עוד מרחוק תחזה בה בעד דמיונה-המתעה; קרב אליך רעי, אל תגש בה כי לפה תשומם !

ככלותי חק למודי בשבת - תחכמוני, בעיר ברליון, חשתי כעל כנפי נשרים לעוב לארץ מולדתי ולבית אבי. - ילעגו לנו צורדינו ריקם ויחרפנו לאמר: אין ארץ מולדת ליהודי ולא ירגיש כל רגש אהבה לארץ, אשר הוא יושב בה. אנכי יודע וְעַד, כי שקר יברו. בארץ אשכנז המהוללה שם ישבתי גם בכיתי בזכרי את רוסיא ארצי. אהבתי לשוח תמיד בשדה, בעת מצפון נשף רוח קר, פי פערתי ואשאפה אותו אל קרבי, כי הוא העיר בתוכי זכרונות נעימים, וכמו בסערתו דבר לי שלום ממולדתי היקרה וזכר החורף וקרתו לפני בא. כי קנאתי תמיד לעוף שמים, אשר שבו באביב מארצות הימן ועפו בכתף צפונה. בחרפה הבטתי אז עלי, מדוע אין לי כנפים וכתולעת הנני זוחל על האדמה. בבוא איש אחר מארץ מולדתי, כיחודי כאיננו יתורני. ראיתי בשמחה את פניו, כראות פני אלהים. מששתי והרחתי את ריח בגדיו כריח שדה, אשר ברכו ה', ולא גרעתי עיני ממנו. ובקראי באחד מכתבי העתים, כי יר רוסיא רוממה על מרומי שדה וימינה תעשה חיל ותחי נפשי. התגדלתי והתרוממתי בעיני ואסיף נסך דמעות גיל ותודה לאלהי צבאות. - ואני כבואי אל קצה גבול ארץ מולדתי הברוכה כרעתי בך, נשקתי אדמתה ואת עפרה חוננתי, ובגודל לבב אמרתי אז אל לבי: איש רוסיא אנכי ! - שש ושמה הלכתי לעיר משכן אבי וברמיוני חזיתי לי רק עיגל וחרוה. דמיתי לי המחזה הנעים ההוא, איך יתדרו אבי ואמי לקראת באי ואיך יחבקוני בזרועותיהם ונתעלסה בתענוגים. הלא ימים רבים גרתי בארץ נבריה ופניהם לא ראיתי וגם לא שמעתי על אודותם מאומה, מטעמים הרבה אשר ידעת. אמרתי עוד מעט ואנכי לא אהיה עוד גר ובודד בארץ; עוד מעט ואני מאושר ובחיק חורי היקרים אשפוך שיחי ואספר להם את כל המוצאות אותי; עוד מעט ונשכחו הצרות הראשונות, אבל אהה רעי! ותקותי היתה אך מפח נפש... שם בבית ההוא אשר לפניו בימי טובה התענגה בדישן נפשי, וקויתי לראות שמה בטוב עוד שנית; בבית ההוא, אשר פתח לו בשרי שנים רבות, הנה שמה מצאתי בכוא, אנשים זרים, אשר הקיפוני והביטו אלי משתאים ומשתוממים, וכשמעם את שאלותי ודברי, הנמלטים מפי לא בחשבון וסדרים, הגידו לי, כי אמי מתה זה כעשר שנים ואבי נדד ולא נודע מקומו איז, וביתו נשאר בירי נושיו. נעותי משמוע כל זאת ובמנוסה יצאתי החוצה ונכנסתי אל מלון אורחים, להנפש שמה ולשפוך כנחל דמעות על שברי, כי הפך שרי לי מאד. ויהי

מטרת בצאתי שער אלי קרת ופתחם כל העיר ויאמרו: זה דוד בן אלקנה!
ראוני נערים ותמהו עלי וישישים קמו עמרו ולשונם לחכם דבקה, מבלי דרוש
שלומי וטובי, רק יחרו תתלחשו עלי, זה הראה מרחק על מעילי הקצר וזה—
על פאת ראשי וזקני, אשר לא כרת, וזה ירק כמה פעמים בפני ונהם כדוב,
ואחי בעיני כבן—בליעל, וכן הייתי בעיניהם. אז השתפכה עלי נפשי וגמרתי
אומר, לעזוב את העיר, אשר זה לא כביר היתה משושי ומחרתי אליה
כיונים אל ארבותיהם, ולנוד לבקש את אבי מחמרי. כשתי שנים התהלכתי
בארץ מלרתי לארכה ולרחבה, בעירום ובחסר כל, ואבקשה את שאהבה
נפשי, אבל אהה, בקשתיו ולא מצאתיו!"

מעיר כסלון תשמע קולי, בעיר כסלון אערך לך היום מכתבי זה;
בעיר, אשר זה שבתי בה כשנה, ואנכי מורה שמה בבית הספר. רבת
שבעה לה נפשי מצוקות וצרות, רבות נסיתי וסבלתי בְּיָמֵי, ועתה, אוי נא
לי, יספ הזמן יגון על מכאובי, כי דרך קשתי והביא בכליותי בני אשפתי—
חצי אהבה השנונים! אנכי יירדך שבע עמל ורוגז, אנכי העני והנעזב, אנכי
המורה, אשר עבדתי בזויה בעיני בני עירי, אנכי אהה, אהב עלמת—חן,
בת איש עשיר ושומר הבלי—שוא, אשר צלמי יבזה! . . .

מקול מצעדי האיש, הבא פתאם החררה, הקיץ דוד כישן ממומתיו, וישלף
פידו את העט ויבט מאחריו.

— האח, יונתן! קרא דוד, בלכתי לקראת רעו. לא קִיְיִיתִיךָ היום בביתי,
מרעתי, כי רבו מאד מעשך. אין זאת כי כָּרָא ה' הרשה ובשורה בפיה. —
אבל, קרא דוד בתמהון לכב, כהביטו בפני יונתן, מדוע פניה זוּעֵפִים? . . .

ה

פָּרָח!

דוד ויונתן התדישו רגעים אחדים והביטו איש בפני אחיו, וכל אחד
חָבֵה את רשעו ברברים, אחרי—כן פתח דוד את פיהו ויאמר:
—רואה אנכי יונתן, כי ראנה בלבך, ומדוע לא תִשְׁתַּחֲוֶה? עד מתי תגרע

לפני שיתח, כמו בשבתך בהברת תושבי עירך? אנא הגד נא לי, מה היה הדבר?

— שמעון ברה ואיננו! השיב יונתן.

— לבי גבא לי, קרא דוד בבהלה, כי שמעון לא יוכל לסבל את כל הלחץ הגדול, אשר אביו לוחץ אותו. צר לי עליו!

— צר לי מאד! קרא יונתן גם הוא. אני דואג פן תצמח מזה רעה... ובדברו העיף עינו ברוד ויבט עליו בדאגה.

— גם אני דואג לאתדית שמעון פן מרה תהיה, ענה דוד. הלא ידעת את שמעון, כי לבו חם בקרבו ונפשו נחלים תלוצ. בחרות אפו, אז יאברו כל עשתונותיו ואין מעצר אז לרוחו. רק השכלה תמכה או אמונה שלמה תוכל למשול ברוח איש כמוהו, רק הנה תשבחנה שאון גלי נפשו ותנהלנה על מי מנוחות, לבלתי יאבד הדרך הישרה, ושמעון הן לא עוד באמונתו יחיה, כי זה החלו לשרש מלבו אמונת—תפל שרש אתה גם אמונה טהורה, יען לא השכיל עוד היטב לדעת בין טוב לרע, ובקנאת אביו לא למד עוד די בינה, אברה האמונה ונכרתה ממנו ועד ההשכלה עדנה לא בא. איש כזה אשר בשלכת תולה הוא מחלת—הנפש, ובטרם יצטרע עלי—דעת חדשים תחת עלי—פתיות המושלכים, הוא נכון לפגעים הרבה: כי תאכלנו תולעת—השפק וכל לבו ונפשו יירש צלצל—הכפירה. בעת ההוא ידרש לו איש אמן נאמן, היודע להרכיב בו נצר קדש משרשי עץ הדעת ועץ החיים, אשר בתוך גן המוסר. — אבל כמה אנשים נחלו מחלה רעה כזאת מבלי תרפא, באין מורה יושר נתיבות האמת? וכמה יחלו עוד וילכו שובב בדרך לבס? ... מי יתנני למוכי בשערי עמי, כי אז הוכחתי להם בצדק, שבתסירותם היתרה יחרב מקדש הדת ורק בגלל צדקתם תרבה למאד יחטאו בניהם לסור מדרך ה'. לבו נא ונוכחה, אמרתי להם, אתם הסמאנים לשלוח בניכם אל בתי—הספר, לחנכם כמשפט בתורה ודרך ארץ, מדאנה מדבר פן יפתה לבכם לסור אחרי כן מתורת ה' וישימו כל מעינם בהליכות עולם ובחכמות היצוניות, הנה באמת מחשבתכם לטובה, פאר גבור לבם! כי תראו בזאת הם לבבכם, מה נאמנה רוחכם את אל ותודה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב לדור דורים. אבל הנסיון יורנו המעשה הרע, הצומח ממחשבתכם הטובה ההיא, ואנחנו רואים כי אין הבנים יורשים מחשבות האבות. הלא האב דואג לבנו עודנו באפו, למלאות כרשו מעדני התלמוד וימנע אותו מן ההגיון ומשאר חכמות מועילות ודרושות לחיי האדם וקיום העולם. למען אשר בהיותו כיונת אלם קצוצת כנפים לא יגביה עוף תחת שמי המחקר, וטוב שיהיה סכל ותלמדו בידו מהיות חכם חולף בדרך חבונות, פן יקראנו אסון; הלא כה עצת האב ומחשבתו הטובה, אבל מה יעשה הבן? בהיותו נער בא בימים וישים לדרך החיים פעמיו, אז מזמת חרשות ומחשבות אתרות

תולדנה לו, ומפני רוח ספק מצויה, המפעם בקרבו, ינוע לבבו כנוע עצי יער מפני רוח שאינה מצויה וכל רעיוני לבו ירעשו ויתגעשו בתוכו, ואם ישלח ידו לנתק חוט אחד, אשר ארג אותו עד כה באמונתו, הנה עד מהרה יסע את-היתד הארג ואת המסכת, ופתאם נוע תנוע נפשו כשכור ואין לה מעמד, והנה הוא פוסח על שתי הקצוות מרלג מחסידות לבפירה ויצא לתרבות רעה! — ומי יזכבני וישים לאל מלתי, הן הוא יזכב בהנסיון ויטעון נגד החוש. הלא האנשים האומללים האלה רבים הם אתנו בזמן הזה, לבשתנו ולבושת ערות עמנו, ומרביתם המה מן המשפחות המיוחסות בישראל. רבים המה בני התמימים והישרים, שנתגדלו בנעוריהם, בבית אביהם, על מדות חסידות ופרישות ושזו לנגד עיניהם תמיד ספרי מוסר, המפחידים והמיראים בדין קשה ובענוים קשים את כל אשר יעבור גם על מנהג קל, ועתה אבוי! הנם תועים כשה אובר בנתיבות תהו וצלמות. בן חסיד פלוני עזב למורו ומבלה ימיו בתהו, ובן צדיק פלמוני שב מצדקתו ובגור יבגור, ובן איש אלמוני, אשר בקדש היה דרכו, הנה הוא בשרירות לבו ילך והוא ענף ויגע מספקות הרבה ולא ירא אלהים, הוא מדקא מדעות—שוא מחולל מרעיוני—תהו ננוע ומעונה ויקוץ בחיים! כאלה וכאלה תחוינה עינינו יום יום, שנאחזים כרגים במצודה ואין להם מושיע. ואיה אפוא אם—פן חסדי אבות? אך מעטים מהם יצליחו להנצל כצבי מיד, למצוא הדרך הטובה, החולכת בית-אל ואל מבצר ההכמה, אשר תגן עליהם, גנון והציל משרירות לב, פסוח והמליט נפשם ורוחם. ומי יאמנם בכל אלה? מי נתן לחרם יעקב ובני ישראל לשובבים? הלא אתם אבותיהם! אתם, אשר מנעתם מאתם את הטוב, את הדעת וההשכלה ובחורים בחורים החבאו, על כן דרך שלום לא ידעו ונער לא יוכה את ארחו, להיות לבו תמים באמונה ולדעת ולתור חכמה ומדע, וכאשר אך ירית מרתוק את רוח פרי עץ הדעת, אשר השכין אביו סביביו מקדם את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת ושבמי אש וברזל, הנה מות תמות מנוחת נפשו לעולם, והעץ הזה, אשר עץ חיים הוא למחזיקים בו ביושר לבב, הנה נעשה לו סם-המות! — לו חכמתם בני עמי, תשכילו זאת ותבינו לאהרית דבר: איך לפתח החסידות-היתרה הכפירה רובצת, כי עתה שבתם ממחשבתכם הטובה וחשבתם מחשבות אחרות על בניכם, התאמצתם עתה לחנכם בדרך אחרת, לאחר בלבותם התורה והחכמה בימי הילדות והשחרות ולנחותם בדרך הממוצע, אז גם כי יגדלו ילכו לבטח דרכם ולא יכשלו, כי ישרה היא ודרך הקדש יקרא לה. — שני הרעים הרגישו בלבם רעה, הנולדת מכריחת שמעון, אבל בדרכים שונים: יונתן פחד פן יבולע לדרו, כי אפרים יתאנף בו לאמר מעת בא אל עירו סר בנו מדרך הטובה ויחשדהו כי בעצתו ברה, ודרך בתומו דאג לשמעון, פן השתת ישחית דרכו וילך אחרי התהו. ואנחנו נראה במרוצת ספורנו מי מהם השיב להרגיש.

קריה, בני עיר אתה הנה, ומרוע הבדילה אותו לרעה כבן סורר ומורה, ותפל לו חבלים לא בנעמים? הן מרחוק תראה תימות רחוב ומקומים גדולות ובצורות, אשר שם הזהב, ופה אך בתי-חמר שפלים ונטוים לנפול, האזוב מקיר תצמח וחציר מגנות נשקף. אין אלה כי אם בתי עני וזה רחוב אביוני אדם!

שם ברחוב ההוא עומד בית קטן ושפל, מקורה בתבן; פתלו מאחור נשען על שני עמודי-עץ, התקועים בארץ בעקלתון, והגג ישפל שמה מאד, כמעט לעפר, עד כי הפרות והעזים הרעבים יוכלו לאכול ממנו בנקל, ולכן יחסר שם התבן במקומות אחרים. — בבית ההוא ישבו אנשים ונדרבו יחד, ומפתח אולם-הבית הושיט לרגעים איש אחד ראשו והביט לכל רוח, כצופה על משברתו.

הלילה החשיך את כל העיר ויהם תשאות יושביה, כלם הווים שוכבים וינומו שנתם, רק לעתות נשמע מרחוק הך קול כלב, החורץ לשונו לאיש, המאחר לכת לביתו, וקול געש אופן העגלה, המתגלגל בכבדות על פני השלג, גם תאניה ואנקת תתולים, המתרפקים על רהישי הגג ועוררים לזיתן, כי הגיעה עתם, עת דורים. — מורה-השעות השמיע מראש המגדל את השעה הראשונה אחרי חצות הלילה.

— בלילה הזה נדרה לבטח שנת צדוק, אמר אחד מהאנשים, היושבים בבית. לבטח יתמרמר כעת בחדר משכבו ויתגעש על כל אשר קרעו היום. יקשנו לו וגם נלכד. נתן הדג לחטא חבו ללחוף, והעלה בפתה... פאר וכבוד לנו, כי עשינו לו סנורה! *

— לא אנחנו הלב שנוהו הפובע (**), אמר השני, כי אריה טמן הרשת להצבוע הזה, ומה ישמח כעת בְּהוֹדְעוֹ, כי לכרנו את השועל הערום, אשר יארוב לו זה מימים רבים.

— למה אנחנו יושבים. אמר השלישי. השכחתם כי עוד לנו לעשות מה ברבר אריה? הלילה לא לשבת נברא!...

— הכי קרא שמך זאב, ענה השני, הן כזאב תוכל להיות יער כל הלילה; אין עיף ואין כושל בך. בבקר תאכל עד ולערב תחלק שלל.

— הכי קרא שמך דוב, השיב זאב, הלא גלמי אתה כדוב וכמוהו תאהב לרבין וללקק כפף.

(*) געמאכט א לעמפעל. — (**) אן געטהון א שטריימיל. את שני המאמרים האלה יאמרו בלעני שפה להורות, כי התחכם איש לרעהו והריח עליו הרעה.

— הרוב הוא אף גלמי ועצל לעינים, ואמנם יסך עצים גבוהים כחתול, בהריתו דבש. פתח ועיר, הרף ממני כמעט רגע!
— אתה ידעת את אריה, אמר זאב, כי הוא אהב להשלים חפצו במעורו ובזמנו.

— עוד חזון למועד, השיב דוב, פתח ועיר ואבלינה, ואחר אצא לפעלי. הן ידעת כי דבר אריה לי כדבר מלך שלטון. מאת הברתיו הנה כמו נהפכתי לאיש ארץ... יקחני אפל! אם לא דבקה נפשי אחריו ככלב נאמן.
— ישאני הרות! אם לא בו חיי רוחי, אמר צבי, אשר הרריש עד כה.
— מאז ידענוהו, אמר זאב, לא ידעו הצבועים פה שלי; תבלים גחלק להם באפו ונקת חלקנו במחשך מאשר יבצעו באור יום בשקר תרומות.
— נשתה נא לחיי אריה! קרא צבי בהחויקו בקבוק-יין, אשר עמר לפניו על השלחן. נשתה נא לחיי אחיך זה, אשר — לא אבחר — דרכו נסתרה ממני ולא אוכל לבוא עד תכונתו...

— כוס יין אשא, ולשם אח-יך! אשתה! קרא דוב אף הוא. — יקחני אפל, אם לא יפלא גם בעיני! תמיד התבוננתי אליו והתאמצתי לרעת דבר-מה מתעלומות לבו וקורותיו, אשר לבטח נוראים המה להפליא, אבל לשוא, יקחני אפל! לא יכולתי לרעת גם שמץ דבר. ועתה אברה לי כל תקוה להשיג חפצי, כי יעצור במלין וירחיקני מאהלו מעת דלתיו לארץ נפתחו.
— ואיך בא זה אל ביתו? שאל זאב.

— זה בשלשה ירחים, השיב דוב, באתי אל בית מלון פנחס מרענו, ואתה לא היית אז בעיר-וראתי שם אבךך אחר בא מדרך. ויהי כחצות הלילה ותוא נרדם, ואנש אליו בלאם והוצאתי את צקלוננו מתחת מראשותיו ונשאתי את רגלי למרר עם השלל אל אוצרנו זה, אבל מה השתוממתי בפתחי דלת הבית וראיתי, והנה קול רגלי האבךך, התרנגול הנמרט, אחרי!
— פלאים דברך! קראו זאב וצבי.

— כי בחוצאי את צקלוננו, חסיף דוב לספר, אז געור לבטח משנתו ואמנם עוד אברו עשתנותיו, וכאשר טהרו רעיוניו כמו רגע ונודע לו כל הנהיה, השתער התוצה וירץ בעקבותי ערי השיגני פה.
— עז נפש הוא! קראו כאחר שני האנשים. איך ערב את לבו לבוא הנה לברו בלילה!

— בעת ההיא היה פה אריה ויפלא בעיניו לראות אותי ואיש זר באים הנה יחדו. — דומיה שזורה בבית כרגע אחד, ואחר שאג האבךך ברוגז קולו: אכן נתפשט! ועתה הבה לי את צקלוני, ואם אין...
— את אשר שללתי לא אשיב, עניתי בנחת. הדבר יצא מפי ופני האבךך התאדמו מכעס. הוי זר! נתן עלי בקולו, האם אנכי כדני הים, או כרמש, כי אהיה לך לשלל ותאספני במכמרתך בלי פחד? ואתה אף גנב

גם יחד — ומבין קמטי מצדו הגבוה נשקפה ההתכוננות.

— מנשה, האם נעשית פקודתי? שאל האיש הזה בבואו את האיש, העומד בפתח אולם-הבית.

— שפמני אריה השיב מנשה וְעָה פניו כמתעצב, הן נתפשתי אני וצבי רעי בערב יום והובאנו הָנָה.

— האם הוציאו מירך את הפנינים? שאל אריה עוד הפעם.

— גם את כסף מחירם לקחו ממני. השיב מנשה.

— ואיך נהיה הדבר? שאל אריה בשלישית.

— כפקודתך באתי עם חרוזי פנינים היום לפנות ערב אל בית מלון פנחס. וצבי, הנודע לסרסור, יערר למכראשונה את צדוק, לבוא חרש ולקנות במחיר-מעט פנינים ואבני הפץ יקרים. — בערב באו צדוק ואשתו מכוסים בבגדים, וימחרו לשקול על ידי את המחיר. ויהי אך שלחתי ידי להוציא הפנינים מהיקי והנה שני שוטרים בָּאים הביתה. רעדה אחזה צדוק ואשתו ויקרצו עין לי, לבלתי אוציא מחיקי את הַעֲדָיִים עד אם ילכו למו השוטרים. אבל אנכי לא נזהרתי למורת רוחם, ובאחוזי בכפי את כל הפנינים, התגוללו עלי פתאם השוטרים בגערה והוציאו ממני וגם את כסף מכָּרָם לקחו ממני. — אכן נבעו מצפוניך! נתנו עלי בקולם. זה כמה ימים אנחנו אורבים לך שועל נחמד, והנה באת במצורה. עתה, עתה לך נא אחרינו דוד יקר! — חמלה שברה לבי בראותי את צדוק המצטרק וצלעתו הישרה בנשים עומרים בלי נוע מפחד פתאם, והשוטרים הוכיחם בשבט פיהם, וגם חרפו את שם כבודם. ואחרי כלו מוסר תוכתם החזיקו בידי הנאהבים והנעימים האלה ויאמרו להוליכם אל בית המשפט. אז נפתחו ארובות עיניהם, בכו ויתננו להשוטרים על נפשם, והיה כי הרבו להתננן נעתרו השוטרים לקחת כופר נפשם וישלחם וילכו. ואותי ואת צבי רעי תפשו והביאו הנה!...

— ואים אפוא שומריך? שאל אריה.

— המה עושים כעת מלאכתם במערה.

— קראם!

כמו הנה באו דוב וזאב הביתה.

לבטח הבין הקורא, כי דוב וזאב הם היו השוטרים, אשר התחבמו

לצדוק, לתפשהו ברשת בערמה.

— הלא הגדתי לכם, אמר אריה, כי עם פרץ עשיתי חוזה והבטתיו.

כי היום בלילה יובא אל פתח ביתו כל הפציו. לכן היו נכונים לעשות

כאשר דברתי.

— במלאי את האמתחות, אמר דוב מצאתי צרור מכתבים וביניהם

ספר התום, והביאתיו אליך, אולי יועיל לחפצך.

בתבת הספר התום הניעה עד מאד נפש אריה, ונכסף לדעת מה שרש

דבר נמצא בו. רנעים אחרים התבינו, אחרי-כן פתח את הספר ויקראהו בלחש, הנני ראשו ושרק כמשתאה. — המכתב הזה, יקר לי מכל חפצי פרץ, אמר אריה, בשומו את הספר הנמצא בחיקו. תשואות חן חן לך רוב יקר! —

ח

ואלה תולדות פרץ.

תקת כח המושך, אשר על פיה ישק כל צבאות השמים, הנה היא גלויה לעיני איש מבין בכל מדרך כף רגלו בארץ מתחת; כי החוקה הזאת לא נפלאה היא ממך, קורא יקר, ולא רחוקה היא, לא רק בשמים היא לאמר: מי יעלה לנו השמימה ויראה איך יסבו המקורות בלכתם סביב השמש, המושך אותם בכחו, כי קרוב אליך הדבר מאד, במקום בעירך לראותו. ראה בכל עיר ועיר יש איש אחר, או יותר, המזהירים כוהד השמש ורבים מאנשים יסבו אותם לצבאותם ככוכבים לעולם ועד! איש אחר מקבירי כח האלה הוא מקבות רבים מהפך בתחבולותיו לפעלם; אשר בידו רוח כל תושבי עירו ועתותיהם עם צרורות כספיהם, ואל כל אשר יחפון יטם; לו כל חסן העיר, אף-לו כבוד, יינק חלב התושבים ויתעדן בטובם, והמה עוד זכר רב טובו וביעו, ימשכם אליו בכחו וישאף חילם, והמה עוד צדקתו ירננו... הכח העצום הזה, הנה לא בחכמי לבב ימצא ולא ביודעי דעת ומביני מרע, רק בתוך עשירי עם, אשר נזנה הכסף להם מסביב. ובני האדם הלא המה כרמש— בעל כנפים, אין תבונה בו, המקפץ במעופו סביב קאש, עד כי תלהטו להבה וישקף!... והנה פרץ היה שמש עיר צלמונה, בכחו הגדול משך אחריו המון רב וככה אקפו עליהם הכביר, עד כי בלעדו לא הרים איש את ידו ואת רגלו בכל העיר. במלן לא כבירים אתאמן להציג את פרץ לפניך הקורא, יעמך הסליחה אם אנרע מתכונותיו. הן השמש הזה חרש עדנה בתבל, והסופרים, הצופים הליכות כל השקשות בקרבנו, לא דברו עוד על אדותיו כראוי, זולתי אשר פה אחד הגידו, כי בפניו יש כתמים רבים עד אין מספר, ואך צל כסף אתה רואה ככסף וינבאו מראש,

כי נכון בידו יום חשך.

פרץ היה בן איש רופא, הבא זה כחמשים שנה לגור בצלמונה. ופרץ היה בעת ההיא עולל ויונק שדים. כל אנשי העיר כברו מאד את הרופא הארח ובמטו בו. — עוד חיים אתנו כהיום הזה ישישים וזקנים לימים, אשר ידעו אותו היטב ויספרו, כי היה רופא נאמן, לא כרופאי אליל בזמן הזה. בבואו אל החולה, הנה הסיר מחלה מקרבו ביד, לא כרופאים החרשים... אכן לא מפי הזקנים אנו חיים ולא מדבריהם נחליט, כי היה מקוה במלאכתו. הן זה דרך כל הזקנים להלל את הימים הראשונים ולהלל את העת—החיה, לשבח בני הרור הישן שכבר מתו והלכו לעולמם ולהתאונן על בני הרור החדש, אשר המה חיים עדנה. כמוהם נתאונן גם אנחנו לעת זקנה ושיבה על בנינו, ודור יבוא יקום ויתאונן על בניו, ובאמת אף כוב בני איש, במאזני השכל לעלות הכה מהבל יחד! — ואמנם ראה, זאת מודעת אל נכון, כי כל תושבי העיר דרשו ברופא אהובם, על כן עשה עושר רב, וכסף תועפות לו. ואחרי מותו הנחיל את פרץ בנו יחידו את כל אשר לו. פרץ הואיל הלך בדרכי המסחר עוד בחיי אביו, ואחרי מותו, הנדיל מעשיו ברוב ענין. ויגדל פרץ ושמעו הלך בארץ, ובצלמונה נשגב שמו. רבים כברוהו ברעה וחינופוהו בחלקות, גם קול נגידים נחבאו ויהבו לו כבוד ועז, הן בידו כל עתותיהם ועל ידו שפע המסחר יינקו. — ואולם באמת אבד פרץ את חונו בענין רע זה כבר, וזה כימים רבים בא רקב באשיות בתי—מסחרו, אכן בערמנו הרבה העלים זאת מעיני הארץ, והיא עמדה לו, לעשות לו שם תפארת, מדעתו כי עניני המסחר חלומות המה בדורותיו, וכל החלומות הולכים אחר הפה: על כן התאמץ לקנות לו פי העדה, אבן—חן זאת, אשר תוכל לעשות נפלאות ביד איש בעל מצימות, כאבן—פילוסופית, אשר מעץ רקבון תעשה זהב. וירא ויתבונן, כי רק על אדני הצביעות יפון ביתו בעירו ורק אם יתחסר על פני כל העדה יכבר, ומה נקל להשיג יותר מזאת? — מי החפץ להיות אמן וחכם הרשים, הלא ימלא את ידו לעבוד בזעת אפו; והחפץ להשכיל, יעמול ביגיעת נפש, ובלמודים יהנה יומם ולילה, וגם אחרי כל אלה לא רבים יתכמו. אבל מי החפץ לעשות חונף ולהיות מאמין לכל דבר, הלא שפתיו אף ימללו: „אני מאמין“ וישיג חפצו עד מהרה. הן כאשר יבטא האדם שמי מלות האלה, עד מהרה יגלו לעיניו שמים חדשים וארץ חדשה וטוב לו. את כל זאת ירע פרץ היטב, לכן גמר בלבו להתחסר ולעשות סמים. הוא היה מעוון להבלי—שוא ומחסה לתעתועים, המתהלכים תמיד בין המון עם; הוא פתח את ביתו לרוחה ועניי הרעת היו בני ביתו; הוא היה מנדה כל משכיל וכבה מאורות ההשכלה בעירו; הוא פגע את שש ועושה צדק וישת ידו עם הקדושים אשר בארץ, המה גדלו שמו, כי הסיד הוא בכל מעשיו, והוא היה עליהם חומה, להסב החצים ואבני קלע, אשר יורו עלימו

החלון, הביט בלב דופק ובעינים כלות, ולראבון נפשו שנה עוד הפעם ברואה. כה הלך האיש בביתו הלך ושוב, עד כי לא עבר גם אחד בחוץ, מבלי ישניה אליו: בעד אָשָׁנְבו. פתאם נשמע קול צערה באולם הבית ועוד מעט נפתחה הדלת.

— בעלת-הבית! בעלת-הבית! קראה בקול רם אשה אחת, אשר באה בפתח ושלה ראשה תחררה.

— לשדים אף! גער כה האיש, אשר עוד הפעם פוש מתחלתו, עד-כמה פעמים אני מְצוֹת אותך, אִשֶּׁת-פְּתִיזוֹת, לבלתי תבואי אל חדרו ברעש וצווחה. לשדים אף! אמה שוֹבְבָה! מבלי מְשִׁים הַרִיקָה האמה מִיָּץ—אפה ותצא. והאיש הוסיף להתהלך ולתנודד, להביט ולהקשיב בכליון עינים, עד כי באחרונה נפתחה הדלת שנית.

— שרה? קרא האיש.

— אויה לי, אפרים! נתנה שרה בקולה על האיש, כבואה הביתה. אויה לי, מה מר גורלי בתבל! המעט לי עבדתי בבית, הן בלעדיו לא ירים איש את ידו לעשות מאומה, ואת רגלו לצעוד שנים שלשה צעדים, בלעדיו לא יטאטאו הבית ולא ישניחו לְקְלוֹב, לתת להעופות את אכלם בעתו; המעט אשר אשא לבדי מרחכם ומשאכם, אויה לי! וכשור מְסָפֵל בעולו הקשה אנכי כל היום, הנה עוד עלי, האומללה, לנוע ביום סגריר כזה, אשר גם כלב משוגע לא נראה בחוץ! — בטח נגזר עלי, כי אֲשַׁרְר בחיי הבלים! וגולדתי במזל רע... צדיק אתה ה' ומשפטך צדק! — ביום ענן ושלג כזה נלחצתי ללכת אל בנימין, הוושב בקצוי תבל—אצל בְּתִי-הַמְּשָׁפָּתִים החדשים!.. ראה נא והביטה, איך נעלי נמלאו קרח ושלג וכל מלבושי אנאלתי.

— מה הגיד לך בנימין? שאל אפרים בנפש נרסה לתאבה. האם אמת נכון הדבר, כי פנע אותו בדרך?

— אוי לי אמי, כי ילדתני! צעקה שרה בקול. המעט לי צרותי הישנות, כי השליח בי ה' צרות חדשות! אם לא היום, הנה אמותה מחר, אמותה בפתע פתאם מפני צרותי... לא אוכל עוד שאת!

— מה הגיד לך בנימין? שאל אפרים שנית.

— נִקְאִיתִי נָשָׂא! נתנה שרה בקולה ונאנתה ממעמקי לבה: אויה לי, מה רבו צרותי!... אתה אפרים מְבֹזֵת בכל אלה, אתה, אתה, אף אתה! ואנכי אִשָּׁה בערה עוד אשמע בקולך ואלך אל כל אשר תשלחני...

(*) פֶּרֶשׁוּוֹאֲרֵצֵט ווערען, ריל לסבול עמל וצרות.

— אֶתִּיו לראותו, כי נמצא! .. נשמע פתאום קול רעש גדול באולם-הבית.
מקול הקורא בהמולה יצא שרה ואפרים מן הבית דחופים ומבהלים.
— מה דאבה נפשי בברחו, הולוכה האמה את קולה לנערות-הבית.
— מה הקול הזה? שאלה שרה במבוכה.
— נמצא, נמצא! קראה האמה, בראותה את גבירתה, ופני להבים פניה.
נמצא, כן אמצא את שאהבה נפשי! כרגע אָבִיאָנוּ הִנֵּה.
כמשמרות נטועים עמדו שרה ואפרים על עמדתם והעתיקו מהם מלים.
— עתה תראו, כי בנים דברי, דְּבָרָה האמה, בשובה כרגע מבית
המבשלים, בל יוסיף מעתה לברוח...
עוד מלתה על לשונה הוציאה סתת מטיפתה תרנגול אדמוני ובריא,
אשר קרא בגרון משוב לב, בראותו את כל אנשי-הבית, הנאספים לקדם
פניו, ואשר לא אָחַר, לנשות להשפיל אֶתִּיו ולהפקיד פקדון, מזכרת אהבה
בכף האמה, אשר ער מהרה השליכה מידה את הפקדון שהוא בנועל נפשו.
— אם אשלח את ידי, הלא או, יכנס הרוח באבי אביך! גערה שרה
באמתה, פָּתִי אֶכְלָת תקיאי את בת-הבליעל! הקצור קצרה ירך לְחֹק בְּרִיתִי
הכלוב כראוי? — מעט רגע לא הייתי בביתי והנה כל דבר אין עוד על
מכוננו! ...
אפרים התגנב ער כה וער כה לבוא החדרה, בראותו את שניונו
ובכל העת ההיא, אשר נצבה שרה לריב עם אנשי ביתה, התנודר בחררו
ונפשו כלתה לשמוע אם אמת הדבר, כי בנימין פגע את שמעון בדרך
נפשו יצאה כמעט מתוחלת ממושכה לראות את אשתו ולשמוע מה בפיה,
ועתה כי באה הנה היא עומרת לריב על אדות שָׁכְנִי אַחֵר. — הוי נשים,
נשים! דבר אפרים מרוב שיחו וכעסו ויסלסל בחזקה פאת זקנו. מה נפלאו
דְּרָבִיקָן נשים! ... מעת בנך איננו, הלא בְּקִית הרבה בכי ואני אביר לב
לעינים, ועתה הנסה דבר אליך שכחת תנות, והשכחי נגע ער לְבָבְךָ! ...
דמעותיכן, נשים, אף מים ואנחותיכן תהו! הוי נשים, נשים! קרא עוד
הפעם אפרים במגוד ראש ויוסף לסלסל פאת זקנו בחזקה עוד יותר מבראשונה.
— הראית אפרים? צעקה שרה בשובה אל חדר אישה, הראית את כל
הנעשה והנהיה? מעט קט לא הייתי בביתי והנה שָׁמָּה וְשָׁעֲרוֹרָה! עתה
דע וראה את עֲנִי ואת יגיע כפי. — אויה לי אין עוד כח בילשאת ולסכול.
לא נִחַתִּי עוד מדרכי הרחוקה והנה מִתְּלָאָה הרשה! ...
— מה הגיד בנימין? שאל אפרים, אשר לא יכול עוד לתאפק.
— דָּמָה לך, כי הלכתי מחלף רב ער בואי אל בנימין, היושב בקצוי
חבל-אצל בתי-המטבחיםו...
— ומה הגיד לך?
— אין קול ואין קשב, אללי לי! תמול שב בנימין מדרכו וישבע לי

בְּהִי עוֹלָם, כִּי לֹא רָאָה אֶת שְׁמֵעוֹן וְלֹא שָׁמַע מִכָּל הַנְּחִיָּה בְּלַחֲיוֹם הַיּוֹם, וְכִרִּי לוֹ בְּיוֹן וְקֶצֶף מִצְרוֹתָיו, מִתְּקַנּוּ הַנְּחִמָּה, אֲשֶׁר לִקְחָאֵת כָּל טוֹבוֹ בִּידוֹ וּנְחָבָא לְבָרוּחַ אֶל קְרוֹשׁוֹ... זֶה שְׁבוּעַ אַחֵר, אוֹיָה לִי! אֲשֶׁר בֵּר-בְּמִנִּי עֲזָבִי...

מִי יוֹדַע אָנָּה פָּנָה וְאָנָּה הוּא נֹדֵד כַּעַת בְּיוֹם הַשָּׁלָל? ! — אַהֲהָ, בְּנִי, בְּנִי!

— אַהֲהָ, תִּרְנָגוּל, תִּרְנָגוּל! נָהֵם אִפְרִים מְרֹב כַּעַם וְרַעוּת רוּחַ, — קְרָא לִי עוֹד הַפַּעַם אֶת הָאֲגֵרֶת, אֲשֶׁר עֹזֵב שְׁמֵעוֹן בְּחִדְרוֹ טָרֵם צֵאתוֹ, אוֹלִי אֲשַׁמַּע מִמֶּנּוּ שְׁמֵץ דְּבַר. רַק רָאָה, אִפְרִים, לִבְל תִּכְשַׁל עוֹד בְּלִשׁוֹנְךָ, בִּקְרֹאֶךָ אֶת הָאֲגֵרֶת, וְתַעֲתִיק לִי כָּל דְּבַר בָּאֵר הַיֹּשֵׁב, לִמְעַן אֲרַע. אִפְרִים הַתְּבוֹנֵן מַעֵט, אַחֲרֵי-כֵן הוֹצִיא אֵגֶרֶת מִחִיקוֹ, לַעֲשׂוֹת רִצּוֹן אֶשְׁתֵּה וִיקְרָא כְּרִבְרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר:

"שָׁלוֹם לָכֶם חֲוֵי הַיִּקְרִים!" — הָאֵל הַיִּקְרִים, בְּלִי מִיָּד וְעַתָּה יִשְׁמַע אֶת-שְׁמִיעוֹת עֵינֵי אֶעֱרֹךְ מִכְתָּבִי זֶה בְּטָרֵם אֶלֶךְ מִבֵּיתְכֶם! רַבּוֹת אֲנִיחוּתִי וְלִבִּי הוּא לַעֲזֹב מוֹלַדְתִּי וּבֵית חֲוֵי וּלְהַחֲזִיק נְרוֹד כַּצְפוֹר; אֲבָל חֲשַׁבְתִּי רַבִּי וְרֵאיוֹתִי, כִּי אֵין טוֹב לִי לִשְׁבֹּת פֹּה."

— דּוֹם אִפְרִים! אִמְרָה שְׂרָה, הַבִּנְיָנִי פֶשֶׁר דְּבַר.

— שְׁמֵעוֹן כּוֹתֵב... שְׁמֵעוֹן אוֹמֵר... נִסָּה אִפְרִים לְהַעֲתִיק דְּבַר הָאֲגֵרֶת, וּבִרְאוּתוֹ כִּי לֹא יִצְלַח לוֹ, שָׁנָה עַד מִדְּדָה אֶת מַעֲמּוֹ וַיֹּאמֶר: שְׁמֵעוֹן כּוֹתֵב עֵמֶל וְאוֹן, כִּי לֹא טוֹב לוֹ לִשְׁבֹּת בְּבֵית חֲוֵי.

— אוֹיָה לִי! נִאֲנַחָה שְׂרָה.

אִפְרִים הוֹסִיף לִקְרֹא בְּדִבְרֵי אֶשְׁתֵּה.

"הֵן לֹא נִכְחַד מִמֶּנִּי לֵב אֲבִי וַיִּדְעָתִי, כִּי בָּל יִחְדַּל לְהוֹכִיחַתִּי וְהִלְבִּינִי בְּאֵשׁ עֲבָרְתוֹ וּבִקְנָאָתוֹ אִם אִטָּה מִדְּרָבּוֹ אֵךְ מַעֵט, וְהוּא צַעֲרִי וּסְפוֹר וַיִּבְיֹאנִי בְּמִשְׁפָּט עַל כָּל דְּבַר נִקְלָה. וְאֲנִי, עֲרִי ה', לֹא אוֹכַל לְהוֹיֹת אִישׁ כְּלָבָבוֹ. מַה אֶעֱשֶׂה אִם לִבִּי עָר וְנִגְזְלָה שְׁנֵת הַבְּעֻרוֹת מִעֵינֵי? מַה אֶעֱשֶׂה אִם רוּחִי הַנֶּעוֹר מֵאֵן לְנוֹם שְׁנִית, וְהוּא יַעֲרִי לִי אוֹזֵן לְשִׁמּוֹעַ בְּלִמְדוֹתַי וּלְבַקֵּשׁ מַעֲנֶה עַל הַשְּׁאֵלוֹת, הַמִּתְחַדְּשׁוֹת בְּקִרְבִּי מִיּוֹם לְיוֹם? הָאֵם בִּי הָעוֹן, אֲשֶׁר הִסְפִּירָם הָהֵם, שֶׁהִגִּיתִי בָּם עַד כֹּה, לֹא יוֹבִלוּ לְמִקְדָּתִי טוֹב טַעַם וְדַעַת וּלְפִתּוֹר לִי הַלִּיכּוֹת עוֹלָם וּמִפְּלֹאוֹת תִּקְוִים דַּעִים, אֲשֶׁר לִנְגַד עֵינֵי תִמְדִּי? הָאֵם בִּי הָעוֹן, אֲשֶׁר אֶתֶם תִּלְוִן מִשְׁוֹגָתִם, לְחַשְׁנוֹת עֲבָרִים בְּדֶרֶךְ וּלְעַר עֵינֵיהֶם לְבַלְחִי יַחֲזוּ בְּנֵאוֹת ה' ? הֵמָּה אוֹמְרִים: , רַק עַל הַגּוֹיִם הַמַּעֲזִה לִשְׁבֹּת יִצְרָהּ, לְחַקֹּר וּלְהַבִּין כָּל אֹפְנֵי מוֹעִיל לְיִשׁוּב הָעוֹלָם וְלְהוֹצִיא כְּחוֹת הַטָּבַע לְתַכְלִית הַיִּשׁוּב בְּאוֹפֶן הַיּוֹתֵר מוֹעִיל, וּלְהַדִּיר בְּרִיאוֹתוֹ שֶׁל מַלְכוּת שֶׁל הָעוֹלָם. אֲבָל אֶת יִשְׂרָאֵל הַבְּרִיל ה' וּבְתֵר אוֹתוֹ לוֹ לְמַמְלַכַת כְּהֻנִּים מִכָּל גּוֹי וּלְשׁוֹן נִטְלָה מִצִּיּוֹת יִשׁוּב הָעוֹלָם מִדָּם, וּתְכֵלִית הַיּוֹתֵם בַּעוֹלָם לְקִיּוֹם תְּרִיגַּת מִצִּיּוֹת... " (*) אֲבָל אֵיךְ נוֹכַח לְשַׁמּוֹר

(*) סֵפֶר "לֵב הַעֲבָרִי" חֶלֶק רִאשׁוֹן, בַּחֲקֵרֶתָה כּוֹלֶלֶת.

מצות ה', לאהבה וליראה אותו מכלי השפיל באמתו ומכלי הכיבא לבב חכמה, להביט אל פועל ה' ולהתבונן במעשיו וברואיו הנפלאים והגדולים? וכל בעלי אספות, רועי אבן ישראל הקדמונים מצוים אותנו, לדרוש ולתור בחכמה על כל אשר נעשה תחת השמים ולעשות בכל מלאכת מחשבת (**)

לא, אבי, לא אוכל לעשות בנפשי ושקר, לשקר בשבלי ובחוישי ורגשות נפשי במצות מורי שקר; לא אוכל לשמוע מוסרך, לשנות מאמרי דעת למען אפיק רצון מהנבערים מדעת. אין נפשי אליהם, אל מאשרי העם האלה, ההולכים חשכים ואין נוגה להם! גם כי תפליא את מכותי מכות גדולות ונאמנות ותפרצני פרץ על פני פרץ, הנה אנכי לא אעזבה מחשבותי, תאצני אך להיות איש מרמה: להתחפש ולעשות חונף, לבחור לשון ערומים ולדבר בלב ולב ולהיות צבוע בכל מעשי, ומה אפוא אחרית איש כזה? ...

— רב לך אפרים! אמרה שרה לאישה, הנה זה הרבית לקרוא, עד כי עיפה נפשך, ולי עוד לא העתקת מאומה.

— מה אוכר ומה אעתיק לך. ענה אפרים, הכל הבלים כתב שמעון, הכל

הבל. האמיני לי, כי גם אנכי לא אדע חלומותיו ומלוי, אשר בבלי דעת יכביר.

— ואיך לא אאמין לך, השיבה שרה, אחרי רואי, כי בועת אפק

תקרא דברי האגרת ותקשול להנעים בלשונך, כהולך בקדמרות. — בהיותך

צעיר לימים כשמעון, אז לא יכולת גם אתה לכתוב כמותו, ורבות עמלו

לקרוא את מכתבך ולהבין מה כתוב בו; וכאשר יבוא שמעון בשנים ויגדל

כמוך היום, אז יוכל גם הוא לכתוב. ולו הפך ה' והיה התן לירחמאל, אז

למדנו חותנו לכתוב היטב. הן כמה פעמים הללך את ירחמאל, כי הוא

ספרא רבה" והעתקת לי המיד את מכתביו ברוב נחת... אולם "יכנס

הרוח באבי אביו!" — ואתה אפרים קרא את המכתב, עד תומו, אולי תמצא

שמה שמך דבר.

"לכן אבי — הוסיף אפרים לקרוא — אין טוב לי, כי אם לנוד מביתך,

אני את נפשי הצלתי בזאת, גם מופת לרבים אהיה, לבלתי ירדו בשכל

בניהם בחוקת היר; ידאו ויקחו מוסר, כי לא טוב לשלוש ברוח האדם במקל

חובלים ולא טוב לאב, ללבוז נפש בניו ולעשות בה כרצונו. בן יבקר

אב בהנו ובכל מאדו, אבל לא בנפשו — קתה ביר אביו, כי אל כל

אשר יחפוץ יטנה, הן כל הנפשות לה' הנה, כנפש האב וכנפש הבן,

"שתיהן חייבין בכבוד אל": השכל וידוע אותו ולבחור דרך אמונה

ברצון ושום שכל; על-כן את כל מעשה בני האדם, האלהים יביא במשפט

(**) ראה הלכות יסודי התורה פ"ב. הלכות תלמוד תורה פ"ג. סימן י'

הלכות תשובה פ"י, סימן ו'. — גם דברי בעל חובות הלבבות בהקדמתו

הגדולה. — הערות הבחור העטצער.

הַבְּקֵרֶת.

ויהי בפתוח אפרים את ארון הספרים בהר שמעון, ותאמר שרה: רבונו של עולם. יכנס הרוח באויבי וישתגעו משנאי, כי מהם תצא חתי ושבר רוחי מהספרים האלה. ארור שנתן אותם לבני בטומאתו! הגישי הנר. אמר אפרים לאשתו. למען אוכל לראות היטב לאורו. — אם תוצא מארון ספר אחד, ספר אחד, השיבה שרה, אז לא תכלה מעשך עד מחר; ואני לא אוכל להתמהמה פה. המעט לי עברתי בבית? — כי יעצתי השלך תשלך אותם מהארון כלם כאחד, ובמקומם אשים פה עוד היום כרי החלב ויהיו בטוחים מתולונו הזולל והסובא מחקאות. —

— חלילה לי מעשות כדבר הזה, אמר אפרים, אולי יש פה גם ספרים טובים. חלילה לי! לאחר אחד אוציאם ובין טוב לרע אבקר. ואם טוב בעיניך שרה, תוכלי גם את לעורני והקל מעלי. היום יכאבו עלי החפזים עד מאד ומלאו מתני תחלה...

— אשה לא מלומדה אנכי, השיבה שרה. ואיככה אוכל לשפוט ולחות דעי על דבר לא ידעתי?

— התדמי בנפשך, אמר אפרים. כי להביר ספרי-המחקר החדשים נחוץ לקרוא את הכתוב בם? — חלילה! הלא. אסור לאדם מישראל לקרוא ספרים חיצונים ולהגות בשום חכמה חיצונית. (*)

— ואם לא יקראו את הכתוב בם, שאלה שרה בתמהון. איך אפוא ידעו כי רעים המה? אולי דבריהם ייטיבו אם יקראו ויתכוננו בם? .. אין זאת, כי אם תלעג לי אפרים, תלעג לאשה לא מלומדה כמוני.

השאלה החמיטה הזאת הביאה את אפרים במצודה. ואחרי החריש מעט אמר אל אשתו בתלונה:

— הלא זה הגדתי לך שלשים, כי כל תשאלני עוד הכלים כאלה. עלינו רק להאמין בדברי מורינו, כי הספרים ההם רעים המה.

— אם מורינו מעידים כזאת, הוסיפה שרה לדבר עוד לתומה. הגה עליהם המשפט להגות בספרים הרעים ההם...

(*) ראה בספר, לב העברי" מדף י"ה ואילך. —

— שרה! קרא אפרים בתלונה. שמרי לפיך מהסוס ואל נא תוסיפי מעטה למלל כאלה ולהכביר מלין ולהג הרבה...

— אפרים! קראה שרה גם היא ברוגז. מה לך, כי לקחת טועד בערב הזה לתורני דעה. לענות כחי ולהלאות אותי בדברים. הבלתי נוגעים אלי. הניתה לי, אפרים! דרך ממני ואלבה לו לעבדתי. ואתה פה עמד ובקך לך הספרים! —

— הנהי נא ידך לעזרני! תנן אפרים קולו, עזרני נא שרה, כי כבר ממני הדבר הזה. ואני דך ונאב!

— ואיך אפוא אדע להבדיל בין טוב לרע? שאלה שרה את אישה, אשר תרף לבה בקול תחנוניו.

— אני אמסור לך במלין מעטות סימנים כוללים, חסיף אפרים לדבר תחנונים ולהתרצות אל אשתו, אשר הכעיסה לראשונה בדבריו. — דעי שרה, כי בחדר אלהים יש בארצנו רק שני בתי-דפוס (עבריים **) האחד בעיר יבנה אל והשני בקרית שטום-אור. בדפוס הראשון יעלו לרצון על מכבש אחד ספרים טובים עם רעים; לא כן דפוס השני המאיר לארץ בספריו, שמה לא נדפסו מעולם ספרי מליצה התרשים כפי חוקי הדקדוק.

— מה הוא דק... דק... דק...? שאלה שרה. אשר לא יכולת להוציא מפיך השם דקדוק מפיה.

אפרים התאבק עוד הפעם משאלת אשתו ולא מצא מענה. הן עד כה לא נתן לבו להתבונן ולדעת באמת מה הוא דקדוק. אם כי תמיד שפף בוז עליו ועל הדוגים בו. — רק בפעם הראשונה התבונן אפרים והנה בפשר דבר זה. להשיב לאשתו. אשר חשבתהו ראיש מבין ויורע כל דבר, ככל הגשים, אשר יתנו יקר לבעליהן ואוטרות בלבבן. כי הבל גלוי וידוע להם רק מאשר חשה גדולים ובעלי אשה ובנים וזקנים ויורד על פי מדותיהם...

— כבר מאד, החל אפרים לבטא, כאיש ערל שפתיים, אתרי בקש רגעים אחדים מענה לכבודו ולכבוד זקנו. מאד כבר להבינה... לפרוש לאשה דבר כזה כבר מאד... אבל... אני אעשה את הפצה. דעי, כי לפי האמת יש שלשה מיני דקדוק: דקדוקי עניות; דקדוק רש"י; ודקדוק סופרים. — מדקדוקי עניות יצולנו ה'! פשוט, ה' יצילנו מדקדוקי עניות... ודקדוק רש"י לא ידעתי. ואין לומדים אותו. גם אדירי התורה בעלי משנה וגמרא, רבנים ומורי הוראות מפורסמים ידלנו תמיד את הדקדוק רש"י במגור ראש ובקרוץ שפתיים. כי לא יבינו אותו... ואני זוכר, כי מלמדי, מנותני כבוד, שהיה

הוא, המציל את ישראל מיד ידיו, ראש מלמדי, ראש מלמדי...

(*) בחמלת הממשלה עלינו נתן הרשיון בשנת 1862 לעשות בתי דפוס להעבריים בכל מקומות מושבותם. — הערות הבהור העטעצער.

— דקדוק רש"י, דקדוק רש"י, דקדוק רש"י...

דָּן וּמִוֶּרֶה צֶדֶק בְּכַסְלוֹן. הִנֵּה בַּחֲלוֹ לִפְרֹשׁ לִי דְבָרֵי רִשְׁי בַּפֶּסֶק "בְּרֹאשִׁית בְּרָא" נִכְשַׁל בְּלִשְׁוֹנוֹ לְרַגְעִים. וַיִּגַע לְהַבִּינֵנִי בְּכָל בְּדֵי עֲזָרִי וַיִּצְרֵי גֵוֹ, וּבְרֹאשִׁיתוֹ כִּי כָל זֶה אֵךְ לֹא עֹזֵר וְלֹא הוֹעִיל הוֹדָה אַחֲרֵי-כֵן בְּתוֹמוֹ, כִּי גַם הוּא לֹא בָא בְּסוּדוֹ... אִלּוּם דְּקָדוֹק סוֹפְרִים, הִנְקָא "מִיקְמִיק" הוּא נְכוּזָה וְנִמְאָס, וְלֹא נִכּוֹן לְדַבֵּר בּוֹ... וְהִנֵּה, שְׂרָה, בְּקִרְיַת שְׁטוֹם-אוֹר לֹא נִדְפַס מַעֲלוֹם סֵפֶר כִּפִּי חֻקֵּי הַדְּקָדוֹק; לָכֵן בְּהוֹצִיאָךְ סֵפֶר מִהָאָרוֹן הַגָּדוֹל הַזֶּה וְרֹאיתָ עַל הַשַּׁעַר, אִם מִשְׁטוֹם-אוֹר הוּא, אוֹתוֹ תִּצְיֵג לְבָד, כִּי טוֹב וְקָדוֹשׁ הוּא.

— וְמָה אַעֲשֶׂה, שְׂאֵלָה שְׂרָה, אִם עַל הַכֶּפֶר יִמְצָא כְּתוּב יִבְנָאֵל? הֵן שְׂמָה יוֹדֵפְכּוּ סִפְרִים טוֹבִים עִם רַעִים.

— סִפְרֵי מְלִיצָה, הוֹסִיף אִפְרִים לְמַסּוֹר סִימָנִים לְאִשְׁתּוֹ, הֵמָּה בַּעֲלֵי שׁוּלִים רַחֲבִים עִם שׁוֹרֹת קִצְרוֹת וְעַם צִיּוֹנִים וְנִקְדּוֹת וְקוֹיִם מְקוֹיִם שׁוֹנִים; לָכֵן כָּל סֵפֶר נִקְדָּר רַחֲב — הַשׁוּלִים וְקִצְרָה — הַשׁוֹרֹת אֵךְ רַע רַע הוּא!...

— תּוֹרַתְךָ בְּתוֹךְ מַעִי! אָמְרָה שְׂרָה לְאִישֶׁהָ, עֲלֶה אִפְרִים עַל הַכֶּסֶּף, עֲלֶה וְהִגִּישׁ לִי הַסִּפְרִים מִתּוֹךְ הָאָרוֹן וְאֵנִי אֲבַקֶּר, כִּי הַפֶּעַם אוֹכַל לְהַבִּין בַּסִּפְרִים כִּמּוֹךְ!... אִפְרִים רָעַם מַעַם פָּנִים מְשִׁיחוֹת אִשְׁתּוֹ הַתְּמִימִת, הַמְשַׁפִּילוֹת כְּבוֹדוֹ, וְאִמְנָם הַתֹּאפֵק וְהוֹצִיא הַגּוֹת רוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּטִלְטִלַת — כְּתַפּוּז. וַיַּעֲלֶה עַל הַכֶּסֶּף וַיּוֹצֵא מִהָאָרוֹן סֵפֶר אַחֵר וַיִּתְּנֶהוּ לְאִשְׁתּוֹ.

— שְׁטוֹם-אוֹר! קְרָאָה שְׂרָה צֶהֳלָה וְשִׂמְחָה.

— הַנִּיחִיהוּ עַל הַשִּׁלְחָן, אָמַר אִפְרִים, בְּהַשְׁפִּילוֹ לְהַכִּיט אֶל הַכֶּסֶּף. מִחֲבָרוֹ בּוֹצִינָא קְרִישָׁא!... הָא לָךְ עוֹד סֵפֶר אַחֵר.

— שְׁטוֹם-אוֹר! קְרָאָה שְׂרָה בְּשִׂמְחַת כָּל לֵבָב.

— מִרְחוֹק אֲכִיר אֶת הַסֵּפֶר הַנִּחְמַד הַזֶּה, אָמַר אִפְרִים, שִׁיחִין קְרִישִׁין בּוֹ וּמִחֲבָרוֹ "פִּשְׁיֵשׁ הַחֹק"!... הַנִּיחִיהוּ עַל הַשִּׁלְחָן וְהָא לָךְ עוֹד סֵפֶר.

— שְׁטוֹם-אוֹר! קְרָאָה שְׂרָה בְּשִׂמְחָה.

— גַּם אֶת זֶה אֲכִיר, כִּי קָדוֹשׁ הוּא, פִּירוּשָׁיו עַל הַתּוֹרָה וְהַפְטָרוֹת נִפְלָאִים מְאֹד וּמִחֲבָרוֹ "עֲמוֹד הַיָּמִינִי"!... הַנִּיחִיהוּ וְקָחִי מִיָּדִי אֶת הַסֵּפֶר הַזֶּה.

— קֶץ כָּל בִּינְתִי בָא! קְרָאָה שְׂרָה כְּתֻמָּהוֹן. אֵין עַל הַסֵּפֶר שֵׁם הָעִיר שֶׁנִּדְפַס בּוֹ. בְּקָרְהוּ אֶתְהּ, אִפְרִים, אִם תּוֹכַל.

— הוּא סֵפֶר יָקָר מְאֹד, אָמַר אִפְרִים בְּהַשְׁפִּילוֹ לְהַכִּיט בַּסֵּפֶר, הוּא מְכַלְכֵּל בְּתוֹכּוֹ כָּל דִּינֵי נָשִׁים בְּפִרְטֵיהֶם וּפִרְטֵי פִרְטֵיהֶם בְּשַׁפַּת יְהוּדִית, לְלַמֵּד כָּל בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל, בְּתוֹלוֹת וּבַעֲלוֹלוֹת בַּעַל, אֵיךְ תְּבַדְקֶנָּה אֶת עֲצֻמָּן בְּיָמֵי דִּזְתָּן וְאֵיךְ תִּתְּנֶנָּה עִם בַּעֲלֶיהָ בַּעַת...

— אֲנִכִּי אַחֲזָה לִי, אָמְרָה שְׂרָה. אֲשֶׁר פָּנִיהָ הִתְאַדְמוֹ מִבְּשֶׁת וְכִלְמָהּ. בְּקִרְוֵא אִפְרִים אֶת דְּבָרֵי שְׁעַר הַסֵּפֶר. בְּרַעַת-נָשִׁים אֲשֶׁר לִי אַחֲזָה אֲנִכִּי. כִּי לֹא טוֹב לִבְאֵר וּלְפָרוֹשׁ דְּבָרִים כְּאֵלֶּה לְבָנוֹת יִשְׂרָאֵל, כִּי עוֹד יַעֲזִירוּ אֶת דְּמִיּוֹנָן וַיִּלְמְדוּן לַהֲיוֹת...

— למתברו הגדול הביטי ואל תתני עוד את פיך להטוא בדבריה! אמר אפרים בתלונה והגיש לאשתו עוד כפרים. אפרים הוציא מהארון את כל הכפרים, הערוכים שם במערכת-הקדמונה ורע לא נמצא בהם.

— יראו שונאי ויבושו. אמרה שרה ברגש, יראו שונאי צדקת בני, כי כפרי מוסר ויראת ה' היא אוצרו. ואתה אפרים, צעקה בקול, אך לשוא הבית בני ותגרשתי מעיני, בְּשִׁלְךָ נדר כצפור נודדת מקנה ויסכול חסר וכפן. אתה, אתה, אך אתה השפּת כל משושי, חַי, חֲדָשִׁי, וְשִׁפְתִי! הבה לי את בני, אפרים!... ואם אֵין, אנוד גם אני... אנוד, כמו שאני מזרע היתודים! — הֲרָגְעִי ודומי! השיב אפרים, אשר השתומם לכל מראה עיניו ונעוה משמוע קול צעקת אשתו. חכי כמעט רגע ונראה מה במערכה האחרונה. שרה הביטה בשער הספר, אשר הגיש לה אישה ותאנק דום. ותהפוף הספר מצדו אל צדו.

— למה תחרישי? שאל אפרים.

— לא אוכל קרוא! ענתה שרה.

— הוי, הוי! קרא אפרים בהביטו אל הספר, הוא אחד מספרי הגוים.

ראי הפעם ערמת בנק, אשר ערום הערים להסתיר תועבה תחת ספרי קדש!... — מה כתוב בספרי הגוים? שאלה שרה. בנפש גרסה לתאבה. אנחנו היתודים לומדים ויש לנו תורה וכפרי מוסר, חוקים ומשפטים; אבל הגוים אינם לומדים... גם בניהם לא ילמדו בחדר עם מלמדים כבנינו... הכי קראו שמם נזים!...

— כל ספרי הגוים, השיב אפרים, מהבל המה גם יחד... מפי איש אחד שמעתי, כי להגוים אין ספרים משיבי נפש ומחדדי השכל כספרי היתודים, ובימי חגיגהם יקוץ המתנצר בהיים מרוב הבטלה, כי אין לו מה ללמוד... והוא נלחץ אז ללמוד. משניות" ולהגיד "תהלים"... ועוד מתנצר אחד ספר לי, כי אין תבונה ומועיל בספרי הגוים; תוכם הבל ולהג הרבה, עוד הפעם מעשה בברטולה העוגבת על מאהבה... עוד הפעם מעשה בבחור החוסר את אשת רעהו... ומעשה בשני רוזנים, אשר אחד פגע מעט בכבוד אחיו, ויצאו הפתאים המשוגעים האלה לירות איש את רעהו... ועוד הפעם מעשה ביפת תואר ובנערה שנתפתתה ובאלמנה יפה וצעירה... בְּדַבְּרוֹ ירק כמה פעמים והגיש לאשתו כפר אחר, אחרי השליף מידו בחרפה את הספר הראשון.

שרה הביטה בשער הספר ונאלמה דומיה.

— למה תחרישי עוד הפעם? שאל אפרים.

— כי עוד הפעם קץ כל בינתי בא! השיבה שרה, הן זה הספר נרפס בווען.

אפרים נאנח וישם אחר ימינו, לעומת הַעֲצָה הכואב, ושתה שנית

לקחת הכפר מיד אשתו.

— הוי, הוי! קרא אפרים משבר לב, כפתחו את הספר. הגשמע נבלה כזאת, לשום בארון אחד עם ספרי קדש את הספר הנתעב "קנאת האמת". אשר מחברו הוה לא יאמין במציאות השדים והשטן, וילעג לכשוף ולגלגול הנפש... אשר לא ידע בושת לחפאות על איש—השם הנורע דברים כאלה: "כי בחיותו יושב במלון אורחים, אשר שגך לו בכפר אחד, למד מתושבי הכפר, אשר לא מורע היהודים, לרפא איזה חלאים בצמחים ובעשבים ולהועיל לעקרות בסממנין ידועים, ובוזה גנב את לב בני ישראל להאמין בו, לקחת רפואות ממנו ולתת לו כסף מחירן וכסף בעד הברכות, שברך אותם!..." אוי ואבוי! קרא אפרים מנהמת לבו, ובהחלו לשלטל את הספר שלטלה גבר, צעק פתאם בקול נורא מאד: הוי! גם הלך והמתלוצץ הוה בביתי! גם הספר הגבוה "הצופה לבית ישראל" נצמר פה!... יוכו בסגורים עיני הצופה הזה, אשר יראה יגיד!.. יסבר פי הלך הזה, אשר יגיד מה יראה ומה יחלום בחלומותיו. בחלומי יהנה ריק על אחד קדוש "כי שועל—אדם הוא בתוכנו ומאמיניו צאן—אדם הם, בהמה המה להם..." המעט זאת כי עוד ירהיב ברשעו לאחוז בכנפות השמים וינערו בני אלים מהם, ובשם סני וסנסני וסמנגלף, המלאכים הקדושים, ידבר תועה על כל צבא המרום במרום!... אוי ואבוי לי, אם בביתי חבור שני רשעי ארץ כאלה!—רדה לארץ! קרא בתחמת נקם והשליך את הספר אל תחת השלחן. ויצא מתוך הארון עור ספר ויגיש אותו לאשתו.

— יבנאל! צפצפה שרה כאוב מארץ.
— החראי, החראי מעשי בנך? דבר אפרים רתת, התאמץ תמיד לעקבני ולהסתיר רעתו מנגד עיני. — אבל הפבי העלים וראי.
— יש נקודות וקוים!... השיבה שרה באנחה.
— השליכי אותו כתועבה תחת השלחן! וקח לך עוד ספר גדול וכבד.
— יבנאל... עם נקודות וקוים!.. השיבה שרה בנפש מרה.
— תחת השלחן מקומו! קרא אפרים, אל תביטי אל מראהו ואל כבוד מישאו השליכי אותו בלא משא פנים!
— מה שם הספר הזה? שאלה שרה, אשר אמרה לשים לו כבוד למען כבוד משקלו וגדלו.
— הוא אחד מספרי תנ"ך עם באור. השליכיהו!
— אזכרה, אמרה שרה, אשר הגדת לי לפני שלשת ירחים, כי תנ"ך הוא תורה, נביאים, כתובים...
— כן הוא, השיב אפרים. השליכיהו, השליכיהו!
שרה התאבבה מעט מאין דעת מה לעשות, אולם עד ארגיעה הבלוגה ותשלף מידה את הספר בחוקק, עד כי רגזה רצפת החרר, וינועו אמות הספים מקול מפלתו. והוא היה כפר בראשית!...

יא

וַיִּפְרֹד הָעֵזִים הַגְּדִיל עֲצוּמָיו.

בנשף בערב יום מחרי יצאה שרה מביתה ונשאה דבר—מה תחת מעילה. ולמען לא תשורנה עין עבֶטָה ארחותיה ותלֶף שְׁפִי דרך רחובות צרים, הנשכחים מְנִי רגל; אבל למורת רוחה ולראבון נפשה ראתה והנה אשה תולכת לקראתה ואין דרך נטוּת ימין ושמאל. ויהי בלכתה עוד מספר צעדים בלב חדר כגנב, ותרא והנה תָּהָה הַטּוֹבֶלֶת נצבת עליה.

— אוי, אוי לי! צעקה הנה בראותה את שרה. הנה את הולכת לטבול במים, ואני לא הכינותי מקוה מים חמים!.. סלחי לי שרה, את לדרך אשמה, כי למה לא שָׁלַחְתָּ לַחֲגִיד לי זאת היום בבקר? — אבל, הוסיפה לדבר, קְבִי המטפחת, הבתונת וכל אשר לך תחת מעילך. אני אשא ואלף אתך.

שרה נבוכה ולא ידעה מה להשיב. רגעים אחדים התרישה ואחרי—כן התמלטו מפיה דברים טעמים, כמעט בלי דעת.

— לכו לשרום הנה! הנני הולכת... הנני הולכת באשר אני הולכת...

— למקום אחר אֵת הולכת? היותני שרה, נחמתיני, ינחמך ה'! וכו' גללת אבן מעל לבי, תתגלגל לי בטוב כל ימי חיך! ואנה זה אפוא תלכי שרה?

— הנני הולכת... הנני הולכת הנה, באשר אני הולכת...

— הגירי נא לי, במהילת כבודך, מתי תתקדשי מטומאתך? הגירי לי,

למען ארע להכין מקוה מים חמים. אֶשְׁבַּע! כי תשכחי גם אוֹתוֹדִיעֵנִי בעתה.

— לא אשכח הנה, על דברתי! כי לא אשכח, השיבה שרה, בצפית

להרחיק מפניה את הנה באמריה אלה.

— מה זאת תחת בנך? שאלה הנה, אשר עוד לא חשבה לעזוב את שרה.

— אין דבר, אין דבר. השיבה שרה והרימה פעמיה ללכת.

— האם אמת הדבר? שאלה הנה עוד הפעם בהחזיקה בכנף בנד שרה

ותמאן להפרד ממנה. האם אמת הדבר, כי בנך נדד ולא נודע מקומו איז?...

שרה נבוכה עוד הפעם. לשונה לָתְּבָה דְּבָקָה ולא מצאה מענה.

— לו שמעת בקולי והאזנת לעצתי, אמרה חנה, איעצך לדרוש באשת צוענית המכשפה, היושבת בקצה העיר אצל חצר-מות הישן, והיא תתפש לעצבותיך... בשנה העברה באה אליה אשה נונה, חגורת שק על בעל נעוריה, אשר עֶנְבָה זה כמה שנים, ותשאל גם בבעלי שם, גם באנשי מופת ואין עוזר לה, לא עבר אחד מהם בעירה, אשר לא נתנה לו כסף פריון נפש, ואמנם ישועה רחקה ממנה. ותבוא אל האשה הצוענית ותפצר בה לרפא את שְׁכָרָה ולהביא לה את אישה. ותצא אֶתָּה לפנות ערב וקסמים בידה, ותעמוד על אֶם הדרך בראש שני דרכים, אצל בֵּית-הַרְחִים הַחֲרִב, ותִּשְׁפּוֹת סיר מלא עצמים וקרב כל שֶׁקֶץ על מרורת אִשׁ, ותִּלְחֹשׁ ותעש פְּנִים ותרחת רתחיה. אז צוּתָה להאשה להביט בתוך הסיר ולא תִּפְחֹד מכל אשר תראה שמה. שמרה האשה פקודתה והביטה אל תוך הסיר הנפוח וטרא, והנה לפניו עוברים צבאות שעירים למפלגותיהם ומלֶךְ בלהות בראשם, ואחר עברה לילית עם חילה הגדול, ומלאכי שחת יִדְדוֹן ויִדְדוֹן כעלי מֶרְכָּב, לְכֵלֶם קֶרֶן-חַוּוֹת בין העינים ונב ארוך יסרת על הארץ, ורגליהם כרגל שְׁכִינֵי עִם צפרנים ארוכים ושננים מאד. איש לשונו עד בטנו ועינו רצוא ושוב כצפענים בחוריהן. והאשה התאוששה ולא פחדה מנערות פניהם ומתנופת ידיהם, כי חוג חנה הקסמת ובחוג היא עומדת. פתאם אחזתה רעדה, חיל כיוולדה ותצעק בקול גדול. — אל תיראי, אמרה המכשפה, כי מה ראית? ותאמר האשה, את אישי ראיתי עולה מן הארץ והוא עומה מעילו הישן, אשר לבש בו רפנים בביתו! — לכי בשלום לביתך! הגידה הצוענית, אראה בנחמה אם לא תיראי עוד היום בלילה את אישך! ... ויהי אֵךְ עֵתָה האשה על משכבה בלילה ותתן שנת לעיניה, והנה קול דורה הופק: פתחי לי רעייתי יפתי! פתחי לי יונתי תמתי! ותקם לפתוח לדורה, אשר התפרץ הביתה רחץ ורוכב על מנרפה ובירו מִמָּאֵמָא!...

דברי חנה הנפלאים באו במשכיות לב שרה, הכרת פניה ענתה בה, כי מאד ישרה בעיניה העצה היעוצה.

— חנה יקרה! אמרה שרה, בהחזיקה ביד חנה באהבה וידידות. הואילי נא חנה, חיי רוחי, ובואי אלי מחר ונועצה יחדו. ועתה הפרדי נא מעלי ולכי לך, ואני אלך לדרכי.

— חַיִּי בשלום מאה ועשרים שנה אֵךְ ובעלך ובניך! אמרה חנה, אשר עוד עמדה על מקומה. מחר אבוא אליך. ברצות ה', ונלכה יחד אל הצוענית, הרופאה לשבורי לב. — עוד בשנה הזאת בא המכשף, החולב בסתר פֶּרֶת שְׁכָנָתִי, בא בתבנית חתול עד בית שכנתי, בעת בשלה שמה הצוענית את הַמְּסַנֶּנֶת במים על האש, ויתרפק על הדלת ויהמזג תמרורים קִקְאָב במן ומשבר רוח, ובראותו כי היא לא תפתח לו הדלת ולא ויתן לו חֲנִינָה, התהפף בערמתו לכלב, מכלב נהפף לָעֵז, ויתן בקולו קוד

עז, מען נהפך לפרה. ונפרה נהפך לבעלה ויתתן, ללא הועיל, בקולו, ומבעלה... עוד לפני הדש ימים הטפה את הקדחת הארורה, אשר השתנה בתחבולותיה לנקודה שחורה וצפה על פני החלב בקערת ראובן מוכר-יין, ותאמר לבוא אל קרבו עם החלב ולפרוע שם פרעות. אבל להצלחתו, הכירה אותה הצוענית ברגע, ותשלח ידה בתוף הקערה ותקחה. ותשם אותה בתוף שלחופית... השמעת את אשר עשתה להגלגול בתוף החול שחור? ... ברוף מזכיר נשכחות!... הידעת מה עשתה ליצחק-הארמוני, החולף אחרי מותו "בעולם הטועה"? פגעה אותו בערב אצל..... (*)

תנה הואילה לספר כל הנפלאות האלה מראש ועד סוף בְּאֵר היטב, אבל בראותה, כי אין שירה אצלה הרימה גם היא פעמיה ותלך. ושירה הלכה ובאה עד בית-התפלה ותעלה במעלות אל עזרת נשים, ותנש אל אֶרֶז—עץ גדול מְשֻׁבָּב מצפון לפתח אולם הבית הזה בִּבְצָאָה. כי כן המנהג בכסלון מימות עולם, לשום בעזרת נשים ארון כזה, אשר יכיל בתוכו דברי קדש שונים: רצועות וטוטפות ישנות; בלואי טלית וכסו—הראש; קִרְעֵי פרכת וכפרת, עֲלֵי ספרים שונים בָּלִים ומגאלים; ערבי נהל נחבטים וכפות תמרים מבוקעות; גם עפר וחול מהמנורות, אשר ביום הכפורים העלו שמה נרות—דונג, ועוד דברים רבים כאלה. — בתוך הארון הזה אמרה שירה לשום את הספר בראשית, אשר חושלף אמש ארצה כנצר נתעב, ואשר ברבר אישה נגזר עליו לְהִטְכֵּן בעפר (**). ובלכתה לבדה לעשות בו מִשְׁפַּט קִוְיָה נפשה, להפיק רצון מה, ויתן לה את—שָׁרְתָה, אשר השאל מעמו.

והיה כהפנות שירה שבמה ללכת, הִבְתָּה פתאם מִבֶּה רָבָה ונכשלה.... שמע קורא יקר והתפלא על כל החלאת, אשר מצאה את שירה הישרה בנשים בעת שִׁשָּׁה לעשות צדק ומצוה!

(*) דברי חנה אינם בודים מלב, אבל הם מקובלים אצל המון העם במדינת פולין. בן דרך העם להאמין, כי המכשפים והמכשפות חולבים ומחשירים חלב הפרות. ובעת יבשלו המסנות, שמשננים ערות חלב, יכאב בטן המכשפים ויבואו בתבנית כל חיות הבית ויחננו קולם, לפתוח להם הדלת הסגורה ויתפרצו אל הבית לכבות האש על האף ולא יוסיפו לדאבה עוד. — וכן יאמינו בשאר הדברים הנזכרים פה.

(**) אמר הבחור הזעמצער, אפרים טעה בהלכה, כי ספר תורה שכתבה מין מעין שרפה מדינא. וכך עשו אנשים ידועים בנו-הצבועים, אשר זה לא כבוד מצאו חומש אחד עם באור בבית מדרשם וידגוהו בשרפה: הרליקו נרות בבית אלהים, ואיש איש מהם לקח עולה ויעלהו על הלהב עד אשר תמו כל עלי הכפר. כמו שנתפרסם הדבר הזה במע.

עיר פסלון רבתי פרות מלאתי עוים תמיד. והנה יען אשר ליהודים הגרים שמה אין רפתים וגדרות למקניהם. כי הם עם לא-בָּדָד ישכון, וטוב ונעים להם שבת אחים גם יחד, מגיעי בית בבית עד אפס מקום להשתין וכמעט בכל המסנה אין יד לצאת שמה חוץ; לכן הפרות שוכנות בראש כל הוצות ותחבנה אשפות ללון שם, אחרי התיכו בעליהן את חלב שדיהן, ולא אחת יִכְשֵׁל בהן ההולך באישון לילה; על עגלת בקר ופרה ידרוך ויפול על עבי גביהן. והנה זה קרה כמה פעמים, כאשר נפל איש על פרה, קמה פתאם על רגליה ותלף לה עם רוכבת הנבהל והאוחז בקרניה! - והעוים הקלים ברגליהם מתרפקים ועולים על הכסאות אשר לפני החנויות. גם יעלו על הגגות ולא יבושו לעשות פועל-און, לאכול את התבן מעל התִּהְיִים. ויש מטיבי לֵבָת ומגמת פניהם, אל בית-התפלה. שם ילחנו את הפתלים, אשר כל עובר משתין בהם, וילינו הלילה בעזרת נשים, הפתוחה לרוחה. לרב ילין שמה התִּישׁ, הנקנה מכסף העדה, וישכב בכבוד בפֶּתַח בתוך המון נשיו האהובות... הנה כן גורל הפרות ומשפט העוים בעיר כסלון! -

והנה כהפנות שרה שכמה, דרכה בלי ראות על התיש הנכבד, הרובץ אצל עֵזִי, וייקץ כגבור מתרונן מיין ויתמרמר אליה ויף אותה בקרני הגדולות, ותצַעַק ותפול ארצה ותתעלף!

בעת ההיא נקהלו העם להתפלל מנחת הערב, ויהי בשמעם פתאם קול ענות חלושה וועקת שבר ויצא לבם ויתרדו איש אל אחיו.

- הוא קול האשה המשתגעת! קרא. השמש! בועס אפו. אך גרשתיה משם, באה שנית. - על מה תִּבְּה עור תוסיף סרה, הנה זה ראשי לחלי ולבבי דוי!

- שממוה, שממוה! קראו כל האנשים פה אחד.

- אדמה, כי לא תִּשְׁנֶה עור באולתה. דבר. השמש! בקצפו, וכאשר אנרשה כעת לא תוסיף עוד לבוא מעתה ועד עולם. - וכברו כזאת הוציא מתוך אַרְזוֹ את המלקות, השמורים שמה מיום כפורים אחד עד יום כפורים הבא. - התפקדו נערים! קרא נער אחד, הפוחז הגדול באחיו. לכו ונלכה גם אנחנו אחרי השמש. נִבֶּה את המשוגעת וְנִקֶּה לא נִנְקֶה גם את השמש! אויבנו ומפריע שְׁעִשְׁעֵינוּ, כי עת-מצא היא... לכו אחרי! מה ראיתם עשיתי מהרו עשו כמוני.

כרגע יצא השמש לפעלו עם שבט עברתו, אחריו רצו הנערים השובבים, ובראשם הנער הפוחז הגדול, מרגל ומרקד כאיל. הוא מלא כפו קרח ויגלגלהו מעל פני שִׁכְבַּת השלג וילך הלוך וְנָגַל, עד כי גדל מאד וכמוהו עשו כל הנערים, הסרים למשמעתו. אחרי-כן עלו ברגש לעזרת נשים כהמן חוגג. - קומי צאי משוגעת! התל השמש! בשרה המתעלפת וינח על גִּיה שבט - מיסרו הנורא. רב לך שבת פה! לא אחמול עוד עליך חמלה... מה

תשתוחחי ומה תחרישי? .. השמיעני, השמיעני את קולך! ... אני ידעתי ודונך... הא לך, דודה יקרה, הא לך מטעמים ומעט דבש הזה ותאננה עיניך! — בפיו דבר ובירו מלא ודש בשרה שנית.

והנער הגדול אף הוא לא עמד בחבוק ידים וירה כדורי-השלג בשרה.

— אוי צעקה שרה, אשר התעוררה מפתך קרח ומכה רבה.

— השליכו עליה איש את כדורו! נתן בקולו הנער הפוחז הגדול.

— אנה, אנה אנכי? צעקה שרה והתנערה מעפר נבוכה ומבדהלה. אוי!

למה סבלתם אותי כדבורים? ... הרחיקו, הרחיקו ממני עזי פנים!

— שרה? קרא השמש' בתמהון ובכהלה, בהביטו בפניה.

— יכנס הרוח באבי אביך! קללה אותו שרה באפה.

— נשבעתי באמונתי ובזקני ופאותי! קרא השמש' במבוכתו הגדולה.

חי נפשי, שרה! וחי נפש אשתי ובני, כי חשבתוך למשוגעת! ... אני אמרתי

בחפזי, כי אף האשה המשתגעת, הצועקת תמיד במקום הזה... ה' עדי, כי

חשבתוך למשוגעה! ...

ובעוד השמש' נשבע ומצמדק, והנערים השליכו עליו מכל עבר שלג וקרח.

בלואי סחבות לחים וכל אשר אף מצאה ידם בתוף הארון.

— חדלו נעים, חדלו! קרא השמש' דממה, אל תשליכו, כי שרה

היא! הרפו בני חברה לבנה! * אל תשליכו כי שרה היא! ...

— אנכי אספר לאישי, דברה שרה בכעס, לא אתריש ואספר הכל.

למען ידע הסדרים החדשים, אשר במקום הזה. אין זה בית אלהים — אל

יחשוב לי ה' עון — כי אם מרבץ עזים ועתודים! ... כל עזרת נשים מלאה

קיא צואה בלי מקום! .. הכזה יהיה בית ה'! .. איך כבודו? איה קדשו?

אל יחשוב לי ה' עון אם אני שנית: אין זה בית אלהים, כי אם רפת

ומרבץ עזים! .. זה שִׁכְרֵנו נשים מכל עמלנו, זה גִּזְלֵנו נשים, אשר כעזים

נחשבנו להגברים. חן הבית הזה פתוח לרוחה לנשים ולעזים! ... בוש והקלם

שמש' אתה וכל עדתך! הב, הב! תקרא תמיד ותקבץ על יד בראשי

חדשים ובמועדים, ובבואי הנה לשמוע דברנה והתפלה ביום מות אבי והנה ...

עוד מלתה על לשונה. הבקיעה שרה במחנה הנערים ותצא בחפזון ובמנוסה.

— האם ארליק נרות ואתפלל? קרא בגרון השמש' אשר היה אחד מאלה.

האומרים "קריש" תמיד כל ימי חייהם והנשכרים לעבודה זאת בעד בצע כסף

וערך בגדים וכובע, אשר ינחילו להם האנשים המתים ערירים.

— מה לשרה פה, ומה צעקה? שאל נער אחד.

(* ווייסע חברה. כן נקראים לגנאי נערים שובבים וסוררים. ועיין קנאת האמת צד 7. בהערה.)

— כי הכירה פה את עֵצָה, השיב הנער השני.
 — עוד לא התיכו את חֵלֶב שְׂדִיה. אמר השלישי.
 — השמש חולב את העוים! ... קרא הרביעי.
 — לכן יעצום פה ... קרא החמישי.
 — חברה לבנה! צעק השמש.
 — צאן קדשים! קרא הנער הפוחז הגדול.
 כל הנערים נתנו קולם קול־עו: מַע! מַע! מַע!
 — סגרו את השמש וילין פה עם העוים.
 — חברה לבנה! חברה לבנה! צעק השמש בחמת רוחו.
 — החזיקו בקרנות עֵז שְׂרָה!
 עד מחרה נתפשה העז התמימה. נער אחר החזיק בזנבה, על גִּבָּה
 רכב הנער הפוחז הגדול ויתר הנערים החזיקו בקרניה והובילוה בשמחות
 וגיל אל בית אפרים! —

יב

בְּתַחְבּוּלָתוֹ.

בחדש ימים חלף עֵבֶר מעת ברח שמעון. כל התחבולות לדעת את
 מקומו, אשר תהיה רגלו, היו אף ללא הועיל. חנה שמרה מוצא שפתיה
 ותלך לא אחת ולא שתיים עם שרה לרוש באשת צוענית, אבל קסמיה לא
 עשו כל תושיה. הן אמנם בָּעֲלֹזֹת שְׂרָה על משכבה בלילות שמעה פעם
 אחת קול דופק באולם הבית, אבל תחלתה נכובה. כי בפתחה הדלת באה
 בהפזה הָעֵז, אשר כשעיר תִּקְשָׁתֶּלֶת נשאה עליה חמאת גברתה. כי "השמש"
 נתן לה ספר פרידות, מעת נכשלה שרה בעזרת נשים, ויגרש אותה מִהַסְתַּפֶּת
 בחברת העוים ולהתעלם באהבים עם התיש הנכבד בבית תענוגיו ... כמעט
 בכל יום המתיקה שרה כור עם חנה, אשר ברוב לִקְחָהּ, וּבְחֶלֶק שפתיה
 לקחה את נפשה ותהי יַעֲצָמָה. צרתה לפניה היירה תמיר ותתאונן באזניה
 על מר גורלה בחבל ותגד לה את כל לבה, את מחשבותיה ואת חלומותיה.
 פעם ראתה את שמעון בחלומה, והנה הוא כחתן יבחן פאר, יושב אצל

מלמדו בראש הקרואים ודורש ומטיף לפניהם, וברוח שפתיו ים התלמוד ישים כמרחקה. נשים באות ומתברכות בו, ומכל עבר אֶשְׁכַּח לוֹ יקריבו: מצנפת ואבנט ועטרת—זה ב גדולה מעשה רוקם כרובים ותמלה ופמורי צצים, בתי-טטפות, גם, הדם—זה ב" מעשה שושן, ועוד בגדי קדש וכלים מכלים שונים... ופעם ראתה—והנה הוא תועה כשה אובר בישימון דרך, הלך ילך ובכה עד כי פתאם נפל בבור תחתיות. בזעקת שבר ורוח נכאה תמדר אל הבור והנה שמעון עומד בין מלמדיו ושדכניו ובין אריות ורובים. אל תשחיתוהו! תתן קולה, אל תבלעוהו בדמי ימיו, כי בני יחיד הוא, רוח אפי ומשוש נפשי! ולפתע פתאם הלך המראה מעיניה, אין בור, אין שמעון, אין מלמדים ושדכנים ואין אריות... פעם היא עומדת בחלומה בכר נרתב, שם עינים ואין מספר, תישים הולכי על שתים, עקדים נקדים וברקים ומנגחים ילדים בתמת כחם... ופעם תחלום כי היא עושה פתילה עבה מחושים רבים, כמספר נפשות ביתה ומשפתתה, ובמתחה "חוט-השםעוני" ותעבתהו בתפלה ותחנונים ובבכי תמרורים והנה קול דופק מאחרי הדלת, חיש מדרה תפתח את הדלת ושמעון בא רוכב על מִשְׁאָטָא ונופל לרגלה... כאלה וכאלה תספר שרה בבכי ואנקה, ולחנה תמיד פתונים טובים: כי בקרוב שוש תשיש בכנה, מתמד נפשה ותצא במחול ביום חתונתו וביום שמרת לבו, על אף שונאיה הרעים כהיתו טרף... ובדפדפה כזאת על לב שרה, הפיה לה עד פה ועד כה קִזְבִּים ותוציא דָּבָה על שְׂבִינִיה, על רעותיה ועל מיודעיה, ושתיהן תחלנה לקלל את שונאיהן קללות נמרצות: כי יסבר פיהם ולא יחצו ימיהם, ואחרי-כן תתרוצצה מִשְׁפָּט: כי אין אמת ואין צדק בארץ, אין איש טוב, אין גם אחד! — מרוב יגון נתקו מורשי לב שרה, וזכרונה רפה, עד כי בשנעון נהנה ותכרר את חי אנשי ביתה, רגע תחפש מפתחות אסמיה בנרות ותדרשם מידי המשרת ברעש וצווחה, ובאמת הלא המה בחיקה; ורגע תצעק על אמתה וְאֵלֶּה פִּיה מלא על עזבה בית-המבשלים ותצא לשוח בשוקים וברחובות, אם כי היא לבדה שלחה אותה, זה לא כביר, לקנות מפלת לארורות-הצדדים, כל דבר לא היה לה לרצון, גם חלות לחסומאפה תנור, מעשה ידי האמה להתפאר, לא עוד ישרו בעיניה ולא ערבו לתפה בקדם. הן הנואות תמצא תמיד, פעם כי מלח רב בסיר, ופעם תאמר, כי המרק תִּפֹּל מבלי מלח, כי הדגים קרו מני אֵשׁ, כי הקמח בושם לא הודק היטב ואין די שמן ונופת ברקיקים. לעתות ישבה לה בדר בחדר שמעון ותבקך את בגדיו—את המחלצות והסדינים והמעטפות והמרבדים החדשים, אשר הכינו לו ליום חתונתו; או כי ירה שְׁלָחָה במחט לתקן מִדְּיו, בְּתִנְתּוֹ ומכנסיו הקלים, אבל אף תגע במ דְּמִיעַ תדמע בת עינה, ואנלי דמעה יזלו כטל על הבגדים אשר בכפה. מסערת רוחה ועצבונה תרפינה ידיה ולא תוכל לעשות מאומה: והנה תנשק את בגדי בנה החמדות ותניחם במלתחה, והיא

תעלה על ערש יצועה ולמעצבה תשכב. עד כי אמתה תבוא אליה תחררה לשאל את פיה בדבר הליכות-הבית, אז תקום ותצא לפעלה וסביבה נשערה מאד.

גם אפרים נעצב מאד על בנו ותכל נפשו לצאת אל שמעון. כי ראה, אשר יעברו הימים ועודנו לא ישוב, כאשר אמר בתחלה. ושמעון הלא הוא בנו יחידו, כהו וראשית אונו, ואיך אפוא יקפוץ באף רחמיו ולא יהמו מעיו לו? — נפשו הנענה דבאה גם היא בתלומות ועורקיו לא שכבו ממראות הלילה. בתלומו והנה הוא מפה את שמעון בעברה. הכה ופצוע, ובאחוז פאת ראשו נמרטו כל שערוותיה השתורות והיפות ונשארו בכפי. והוא נפל ארצה בלי כח. לא צעק ולא נשא קולו, כרחל לפני גוזויה נאלמה, רק עיניו שפכו דמעות כמים ונפשו בכחה במסתרם. וכאשר החליף מעט כח התנער מעפר, ויקם וילך קדקדית בראש מִקְרָח ומקרבו התמלטו אֲנָחוֹת—מִמְרוֹדִים. כחֲצִים ירדו האנחות האלה בנפש אפרים ויבקש לִכְבוֹת, כי נהפך לבו בקרבו, יחד נכמרו נחומיו. ובצאתו החוצה להשיב אליו את בנו הִמָּכָה וְהַמְעֵנָה וְלִשְׁלֹם נחומים לו, לא מצאדו עוד, אז השתפכה עליו נפשו. כי זכר את בנו ואת אשר עשה ואת אשר הבהו; זכר את פאת ראשו היפה. אשר היתה לו לוית—חן ואיך נמרטה ונשארה בידו והוד שמעון נהפך עליו למשחית; זכר הכלילות עיניו מדמעות ולבן לחיו מִעֵנִי; זכר גם אנותיו, עניו ומרודו, בהתחננו אליו במבטי עיניו ויתן שכמו לסבול הַמְהֻלָּמוֹת והמכות יחיל ודומם. — זכרונות כאלה קרים כלענה לאב. התומל על בנו. אחרי הרבה פִּצְעָיו; כִּמְעָרִי שאול יכאיבו את נפשו. אשר תכלה לצאת מחמלה רבה. קול דמיונו ורגשותיו צועקים אליו אז מקרב לבבו ויתנו לו רחמים רבים לענותו ולמרר את רוחו עוד יותר. אך אב לבנים ירגיש זאת. אך הוא יודע מה נוראים ואיומים זכרונות כאלה. — את כל זאת זכר אפרים. לפצעו ולחבורתו, בעוד הוא מתעצב ומתנודד ושמעון בא. וישב אצלו על הַמָּשָׁה. ויבקש לְתַבְּקָן והנה פתאם חשבו עיניו, וכמוך גִּנְבְּתִי סופה ותשערהו ממקומו אל ארץ חֶשֶׁק וצלמות!...

"שרה למה תבכי ולמה תהני ריק?" דבר אפרים לאשתו בלילה אחר. "עורי, עורי שרה וראי, כי אין פה לא דברים ולא עֵינִים, לא מִגְרָפָה ולא מִשְׁאָמָא!... גם בתנומות עלי משכב היא צופיה הליכות ביתה ורוחה מתהלך בבית-המבשלים". —

"ה' אלהי ישראל עמך, אפרים!" דברה שרה גם היא לאישה. אשר צעק פעם אחת בלילה בקול פחרים ויִבְטָא בלחות בתנומתו. "חלילה, לא נפל

משערת ראשך ארצה! ולא נשאך. הלילה. הרוח! ... הנך פה בביתך ופה תהיה בשובה ונתת עם אשתך ובניך עד מאה ועשרים שנה! —"

— התרעי שרה? אמר אפרים בקומו בבקר אחר מִשְׁקִים ועצב, התרעי את העולה על רוחי?

— האם תתאוה לאכול גם היום רקיקי מצות עם טרק, או אם אולי ריפות אֶתָּה נפִשְׁךָ? השיבה שרה על דברי אישה.

— שִׁמְעִי שרה, אמר אפרים, שאלה אתה אנכי שואל מאתך, ואֶת הַשְׁבָּעִי לִי בַיּוֹם, כי לא הִשְׁבִּי פִּנִּי.

— שאל אפרים, שאל! ענתה שרה בנפש גרסה לתאבה.

— השבֵּעִי לִי, שרה, השבֵּעִי! אמר אפרים.

— כִּמוֹ שְׁאֲנִי יִהְיֶה! נשבעה שרה.

— הַשְׁבָּעִי לִי עוֹד הַפֶּעַם! אמר אפרים.

— כִּמוֹ שְׁאֲנִי יִהְיֶה! נשבעה שרה שנית.

— דעי אפוא שרה, אמר אפרים, כי אנכי אשים אשם נפִשְׁךָ דוד המורה...

— הַחֲפִיץ תַּחֲפוֹץ, כי אֵלֶכָה לְנַגֵּל את הַנִּבֵּל הַזֶּה? צעקה שרה מבלי

תָּת את אפרים לָלֶכֶת דבריו. אֶשְׁבַּע בְּשְׁלִישִׁית, כי אעשה רצונך. עוד היום אֵלֶךְ הַלֹּךְ לְקַלֵּל את העני והנורד הזה ולרוש את בני מירו. — אֵלֶכָה אפרים,

אֵלֶכָה, כִּמוֹ שְׁאֲנִי יִהְיֶה!

— לא זאת חפצי, השיב אפרים, ונהפוך הוא, אני רוצה, כי דוד יבוא אלינו.

— הוזה יבוא אל ביתי? צעקה שרה.

— יבוא! ענה אפרים, אני אומר לך שרה, כי יבוא, ונתוץ הוא מאד כי יבוא.

— ומה זה אפוא תשאל מאתי? אמרה שרה בכעס, התשאל, כי אעזבה את ביתי וארחיק נדוד? ...

— הסירי כעס מלבך! ענה אפרים, הֲרָפִי מֵאֵף וּשְׁמַעִי את אִשְׁרֵי אֲדָבָר. מרעתי כי שִׁמְעוֹן התרועע עם דוד; לכן אחשבה לִמְשַׁפֵּט, כי לא עשה שִׁמְעוֹן דָּבָר בְּלִתִּי גִלְהַסְרוֹ לְמִתְטָאוֹ הַזֶּה, ולא אפונה כי בעצתו ברח, ואֶף ידו היתה אִתּוֹ בְּכָל זֹאת.

— יִפֹּחַ מֵאֶרֶץ הַבּוֹגֵד הַזֶּה, ואת נַפְשׁוֹ יִקְלָעֶנָה ה' בַּתּוֹךְ כַּף הַקָּלַע! קללה שרה את דוד קללה נמרצת.

— לכן שרה, הוסיף אפרים לְדַבֵּר, לכן, הבה ונתחכמה לדוד. אין טוב לנו כי אם לקרוא לו ולשמוח לקראת בואו, ואני אתן לו מהלכים בביתי, כי יבוא יום יום לכתוב לי אגרות ואבקש לו איזה ענין לְעֲנוֹת בו. והיה בשבתו עמרי אֶחָדָהּ לֹאט, עד אשר יצלח לי לדעת כל בלבבו.

העצה הזאת ישרה בעיני שרה, ובכל-זאת לא עוכה חמה.
 — ומה זה אפוא תשאל מאתי? קראה ברוגז קולה.
 — אחת שאלתי מאתך השיב אפרים, כי לא תבישי אל דוד בחרפה
 ולא תבלימי אותו בגערת פניך, פן תפירי את מחשבתי ותקלקלי עצתי. כי
 אנשים כדוד לא יסבלו כלמות, ויקר להם כבוד מכל כלי חמדה. התחפשי
 שרה והשתנית ככו אין בלבך רע, ודעי נא, כי אנחנו מקרבים אותו רק לטובתנו.
 — נשבעתי ואקימה, אמרה שרה בשמטון, אף אמנם רע עלי המעשה
 להביט צר ואויב בביתי ולהעניקו עור מטובי.

יג

שָׁבַת אֲחִים גַּם-יָחִד.

— מה תאמר אתה רעי? שאל דוד את יונתן, בשבתם יחד בעלייתו,
 אֲנִי נוספו שמה עוד שני כסאות, גם שֶׁלַחַן עֵגֶל אחד בירכתים ועליו דברים
 שונים בלי סדרים: רֹאֵי-מוֹצֵק, מִשְׁרָק נִשְׁבֵּר; שֶׁמֶן-שִׁשׁוֹן וּבִרְיָה; פִּתּוֹת
 לֶחֶם ועוגה אחת; סֵפֶר פִּתּוֹחַ וְצִלְחִית; נֹרוֹת וּמִסְפָּרִים וּמַלְקָחִים; חֹתֶמֶת
 וְחוּמֶר-חֹתֶם; מַעֲטָעֵי-הַקִּטְרֶת עִם גְּלוֹן מְגֹלָל; קֶסֶת הַסּוּפְרִים עִם הַמּוֹנֵעִים
 מְבֻקָּעִים, לֹא יִצְלָחוּ לְמִלְאכָה. ועוד כלים מכלים שונים. -- מה תאמר הפעם
 יקירי, האם אפיק זממי, אחרי הָרִים אוֹתִי פְּלָאִים גִּלְגַּל-עֲתוֹתִי וַיִּנְחַנִּי אֶל מַחֲוֹ
 חֲפָצִי? מִי כִלֵּל לִי לִפְנֵי שְׁנֵי יָרְחִים, בִּשְׁבַתְנו פֶּה יָחִד בְּלִיל הוֹשַׁעְנָא-רַבָּה
 כִּי אֶסְתַּוֵּף בְּבֵית אֲפִרִים וְהוּא לְבָרוּ עוֹד יִבְיֹאֲנוּ בַצֵּל קִרְתּוֹ לַחֲוֹת בְּנוֹעַם
 רַחֵל יִפְתִּי הַנְּעִימָה לִי מֵאֵד!.. לֹא אֲדַע יוֹנָתָן מֶה תִּשְׁפּוֹט אֶתָּה וּמֶה יַחֲשׁוּב
 לְבָךְ, וְאֲנִי אֶקֶה וְלִבִּי נָכוֹן בְּטוֹחַ, כִּי חֲבִלִים נִפְלוּ יִי בְּנַעֲמִים, לְרֹאוֹת
 חַיִּים עִם רַחֵל; וְהוּא תִּכְרַמְתִּי וּמִנֵּת חֲלָקִי בַחֲלָד. וְלוֹ לֹא חֲפֵץ הִ' לְהוֹבִיחַ
 אוֹתָהּ לִי, לֹא עָשָׂה כָל הַנִּפְלְאוֹת הָאֵלֹה וּכְעַתָּה לֹא הִרְאֵנִי כֹזֵאת! אֵין זֶה יִקְרִי.
 כִּי מֶה יֵצֵא הַדָּבָר, עַל כֵּן אֶחֱוִל.

יונתן ישב דומם וְשֶׁכַּל אֶת רַגְלָיו. עֵצֶם עֵין אֶתָּה וּבְעֵינֵי הַשְּׁנִית
 לִמֵּשׁ לְדוֹד.

— הִסֵּב עֵינָךְ מִנְּגִדִי, אֲמַר דוֹד בְּתִלּוֹנָה. הִסֵּב עֵינָךְ מִנְּגִדִי, שְׁהִיא

הדקרני! עד מה לא תעזוב דרכך הרע לחשות בעת ידמו למו עצתך ולעצור במלין כאשר יחלו להם כמטר? לא אוכל נשוא איש קר רוח, אשר לשונו סגורה תמיד על מסגר והקבר אין בו. מנשמת איש כזה יתן-קרח ומשליך קרחו על כל אשר לפניו. והיה כעץ אשר בשלכת, אין עלה נחמד למראה ואין ציץ תאוה לעינים, אך מעבבת בו, כן השכל לבר מעבבתו, פשטתה וערה מכל רגש נעים ומכל אמרי-חן ויופי, העולים על שפת לשון, אך לשמח לבב אנוש ולהצהיל פנים. כשתוק בעיניו לבלע תקות איש הרוח וחמוריו. ישלח דברו וימסם, ישב רוחו יהיו כאין. וכאשר שנאתי את האיש, אשר אין נסתר מחמתו, ככה שנאתי גם את זה, אשר לפני קרתי לא יעמדו; שניהם כאחד לא יגיעו לתור האדם המעלה והדלי אישים המה. האדם הלא הוא בן תערובות השכל והרגשה, המה הנותנים לויך תפארת גדולתו וחי ערפו... קור וחום, שני חרשי הברואה אשר מעולם, הם יתפנו את רוח האדם: חום הרגש ילחמנו בפתע פתאם ואל על יקראנו, והשכל בהשבונותיו מתאמץ לעשות לרוח משקל, מלמדו להועיל, מדריכו בדרך ילך; חום הרגש מעיר את הרוח ומציא אותו לפעלו, והשכל יפלם אחרי כן נתיב להגלו ויכלכל מעשיו במשפט. — הטיבה נא עמדי יונתן, ופתח פיך בעת כזאת, אשר רגשות לבי פרצו מאד ונפשי נחלים תלחה; בעת כזאת, אשר רוחי בקרבי ישתר אהב ומרע, להריק אל תוכי מעט מרגשותיו ולשמתחו בשמתו; כי שפע רגשי-גיל ילאו נפש איש כרגשי-יגון אם כל יעברו על דל שפתיו ואין להם מסלות בלבב רעו. ואם תרש תחריש בעת הזאת, הנה אחלים כי רע עין אתה ושמתתי לך לחנא.

— חי נפשי! השיב יונתן בשתוק, כי חוצאת משפט מעקל. ואולם אני מחשה מאשר באמת אתפלא איך האיר פתאם המקרה פניו אליך ויךך!

— מה תאמר יונתן? שאל דוד שנית, האם יחילו דרכי?

— אני כפיך לאל, כי יהיה כפיך ותצלח. אבל...

— הנה הוא שב על דרכו, אמר דוד, אין אומר ואין דברים, רק

אבל אבלים!

— מרם אענה, השיב יונתן, אבקשך לבלתי תטפול עלי שקר אם אולי יעציבו אמרי את רוחך, הן יוכל להיות, כי אני שוגג, ולולא העזרת עלי דבריך צפנתי אמרי בלבי. — דע אפוא, כי גם אחרי רואי כל אלה לבי השקט כל יוכל, ואלי רגש יגב, כי לא יד הי עשתה זאת, כאשר תאמר, ואך דבר הוא.

— האם לא תתמה על החפץ ולא יהיה לך לאות ולמפת? שאל דוד.

— כן דרך כל המיחלים, ענה יונתן, אשר התקוה תולכם שולל, לשום אותותם אותות ולראות בכל דבר נעלם מהם מופת על הפציהם, מבלי התחקות על שרש דבר מה-הקף-לו, ומבלי השיב אל לבם, כי כל פעל הי

לַמַּעֲנֵהוּ... אֲנִי אִם כִּי אֶתְמָה עַל־הַחֶפֶץ. כֹּל—זֹאת לֹא אֶרְאֶה בּוֹ אֶצְבֶּע
אֱלֹהִים, וְאֶחְשְׁבֶה כִּי אֵךְ דָּבָר הוּא.

— וְמָה זֶה אֶפּוֹא? שָׁאֵל דּוֹד בִּלְבַב נִגְרָשׁ מַעַט.

— זֹאת לֹא יֵדְעֵתִי, הָשִׁיב יוֹנָתָן. דְּבָרִים רַבִּים נִעְלָמִים מִמֶּנּוּ בְּאַרְצוֹת
הַחַיִּים. אֲשֶׁר טוֹב לָנוּ יוֹתֵר כִּי לֹא נִדְעָם מֵאִשֶׁר נִינֵעַ לַפְתּוֹר אוֹתָם כִּלְבָּבְנוּ לֹלֵא
אִמֶּת... וְאִמָּנָם אִם דְּבָרֵי קָדְוָה נִעְצְבוּ אֶת רוּחָהּ, הִנֵּה לְעוֹמֶת זֶה אֶשְׁלֵם נַחוּמִים
לָךְ: תִּתְבַּשֵּׁר נָא, כִּי רַחֵל אֶתְבַּתֵּךְ כֹּאֵד!

— מִי יֵתֵן, קְרָא דּוֹד בְּשִׂמְחָה, וּכְאִשֶׁר פִּתְחָה פִּיךָ תִּדְבֵּר וְלֹא תִאָּלֵם
עוֹד. הִשְׁמִיעֵנִי נָא אֶת קוֹלְךָ, מְבַשֵּׁר טוֹב!

— בְּבוֹאֵי אֶתְמוֹל לְלַמֵּד אֶת רַחֵל כַּפֶּעַם בַּפֶּעַם, דָּבָר יוֹנָתָן. הִיא יֹשֶׁבֶת
בְּדֶד תַּפּוּשָׁה בְּמַחְשׁבוֹתֶיהָ, מִבְּדֵתִי הִדְגִּישׁ אֶת קוֹל רַגְלִי. וּבִלְכֵתִי הִלּוֹךְ וְקָרַב
אֵלֶיהָ רֵאִיתִי, וְהִנֵּה הִיא מְבַטֶּת בְּאַגְרֵת פְּתוּחָה וְתִרְעִיף עֲלֶיהָ דְּמַעוֹת כְּאִנְלִי
טַל. וְהִמְכַתֵּב מִכְתָּב יִדְּךָ הוּא. — לָמָּה תִּבְכִּי? שְׁאַלְתִּיהָ לְתוֹמִי, וְלָמָּה יִרַע
לְבָבְךָ? — וְאֵיךְ אִמְנַע עֵינֵי מִדְּמָעָה, הָשִׁיבָה בְּמִבּוֹכָה וְתִמְדָּר לְשׁוֹם אֶת הָאֲגֵרֶת
בְּחִיקָה, אִם אֲחִי אֵינָנוּ, וְאִמִּי גַם הִיא תָשִׁים לְדֶרֶךְ פַּעֲמֶיהָ...
— הֵאֱחָ! קְרָא דּוֹד בְּשִׂמְחָה, הִנֵּה זֶה נִכּוֹן הִרְבֵּר מְעַם שָׂרָה לִלְכַת מִחַר
בְּדֶרֶךְ מִרְחוֹק.

— וְמָה אֶפּוֹא תִשְׁמַח כִּכָּה עַל הַדְּבָר הַזֶּה? שָׁאֵל יוֹנָתָן.

— וְאֵיךְ לֹא יַעֲלוּ לְבִי? הָשִׁיב דּוֹד בְּחֶבְקוֹ אֶת יוֹנָתָן, הֲלֹא מַעֲתָה
יְהִיָּה נִקַּל יוֹתֵר לְבוֹא אֶל חֹדֶר רַחֵל וְלִדְבֹר עִמָּה כְּטוֹב וּכְיִשָּׁר בְּעֵינֵי.
— הֵאֱחָ! קְרָא יוֹנָתָן אָף הוּא, עוֹד לֹא אֶרְכּוֹלֶךְ הַיָּמִים בְּבֵית אֶפְרַיִם וְהִנֵּה זֶה
בֵּאת עַד הַלּוֹם. לְשִׁבְתָּ יַחַד עִם בְּתוּ בַחֲדָרָה וְלַהֲשִׁתְעַשֵּׂע עִמָּה בְּאִמְרֵי—
אֲהָבִים! לֹא אֶכְהֵד דּוֹד. רַבּוֹת עֲשִׂיתָ וְאֵין כְּמוֹךְ אִישׁ מִהֵיֹדֶר בְּמִלְאֲכָתוֹ. פֹּאֵר
וּכְבוֹד לָךְ!

— הֵאֱמָ דְמִית. הִיֹּת אֲהִיָּה כְּמוֹךָ? אֲשִׁים מַחֲסוֹם לִפִּי וְאֶרּוֹם.

— אֵין עֶרְוָה אֵלֶיךָ, דּוֹד! הָשִׁיב יוֹנָתָן בְּשֶׁחֶק. חֵי אֲנִי! לֹא יִצְלָה בִּידְךָ
לְאַרְשׁ לָךְ אֶת רַחֵל, אִזּוּ יוֹכֵל מְלִיץ וְאִישׁ הַרוּחַ לַעֲשׂוֹת מְכַל אֱלֹהִים כְּפֹר—
אֲהָבִים נִפְלָא. הֵן יִמְצָא לִפְנֵיו אֶת כָּל הַדְּבָרִים הַדְּרוּשִׁים לַחֲפָצוֹ: עֲלָמָה יִפְתָּ
תּוֹאֵר, בִּרְהָ פְתָחָה; פְּחוּטֵי הַשָּׁנִי שְׁפֹתוֹתֶיהָ, וְעֵינֶיהָ וּקְצוֹת רֹאשָׁה שְׁתּוֹרֹת
כְּעוֹרֵב; צוֹאֲרָה עֲשֵׂת שֵׁן כְּעֶלְפֶּת פְּלִלִּים וִידִיהָ גְלִילִי—כֶּסֶף מְמֻלָּאִים; אֶתֶת הִיא
לְאִבִּיהָ. אִישׁ עֲשִׂיר, מְשַׁמֵּר הַבִּלִּי עוֹא וְתוֹנֶה מִדְּרֶךְ הַשָּׁבָל; וּמַהֲעֵבֵר מִזֶּה
בַּחֹר נַחֲמָד וּמִשְׁכִּיל; עֵנִי וְגַר בִּלָּא גּוֹאֵל וּמוֹדֵעַ. לֹבֵשׁ מַלְבוּשׁ נִכְרִי וְהַלִּיכּוֹתָיו
לֹא כְּדֶרֶךְ הַמַּהְבִּילִים! — עוֹד יִמְצָא לִפְנֵיו אֲהָבָה מְסֻתֶּרֶת וּמִקְרָה נִפְלָא; תּוֹחֶלֶת
וְתִקְוָה טוֹבָה; לְבָבוֹת שְׂמִיחִים וְנִאֲנָחִים. וְעוֹד דְּבָרִים כְּאַלְהָהּ הַמִּפְלִיאִים אֶת
הַקּוֹרָא הַפִּלָּא וּפְלָא... שֵׁם עוֹלָם יֵתֵן לָךְ הַסּוֹפֵר, יִצְיֹנָה לְמִשּׁוֹל רַבִּים וּלְנִזּוֹפֶת
תְּהִיָּה לָהֶם. אֶת זֶה תַּעֲזִיר לְאֲהָבָה וְתֵתֵן בִּלְבּוֹ תִּקְוָה טוֹבָה וְנַחוּמָה וּלְנִפְשׁ

נענה ורצוצה תחיה דעת לאהוב ולבטוח; ואת און האבות תנלה למוסר, לבלתי יתעמרו בנפש בנותיהם לתתן לאנשים בלבבם... הלא ראשון אתה, אשר תראה חרשות כאלה ביהודים, ועד כה לא נהיתה ולא נראתה כזאת בישראל, אשר בארצנו. למצער לא נודע עוד לי, יליד עיר פסלון, כי בחור יתבונן על בתולה ונקבה הסובב גבר ויבאו במסרת הברית רק מאהבה לבד. אם כי רחוקים המה זו מזו במצביהם כרחוק מזרח ממערב, ואם כי לא כמהשבותיהם מהשבות אבותם. — אתה אחי, תפלא לשמך מליצת ישרון תעלה, ודרך חדשה להגיוני הסופרים. אל גנת-הספור ירדו, לראות בלבבות בני עמם, להתבונן אל מאוניהם ואל חיי רוחם והגיונם ומנהגיהם, ורוח העם תתהיה אותם ואת שיהם, להתהלך בעמם באור החיים. — אף על זה דוח לבי, הוסיף וינתן בשחוק, אשר יחסר להם שר-האהבה, הנודע בשם בכל לשונות הגוים...

— חסרון זה יוכל להמנות, אמר דוד גם הוא בשחוק: את הישר הריא ישאלו מאת הגוים, ככל המלאכים הנשואים, השאולים לנו, לפי דברי חכמינו החוקקים, מבבל ומפרס ומיתר עם לא-פינות: יתנו בידו קצת והצוי גבור שנונים כמשפטו. ואולי עוד יתחמץ לב אחד מחובבי שפת עבר ויוכיח, כי שר-אהבה יצא ממקור ישראל וזכרו בכתבי-הקדש... אבל, קרא דוד בשנותו את מעמו, הנה תעינו עד מאד משיחתנו, הבה ונשובה שנית על דברינו, ואתה אל נא תוסיף לסכסך אותי עוד: מה לך יונתן, כי לצון המדת היום והתלים עומד? ואתה הלא מחשה מעולם!

"לו ידע דוד" חשב יונתן בלבו ונאנה בקול דממה דקה, לו ידע, כי זו לעני לא משוב לב, אך משבר רוח ודאגתי לו!..."

— מה יחשוב לך? שאל דוד עיר הפעם, בראותו כי יונתן נאלם דומיה, ונעצם עין ימינו.

— מה תנות לב רחל? שאל יונתן.

— תנות לבה אהבה! השיב דוד.

— ומה לך עוד? שאל יונתן שנית.

— אבל... ענה דוד.

— הפעם תלונתי עליך, דבר יונתן בכעס — מדומה, מה לך כי תעצור במלך? מדוע תשמור לפיך בעוד לך מלא רגשי-גיל? אין זה כי אם רעלב ותהשכני לאויב לך.

— אבל, הוסיף דוד לדרבן, פעמים רבות הגידה לי רחל, כי תאהב את אמה ואת אביה כנפשה ולעשות רצונם תחפון תמיד בלבב שלם, ורוח מבינתי יענני, כי לא לתומה הגידה כזאת, ואולם דבריה ירומון לאמר: הן אמנם לבה לא רחוק ממני, אבל הלילה לי, לחשוב עליה תועה, כי ליתיה לאשה למרות עיני כבוד הוריה.

— ומה זה אפוא תדרוש מאתי ? שאל יונתן.
 — מִשְׁבֶּקֶתָהּ, עֲצָתָהּ! הָשִׁיב דוד.
 — אין עצה ואין תבונה לאיש, אשר אהבה תַעֲוֹר עֵינָיו וְתִשְׁלֹט בְּרוּחוֹ.
 — אולי נחנץ לי, אמר דוד, כי לא אעשה שפמי ולהחליף שמלותי. כי למען
 רחל הנני נכון לטבול גם במקוה מים ביום השלג ולהתגלגל על כפור וקרה.
 — גם כי תעשה חונף, אמר יונתן בתלונה ולמש עינו לדוד, גם כי
 שולי בגדיך יסרחו אמתים על הארץ וגְדָלִים תַעֲשֶׂה לָהּ על ארבע כנפות
 כסותה, גדילים גדולים וכפולים, הנה לא תזכה בעיני אנשים כאפרים,
 ויפטירו עליך בשפה, כי בלבך אין הנקודה—הַנִּיצוץ—הַיִּשְׂרָאֵלִי!..
 — הַאֲנִיָּה בלכתי הִשְׁכַּם וְהָעֶרֶב אל בתי—תפלה ואספר מעשי תַעֲוֹעִים
 ונפלאות גדולות ? שאל דוד בשחוק—מר.
 — גם כי תתחמם כל היום עם הבטלנים בין תנור וכירים, הָשִׁיב
 יונתן בשחוק—מר גם הוא, ותפליא לספר ספורים מבהילים: מהיהודים האדמונים,
 ומהרי—חֲשֶׁה ונחר סמבטיון; מהליכות אלכסנדר—הַמַּקְרוֹנִי, מהעץ אשר דָּבַר
 עמו ומהנשר הנורא, אשר רכב עליו תחת רקיע השמים; מהסם ואשרו
 ומתולדות גוג ומגוג; מגולמים וגלגולים ומרוחות ומתים, הנודדים בארץ, ועוד
 דברים כאלה; הנה בכל—זאת תנאאות עליך ימצאו, כי אין עוד בקרבך
 הַנִּיצוץ—הַיִּשְׂרָאֵלִי!
 — רב לנו לדרך אמרים, אמר דוד בפנותו אל יונתן, הודיעני נא
 באמת הגות לבך ועצתך אלי!
 — בגדולות ובנפלאות ממך לא תלך. היא עצתי, הָשִׁיב יונתן, שִׁמְעֵנָה
 ואתה רע לך!

יך

לֹא לַחֲתָם הַלֵּךְ זְרוֹיִר אֶצֶל עֶרְבִי.

בכזיב עיר מצער, הרחק עשרים פברת—ארץ מכסלון, שם ישבו שני
 אנשים בצום העשירי בבית אחד, אשר כל הבא שמה בפעם הראשונה ישום
 ולא ידע מה הוא, אם בית—תפלה, או בית—היין, או בית—שרי מסים, כי

לפאת קרמה מורחה, אצל הקיר עומד ארון העדות עם שלחן קטן, ועליו תמינה בעלת ציורים שונים ונפלאים, וקר שם שפן עם ארנבת ונמר עם צבי ירבע, ושנים אריות עומדים על רגליהם האחרונות, איש לנוכח רעהו, פוערים פיהם לבלי חוק ופניהם אחריות, איש בפו על קני המנורה, אשר ביניהם, שם רמש ואין מספר, גם צפור כל כנף למינהו, ועין החיים בתוך התמינה, אשר גזעו מתחת יפרד לשלשה עשר שרשים ענולים ועליהם כתובים "שלשה עשר עקרים". שם גם אניות נפלאות יהלכון, ולויתן, התנין הגדול, שוכב במעגלה כנחש עקלתון וזנבו בפיו; על גבו תחתו חורתיים בצפריהם, סנפיריו נגאלו בדונג ועין ימינו קחה תבהה, כי להב נר נופל להם אותה מסביב. ולמערב עומד עוד ארון אחד, ובתוכו בקבוקי יין, גביעות וכוסות, גם ריקקים ומעשה אפה, ביצים ובצלים ושומים. ולפאת צפונה ערש-יצוע ושלחן מכוסה בפרכת, ועליו קסת-הסופר וגליון, גם צפרי כסף נראו שמה. — אצל השלחן הזה בבית הנפלא ההוא ישבו שני אנשים בעצם יום צום העשירי ונדברו יחד.

— לא פללתי מעולם לוי יקירי, לראותה במקום הזה ועל משמרתה הזאת! קרא האחד בתמהון. זה שני ימים אנכי עמך ועוד לא חרלתי מהתפלא הפלא ופלא, ואדמה כי לא אחרל מהשתאה לך, גם אם אשב פה אלה שנים. אתה לוי! אשר ראשונה החלפת שמלותיך בעיר מולדתנו ולבשת מלבוש נכרי: בנך צמר עם כפתורים משקדים, מחשף לבן-הקתנת על החזה ומטפת לגרגרותיך; אשר קצצת פאה ותשחת פאת זקנה, גדלת פרע שערך ורשנת בשמן ראשך, ויצא לך שם רע בעיר, עד כי אמי, היא דורתך מנותה כבוד, בכתה תמיד, אשר במשפחתנו הקדושה התערב צמא-נפש כטף ותיסרני מהתרועע אתך; אתה לוי, אשר כתבת שטנה על קהל עדת עירנו, כי מעשיהם לא כדת; אתה אשר נתת לפנים ספרי כריתות לשתי נשים ביום אחד, אתה תתחסד היום! בראשך תגלח כובע-שער, ושתי פאות מסלקלות עם זקן ארוך יורדים על פי מעילך, הסרוח עד עקבותיך! אתה סוכן הרבי עתה, וכל הצובאים פתח הבית הזה במנחה יחלו פניה!... אפונה לוי, אם בהקיץ אני רואה כל זאת, אולי ישן אנכי וחולם חלום!...

— ער אתה נחום! השיב השני בשחוק קר-הרוח, אני לוי עצמך ובשרך ורעה מנוער! לפניך יושב לוי זה, אשר ספרת זה לא כביר עלילותיו ואשר לא הוכרת הרבה מפעולותיו הישנות ועוד פועל חדש אחד.

— אם אמרתי לספר עלילותיך כמו, ענה נחום, הנה לא ישפיק לי יום תמים. אבל יקירי, נכספה נפשי לשמוע פעלה החדש.

— דבר כה, נחום! כה תדבר: אתה לוי, אשר ישבת בבית ספון, וארחתה—

לחם צר ומים לחץ—נתנה לך ימים רבים מגנזי המלך!

— האם ישבת בבית הסודר? ... תחת מה?

— על נקלה! השיב לוי, תחת נקי, הנמסר לצבא...
 — ואיך הגעת לכהונתך הזאת? שאל נחום בתמהון לבב.
 — כי מבית הסוּרִים יצאתי לכהן פאר. ענה לוי.
 — נפלאות ממני! קרא נחום משתאה ומשתומם, כל אשר אוסיף לשמוע
 דבריהן כן אוסיף להתפלא.

— אם ישמח לבה לראותי על משמרתי הטובה הזאת, אל נא תשכח
 נחום מחמדי, לתודות לצדוק מיטיבי, איש נכבד בצלמונה, כי מידו בא
 לי כל הכבוד הזה, ומעמי היתה נסֶכָּה.
 — חירות לי דבריהן! קרא נחום.

— במלין לא כבירים אפתור להן החירה. אמר לוי. צדוק זה, אשר
 מראנה מרבר פן אגלה תרמיתו בהשפטי, כי גם ידו היתה עמי במעל, הוא
 הבטיחני להוציאני מבור פלא ולהיטב עמרי. וגם שמר מוצא שפתיו והיטב לי
 אחרי יצאתי חפשי, כאשר דבר. על ידו נודעתי, בשכבר הימים, לפרץ,
 איש מזמות ורב כח. הוא הָרִית כשרונותי וידע חין ערכי, ואחרי אשר נִסְנִי,
 בחנני, גם ראה פעלי, כי כזה אצא ואדע לעשות דבר במעצות ודעת, קרבני
 מעט מעט לעבודתו, עד כי באחרונה הייתי דרוש לו מאד לכל חִפְצֵיו בעניני
 העיר, אשר יעשה בה כרצונו ויִרְוּהָ מִדָּשֶׁן יושביה התמימים... ביום אחד
 בבקר הביאני חדריו ויאמר לי במתק שפתים, כי בקש לי מנוח ומשמרת
 עבודה. אשר ייטב לי מאד, אם אֶךְ אדע להיות מהיר במלאכתי ולשמור
 מְנוּחַת. ובדבריו העיר, כי הרבה להיטב עמרי ויָגַל אזני למוסר, כי על
 משמרתי החדשה לא אֲשַׁכַּח את איש חסדי ואהיה לו מרחוק להועיל, בהיות
 לֵאֱלֹהֵי יְדִי... לא ארכו הימים ונקראתי לשכון כבוד בכויב, וזה כשנתיים
 ימים אנכי על משמרת עבודתי וטוב לי!

— לבי סחרחר מדבריהן! קרא נחום בתמהון.
 — הגה דברתי עמך, כאשר ידבר איש אל-רעהו מנוער ואל-שֶׁאֵר
 בשרו, אמר לוי בהביטו אל נחום בידירות.

— ארמך לוי, אמר נחום, ארמך להנער הלוי בבית מיכה...
 — ואני, אמר לוי, ארמך לשבט הדני הנודד ומבקש לו נחלה...
 — התדרוש לי בפסלך, כי יצליח את דרכי? שאל נחום בשחוק.
 — ובכל-זאת, ענה לוי ואמר בְּהִתְלִים, לו נתת לבה להתחקות היטב
 על שרשי הליכותי, אז השכלת לדמות אותי יותר אל הקוקיאה.
 — במה נמשלת עם העוף הזה? שאל נחום.

— הידעת אם לא שמעת את ארחות העוף הנפלא הזה, השיב לוי, הן
 הוא ישים את ביציו בתוך קני צפרים אחרות, והיה אֶךְ יגיה הקוקיאה הצעיר
 מן הביצה, אזי יתמו לָנֶזֶע במשך הימים כל אפרוחי הצפרים התמימות; כי
 אחיהם הוולל יוציא את פִּלְעָם מפיהם, ורַבֵּת יעמלו הצפרים, אשר בילד

נברי זה ישפיקו למלאות גפשו, כי ירעב תמיד. — והנה יש מקומות, אשר שם ישאל המון העם את העוף הזה בְּשׁוֹעָיו דברים צפונים בחיק העתיד... נחום הביט בתמחון אל לוי.

— אנכי, הוסיף לוי לִדְבַר, אנכי חקוקיאה הצעיר, אשר הובאתי הנה מקריות-יְעָרִים מקום מולדתי. פרקתי עול העברה מעל צוארי, ככל קוקיאי-אדם ובמותם השלכתי יחבי על אנשי המקום הזה, על הצפרים התמימים האלה, הנותנים על פיגו תמיד. גם העני בהם, אשר בניו עטופים ברעב, ישא מביתו המעט הנמצא אתו. לתרו אל קוקיאתו גאון עוזו... אחריו כל אדם ימשוך ולפניו אין מספר וכֶקֶם מבקשים ממנו סתרי תעלומות, הנעלמים מכל חי. ארבה כי יחסל זרע שרה אחר, הלֹךְ ילכו ובכה על מעט חטה ושעורה; וארבה זה כי יבוא, בוא יבוא ברנה לקראתו כל איש עם אלמותיו...

— דמיונך אמת, אמר נחום בשחוק, אכן אם קוקיאה אתה בלבך הלא תתחפש מחוץ בנוצות צפור טהורה. על כן, כמחבר ומושך בשבט סופר, אומר אנכי, כי טוב מאד, אשר בשם עיט צבוע תבנה.

— יען תְּתִיַּצַר בכבודך ותזכיר כעת מלאכתך, אמר לוי, לכן כך, נחום יקירי, נדבר הפעם. דע אפוא, כאשר תתפלא בי, כן אשוב להתפלא בך. לא פללתי מעולם נחום, לראותך בתור מחבר ומושך בשבט סופר! אתה נחום, אשר פתה וחסר לב היית בכל נערי עירנו, לא יכולת הִבִּין שְׂמוּעָה לשמוע כלמורים; אתה אשר היית לְמַלָּה בכל העיר וקראו לך בשם נחום-החמור, כי טח מְהֻשָּׁפֵל לִבְךָ וְכָלָה לענ לך ולהליכותיה הזרות; הנה אתה היום במחברים! ופתאם צלחה עליך רוח הרעת וגם אתה בסופרים!.. אפונה נחום, אם בחקיך אני רואה כל זאת, אולי ישן אנכי וחולם חלום!..

— אל תזכור ראשונות, אמר נחום בגבה רוח ופניו עם היבלת התארמו כאש מדברי לוי. מעת ההיא ועד עתה נהפכתי לאיש אחר... שָׁאָר רוח לי, ואינני עוד נחום אשר ידעת בראשונה... לפניה היום נחום אחר...

— ואיה אפוא הוא נחום הראשון. שָׁאָר בשרי ומחמד עיני ורעי מנעורי? שאל לוי בלעג.

— רב כך לוי להתלוצץ, קרא נחום בתלונה. רק מאשר לא טוב להתהלל לברו לא אשמיע לך כל תהלותי. ואולם אם חפץ אתה אראק הסכמות כל גדולים חקרי לב בראש ספרי, המכלכל בתוכו: הגהות והערות במקרא ובסליחות ויוצרות ופיוטים; זעיר דרישה וחקירה, זעיר פלפול וסברא, זעיר חירושים ופירושים, זעיר חקרי קדמוניות, זעיר פזמון ושירה משל ומריצה, זעיר שם זעיר שם.

— לא אפונה, התל לוי בנחום, לא אפונה, כי ספרך הוא כהנות הסכל ההוא, אשר שולח בדרך מרחוק לקנות סֶהַר ארצות, והוציא את כל כספו רק על דוגמאות דברי הפץ שונים. והיה כל הבא אחר-בן אל חנותו שחק

עליו לאמר: הוי פותה! למה הוצאת כסף על דבר לא יסכון ורוממות לא יועיל בם!..

— הנך רואה בעיניך, השיב נחום. כי עלי לא ישתכן ורבים סמכו את ידיהם עלי ויהללו בשערים ספרי.

— האותי נחום, תונה בהסכמות רעיק הסופרים? אני ידעתי הסכמותיהם מה הן; אין אלה כי אם נדבות—פה ודבר שפתים לבד. את כל התהלות, הנמצאות בכתבי הקדש, יתן לה סיפר עברי כגילה, ואמנם הוא ירבה דברים לא למענה, כי אם למענו—להראות כתי במליצה ולהתפאר בכתוב הדר... — יסבר פיק לוי! קרא נחום. עוד לא עזבת דרכך להתלוצץ ולשנון לשונה כמו נחש; עורק מלעים ומתענת בכל קדש ופיק תשלח ברעה בקדם. תשב באחיק תדבר, גם בי, שאר בשרך, תתן דופי. — הואילא נא וקרא את שירי "יכרך הפרעש" וישיש מעיק. או קרא נא את שירי זה:

סְחֹר סְחֹר יִסְחֹר

הַסְחֹר בְּחֹר,

צָפֹר הַצְפִּירָה וְתַצְפֹּר

הַדְרֹר וְהַשּׁוֹר;

מִפְתֹּר לִבְנוֹ — צָפֹר

עָלִי הַחֲמֹר,

רָקֵב אִזְ בְּנוֹ—בָּעֹר.

וְעִיר אֹזֶר

הָאִיר בְּהַר הַמֹּר

לִפְנֵי הַחֲמֹר,

חֲמֹר בְּנוֹ—בָּעֹר!

— מתוק מדבש! קרא לוי בשתוק גדול. יחי החמור! יחי נחום הראשון, מיחמד עיני וחביבי מנעורי!

— עוד קרא נא, קרא נא עוד שלש דלתות וארבע! שאג נחום בְּחִמוֹ ויפצר בלוי: קרא נא עוד מעט ותראה...

כוס המליצה לאט, הרפי מעט, כי כבר מלאו כְּסֵלִי ונפשי מְפֹרֶזֶה! "קרא לוי, בשנותו מעט דברי המקונן הנודע בקינותיו על ציון.

— קרא עוד מעט! תנן נחום קולו ברוב חֲמוֹ וְתֹאוֹתוֹ, להפליא את לוי בְּשֹׁאֵר רוחו ורעיוני לבו הנשגבים. קרא עוד מעט, התחנן וישם ספרו כמעט על פני לוי.

"ציון, בך כל בהמה חכמו, עדי כחמור היה לפני לבן יאיר חֲמוֹרִיךָ!.. " הוסיף לוי לקרוא בדברי המקונן.

— למה אירא מחץ שחוט לשונה, קרא נחום בכעס, אם יש לי

הסכמות הרבה מאנשים מבינים ומשוררים ידועים. טובים ונכוחים דברי המשורר, דבש וחלב תחת לשונו:

"מליץ אחד אני מני אלף,

בדרך אין משנה וסלף.

מי ילעג לי אמר לקהל עם

בי סכל הוא וחסר טעם."

— הלא אנשים אחים אנחנו! קרא לוי, בראותו כי נחום מתקצף וימאן להכיר ערכו, הלא אנשים אחים אנחנו, ומה אפוא לנו להתחפש איש לפני רעה? הבה, נשתה נא מעט יין ונמנע מדרקוקים ומעשה אפה, הנמצאים אתי פה בארון. ניהי בנו כח לצום הצום הזה!..

— אנכי, השיב נחום, אנכי אם כילא לעון יקשב לי לשחות בצום; בכל-זאת לא אשתה.

— האם לבדך דוי וחולה אתה? שאל לוי בחמלה.

— חלילה! השיב נחום.

— ומה זה אתה? שאל לוי.

— אנכי מת. ענה נחום כקתל בלוי.

— אם מת למתים אתה! אמר לוי, ולמה אתה תועה בעולם כשה אברך

— תיקון אני מבקש! התלוצץ נחום. זה שנים רבות פס כספיו נחשבתי

כמת והגני נודר בארץ לבקש מחיתי. אנכי בדרך עם ספרי, נחני ה' הנה,

אשר ראות פניך פה לא פללתי... אויה לי! עובתי את ביתי, נמשתי

אשתי וכני והגני נודר בארץ זה ימים רבים שבע עמל ורוגז. הראני נא

חסדך לוי ובקש את הקיבי בעדי, אולי ירחם לתקן את כיסי הריק...

— הרגע נחום ושתה מעט יין! אמר לוי ברחמים רבים, כי מצוקות

נחום ועניו נגעו עד נפשו.

— יין ושכר לא יבא אל פי, ענה נחום, מדאנה מדבר פן ירתיחו את

דמי ויעירו את המיוני החזק והמשחק בקרבי בכל עז...

— צר לי עליך נחום! אמר לוי בהביטו בעינו החודרת אל נחום. צר

לי על אשתך ובניך, הרעבים גם צמאים ונמקים מדמיוןך...

— אנכי שלוחה הנה אל הסוכן, נשמעפתאם בפתח הבית קול אשה

אתה, לבושה בגדי תפארת כנשי עשירי עם.

— כמו הנה שנה לוי את טעמו ופניו, העביר ידו על מצחו ועל עיניו

ופנה למעלה ונאנח מעט. אחר-כן הניע את ראשו והחזיק בשתים שלש

שערות מקנו וקלל אותן באצבעותיו.

— אטריח את כבודך לכתוב לי "פיתקא" אל הישיש, אמרה האשה

בגשתה אל לוי.

— מה שמך? שאל לוי את האשה מבלי הביט אליה.

— אנכי שרה, השיבה האשה, אנכי אשת אפרים מעיר כְּסֵלֹן...
משם אנכי... אתמול בערב באתי ואל הכוזבי אני הולכת, לבקש רפואה
למכתי, לשפוק לפניו שיחי... להגיד לפניו צרתי, לבכות...
עוד לא כלתה דבריה וורם דמעות עבר מעיניה.

— מה שם אמך? שאל לוי בקחתו עט וגליון בידו ונאנח עוד הפעם.
— לאה: השיבה האשה והגיתה ער השלחן שמונה עשר כסף.
— מספר לאה הוא שתי פעמים חי, אמר לוי כמו לתומו ובקול זמרה כמעט.
שרה הוציאה מתיקה עוד שמונה עשר כסף ותנת על השלחן.
לוי כתב על הגליון: שרה בת לאה.

ולבלתי תלאות הקורא בשאלות לוי ותשובות שרה הארוכות עד מאד,
נשימה כה נגר עיניו רק את תוכן הפיתקא לבד, ככתבו וכלשאו, למען לא
יסוף וְכָרו מורע היהודים. וזה הוא:

"שרה בת לאה. ה' יחזור לה בנה, שיצא לתרבות רעה.
בעלה אפרים בן יוכבד. ה' ישלח לו רפואה שלמה מן
השמים על המערידיין וישלח ברכה והצלחה במעשה ידיו.
בנה היחיד שמעון בן שרה. ליראת שמים.
בתה היחידה רחל בת שרה. לזווג טוב."

— יִקְבֶּקֶה אֶפֶל! אמר נחום אל לוי בשחוק ותמהון, אחרי יצאה שרה
מן הבית. מה תוכל להתחפש ולתַתֵּםם כאלו היית קדוש מן-הבטן! מרחוק
התבוננתי אליך ולהכרת פניך והשתוממתי. חי אני! כי שָׁאָר רוח וכשרון נפלא
לך, לְשִׁחַק על בְּמַת-יִשְׁחָק. לבי נכון בטוח, כי לקחת נפשות.
— פה אקח את הנפש ואת הרכוש, השיב לוי בְּתַלְוִי.

— אמנם כן! קרא נחום, קוקיאה אתה! הנה צפור טהורה ותמימה
באה מקרוב למלאות נפשך הרעבה, עוד מעט וצפור אחרת תבוא וממרחק
תביא לך טרף...

— אקוה, אמר לוי אל נחום אחרי התבונן מעט, אקוה כי עתה יהיה
לאל ידי לעשות דבר—מה גם לך.

נחום הביט אל לוי בתמהון ובעפעפי עיניו שאלהו להגיד לו פשר דבר.
— אני ידעתי, השיב לוי, כי פרץ חפץ במאד מאד להתחתן באפרים.
הן משפחתו נכבדה במקום הזה, גם הון ועושר בביתו. לכן אעיר את און
הישיש, והוא ידע מה לעשות...

— ומה ימריצני כל זאת? שאל נחום.

— אין תבונה בו לראות ולהבין את אשר לפניו ויתפאר כי בעל נפש
הוא! לַעַג לוי לנחום. אני אשימך לאיש הבינים נחום! לא יִקְרָא שמי לוי! אם
לא נאווה לך יותר להיות שרכן מהיות מחבר. כל עורב למינו!...

— מה עמקו מחשבותיך לוי! קרא נחום בשמחה, מי כמוך

ערום והכם בכל מלאכה!
 — הן כבוד למלאכתי! קרא לוי בגאווה-מדומה. בערמתי ומוזמתי יקלא
 כיסד זהב.
 — איקץ שנית לחיים! קרא נחום, ואל אחיה עוד כמת.
 — לחיים, לחיים! קרא לוי בקרתו כוס יין בידו, לשנה הבאה בירושלים
 וצום העשירי יהיה לבית יהודה לשישון ולשמחה! ...

טו

עמי בעצו וישאל.

בין כל הבאים אל בית הכזיבי באה גם שרה בעוד שלשת ימים לצום
 העשירי, בבקר. זה כמה פעמים הלכה ובאה שמה ולא יכלה להבקיע בין
 כל ההמון הרב עד איש אלהים, אם כי נאוו אזניה בענילים יקרים, צוורה
 בחרוזי פנינים וידעו, כי היא אשת אפרים הקסלוני. ... ומי אשר זכה
 לעלות ולקראות את פני אחד קדוש אך פעם אחת בחייו, הוא לא יתפלא
 על זאת, מדעתו כי יש הממהרים לבוא אל מקום מושכן כבודו ימים רבים לפני
 ראש השנה, לשבוע שמחות את פניו ולספר לו איש את נגעי לבבו,
 ומאחרים לצאת משם ימים רבים אחרי הקץ, מבלי הפק זמנם, ולעמלם
 ולרוצאותיהם אין קץ. — וכאשר נביא לבב הכמה לרתתקות על שרשי הדבר
 הזה ולחקור כל זאת היטב בשום שכל, הלא כברק תתנוצץ לעינינו הסבה
 הנכונה והיא: אשר באמת יכבד מאד על איש אחר, לשאת לברו טורח
 ומשא עשרת אלפים או עשרים אלף נפש! ... עוד זה מבקש ממנו בנים
 וזה בא וישאל: הבה לי חיים, ואם אין מת אנכי! — עוד זה מדבר וזה בא
 ויאמר: הבה לי מזוני! ועוד לא השפיק לקחת מזה עני קרא מעט בספו,
 והנה יד שלוחה אליו עם צרור הכסף ופיתקא. — טובי לביתך יאמר להיד
 השלוחה, מבלי ראות את שולחה, ואלהי ישראל יתן את שלתך, אך תעלם
 היד ההיא מעינים ויד אחרת שלוחה אליו מבינות כל הנצבים עליו, וקול
 ברמה נשמע: "שלום עליכם!" — מי אפוא מכם הקוראים לא יחמול על איש
 מספבל כזה, אשר לברו ידאג לרבבות אנשים ויעשה עבדות שונות עד אין

מספר. הוא עולה שמים לעשות שם משפט עמו דבר יום ביומו; הוא משנה
 עתים וְהוֹפֵךְ למוכה פִּתְנָם הרעה, שִׁיָּצָא מִפִּי עליון, וּפִסְרָר את המלאכים
 במשמרותיהם ברקיע כרצונו; הוא בא בסוד ה', הַנּוֹעֵץ עִמּוֹ בֶּאֱרֶחַ מִשְׁפָּט
 והליכות עולם, וְעִזּוֹ בִּשְׁחָקִים; הוא פוקד עֶקְרָה ורופא חולים ומבטח לעניים
 הַזֶּן וְעֶשֶׂר מִכּוֹש קָרַח אִשֶּׁר הִפְקֵד אֹתוֹ; הוא המקבל מאת כל הַפּוֹשֵׁט יָד
 וְנוֹתֵן, והוא הַפּוֹשֵׁט יָד וּמוֹצִיא מֵאֵת כָּל עֲנִי וּמִקְבֵּל וּסּוֹפֵר זְמוֹנָה מִסְפֹּר כַּעֲמִים
 ..חַיִּי בִשֵּׁם כָּל יִשְׂרָאֵל... יִשְׂרָאֵל בְּנֵי רַחֲמִים! יִהְיוּ נָא רַחֲמֵיכֶם עַל אִישׁ
 מִסְּבֵל כּוֹה, הַרּוֹבֵץ כַּחֲמוֹר תַּחַת מִשְׁאוֹ! עַד מָתִי תִרְאוּ אֶת הָאוֹמֵלֵל הַזֶּה הוֹלֵךְ
 וְסוֹבֵב בְּמִרְכָּבוֹ מוֹשְׁבוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְדֵי שָׁנָה בִּשְׁנָה וְיַעֲנֶה בְּדֶרֶךְ כְּרוֹ,
 וְאִין אִישׁ שֵׁם עַל לֵב, לִהְיוֹת לוֹ מִן הַעֲבֹדָה הַקְּשָׁה הַזֹּאת. כִּי יִנּוּחַ בְּשִׁלּוֹם עַל
 מִשְׁכְּבוֹ בְּבֵיתוֹ? הֲאֵם אֶחָד מִשְׁרֵי מִסִּים הוּא, כִּי יוֹסִיב לְאֶסּוֹף כֶּסֶף מִבְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל?... לֹא נְהוּתָה וְלֹא נִרְאָתָה כּוֹאֵת לְמִיּוֹם עֲלוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
 מִצְרַיִם, בְּלִתִּי הַיּוֹם. כִּי שָׂאֲלוּ נָא דוֹר רִאשׁוֹן וְכוֹנֵנוּ לַחֲקֵר אֲבוֹתֵינוּ בִּשְׁנִים
 קִדְמוֹנוֹת, הֲלֹא הֵם יֹאמְרוּ לָכֵם: גַּם שָׁב גַּם יֵשֶׁשׁ בָּנוּ. גַּם נִבִּיא גַם כֹּהֵן;
 כֹּלָם יֵשְׁבוּ בְּכִבוֹד אִישׁ בְּבֵיתוֹ, הִרְחֵק מִשְׁאוֹן תָּבֵל וּמִתְּכָדִיק, נִיזְרוּ תוֹרַת
 ה' לִיעֲקֹב, חֲקִיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל, וְלֹחֵם הַפֶּתַח לֹא אֲכָלוּ! בִּינוּ בְנֵי עַמִּי,
 בִּינוּ נָא זֹאת וּמוֹקְנִים הִתְבּוֹנְנוּ! ...

כַּמַּעַט עַד צִהְרִים עֲמָרָה שָׂרָה בְּבֵית הַכּוֹזִיבִי. בְּתוֹךְ הַמּוֹן אֲנָשִׁים וְנָשִׁים,
 אֲשֶׁר הִתְרוֹצְצוּ שָׁמָּה לְמֵאֵד וּבָצַר וּבִקְתָּף הִרְפוּ אִישׁ אֶת אַחִיו. פִּתְאֵם מִן
 הַחֹדֶר יֵצֵא לוֹי וְנִרְאָה בְּכָל כְּבוֹדוֹ בְּבֵית.

כְּדוֹבִרִים סְבוּרוֹ גַּם סִבְבוּהוּ אֲנָשִׁים וַיַּחֲמִצּוּהוּ מְהוּמָה גְּדוֹלָה בְּמִשְׁאֲלוֹתֵיהֶם
 וּבִשְׁשׁוֹתֵיהֶם הַשּׁוֹנוֹת. מִיָּמִינוּ חֲסִיד נִלְכַּב, הִבֵּא אֶף מִן הַרְחָצָה וְרוֹעֵד מִקּוֹר
 וְצִנֹּת שֶׁלֹּג, שׁוֹאֵל: צְדִיק מַה פֵּעַל? וּמִשְׁמָאֵלוֹ עוֹד נֶפֶשׁ אֶחָד גְּלוֹי הַטָּרוֹן הַזֶּה
 מִבְּלָל: הִגִּיעַ זְמַן לִשְׁתוֹת כּוֹס שְׁחִירִית זְמִתִּי נִתְפַּלֵּל? וּמִלִּפְנֵי יָקָף לוֹ אִישׁ
 אֶחָד וְנוֹתֵן לִידוֹ מֵתָן בְּסִתְרִי, כִּי יֹאֵר פָּנָיו אֵלָיו; וּמֵאַחֲרָיו יִמְשְׁכּוּ בִּכְנֵף בְּנֵרוֹ
 אֲבָרְךָ אֶחָד, פָּנִים חֲדָשׁוֹת, אֲשֶׁר אֶף יֵצֵא מִתְּפֹתוֹ, וְהִנֵּה זֶה הַצִּלִּית לַגִּיב
 עַדִּי אֲשֶׁרְתִּי וַיֵּשֶׁשׁ כְּגֹבֵר לְרוּץ אֶרֶץ וּבֹא הָלוֹם בַּפֶּעַם הָרִאשׁוֹנָה.

— סוּרוּ מִמֶּנִּי! גַּעַר לוֹי בְּאֲנָשִׁים הַסּוֹכְבִים אוֹתוֹ. שַׁעֲהָ מַעֲלִי עֲצֵב נִבְּוָה,
 לֹחַ וּמִרְעִיד, כַּעֲכָב מִגִּיחַ מִקֶּדֶר — הַחֵלֵב! ... הִרְחֵק לִגְדָּרְךָ לִגְדָּר
 בְּגִגְרֹתֶיךָ! פָּנוּ מִקּוֹם, וְתִגְזְרוּ לִי מֵהַלְכִים בִּינֵיכֶם! ..

לוֹי שֵׁם לוֹ יָדִים וַיִּבְקִיעַ בֵּין הַחֲמֵן חֶרֶב, וַעֲנִינוּ שָׁמוּ בְּכָל עֵבֶר.
 — לִכִּי אַחֲרִי! אִמַּר לוֹי לְשָׂרָה, אֲשֶׁר מִיָּד אֵלֶיהָ פִּתְאֵם, בְּמִדְּרַח הַחֹל
 אֵל עַכְבָּר.

עִינֵי כָּל הַבִּיטוּ אֶל שָׂרָה, וַיִּקְנְאוּ בָּהּ כָּל הַנְּצִיבִים וְתַחִי בַּעֲיִנֵיהֶם
 כְּמוֹצֵאת שֶׁלֹּל רֵב. וּבִלְכַתָּה עִם לוֹי הִתְהַלְכוּ לְמוֹ אַחֲרֶיהָ עוֹד הַמָּוֶן אֲנָשִׁים,
 אֲשֶׁר חָשְׁבוּ לְהִתְפָּרֵץ אֹתָהּ הַחֲדָרָה גַּם הֵם, כְּנַפְשׁוֹת הָאֲבֹדוֹת, הָאוֹחֲזוֹת בְּנַפְּי

הצדיק, בעברו על דתת וגיא בן-הגם, לבוא אתו אל עדן גן האלהים. אבל כבואם אל הפתח רחו בחוקת היר. —

— בואי אשת אפרים! אמר הישיש לשרה, כשמוע את קול רגליה באה בפתח. ידעתי כי אשה קשת רוח את, ונפשך מרה לך.

— אך נביא הוא. השבה שרה בלבך, עוד בטרם הגרתי לו תא יורע

תעלומת רבי ויבין הניגו. הצוענית היא אך פאן לפני ...

— אוי לשברי! בכתה שרה ותפרש כפיה, צרות רבות תשבע לה נפשי

מבני יחירי. אשר נתבא לברות, ואני אם שפולה אנה אנכי באה? — וקבכרה

נתנה בידו הפיתקא עם כסף הפדיון.

— הכי לא הגרתי לך מראש, עוד לפני עשרים שנה, בשאלך ממני

בן, כי שני דרכים לפניך: אם חיות עקרה או ילוד בן ולשבוע צרות?

— אויה לי! השיבה שרה בבכי ומתה קין-אף בכל חמס אצבעותיה.

מי האיש החפץ ללכת עירורי מכלי השאיר. קדיש אחרי מותו? ...

ואף יכולתי אז לדתאפק מקרת מירך הסתנה הטובה ולשבת עקרה

שוממה! ומה גם אשר אמרתי, כי עוד לא אברה תוחלתי מאתך, הן אם

ביבלתך לתת לי בן, הלא גם יכול תוכל להפוך הגורה הרעה לטובה, כי

בני הילוד יהיה תם וישר.

— בנך מה פעל? שאל הכוזבי בנשאו מרום עיניו ונאנת בתמים.

— רע לא עשה חלילה! ענתה שרה. רק אישי אומר, כי בננו סר מדרך

בתתו את לבו ללמוד ולהשכיל.

— להשכיל! קרא הכוזבי ברוגז קולו, כאיש נבהל ומתקצף, בשמעו את

שם אויבו בנפש. הכי יש עוד דבר רע יותר מזה?

— אמנם בן, אמר לוי בלבו, אין דבר רע ומזיק לנו יותר מההשכלה

האורורה, כי מה נעשה באמת אם ימעטו הפתאים, אשר לחמנו הם? ...

ובכל-זאת לא טוב תעשה מהמדוי, אשר תבהל ברוחק לכעוס, כי הכעס

בחוק כסילים ינוח.

— האם נחלה מכתו ואין פרה לשברי? קוננה שרה במר נפשה.

— בנך מה למד? שאל הכוזבי שנית.

— תנך. השיבה שרה בקול רועה.

אלי, אלי! נאנת הכוזבי.

— האם גדול עון בני מנשוא? צעקה שרה בבכי ואנקת.

— האין יש במסלון ממשכילי הדור הזה? שאל הכוזבי בשלישית.

— יש, יש! ענתה שרה. מורה בבית הספר, עני וגודד, הוא הדית

את בני מדרך ישרה. יכנס הרוח באבי אביו! — ועתה עוד הוא יושב

בביתו, להגריל שברי ולזרות מלח על פצעי.

— אביו! צעק הכוזבי ופניו חורו, מה לנבל בבית הכיר? ... מדוי

לגרשהו. פן יטמא טמא-נפש זה את נפשותיכם ולא אוכל עוד לתקן את אשר עוֹתֵם. — נערי חצנך! כי רוחות טמאות הנני רואה בו ושעורים יקרו שמה. — חי אני! נשבעה שרה, אף אשובה לביתי אנרש את הנבל הזה, והנחילי חמתי בו. אפרים פתני וְאֶפֶת לתת להעני והנורד הזה מהלכים בביתי באמרו, אולי ממנו יודע אנה הלך בננו.

בְּדַבַּר שרה כזאת נערה לאט לאט שולי בגדיה.

— מתי ברח בנך? שאל הכויבי, אחרי שוב נפשו למנותה.

— באחר לחדש כסלו. השיבה שרה.

— לפני המולד או לאחר המולד? שאל הכויבי עוד הפעם.

— לא אדע. ענתה שרה, כי איך אפוא תוכל אשה לא מלומדה כמוני לדעת דבר כזה? רק זאת אזכרה, אשר בעת נדר בני ירד שלג וגשם מן השמים.

— אם-כן ברח עוד לפני המולד. נשמעו בנתת דברי לוי, אשר התריש עד כה.

— אם-כן ברח בחדש מבריתים! קרא הכויבי בנשאו מרום עיניו ויקמוט את מצחו כמתבונן. ברח בחדש "מהר-חש-וְאֵין"! — רבוני של עולם, מי לא יברח מפני מולו העקר ב הרע! ... עד מתי, רבוני של עולם! עד מתי יגדל כחו להרשיע? ...

"חכם אתה להמציא! חשב לוי בקרבו, ובתוכו השתומם לבו. מי מבלעדיך מורי, מחמדי, מהפך מלים, מעות מקלקל מקראות; מוליד מושגים מבהילים מטעם מובן, מחפצק מלאות מלתחתך מעות, ממעות מהפילים מקדישך. אבל אֶשְׁבַּע, כי הפעם הפכת משורש מלה בבלי דעת ושנית להאמין, כי מלת "מרחשון" היא מאותיות "מרחשואין"! ... אף דניאל חשב וטעה! —"

— התזכרי את מראה בגדיו, אשר לבש בנך ביום צאתו מאתכם? הוסיף הכויבי לשאול.

— אזכור, אזכור! קראה שרה בשמחת לבב, בהאמינה כי הוא דבר נתון מאד, מראה שמלתי לעורו היה אדמדם ועליו אדרת מעור וזנבות תהלך ובראשו כובע-נִפְלִיזִי (*).

— ולאפרים שמעתיה, אמר הכויבי בהביטו אל הפיתקא.

(*) אמר הבחור הועטצער הוא הכובע נאפאלעאנקע הנודע, הנעשה מעור ביברי. ונקרא כן על שם הקיסר נאפאלעאן הראשון, שהיה נושא אותו תמיד. ואין מגמתנו פה לתקור במופלא ממנו, מפני מה זכה הכובע הזה לעלות בראשי יהודי פולין, אחרי אשר את ממצאו בעצמו מאסו, בכואו

— בעלי, דברה שרה תחנונים, יסבול מכאובות מעפלים—מסקרים, עוד מיום הדענתו. וכעת הציקוהו מאד, עד כי, במחילת כבודכם, לא יוכל לצאת חוץ בבקר לפני התפלה. ומכאב גדול יכבד לו לשבת וילך הלוקה בפעט כל היום בחררו אחת הנה ואחת הנה. והוא הרבר, אשר לא בא לבדו הנה.

לפי־רעי. אמר לוי בלבו, השכיל אפרים לעשות, לו דרש ברופאים. אלי! קרא פתאם הכובי ברגש, למש עיניו ועשה פִּנּוּים, אלי! עלית למרום ותִּשְׁקוּט במנוק מבלי עשות דבר, ואת הארץ עזבת בידני, לשאת כל טרתה ומטאה!.. הנה זה נלאיתי נשוא!.. כל עוד אשר סמאל עומד על ימיני לְשִׁמְנִי, לא אוכל לעשות מאומה למען השבינה העלובה... אנכי או סמאל, סמאל או אנכי... אדרבה! קח לך את תורתך... יהלוק הנוים, ישבתוך לאומים... יתקעו לך המה שופר, יעשו המה לך ספות... יהי רצונך! קרא פתאם, אחרי אשר החריש מעט בפנים נזעמים, אתה ארוני, ואני עברך, אתה השולת ואני השליח, יהי רצונך!

בדבריו העיף עינו בשרה, הנצבת משתאה ומִשְׁתוממת, ויאמר אליה בחרוה:
— מול טוב לך אשת אפרים!

שרה עמדה בלי נוע ותשתומם למראה עיניה ולמשמע אזניה. מאחרי הדלת נשמע שאון אנשים, המציצים מן החרכים ואשר אונם לקחה שִׁמְץ מדברי הכובי הנפלאים. כזובים הבו ושרקו ודָּבָר מר את אחר, איש את אחיו לאמר: באו נא ושמעו מה הרבר היוצא מאת הישיש!..

— בשמים זוונו כעת את רחל בתך!.. בשר הכובי את שרה.
"אין כמוך אמן נפלא במלאכתו! אמר לוי בלבו, ידעת מחמדי לשלום ברוח האדם. נער הייתי גם זקנתי ובאתי בחברת אנשים שונים, ואיש מהיר במראכתו כמוך עוד לא ראיתי. אנכי לוי תלמידך, תלמידך אנכי לעולם!"
— מי הוא הַמָּהֵרָן? שאלה שרה, אחרי נאלמה דומיה רגעים אחדים מרוב מבוכתה.

— פרץ, מעיר צלמונה. ענה הכובי, אקוה כי אפרים איִשָּׁה ישמע בקולי.
— מול טוב לך אשת אפרים, בת לאה! אמר לוי אל שרה בחסירות ובמתק שפתים כאיש תם.

— ברוך טועה (ברוך תהיה)! השיבה שרה. כמו נבא לי לבי לרקוח ממתקים במרם נסעי מביתי ולהביא אליך מנחה, הוסיפה שרה לדבר, בפנותה אל הכובי. ולך, אמרה עוד בפנותה אל לוי, הנה אתן עשרה זהב לקנות יין

לארצם בשנת 1812 ולחצוהו אז מאד. אבל כל חפצנו פה להגיד, כי מעת שקע בפולין שמשו של השטריימל זרח שמשו של חנאפאלעאנקע ונקדש מאד אצל היהודים רתמימים, עד שהם נושאים אותו בשבתות וימים טובים.

ורקזקים דהאנשים, אשר ישנם פה. — לוי, אמר הכויבי, הנח את הפיתקא הזה בסדורי למשמחת, לשען יהיה לפני בעת תפלתי, ותן אותו שמה אצל "והחזירנו בתשובה". לוי לקח את הפיתקא וישימהו בסדור—תפלה גדול אצל "וכרות"... שרה נשקה מזוזת בית הכויבי ותצא שמה וטובת לב.

י

קרבן עולה ויורד.

יום יום בקש לו דוד תחבולות לבוא אל רחל החרדה לשיח אִתָּה באין מפריע, בכל העת אשר שרה לא היתה בביתה ומיום ליום גדלה אהבתו. הן רחל היתה ארת מאלה, המפיקים קצון כל אשר יקירו אותם יותר. הטבע חלק לה נפש עדינה ונדעת—אדם ישרה, להרגיש טוב ורע גם כי לא היתה למורה מאר. בלבבה הבינה מה טוב כאיש מבין זאת בבינתו; כי הרגש, או הרעת, הלא היא ראשית בינה לא—ברורה, הצרורה, ערגה בפרך בחביון הורע; והבינה היא הרגש והרעת הברורה, אשר התפתחה גלוי לכל, לפי קלאת ספקה ומחסור כל קנותיה, הראויות לתת—לה. ואם אין דעת אין בינה, אם אין בינה. אין דעת... ובעת ההיא אמנם הגיעה רחל, על ידי שיתות דוד ויונתן המהפמות וממדיה המעטים, אל המדרגה ההיא בקלם השלמות, אשר שם תוסר ההרגשה מגבירה ודבריה לא עוד נשמעים. כדבר מלך שלטון; אשר שם יתיצב השפק, המלאך הרע, לשמן לה ויתננה בה מלחמה; אשר שם כהתנה כסף תתנה בתוך פור השכל, להתברר ולהתלבן, להתנבע ולהגלות את—כן באמתה. — לאט לאט הנה זה החל השפק לשרוט שרמת בנפש רחל ולהביט אל תוכה מן הדרפים, ובעצם תומה, יעלו לפעמים דברים על לבבה וחשבה מחשבות... כענני בקר החלו המחשבות לעלות על לבבה, ונראה הקמט הראשון על מצחה. וכרוב שרעפיה בקרבה, התענגה יותר בחברת דוד. להוציא לפניו הגות לבה ושאלותיה ולדעת גלים יענגה, ובזאת התקשרו נפשותיהם יותר ואגרתם חזקה מאר. כשרונותיה חזקות שוו דוד והדר על יפעת תארה, המה כללו יפיה והגדילו חין ערכה. — נפש

דוד התנערה מעפר העצבים ותשכה כל הגו ודאנה, לערן נהפכה לו הארץ ועיר קָסָלֹן כִּנָּן ה', מרוח האהבה, אשר נשבה בו, הלא היא תתן מהודה על הארץ ומלואה, להפיק רצון מאת האדם, כי תפארת עזמו היא, וברצונה יופיעו לעיני איש בהדר גאונם עם כל צבי חמדתם, תסתיר פניה ימאסו ותור פני התבר פלה יתפף למשחית; הלא היא אָבִיב האדם בחיים, המעוררת בקמה רגשי נפשי הנדרמים ותוציאם לפעלם, כי אף בכחה יגבר איש לעשות תפקירו ולעמול תחת השמש בשמחה ובטוב לבב. — אי—לו לאיש, שאהבה זרה לו, הפורץ נפשו עם רגשות לבו בהניגוני—הדו ומְנוּת—מְדוּחִים! האיש הזה לא ישבע נעימות ורגשי קדש, הנעלים מכל תענוגי—בְּשָׂדִים והמנשאים את הרוח למעלה לְמִשְׁבֵּל; האיש הזה לא ישמח במעשיו ולא ידע נחת בכל מה שנעשה תחת השמש, כי אין תכלית ואין הפץ בחייו ובכל העולם אשר הוא חי שמה, והיה כערער בערבות החיים; חורף—עולמים ישתרר בנפשו השוממה מני קור וקפאון לא תצמיח כל רגש נעים ולא תלד הניגוני—ידידות נחמדים, וכל זכרון טוב לא יהיה לו לְנִשְׁחֹר עמלו לעתות בצרה ולכלכל את שיבתו... עת האביב הגיע לדוד! עצמותיו כרשא פרחו ואור בהור בנפשו. הן רוח האהבה עברה ותטהרה מענני היגון. וירכב על כרוב דמיונו ויעף, וירא על כנפי התקוה שמה טוב לב, כרמש היווהל ומנוח מרחולתו בימי האביב יוגביה עוף תחת שמי ה'! — סוף דבר, דוד היה מאושר וצלח!

אפס לא כן היו שגחים ומאושרים שני אנשים אחרים, אהבי דוד. הן אמנם בכל לבה אהבה רחל את דוד ותתענג עליו ועל שיתו, וכאשר בושש לבוא כמעט יצאה נפשה מכליון עינים: אבל בשמחת גילה התערב תמיד רעיון מכאיב, אשר הקדיר שמי אהבתה בענני תונה. כי בזכרה את אבותיה השונאים תכלית שנאה את איש כדוד והתושבים עליה מחשבות אחרות, או ערבה לה כל שמחה. — שָׁכַל טוב בקרבה למר אותה מאוס בדרכי המהבילים ושמי כזב ולשנוא הנערים הנבערים, אשר אף בהמה המה להם, ולב—רָגֶשׁ הבינה פְּתוּר בטוב ולחוקיר תכונות נפש דוד העדינות והליכותיו היפות, ומה התעצבה אל לבה בראותה מראש, כי אף הדו כל דרגשותיה, והיא תנתן, למורת רותה, אל נער אחר פותה וחסר לב, אשר יושב בעיני אביה... אבל עוד יותר רבו עצבותיה בשומה על לב אחרית דוד המרה כלענה, כי יבוש פתאם מִמִּבְטָן, תקוה הנעימה כמק תחיה ופרקה כאבק יעלה ותוא יפול משמי אהבתו כרמש בעל כנפי—זו, בדרת עליו חברד ביום סער. — מהמון רגשי גיל ועצב אלה התפתחה מעת לעת נפש רחל, ויותר אשר התפתחה, הנה יותר הרגישה כל התרגשות הדם, ויותר שהרגישה יותר דלפה נפשה מתונה... פעמים רבות גטרה אומר, לשמור לפיה מחסום בעוד דוד לנגדה, לבלתי תת לו כל תקוה, לשנות באהבתה; אבל אף ראתהו חם לבה בקרבה ובהגיגה בערה אֵשׁ; אף שמעה קול אהובה מְדַבֵּר אליה לא יכלה לעשות

בנפשה שקר. לעצור במלין ולהכאיב לבו. גם החמלה נלוחה אז עם האהבה, להגדיל המרורה עד מאד. סוף דבר, רחל היתה אומללה וקשת רוח! אף יונתן במסתרים בכתה נפשו על דוד, כי ראה, אשר האהבה שמורה אליו לרעתו ואין לאל ידו להושיע. כל עומת שהיה דוד שמח היה יונתן עצב ומשמים, ובספר לו דוד את רוב אִשְׁרוֹ. הביט עליו ברחמים גדולים, כמו על איש אבר ואומלל. צר לי עליך דוד! הגה יונתן ברוחו הקשה, בִּזְכְּרוֹ את דוד ואת דברי אהבתו. צר לי על איש כמוך, אשר יאבר ויכלה בתקוה רמיה! רוחך הנשאה היא תשיאך ללכת בגדולות ובנפלאות, למרות עיני כל שטן ופגע, והוא תעזו לך לעצור בעד גלגל-שחי, המתהפך בתבל ארצה לְחֶקֶק חבלים לבני חלופ, ולקרת חלקה בחזקה; רוחך הנשאה היא תְּרוֹמְמָה מעל כל גְּבוּהַת האדם ורום אנשים: מעל אלילי כֶּסֶף ומעל אלילי יהוסי, אשר עשו להם הִיץ, להבדיל בין איש לרעתו. כעת במרום תִּמְרֵי־אֵשׁ תִּשְׁחַק לעשיר ולעשור, לַיִּתְּשׁ וּלְהַתְנַחֲשִׁים. איש הרוח אתה, ורוחך אֵשׁ, אֲשֶׁר בְּצִאתָה אִךְ רגע מִיְּדֵי בִּינְתָךְ הִרְבָּה, הַשׁוֹמֵרֶת אוֹתָהּ תִּמִּיר, תִּרְקִיעַ לִשְׁחָקִים וּמִצֵּת כִּנְפֵיהָ מֵאֵל רַחֵב הָאָרֶץ! הוֹסֵא אֶהְבֶּה הַפְּרִיר מֵאֵד בֵּין הַדְּבָקִים—בֵּין הַשָּׁבֵל וְהַרְגֵּשׁ, הַנִּצְמָדִים בְּקִרְבָּךְ, עַד כִּי כַּעַת אֵין מַעְצֵר לְרוּחְךָ, אִךְ לְשׁוֹא צַעֲקֵךְ תִּצָּעֵק כַּעַת אֵלֶיךָ הַתְּבוּנָה, כִּי רַם אֶתָּה וְקוֹלָה לֹא יִגִּיעַ עֲרִירָה, אִךְ לְשׁוֹא תֵתֵן קוֹלָה בַּתְּתוּנִים, לְהַשִּׁיבָה אֵלֶיהָ בְּטָרֶם אֵיךְ כְּכֹפֶה יֵאָתֶה, כִּי סִפְתָּה בְּדִמְיוֹן לֶךְ מַעְבּוֹר הַפִּלְתָּה. רוחך הַנִּשְׁגָּבָה תִּשָּׂא כִּנְפֵי שֹׁתֵר וְעִלִּית עֵתָה לְמָרוֹם שְׂמַחַת גִּילָךְ; אֲבָל עִלִּית אִךְ לִמְעַן תִּרְדּוּ פִּלְאִים!... עַל מָרוֹם אֶהְבֶּתָּךְ הָאוֹמְלָלָה תִּתְעַנֵּג כַּעַת בַּחֲזִיוֹנוֹת נְעִימִים וְלֹא תִרְאֶה, כִּי עֲרִיף לֶךְ מִתַּת מִזְבֵּחַ וְאַתָּה הִשָּׂה לְעוֹלָה! — נַעֲמֵת לִי אַחִי דוֹד, לִכֵּן צַר לִי עֲלֶיךָ מֵאֵד!

בשְׂמַחַת כָּל לִבִּי שֶׁב דוֹד יוֹם אַחֵר טִבּוֹת—הַסֵּפֶר וַיִּמְדֵּר לִקְרֹת אֶת הַדְּבָרִים הַדְּרוּשִׁים לְחַפְצוֹ לִלְכַּת אֶל בֵּית אַפְרַיִם, לַעֲשׂוֹת מְלָאכְתּוֹ כַּעֲשֶׂם בַּעֲשֶׂם. שֵׁם קָהָה לְהַשְׁתַּעֲשֵׂעַ עִם רַחֵל וְלִתֵּת לָהּ לֶקֶחַ בְּלִשׁוֹן עִם הָאָרֶץ, אֲשֶׁר יוֹנָתָן חָלַק לָהּ בִּשְׁפָה הַזֹּאת בְּסִתֵּר, זֶה כַּחֲמִשָּׁה חֲדָשִׁים, וְאַבִּיהָ וְאִמָּהּ לֹא יָדְעוּ דָּבָר. שֵׁם קָהָה לְבִלּוֹת יוֹם זֶה בְּנַעֲמִים, כֹּאֲשֶׁר יִשְׁכַּב אַפְרַיִם אֶת מִשְׁכַּב הַצִּהָרִים, כִּדְרֹכֵי הַמִּיר וְזֶה גַם עֵתָה, אֲשֶׁר הִוָּךְ בְּמִכְאוֹב עֲפָלִים. וְהֵרָה הַרְקִיעַ שֵׁת נֹסֶפֶת עַל שְׂמַחַת לֵב דוֹד, הָעִיר אֶת נַפְשׁוֹ וַיִּשְׁקָה עוֹד יוֹתֵר לַתְּעַנוּגוֹת וְנַעֲמִימוֹת. הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא בְּבֶקֶר אֶדְרוֹם כִּדָּם וַיְהִי אֹרֶךְ יָקִירוֹת וַיִּקְפְּאוּ בְּיוֹם הַהוּא. נִקְהְלוּ הָעוֹרֵבִים עַל גִּנוֹת הַבָּתִּים הַנִּכְוָהִים וַיִּצְפְּצְפוּ וַיְהִי בְּנִרְוֹם, וְאַחֲרֵי-כֵן נָעְלוּ פִּתְאֹם מִשֶּׁם בְּרַעַשׁ וְצוּחָה וַיַּעֲפוּ וַיִּנָּעוּ בַּמַּעֲגָלָה עַל פְּנֵי רִקִּיעַ הַשָּׁמַיִם, בְּמַחֲלַת הַמַּחֲנִים, כֹּאֲלוֹ זִבְחַת מִשְׁפָּחָה לָהֶם, כֹּאֲלוֹ דָּרוֹם אֶבֶן—דָּרוֹם הַבֵּין זִבְחָה. הַקִּדִּישׁ קָרְאוּ בְּיוֹם הַתְּנָתוֹ וּבְיוֹם שְׂמַחַת לְבוֹ... קָמוּ פְּרוֹת בְּסִלּוֹן, הַתְּמוֹדֵרוֹ כְּמֵה פַעֲמִים וַיִּמְלְאוּ הַשֶּׁלֶג וְהַכֶּפֶז מֵעַל עֵבִי גִבְיָהֶן, גַּם הָעוֹזִים שִׁכְחוּ רִבְצָם וְכֹלֶם סוֹבְבִים בְּעִיר, בְּשׂוֹקִים וּבְרַחֲבוֹת לִלְקוֹט מֵאֲשֶׁר יִמְצְאוּ: אֵלֶּה הָעִיּוֹת פְּנִים לִשְׁתֵּי פִיהֶם

כולקוט ולאכול ממספוא סוס-אֶרֶה, אשר הביא היום לעיר מטוב ארצו האֶבֶר ;
מעט רגן ושעורים. מעט בִּשְׁמֶת ופִּשְׁתָּה, גם שנים שלשה אווים ושכו וזן.
הגמבר בעון, אשר ריב לו עם שכו בחר יפה תואר, הרוסר את נשיו
ורוח אֶתֶן דורים; ואלה התנכבו למלאות פיהם מחציר יבש, אשר בתוך
הענלה, כי אין האֶבֶר שמה, הלך לשתות כוס יין עם רעים אהובים. — חֲסִידָה
ימי החורף היה היום התוא, כל המתענג מזיו כבוד התולדה קרא לו עונג ויצא
לשוח על פני השלג, אשר קרן להפליא והוציא רשף לרגליו. חסדת הימים
קרא דוד היום התוא בימי חייו נִקְוָה לשבוע ולהתענג מטובו. והנה אֶבֶר יצא
יצא מביתו, ואיש אחד בא ויתן לו ספר חתום ויסדר ללכת טעמו מבלי
הגיד לו דבר.

לב דוד נפתאם כנוע עצי יער מפני רוח. דמו התנהל רגע בעצלתים
ורגע אץ לעשות תקופתו בעורקו ופניו הלבנו והאדמו חליפות, נפשו הרגישה
ולא ידעה מה.

עב קטנה כסף איש עלתה מָס על חוג שמים.

בירים רועדות פתח דוד את האגרת ויקרא כדברים האלה:

"אל תוסיף לבוא אלי עוד, כי אין לי כֶּף חפץ."

ברכי דוד כשלו מהדברים האלה. עינו חשכו ואותיות האגרת התאבכו
ורחפו לנגדו בגלגל-תדו אחד. עד כי לא יכול עוד קרא. ועד ארגיעה הבלוג
יוסף לקרוא:

"באגרת הזאת רצוף עשרים כסף בעברה, אשר עבדת עמדי כחדש

ימים. אפרים."

נפעם ונדעם עמר דוד על עמדתו, כאיש אבדו עשתנותיו, אחר-כן
הרגיש בנפשו זֶעֶה ורָטֵט, כמו נפל משמים לבור תחתיות. כל תקותו
החמדות היו כחלום מהקיץ ופתאם יצא מיום טוב לאבל ומשמחה ליגון.
גֵּלָה קְשׁוּשׁ הארץ וכבודה לא עוד עליה יִרְאָה; כי בפנות שִׁשְׁיֹן לבו פנה
הורה, פנה ויוה, פנה הדרה!.. אכן אהבתו העזה התאזרה אדני נפלו פלאים
ותפח בקרבו זיק התקוה, אשר עומטה כרגע לפתע פתאם. גמר אימר להתראה
פנים עם אפרים, לרשת מה זה ועל מה זה, על מה עשה ככה לו? אולי
הביאו את דִּבְתוֹ רעה אליו, ויצמדק לפניו בדברים עד אשר יַעֲתֵר לוֹ והשיבחו
על כָּנוֹ, להיות בביתו כמשפט הראשון, או אולי אין יש את נפשו לתת
לוֹ מִשְׁכָּנָה גדולה, הנה יקדמו בדבריו, כי רצונו לעבדו מספר ירחים גם
חנם אין כסף, רק למען ילמד לדעת הליכות המסדר. ומדוע אפוא לא יאזר
לו אפרים. לעשות כדבר הזה, הטוב והמועיל לשיניהם גם יחד? — במחשבות
כאלה מֵהָר דוד אל בית אפרים רצוף השֶׁפֶק והתקוה, ונפשו הנבחרת רחפה
בין תהום רבה ובין ערן נחמד ונעים, וכתנינו עד הבית ההוא, אשר שם
יוטל גודלו הקֶבֶת ותחלתו לרסוסים, כאניה סְעָרָה מְפַצֶּת על סלע כבד בים נגרש!

— צא, צא איש הבלעל! נתנה שרה בקולה על דוד, כראותה אותו בחוץ, אל תרהיב רמוס חצרי, אתה העני והגנור, אתה הנמסית והמדריה את בני מדרף ישרה! קרב אליה אל תגש, פן תצא כאש חמתי ואשימך סהי ומאוס! צא, צא טמא-הנפש, אל תקרב הלום.

י

תוף ומרְמָה.

בְּעֶשְׂתֵּי-עָשָׂר חֹדֶשׁ, הוּא חֹדֶשׁ שְׁבַט, בְּיוֹם קָרָה אַחֵר, צָעַד שְׁמַעְיָה—הַנְּעֻלְמִי, שֶׁמֶשׁ קָהֳלֶת בְּסֻלּוֹן, בְּרוּחַב הָעִיר וּגְלִיּוֹן גְּדוֹל בִּידוֹ. וְלִהְפִּיק רִצּוֹן הַקְּרֹאִים, הַחֲפִיצִים לְדַעַת מְדוּעַ שְׁמַעְיָה בִּשְׁם "נְעֻלְמִי" יָכֵנָה, נִסְפָּר זֹאת בְּמִלִּין לֹא כְּבִירִים.

מִנְהַג יִשָּׁן נוֹשֵׁן הוּא בַּעִיר כְּסֻלּוֹן, אֲשֶׁר בְּלִיל הוֹשַׁעְנָא—רַבָּה יוֹבִילוּ בְּתַפִּים וּבְמַחֲלֹת אֶל בֵּית-הָרַחֲצָה אֶת כָּל אִישׁ, אֲשֶׁר בְּרָאשׁוֹ צְרַעַת, יִתֵּר עֲשִׂיר וְאַבְיוֹן אֵין נָקִי! אֲבֵר אִם אֵין עִם הַמִּנְהַג הַזֶּה מֶשֶׁא פָּנִים, הֵנָּה בַּחֲסֵד אֱלֹהִים יֵשׁ עִמּוֹ מָקָד שׁוֹחֵד, כִּי מִי אֲשֶׁר יִתֵּן כּוֹפֵר פְּדִיּוֹן רָאשׁוֹ, יֵין אוֹ כֶּסֶף, כִּפִּי אֲשֶׁר יַעֲרֹכוּ אֶת כִּיסוֹ וְעֶרֶךְ צְרַעְתּוֹ, וְנָקָה. וְרַבִּים מִהַמְצוּרִים מִהַחֲבָאִים וְנוֹסְעִים לִפְנֵי יוֹם הָרִין הַזֶּה, כִּי יִפּוֹל פַּחְדוֹ עֲלֵיהֶם. — וְהֵנָּה שְׁמַעְיָה, אֲשֶׁר לְשָׂאֲתוֹ הַמְּרִיקָה הִיא יִתֵּר שְׂאֵת, וּבְרָאשׁוֹ פָּרַח הַנֶּנֶע מְרָאשִׁית הַשָּׁנָה עַד אַחֲרִית שָׁנָה, וְאֲשֶׁר לְזֹאת כְּבִדּוּהוּ כַּעֲרֹכוֹ וַיְבֻקֵּשׁ לְרָאשׁוֹנָה, הוּא בְּעֶגְוֶת רוּחוֹ בִּרְחַת תְּמִיד מִפְּנֵי הַכְּבוֹד הַזֶּה, וְיוֹם אוֹ יוֹמִים לִפְנֵי הוֹשַׁעְנָא רַבָּה נַעֲלָם מַעֲשִׂיָּם וְלֹא נֹדַע מִקּוֹמוֹ אִיו. אֲשֶׁר עַל כֵּן זֶה שְׁמוֹ, גַּם כִּי נִקְרָא לִפְנֵים בִּשְׁם שְׁמַעְיָה אֶרֶךְ הַתְּנָלָם, וְזֶה זָכְרוֹ לַעֲוֹלָם גַּם אַחֲרֵי נִרְפָּא רָאשׁוֹ וְהַצִּלִּית לִלְכַת מַחִיל אֶל חֵיל, עַד כִּי הַתְּרוֹמָם וְהַתְּגַדֵּל מְאֹד מְאֹד, לְהוֹיֹת שְׁמֵשׁ עֲדַת כְּסֻלּוֹן! וּבִאֲמַת לֹא אֲגִזֵּם בְּאִמְרִי, כִּי שְׁמַעְיָה הַתְּרוֹמָם לְהַפְּלִיא וְעוֹד הַתְּנַשָּׂא כַּמַּעַט לְכָל לְרָאשׁ, הֵן בַּעֲיֵנִי בְּנֵי כְּסֻלּוֹן אֵין עוֹד גְּבוּהָ מֵעַל שְׁמֵשׁ הָעֵדָה, הֵלֹא יָדוּ בְּכָל וְאֵין דְּבַר אֲשֶׁר לֹא יִתְעַרֵּב בּוֹ. כִּי יַעֲשֶׂה אִישׁ מִשְׁתָּה בְּיוֹם הַתְּתָנוֹת אוֹ בְּהַמְּלֹ בֶּשֶׂר עֲרֵלַת בְּנוֹ, אוֹ בְּשִׁמְחָתוֹ יִשְׁמַח גַּם הַשְּׁמֵשׁ, אוֹכֵל וְשׁוֹתָה וְקוֹבֵץ גַּם עַל יַד מֵאֵת הַקְּרֹאִים; וּבְהַתְּאִקֵּף רָאשֵׁי הָעִיר יִתֵּד לֹא יִפְקֵד מִקּוֹמוֹ, וּבִאֲשֶׁר

ישתו וישכרו הדורים האלה שם הוא ; כאשר יבחרו אנשים לפקדות העיר בעתים מזמנות , יחניפוהו בחלקות מבקשי הנהנות ויחלקו על ידו להבוהרים מכלת העם, מכל עשי מלאכה, למקמנם ועד גדולם. לאיש אשפר אחד ואשישה אחת ; לעת יאסף כסף הנהגלת , אז ירום ונשא וגבה מאד. הן הוא חולש בעת ההיא על עניים ורודה באף אביוני אדם, עושק דלים ויחבול שמלתם לעורם. משה הוא בידי נאמן המהלה, יחד יבערו העיר וגזלת העני בבתיים ; אבל נורא ואיום הוא הרבה יתר מאד בעת ימסרו אנשים לצבא מתוך הערה. דמיונו אז כאריה יכסוף למרוץ, לבו יצוק כמו אבן ומעיניו יתמלטו מבטי-איבה, כאלו היה כפיר וילמד לטרף-טרף ולאכול אדם. בצאתו שער עליקרת יראהו נערים ונחבאו, ונשים רחמניות תמהרנה להחביא את פרים עוללי טפחים ומפני שמו נחת כל גבר ! — הנה אלה עשירים ושלו עולם לא ידעו את הנוגש הזה ועוזו נוראותיו. לכן לא יבינו קושט אמרי פי ; אולם אנכי ראביוני אדם אנכי אדברה, אדבר לדלת העם, אשר כצאן מאכל המה לבני עולה, המתיצבים בראשם, כדורשי טובתם, ואשר חמת נוגש כשמעיה שותה רוחם. והם הלא ירגישו וידעו, כי אמנם לא שקר מלי !..

והנה לא לשפת יתר יחשב לתאר פה לעיני הקורא מעמד בית-הספר ומצב ההשכלה בעיר כסלון בטרם יספר לו כל הכתוב בגליון החוץ, אשר נשא שמעיה בידו.

בהשמע דבר המלכות. ליסר בתי-ספר, ללמד בני ישראל ספר ולשון עם הארץ, אז בכו אנשי כסלון הרבה בכי. קדשו צום ויתאבלו מאד. ומלאכים שלחו אל הכוזבי וחבריו, כי יתפללו אז ה', אולי ירחם שארית יוסף. אומרים אומר, כי לא בחבוק ידים עמדו אז רועי אבן ישראל האלה ומתי סודם, אשר הגזרה ההיא נגעה עד נפשם. מרעתם כי לא תהיה להם תקומה אם עם ה' יהיה עם חכם ונבון. הן מפני אור ההשכלה ינוסו הצללים וישבר מטה לחמם ! ומי אפוא לא ישית עצות בנפשו להרחיק הרעה, בטרם תבוא להברית אוכל מפיו ? ומי אפוא ישב בשפלות ידים בהלקח ממנו לחם חק ? .. כי עברו איי אמעריקי וראו, וארצות-הברית שלחו והתבוננו מאד וראו, התחרישו שמה בני הנגב, כאשר השתער עליהם נשיא הצפון בתיל רב, לקרוא דרור לעבריהם הרצוצים ? ואיך אפוא ישקטו התשבים בדיהם. כי ליתודים היתה אורה, ובא לציון גואל, להשכיל תועי רוח, אשר לחמם המה זה מימים רבים ? ! מה המה. מה חיהם, מה צדקתם, מה כחם, ומה נבדותם, אם אור חדש על בני ציון יאיר ומשמרים הבלי-שוא אותם יעזובו ? .. עת נתן הסכל במרומים הנה יפרח בימיו צדיק ורוב שלום לו. וירד מפלג עד פלג ומעיר הבירה מכוון שבתו עד אפסי ארץ מולדתו. לפניו יכרעו אוילים ומכבדיו עפר ילחכו. עשירי גי-הצבעים וצלמונה מנהה ישיבו, עשירי כזיב ואכזיב אשפר יקריבו, כסא-כסף גדול מאד. וישתחו

לו כל-פתאים, כל מחבילים יעברוהו. יפקוד עקרה לא ילדה ונפשות אומללות יושיע. ויהי, ויקח לו מזהב איש ויתפלל בעדו תמיד, כל היום יברכנהו. יש סוסים אבירים בְּאַרְוֹתָיו, מְרַקְבֹת יְקָרֹת בחצרותיו ויציצו צאצאיו כעשב הארץ! ומה יעשה בְּפִתְחָה הוּא אם רבים מִיָּשְׁנֵי האולת יקיצו לחיי עולם והבוערים יבינו? העל אלה יתאפק ויחשה?!. נמנו וגמרו רועי צאן אדם לעשות אונים להבערות, להחזיק בה בחוקה ולהריע בחצצרות על ההשכלה והדורשיה. קראו נדבות ואספו כסף רב בתחבולות נפלאות ויתאמצו, על ידי מלאכיהם גבורי כח עושי דברם, להיות לאבן נגף ולצור מכשול לבתי-ספר ישראל, לפח ולמוקש לכל דבר טוב ומועיל לבית יהודה. — רבת צררוני מנעורי, תאמר נא השכלת ישראל, רבת צררוני מנעורי גם יכלו לי! — קימו וקבלו יהודי כסלון עליהם ועל זרעם ולא יעבור, להיות חוסים בצל קדושיהם ולבלתי לַמֵּד את בניהם ספר. ולהסיר מעליהם תלונות הפקידים, הבאים לעתות מזומנים, לְבַקֵּר את בתי-הספר, הערימו סוד, הפליאו עצה. אשר מדי בא מבקר שאלו נערים מתדרי המלמרים ומבית תלמוד-תורה וימלא בית הספר פה לפה. והפקיד שמח למראה עיניו התלמידים הרבים, אם כי לא השכילו להשיב נכונה על שאלותיו, באמרו, כי ענין בתי-הספר חדש עָרְנָה בישראל, ואסראשיתו מצער, אחריתו ישנה מאד. אנו אין לנו להביט בעת הזאת רק למספר התלמידים לבר, כי מהם נדע, האם לב היהודים אל ההשכלה אם אין, ופה בכסלון שוקדים תלמידים הרבה על דלתות בית-הספר, אם-כן אנשיה אהבי חכמה והולכים לרוח הזמן, וברבות הימים ישונה לטוב גם מצב בתי-הספר פנימה, והתלמידים יחלו לאט לאט לקנות דהם מרע והשכל. דבר גדול כזה לא יצא לפעולות אדם עד מהרה, בְּקִיקוּן שֶׁבֶן-לילה היה. אשרי המחכה למעשה הזמן ולבו אל ימהר לבקש פרי בעת הנצנים! כה חשב הפקיד ומקורות לבו הודה לראשי העיר ויבטח אותם לאמונה, להכין בקרב עור בית-ספר אחר בעירם, כי בית אחר צר מהכיל את הנערים הרבים. גם שר הגליל שלח תורה בכתב לנכבדי כסלון ואת אפרים הרים בתור מעם ויכבדהו ברביד-זהב על צוארו. חלף עמלו להגדיל ההשכלה ולהאדיר. — בעת ההיא הגיע רביד-כסף לירחמאל בְּנֵי-הצבעים, לְעֹזְרִיאֵל וּלְפִלְטִיאֵל באכזיבה, ופרץ היה אזרח נכבד לדורותיו בעיר צלמונה!.. והנה משגיח בית-הספר בכסלון, אשר לא מורע היהודים, בראותו ערמת בני עיר מגורו, ומדעתו היטב כי לא יוכל להושיע, גם כי יגלה על עינם ויבא בריב אתם, ועוד דאג לנפשו, פן יתחכמו לו, להבאיש את ריחו בעיני השרים, ועלה מן כסלון; על-כן לא חָשַׁךְ אותם מקחת מידם שוחר וידום. החרדים מלאו נערים, שָׁלוּ כל עושי מלאכת החנוך רמיה, ובית-הספר עם המורים שפלו עד שאלו תחתיה. ובשתים הצטרק המשגיח בלבו: האחת, כי לו גם דבר משפטים עם בני עירו, לא הועיל מאומה. הן אחרי רבים להטות חוק הוא מני קדם ודברי

יחיד אינם נשמעים. כאשר יאמר מִשֵּׁל-הַקְדְּמוֹנִי: אם שנים אומרים שבור אתה לך שֶׁבֶב; והשנית הלא הוא איננו בן בריתם, לא מהם ולא מִהֶמָּהֶם, ומה לו לדרוש את טובתם ולהקריב נפשו לקרבן בעד השכלת בני ישראל? מה לו לחוש ולדאוג לאנשים, אשר אין לו במ כל חפץ, אחת היא לו המלמדים והמורים, ההררים ובתי-הספר, בעיניו כלם כאחד לא טובים! הבעבור זה ראה לבו הרבה חכמה ודעת בלשכה השנית מבית-מִרְכָּשׁ הרתי, להשביל את היהודים?.. גם בלעדי זאת, אמר בלבו, ערומים הם היהודים ויוזנו אותנו בערמתם. הן אמת שחדוני מכספם, אבל הכסף הזה הכי לא ישוב אליהם שנית? אתמול עשק אותי הרוכל משה, היום הונה אותי שמואל ומהר יעט אל מעט כספי הנשאר יהודי אחר... היהודים נתנו והיהודים לקחו, יִקְחֵמוּ אֵפֶל! — בדברים כאלה הצמדק תמיד המשגיח בלבו וַיִּהְיֶה את רוחו. קרא כמה פעמים לעזאזל! לעזאזל! ויושט ירו לקחת מתן בסתר. אתה עתה בְּרוּךְ ה', קָרָא את פתשגן כתב-הבקשה, אשר נכתב, בדבר אפרים. בשם כל העדה, אם כי לא ידעו ולא האזינו שמץ דבר מכל הכתוב שם.

כאשר נודע לאדננו זה מכבר, כי בנפש הפצה אנחנו שולחים את בנינו לבתי-הספר, הגוסדים מטעם הממשלה וכאשר זכינו פעמים רבות לקבל מאתך תודות בעד הפצנו להשכלה; לכן הרהבנו, אנחנו הבאים על התתום, להפיל תחתנו לפניך, אדון רם ונשא. ולשאל מאתך שאלה קטנה אחת, אשר בתתך אותה לנו, כגדול הסדק, עוד הרב תשוקתנו להשביל לבנינו, וגם נדע כי מצאנו חן בעיניך ונכון אתה להפיק רצוננו. כאשר הבטתנו לא פעם ולא פעמים. שאלתנו ובקשתנו, כי תסיר את המורה דוד בן אלקנה ממקומו מאשר הוא הולך בדרך הטאים וכל הליכותיו לא כדת. ונוסף על זאת הוא איש נרגן ומרתר ריב, ונירא לבנינו פן יאלפו ארחותיו. ובצפיתנו וכו'."

כתב-הבקשה הזה נתן ביד שמעיה-הנעלמי, וברגליו הארוכות, כרגלי החסידה, יצער כעת קומטיות בחוצות כסלון, לבקש אנשים על התתום. ויהי בלכתו וימצא איש חיל זקן, השב מעבדת הצבא עם רבידים רבים, קטנים עם גדולים, על הזהו... ויתבונן שמעיה ויקרוץ עין לו, כי אמר זה יועיל לי היום. ועל ידו אָבְּדָר יותר על פני העדה. ויעזוב איש החיל את המטאטא אשר היה בירו וירץ אחרי שמעיה, ויפער פיהו וישם עליו אגרופו לאמר: הִשְׁקֵנִי נָא אֶת מֵי-הַמָּקִיִּם. וידום לו שמעיה אף הוא, בשומו כפו על פיו, כי ישקו כוס יין לרויה, וילכו שניהם יחדו.

— הוי. מִמּוֹר! קרא שמעיה מרחוק לאיש אחר, אשר נשא סל גדול על ראשו עם מעשה אֶפֶה.

— אברתי! אברתי! נאנח האיש הנבהל מאד, כראותו את שמעיה הקורא

אליו ואת איש החיל, ההולך עמו ברעש, וישלף סלז מעל ראשו וינס!
 — הנה זה ירד העיט לחמוס גוזלינו! קוננה במשל ומליצה חנה המובלת,
 אשר עברה שם בעת ההיא לתומה ותרא את כל הנהויה. הנה זה יצא
 המלאך המשחית לגזול ילדינו!... בנות ישראל בְּכִינָה! בְּכִינָה נשים, בְּכִינָה!...
 לְכִנָּה נשים, אל דְּמִי לנו! נעורר המתים בקבריהם ואל נִתֵּן דְּמִי לחם!...
 — אוי ואבוי! צעקו להקות נשים, בשמען מרחוק קול חנה, טבלי
 דעת מה:

— שרפה, שרפה! נשמע פתאום קול צעקה מפיות נשים ואנשים, רחופים
 ומבהלים מועקת הנשים, הבאה אליהם.
 — תפשו את הגנב, תפשוהו! צעקו עוד אנשים נבהלים ונחפזים
 מקול הצעקה.

— מהר, קח בקבוקי-יין, המובאים תָּרִשׁ וּמִמֶּנּוּ בעפר יחד! אמרה
 אשת ראובן מוכר-יין לאישה בקול פחדים. מבקרים באים!...
 — מְבַקֵּר בא! צעקה בחרדה אשת מלמד אחד לבעלה, אשר בירו
 לא היתה תעורה. גרש את הילדים!
 — איה הילדים? קראו בבהלה נשים רחמניות, סוס דוהר שמה
 וּמְרַבֵּה מְרַבֵּה!

עד מהרה אמנם קמה המולה לדממה ויחרלו הקולות ומהומה לא
 היתה עוד, אלה לאלה שואלים מה היה הדבר? ועל מה ככה חרדו את
 כל התדרה הזאת? ואין עונה ואין משיב: כל אחד אומר: לא ידעתי,
 והולך לדרך.

ושמעיה זה כבר חנק עבר עם איש החיל, ויהלך ברגש ברחוב מושב
 אביוני אדם, עם מרעיתו וצאן ירו. שמה עמד אצל בית שפל אחד,
 זיתרפק על הדלת, אשר פתח אותה איש דכא ושפל רוח מעוצר רעה ויגון.
 — שמעיה? ... קרא האיש נבהל ומרעיר ויאנח במרירות.
 — פתח מִמִּזְרָה דְּלִתִּיקָה ויבא אִנָּה בביתה! קרא שמעיה, בהביטו רגע
 על האיש הנאנח ורגע אל איש החיל.

בזעם אף רקע איש-החיל כרגלו ויקלל את האיש בָּאָמוּ, כאלו חטא
 לו חטאה גדולה.

— שמעיה! דבר האיש תחנונים, הנה אין עוד קָנִים במנורה, כי לאחר
 אחד הוצאתם, ועתה הֵא לך זהב ואל תִשְׁבֶּן באהלי את איש החיל! ראה,
 אשתי האומללה תתהפך בחליה על ערש דוי, ועוד טעט תשיב אל-אל
 רוחה, דְּבֵק לשון יונק אל חֲבֹ צִמָּא ובני נאנחים מבקשים לחם ואין להם
 כסות בְּקֶרֶה לְהִתֵּם. ועוד לא עבר חדש ימים, אשר באת אל ביתי לָעֵבֶט
 חֶבֶר האחרון, ומאין לי לחם לתת עוד לאיש החיל הזה?

— מִמִּזְרָה! ענה שמעיה עזות, נלאיתי שמוע תמיד תחנוניה. ראה

אך הפעם הזאת אשא פניך: הבה זהבך ממור, תנה גם אגורת כסף לאיש החיל ולך לעצמך!

באנחה נתן האיש לשמעיה את זהבו יחידו, אשר אמר לקנות בו לחם לארחת הערב.

— חתום על הגליון הזה! דבר שמעיה להאיש, בהורידו הזהב אל כיסו.
— אחרת, אחרת! השיב האיש בשמחה, אשר הצליח להפיק רצון משמעיה, לבלתי השגן בביתו את איש החיל, ובעת רצון זאת מצא את לבו וישאל את שמעיה לאמר: הגידה נא לי מה כתוב בגליון ועל מה אחרת?
— עז פנים! ענה שמעיה עזות. איך הרהבת עז לדרוש ולדעת את אשר כתבו פה ראשי העיר! שים ידך על פיך ממור וחתימה! הלא לאיש כמנה יחשב לכבוד, להנה אביה השבור על הגליון! הנכתב ממעם העשירים גדולי הערה!...

— אחרת, אחרת, דבר האיש תחנונים, כמצטרך על אשר הרהיב בנפשו עז, לדרוש ולדעת את אשר כתבו בגליון נשיאי עדה קריאי מועד.
— בן נעות המרדות! גער עד כה ועד כה איש החיל, בראותו כי שמעיה מתקצף והאיש מתחנן, ודברי שניהם אך זרו ממנו. רום ידהו נשא ויקלל את האיש קללות נמרצות לבשתו ולבשת עקרת אמו... .

— אחרת, דבר האיש עוד הפעם תחנונים, להתרצות או שמעיה ארנו הקשה ולהשיב חמתו ממנו. הלא ידעת שמעיה, כי אנכי חותם תמיד מבלי דעת מה ועל מה. רק הפעם הזאת לבד נכספה נפשי לשאלך, ואתה שמעיה אל תקצוף, אם טוב בעיניך הודיעני ואדע.

— חתום ממזר! כי אין דעתך נוחה... כי אין דעתך נוחה ממכם— היין הגדול, השיב שמעיה, אשר הפעם לא ידע גם הוא מה כתוב בגליון... .
— אנכי צעקתי עוד בתחלה, כי לא טוב המכס הזה. אמר האיש ויכתוב ידו על הגליון בגודל לבב, אשר בכל עניו ושפלותו, דעתו עוד נחשבת מעט.

שמעיה הלך הלאה לדרכו ביד רמה. ובכל המקום. אשר הוא ואיש החיל מגיע נמוג לב אדני הבית, ויתן לו כסף ויכתוב ידו בגליון, עד כי אסף חתומים וכסף הרבה מעניים מרודים.

— כתב—הבקשה מאת שלשים תושבי עיר כסלון, הבאים על החתום מבלי דעת מה, נשלח לשר הגליל, אשר על בתי—הספר!...

(*) ר"ל לחתום.

יח

הודעני נא את-דרךך.

ברחוב עין-גנים, המשתרע בקצה עיר צלמנה, מנגב לרחוב-הרקחים. שם עומד בית נאווה בתוך גן נרחב, מקורה בתבן. לפני חלונותיו הקטנים והמשוחים בששר ירקרק, יתנשא התפוח מבין עצי מאכל שונים, אשר ישאו בקיץ פרי למכביר. מתחת הגג עשוי מעקה, קבון לשבת היונים, הבאים להתיצב שמה, בעופם מארבותיהם. כל העובר על הבית הזה וגנו הנחמד, יעמוד ויתבונן בו. ישבת המון העיר ושאוניה ועליו בה ואף אתה ישאל מאת ה', שבתו בגוה שאנן כזה כל ימי חייו. לחזות בנועם התולדה ודבבך בהיכלה; יעמוד ויתבונן לשלוח השקט, השוררת שמה, ונפשו שוקקה לחמדת החיים במנוחות שאננות! — בחדש האביב, עת תרשא הארץ השא עשב והעצים יציצו ציץ, אז מגלותו ישוב שמה הזמיר, לשכון כבוד בעצו, אשר חמד אותו לשבתו, זה שנים אחדות, ונעים זמרות בעלי כנף זה, ישיר אז שירת-דודים לרעייתו האהובה, הרורשת צמר ופשתים ותעשה אז אפריון בחפץ כפיה. ישיר ירנן נעימות אהבה בתענוגים וירנן לב כל שומעיו. שמה קננה גם החסידה על אופן ענלה בראש אמיר, ובעמדה על רגל אחת תסתיר לעתות פניה תחת הכנף, לנוח מעט מעמל היום, או כי תדפוק בחרטומה כבכשיל וכלפות, להוציא הגות רוחה ותאות לבה; ותולם חרטום גם הוא ישמח לבב אנוש ויערב לו כשירה וזמרה... ומתוך מי ברכה קמה יצוהו אז הצפרדעים למקהלותם, כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו. גם המה ישימו להאביב כבוד ויגדילו הודו על ארץ בקהל רבותים אלפי משורריו, הוידעים תרועה. — בחרבוני קיץ, עת בהיר הוא בשחקים ועל חוג שמים יתהלך השמש בגבורתו. הרוח לא נושב, העצים לא יתנועעו, העלים לא יזדעזעו, עוף לא פורח, שור לא נעה, רובץ על מרעיתו ומעלה גרה, הצפרים לא ישירו וכל העולם שותק ומחריש; אז מבין חציר יצא קול

הַצֶּלֶל, הַנֶּעִים לֹאֵן כַּצֶּלִי תְרוּעָה, וְקוֹלוֹ כַּצֶּלִיל הַיוֹצֵא מִחֶק הָאָרֶץ...
 אִזּוֹ יִשְׂרוּק הַזָּכּוּב, וְהַדְּבֹרָה תִּרְחַף בְּתִשְׁאוֹת קוֹלָה כְּבִיב שֹׁפֶת—כּוֹס פֶּרֶה שׁוֹשֵׁן;
 לְרַקְמֹת מַעַף הַרְמֵשׁ, בְּתוֹלוֹת*) אַחֲרָיו, מְמַשְׁבְּצוֹת זָהָב לְבוֹשֵׁן וְאִבְרוֹתֶיהֶן
 בִּירְקָק חֲרוֹץ; מַפּוֹזוֹת וּמִשְׁמַקְשָׁקוֹת בְּשִׁמְחוֹת וְגִיל; וְהַנֶּפֶשׁ הַשׁוֹמַעַת תִּמְלֵא
 נְעִימוֹת—קָדָשׁ וְתַעֲרוּגָה לְהִשְׁתַּפֵּךְ אֶל יָם הַבְּרִיאָה הַגָּדוֹל, וְלַחֲיוֹת בְּהִי הָעוֹלָם!—
 גַּם כְּחוֹרֶף יִהְיֶה גוֹעַם הַתּוֹלָדָה עַל גִּיהַ שְׁלוֹם הַהוּא, גַּם אִזּוֹ לֹא גִלָּה כְּבוֹד מִמֶּנּוּ
 וַיֵּשׁ שְׂרִיד לְהַמּוֹדוֹתָיו, בְּאִשְׁמֶרֶת הַבֶּקֶר יִשְׁקַף שְׁמָה הַשֶּׁמֶשׁ אֶל הַשֶּׁלֶג—הַצַּחַח
 בַּעֲמֹד אִשׁ, וְיִתְעַלֵּף הַגֵּן בְּלוֹ עִם עֲצֵיו בַּסְּפִירִים, וּבִלְיִלָה יִרַח יֶקֶר הוֹלֵךְ
 שֵׁם בְּאֵין מַעְצוֹר, וְרַבּוּבוֹת כּוֹכָבִים עוֹמְדִים עֲלָיו מִיָּמִינוּ וּמִשְׁמָאלוֹ, כְּתַלְמִידִים
 מְקַשְׁיָבִים לְקוֹל דְּבָרוֹ, כֹּאֲלוֹ יֹאזִינוּ הַשָּׁמַיִם מִדְּבָרָתוֹ וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי פִּיו.
 לַעֲתוֹת יָבוֹא שְׁמָה תִּרְפִּי—הַחוֹחִי**) מִשׁוֹט בָּאָרֶץ וּמִתְהַלֵּךְ בָּהּ עִם חֶבֶר צִפְּרִי—
 הַחֲרָף, יַעֲמֹד לְהַרְגִּיעַ מַעַט עַל חוֹטֵר דָּק, יַפְצֵחַ רִנָּה בַּחֲפוּזֹן וְיִתְעוֹפֵף הַלֵּאָה
 לְדַרְכוֹ; וְלַעֲתוֹת יִתְיַצֵּב שֵׁם עַל רֹאשׁ עֵץ גְּבוּהָ הָעֵרֶב—הַלֵּבְנִי***)—וּמַצְפֵּצֵף וּמַהֲנֶה
 שְׁעוֹת אַחֲדוֹת, וְאֵין אֲתָנוּ יוֹדַע, אִם מְרֹבב שִׁיחוֹ וְכַעֲסוֹ הִגָּה עַד הִנֵּה בְּרוּחוֹ
 הַקָּשָׁה; אִזּוֹ אוֹלִי יִסְפֹּר לָנוּ סִפּוֹר—אַהֲבִים נִפְלָא, כִּי הוּא אִזּוֹ רַעְהוֹ חֲמִדוֹ בְּלִבָּבָם
 עוֹרֵבְתָא יִפָּה כְּלִבְנָה, וּמָה הִגִּיעַ אֵלֵיהֶם; אִזּוֹ אוֹלִי אוֹיֵל זֶה אֵךְ שְׁפִתִּים יִלְבֹּט
 וְלִשְׁנוֹ תִּתְנֶה הַבֶּל הַבָּלִים; רַק בְּרֹאוֹתָיו כִּי אֵין שׁוֹמַע לוֹ וְכַמַּעַשׂ נִהַר גְּרוֹנוֹ,
 יִקְדֹּר וְיִשְׁתַּחֲוֶה בַּהֲדַרְתָּ הֵן וְיַעֲוֶף!—בְּבֵית הַנְּאוּהָ הַהוּא יִשְׁבּוּ שְׁנֵי אַנְשִׁים
 וְגִדְּבוּ אִישׁ אֶל רַעְהוֹ, אֶחָד הִיָּה כִּבֵּן אַרְבַּעִים שָׁנָה, וְהַשְּׁנִי כִּבֵּן שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה
 עַד חֲשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה, טוֹב תּוֹאֵר וְיָפִי מְרֵאָה.

יוֹם הַעֲשִׁירִי לְחֹדֶשׁ אֲדָר רַפָּה לְעֶרֶב. הַשֶּׁמֶשׁ הַצִּיצָה עוֹד מַעַט מִבֵּין
 יְרִיעוֹת אֲרֻגָּן וְעַרְפְּלֵי טוֹהַר, שֶׁבִקְצָה פֶּאֶת יָמָה, וְתִשְׁלַח קִנִּי—פָּו הָאֲחֵרוֹנִים
 עַל הַגִּלָּה הַמְּזוּחָכָה בְּרֹאשׁ בֵּית—הַתְּפִלָּה רֵם הַקּוֹמָה, וְחֲצִי אֲנֵן הַסֶּהַר הַחֵל
 לְהַתְנוּצֵץ לֹאֵט לֹאֵט, כִּפִּי הַתְּעַלְמָה הַשֶּׁמֶשׁ, וְיַעֲשֶׂה לוֹ קֶרְנִים וְהַלֵּךְ בִּיקְרוֹ
 בֵּין כּוֹכָבֵי שָׁחַק, כֹּאֲשֶׁר יַעֲדָה גֹּאֵן וְגוֹכָה בַּעִיר מַצְעֵר אֶחָד הַפְּקִידִים הַצְעִירִים,
 אַחֲרֵי חֶלֶף הַלֵּךְ מִשֵּׁם אֲדָנוּ, לֵאמֹר: אֲנִי אִמְשׁוּל!... רוּחַ צַח וְקָר עֶבֶר וַיִּטְהַר
 אֶת כָּל פְּנֵי הַרְקִיעַ מַעֲנֵן קָל וְיִהְיֶה בַּהִיר בְּשִׁחָקִים. קִפְאוּ נִמְפֵּי הַמַּיִם בְּקָצָה
 הַגְּנוּחַ, נִצְבּוּ כְּמוֹ נֶר, וּפְלֵג קִטָּן מֵלֹא מַיִם, הַמְּפָקִים וְנוֹזִלִים מִתַּחַת שְׁכָבֶת
 הַשֶּׁלֶג נִדְמָה וְלֹא הִשִּׁיק עוֹד מִיָּמָיו; בַּעֲצֵם מְרוּצָתוֹ נִדְמָה פֶּתָאֵם וְעַמֵּד בְּכָל
 עֵקֶלְלוֹתָיו וּנְפִתּוּלָיו הַשּׁוֹנִים, כִּרְעִיֹן הַמִּשְׁתַּרַּע עַל מַצַּח הַחוּקֶר, בִּישְׁנוֹ
 פֶּתָאֵם מְרֹבב יִגִּיעַת נִפְשׁ!...

— אֵל נָא יִקְרִי, אִמֵּר הָאִישׁ הַזֶּקֶן, אֵל נָא תִמְחַד לְהַדְלִיק נֶר. אֲהֵב
 אֲנִכִּי לִשְׁבֹּת בְּצִלְמוֹן נֶשֶׁף כּוֹה, אֲשֶׁר אִזּוֹ יִשְׁחַק לִפְנֵי דַּמְיוֹנִי בְּאֵין מַפְרִיעַ.

(*) נִימְפָהֶעֶן. מִיָּנִי שְׁמַעֲמַעֲרִלִינִינֵע. (**) שְׁמִינִלִינִינֵע. — (***) עַל כְּמַעַר.

בקרני הירח האלה, המכרכרים על הקיר, ותמונות שונות לנגד עיני תהלוֹפנה, ואף אמנם כי תעצבנה את רוחי, בכל-זאת נעימה לי התנוגה כאל, עד כי התענגתי לו לא תרפני לעולם. מה נפלאה היא רוח בני האדם!

— אריה. אמר האיש הצעיר, בעלמון נשף כזה הואילה נא להגיע לי אור על דרכיך וארעך. מעת ראיתך בפעם הראשונה קניית כליותי באמרי נועם, משבתני חסד ונעתרתי לשבת אתך, כי בטחתי בדברך... ואתה אל נא תוסיף עוד להבטיחני מיום ליום על שקר, ותעלומה הוצא לאור. ואם אין, אקרא שלום לך ואעזבה את ביתך!

— אבל, התבונן נא שמעון! קרא אריה, היכול תוכל אפוא לעבור אנה בצוק הקתים ההם, אשר כנמר על הרף ישורו מצודרי נפשות בני ישראל, שאין בידם מכתב-תעודה, ולכרום כצפרים עפות ברבר מלכות, ויתנו אותם כפרם לעבדת הצבא. ומבלעדי זאת הלא מכשולים לפניך בדרך מאביך, אשר עוד לא חרל, לבטח, לבקשה. התזכור איך שנת או פתאם טעמך לפני דוב ונבהלת באמרי, כי לקח את צקלונה במשפט?.. האונת אלי עד כה, האזינה אפוא נא אלי גם עתה ושבה עמרי!

— יהי מה! השיב שמעון, לא אוכל האזין אליך עוד, ואשים לדרך פעמי. — אם גמרת אמר וכן תרצת, אמר אריה, לא אעצרך עוד, ואתה תוכל ללכת ולבקש לך מנוח באתר בתי-הספר כטוב בעיניך, אף אמנם אפונה אם יקבלוך שמה בלי תעודה, ומה גם עתה... אנכי משען לך, ומחסורך עלי. — לא אוכל לשאת פניך גם לרבר הזה, השיב שמעון. לא אקח מחוט ועד שרוף נעל מאיש, אשר דרכו נכתרה.

— אבל, קרא אריה, אם יש סבה אתי להושיע בידך ולחפון קרבתך... — הרברים עתיקים! אמר שמעון. זה ימים רבים תשמיעני דברים כאלה ואתה באחד, ומעשיך אמנם נפלאים ממני. אם הפץ אתה בי, אל תסתיר עוד לפני, אריה, במסתרים. הודע אלי כעת, הודע אלי, ואז אאזין אליך, ואשב אתך פה עד עת מועד, כי אויתיך בלבי גם אני!

אריה התבונן רגעים אחרים, אחרי-כן הוציא מכתב מחיקו, ובתתו אתו לשמעון, דבר אליו בנפש כוערה:

— לך שמעון, בוא בהדרה וקרא את המכתב הזה לראשונה, כי בתוכו רשום מעט נאמרות חיי בימי נעורי ובימים האלה. ואחר אשית עליו נוספות באמרי פי ומלאתי את דבריו.

יט

הַמִּכָּתָב.

בעוד רגעים מעטים הנה זה יושב שמעון לבד בחדרו, ובנפש גרסה
לתאבה קרא לאור הנר את דברי המכתב הזה:
מיטיבי. המסתתר!

על פי פנחס מאהבי, אשר הניר לי, כי יד איש אחד טובה עלי וטוב
להודות לו; על פיו הנני כותב היום לך איש חסדי, אשר מעולם לא ראיתי
פניה ולא ידעתיך בשם; רב לי לעת כזאת, אשר ידעתי כי אוון מיטיבי
שומעת לקול דברי ואוכל להודות לו על כל תגמולוהי עלי, ובימים הבאים
אולי עוד אשבעה שמחות את פניו. — אם ירד תושיע לי ואתה תומיק גורלי,
הנה לבטח ידעת בצרות נפשי; ובכל-זאת לא אוכל להתאפק משוות נגדך
ימי נעורי הרעים וכל עתותי, אשר אולי לא ידעת, למען תדע היטב את
האיש אשר החזקת בו.

אחרי ילדה אמי תשעה בנים והוסיפה על מספר תושבי עיר חסדקה
תשע נפשות, ותרר ותלד לאישה העני עוד בן עשירי, ולחסדיה עוד נפש
אחד. אנכי הוא הנפש הזה הבן העשירי... בתחילי להבריל בין דבר לדבר
ולחבין את אשר לפני, הנה מצאתי אותי בחדר קטן וצר, יכול בתוכו תשעה
ילדים וזולתי, ילדים קטנים עם גדולים, ואשה שחה לעפר ודבקת בשר עם
פנים נזעמים, אשר הליכות עולם לה מפנה לפנה וסביב התנור, ואשר לפעמים
החזיקו שבעה ילדים בכנף בגדה ובתנפתה, ואני בתוכם, ובכינו בקול גדול!
ועוד ראיתי שמה איש רו אחד וגבה הקומה, קצר-הרואות וארך-החוטם עם
אבעקעות אדומות ורטובות תמיד מועת אפים. כמעט כל היום לא היה
האיש בבית ובא אך בלילה, ולעתות לא בא גם אז. פעם בא שמה ושהק
מטוב לב ופניו פני להבים, ויצהל אז אל אשת חיקו, אל אמי הנגהה ועצובת
רוח, אשר עמדה על מקומה אצל פי התנור, ותגרשהו מפניה בכף עץ גדולה,

והתמה עליו כדוב מנהמת לבה; ופעם בא סר וזעף ויאכל וישת מבלי הביט לאשת בריתו השוממה ומבלי פנות אלי ולהילדים, אשר עמדנו לפניו ועינינו קצוצא ושוב אחרי כפו. המובלה לרגעים מהקערה זלפיהו ומפיו להקערה. ואשר בבלעו את בלעו בלענו רקינו ונאנחנו יחרו בדממה דקה וגם מטלטנו שכם להתגרר בקתנותינו. פעם אחת נאנחתי עד מאד בבלוע אבי את מאכלו—לא ידעתי מה היה אז לי—ויק אותי בחרפה על הלחי ויסחבני בשערת ראשי סחוב והשקף עד התנור, ושם קדמה אמי פני במחלומות ידה. התגלגלתי במר נפשי על עפר ארץ ובכיתי עד כי ישנתי... בעת ההיא הייתי מפה ונגוע, אך עשוק ורצוף כל היום ומבקר עד ערב הללו בי ידים. רגע שתר עלי הילדים הגדולים ממני ורחה רחוני לנפול, ורגע נפלתי לבדי ופצעתי את ראשי. ורגע הלמה אותי אמי ותשבר כל עצמותי, ואחרי כל אלה יד אבי היתה בי לרעה והקה בשבט גוי הרז והיבש כעץ, ותמיד ישנתי בדמעה—מל ולדותי, כשושנה סוגרת לעת ערב פרחיה, הרמוכים מטל שמים. ובשנתי נסו יגון ואנחה והתענגתי, בתם לבבי ובנקיון נפשי, מזיו חזיונות נפלאים ומלאכי שלום, כחזיונות הילדות והשחרות, הנחמדים והנעימים; התענגתי והחלפתי כח לסבול מכאובות ומחלומות חדשות ביום מחר. — עתה ידעתי, כי גם להוריו ישנא ילד מספן, מקוצר רוח ומרוב עני. ומי יודע, אולי שנא היתה להורי, על אשר נולדתי לעניים מרודים כמום, בעת בנים הרבה היו להם גם בלעדי. ולמה לא מרחם מתי, או כנפל טמון לא הייתי... לב אדם יחשב לפעמים בסתר מחשבות בלהות ואיומות, אשר יבהל מפניהן וגם לא ירהיב להתבונן בהן, ובכל זאת יחשב אותן בסתר, כאלו עבר הוא ללב אחר, ללב נעלם אחד מלף כל הלבבות, המהפך אותם בתחבולותיו לפעלם, מבלי ישמעו קול נוגש ומבלי ירגישו מתנו בשפתיהם וידמו, כי חפשים המה. — בלחץ ובמצוק גורלתי בחרר הורתי הצר, עד כי נער הייתי ואז שולחתי בקני ערום ויחף, ללמוד בבית, תלמוד תורה, אשר לא אוכל להזכיר אותו בלי נועל נפש. מלמדי היה איש אץ בדבריו ויורד רירו אל זקנו, אשר התאחד עם פאת ראשו ושקמו ליער צומח שערות עם רמז וחיות קטנות, אין מספר. בצאתי מקני ארחתני עד מחרה לחברה עם נערי חסדיה, נערים שובבים ומשולחים, כאשר יתחברו אפרוחי הצפרים, בעופם מקן מולדתם, לאגודה אחת וישומו בארץ. בית—התפלה היה לנו למקלט ושמה בלינו ימינו בקיץ ובחורף. לולא "השמש" שהיה לנו לשמן, לולא הוא שמשל בנו בחזקת היר ובמוראים גדולים, אזי התענגנו על רוב שלום. האמת אני, כי הנוגש הזה אכפו עלי לא הכביר, כמו על יתר הנערים, וישנה אותי לשוב בעבור אבי, איש נכבד ונשוא פנים בבית—התפלה ההוא. כאשר נבלתי עם חברי: לגנוב השופר מתוך הארון ולתקוע במסתרים בעזרת נשים; לגנוב פתיתי דונג מהנר, אשר הדליק איש אחד ביום מות אבותיו; לעשות מגדל משלחנות בית—התפלה הקטנים

ילעלות בו אל התנור ; או להתננה באחד הבטלנים, השוכב כל היום בחבוק ידים בבית ה', זה כשלישים שנה. ויקום פעמים שלש ביום אף לצוד ציד פרעוץ ולעשות מלאכתו, אשר לא תוכל להעשות על ידי אחרים... אז התמרמר אלינו השמש באש עברתו, את הנערים הבה לחי ואותי הוכיח בדברים נמרצים כאלה: הגם אתה בן אברהם בכני נבל? ! הגם בן אברהם יארח להברה לבנה? ! לא נאווה לבן אברהם עשות נבלה! לא נאווה לבן אברהם... לא נאווה! — רם לבי מתוכחות כאלה ובנאה וגאון החלותי להתבונן אל כבוד אבי הגדול בבית התפלה. אם התוכחו שמה שני אנשים והכחישו זה את זה, בא אבי ככתוב השלישי והכריע ביניהם ; מי אשר הלם חלום עמד לפניו, והיטב לו תלומי ; על לוח לבו היה שמור, כמו על לוח השנה, יום מות אבות כל בני עירו, ויבשר ימי שתת יין-תיקון עוד שבועות אחרים לפני בואם, מבילתי ישנה הלילה כחזון הרוחות והנשמים ; הוא היה קרוא על כל משתה ושמחה : היה מגיד תהלים למולת ונראה בכבודו תחת חפה ויברך את החתן והכלה וינקש אותם והיה גם יעד על כל ספר כריתות ; למד "משניות" והתפלל בעד המתים והי גם נבון לתש-עין-הרע וקדחת, ועוד דברים כאלה. בלילות החורף פנה לו כל איש מקום אצל התנור בבית ה'. וישב שם בחרר, כמלך בגדוד וסביביו אנשים, מקשיבים לספוריו הנפלאים ממפעלות אנשי מופת ; ממדתות צבי האזקטרופולי ושמרירו השניטקובי, שהיו לרבריו מעולם הצעון ; ממעשי אלכסנדר הקרב, הנודע בשם אליקסע-שלרפי, אשר ישב עורף ולא פנים לסוסי עגלתו הקדושים, שהיו רצים מאת אלף פרסאות ברגע אחד! — בספרו נפלאות כאלה הביטו אליו שומעיו ונהרו, ויאמרו פה אחד, כי טוב ונכון הוא לשנות כז-יין אחרי כל הגדולות והנפלאות, אשר לקחה אזנם... אבי היה מלמד ומדריך אבך אחד בעירי. האברך הזה, רך ויחיד לאביו העשיר, היה צלז על יד ימינו תמיד. עודנו באבו קרא עליו אבי מועד לשבור בחוריו, בת עשיר אחד נתן לו לאשה. מהעת ההיא ישב אבי בבית אבי תלמידו ואכל לחם על שלחנו תמיד. פותה וחסר לב היה אז תלמידו. לא ידע את אשתו ויבוש לדבר עמה בפני אנשים, ובפגשו אותה ברחוב, גם מפניה אל אחד התוצות הצרים, כנוס מפני דוב שכול. לא אחת ולא שנים התקלסו בו הנערים השוכבים, כראותם את אשתו הולכת אל בית ה'. ויאמרו לו : עלה וראה, הנה אשתך הולכת!... כל מעיניו היו אף באבי, אשר אצל עליו מרוחו והכניסהו בחברת מרעיו, להתענג בתענוג אכול ושתה. גם לו פנו מקום אצל התנור ויכבדוהו בעבור רוחו הנדיבה, לשמח לבב רעים ביין ולהחיות נפש הבטלנים. ידעו כי אהב הוא לשמוע ספורים מבהולים, על-בן התאמץ כל איש לספר את כל העולה על רוחו. אמנם ביותר ערבו לו ספורי אביו ; כי הוא ידע לכלכל דבריו בחלק שפתים ולהחמיקם בלשונו, עד כי נסך על שומעיו רוח עצלות נעימה, ויגער את דמיונם להתאוה תאוה,

רשתות ודחתחםם אצל התנור בתענוגים! -- חיים נעימים ראה אבי שנים רבות עם תלמידו הנאמן, והימים ההם טובים היו גם לנו בני ביתו, לא חסרנו אז לחם ומים, ולעתות אכלנו עוד למעדנים וממזעמים, אשר הביא לנו אבינו בכליו מטוב אדנו. ככה אכלנו בטובה. עד אשר הגיעו ימי הרעה וכשל עוזר ונפל עוזר. כי פתאם מת אבי האברך, ועליו היה לעשות לביתו ולנהל עסקיו. אמנם מרוב משתיו בחברת רעים, השואפים הונו, ומחוסר ידיעתו במסחר והליכות עולם, לא הצליח בכל דרכיו ואבד מעט מעט עשרו בענין רע. אז סבורו כדבורים נושיו ויעשו בו בנקם. כל רעיו הראשונים רחקו ממנו ומידעיו אף זרו לו, כי לא היה להם עוד בו כל חפץ. ואבי הנכבד נלחץ בעניו לבקש לעת זקנה תלמידים אחרים, לתנכם פפי דרכו ולמלאות נפשו מהם. כי איש חסיד היה בלי מזון ומחיה, מברך באשה הרה וגם בבנים עשרה!"

"ויהי היום ויבא אבי הביתה עם איש אורח אחר. עב - הפךש ונגל - הִזְקֵן וְאָרְךָ - הפאות, לבוש בגדי משי תלבושת, ובראשו כובע עגול מעור החלד, ואני אז עוד צעיר לימים, נער משולח ונעוב כבתחלה. כבואם מצאוני נלחם עם אחי הילדים מלחמת תנופה, אחד מהם ישופני ראש ואני אשופנו עקב, עוד אחר יאחז בפאותי ואני בחוטמי וברגלי בעטתי כה וכה בחפזון נמרץ, ואמי עמדה ורשה את בשרי בכף עץ גדולה, אשר בידה תמיד. ועל מה הִבִּיתִי? חי נפשי, לא ידעתי. אולי הוא מאשר הייתי בן עשירי... מגערת אבי נעלו הלוחמים איש מאחרי אחיו, וכל אחד ישב על מקומו והביט בנפש גרסה לתאבה בפני האורח, הפנים החרשות. - הנער הזה, אמר אבי להאורח, בגשתם אלי. הנער הזה יכשר עד מאד לחפצך, כי הוא מְחָכֵם ומהיר להפליא. ובעת התבונן בי הארח, שאל אותי אבי לאמר: התלך עם האיש הזה? ואמר אֵלַי, מבלי דעת פשר דבר. בערב ראיתי את אבי יושב עם הארח אצל התנור בבית-התפלה, מְדַבְּרִים באהבה וידידות. ויהי ממחרת ויבא שנית אבי עם הארח אל ביתו. דיוצא האיש כובע יפה מחיקו וישימהו על ראשי, ויאמר אלי: ראה, הלבִּשְׁתִּיךָ כובע ועוד אלבישֶׁךָ מחלצות, אם אף תשמע בקולי והאזנת למצותי ושמרת כל פקודותי. - אם פקודותיך יִתְלַל ומצותיך לא ישמור, הוסיף אבי על דבריו, ופקדת בשבט פשעו ובמכות לחי עונו. בְּדַבְּרֵךָ אבי כזאת הבטתי לאמי, האוחזת, אצל התנור, את כפה הגדולה בידה ועיניה מקור דמעה. קום נא, אמר אלי האיש, קום ונלכה, כי אין אנכי לדרכי. - הֵא לָךְ. אמרה אמי בקול בוכים, הֵא לָךְ בְּנִי - בשם הנחמד הזה נקראתי בפעם הראשונה-הֵא לָךְ עוֹגָה וביצה מבושלת וְלָךְ לֶשְׁלֹם! ... לָךְ לֶשְׁלֹם בְּנִי! קראה עוד הפעם וְתִסַּב מעלי ותבך. ואני יצאתי קל מדרה מקן מולדתי עם העוֹגָה והביצה בירי והלכתי בחפזון אחרי הארח."

"ימים רבים התהלכתי בארץ עם האיש הזה והייתי נער משרתו ושומר

את בָּלִיּוֹ. כאשר עברנו על מלון אחד בדרך, היה משפטי ללכת להגיד לבעל המלון, כי נָכַד שְׂכֹרֵי אַפְרָיִם* נוסע ומבקש מאתו, כי יתן לו את אשר תמצא ידו ולחם למשרתו. כמשפט הזה עשיתי בכל מלון, ובזאת השגתי לחם ודקי. ואם מאן אֶדְנִי בית המלון לתת מאומה, אוצְמָתִי וְרַעְבָּתִי, כי הנכד לא נתן לי אכל ועוד הבני בלי חמלה. כאשר פגעו אותו בדרך עניים ועיפים וישתהוּ לוֹ לְאַגֹּרֶת כסף וכבר לחם לאמר: הבה לנו לחם ולמה נמות נגדך, כי אָפֶס כתנו! לא שעה אליהם. והייתי אני לו לפה והגדתי להם, כי נכד שְׂכֹרֵי אַפְרָיִם הוא ויתפלל בעדם. — התבוננתי להליכות קדושי בכל הימים, אשר יצקתי מים על ידיו וראיתי, כי לעולם לא היה ירא שמים בסתר כבגליו. — בַּפֶּתֶר: פָּרַק מעליו עול תפלה וּמִצּוֹת, והלך לשיטתו בריני בשר וחלב ובהלכות טרפות. היה מְקַחֵר לפני ולפנים את מקטרתו ביום השבת ומעלה עשן אל פי הָאֲרָקָה. צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי היו לו לימי משה ואבילה. לעתות הפליא לעשות ופקדעקרה... היה לועג לעדת מבקשי פניו והמכבדים אותו מרונם. "לעולם תקח" אמר בשחוק "הפתי נותן והתחכם לוקח" ומי יתן כל עם ה' פתאים, כי יתן ה' רוח שטות בתוכם ואקבוצ' כסף עשרה חמרים!... בלענו הארץ לשון והתאמץ לחקות בקוף הליכות כל חסיד ומְדַבְּרוֹ. ברגע אחד פֶּשֶׁט צורה ולבש צורת כל איש בכשרון נפלא. ובכלותו הִתְלַוִּי עמר ויברך את חסידיו הפתאים ויאמר: אָהִי, אתם היו לאלפי רבבה כצמח השדה! — בַּגְּלוֹי: התפלל ועשה בָּנִים, התנוועע לארבע רוחותיו ומהא כפים. רגע צעק בקולות מקולות שונים וזרים, רָקַע ברגל ורץ כמשתגע; ורגע השמיע בנחת קולו ופניו עָהְלוּ. כאלו שית ושיג לו עם השכינה, כאלו יאמר אליה בחשק לבב: שכינה אהובה, מַה יָפוּ חֲדִיקָ! אָתִי משמים בָּלָה, אָתִי משמים תבואי! — ובעת שתק מעט נדמה, כאלו הוא שומע אמרי השכינה אליו: הִנֵּה יפה נכד שְׂכֹרֵי אַפְרָיִם אף נעים! משכני דודי, אחרוך ארוצה!... וברגע כפיו פרושות השמימה ורוקד על ראשי אצבעות רגליו, כאלו באמת הוא מאמץ כח, למשוך אליו השכינה ממכון שבתה. — התמרמר אל המשכילים בני הדור החדש ויתן אותם לפני בני בליעל, אשר בפשעיהם יאריכו את הגלות ובמעשיהם הרעים היהודים נבזים ושפלים לכל עמי הארץ בעבודתם. עם חסיד התחסד, עם שולל השתולל, עם חולל התחולל ועם משוגע השִׁתְּנָע. כבואנו אל אחת הערים, לבש מחרה בגדי-נָכַד החמורות וכוֹבֵעַ-שֶׁעָר גדול בראשו. והקול נשמע בעיר לאמר: בא נכד שְׂכֹרֵי אַפְרָיִם! ויתלקטו אליו חסידים מלגיונות שונים וישתו וישכרו עמו.

* רעם שְׂכֹרֵי-אַפְרָיִם איין אייניקול. ריל נכד הרב בעל המחבר
כפר שְׂכֹרֵי אַפְרָיִם.

ביום מחר נלוח אליו מלמד או שמש וישובו בעיר, בשוקים וברחובות ויקראו לפניו נָכֵד! ונתן לו כסף. גם שמה לא נתן לי כסף לשָׁכֵר אכל וקבצתי על יד מאת מקוריו. רבים מעשי הנכד, אנידה ואדברה עֲצֻמוּ כִסְפִּי, אף אחת מעלילותי הנשחתות אישם כה נגדך ובזאת תבוא עד תכונתו ותדעהו היטב. מעשה בנכד שְׂכֹרֵי אֶפְרַיִם, שְׁחָלַף לעיר אחת, ויצא לקראתו איש אחר, אשר התאמץ להדוף שוחט העיר ההיא כמצבו ולמלאות מקומו. ויתן האיש להנכד שוחד כסף, להיות ידיו אתו, להחזיק המשמרת הזאת בידו. ויהי כי באנו אל המלון בעיר, וישימו לפני הנכד תרנגלת צלווה לאכול. וכחזיון בה לנתח אותה לנתחיה צעק פתאם בקול: אבוי, זאת אומרת, טרפה אני ולא נשחטתי כדת ודין! .. ויבהילו להביא אליו את השוחט, איש זקן ומהיר במלאכתו. עם כל המְחַלְפִּים. בבואו ראה אנשים רבים עוֹטְרִים את הנכד והוא לוחש ומדבר באזני התרנגלת. וכחתימו ללחש, דבר אל השוחט בגערת פניו: התרנגלת הזאת תענה בך, כי שחטת אותה לא כתורה! כל האנשים הנצבים עליו השתוממו למשמע אזנם נפלאות כאלה. תעה לבב השוחט חזקן פלצות בעתתו, כי ראה כי כלתה אליו הרעה מאת הנכד, אשר הערים להַעֲד בו עד – בעל כנף מת; עד כזה, אשר אין להבחישו גם בחיים חיתו, כי לא ירע שיחות העופות. ומה גם אחרי מותו! ... והנכד קם בחמתו ויקח את המחלפים מיד השוחט האומלל, להיות אצלו עד מחר ואז יבדקם. ויהי באמרם אליו, מי יאכיל עד מחר בשר את היולדות ואת החולים בעיר, ויען בענות רוח, כי הוא לברו ימלא ידיו לשחוט היום תחת השוחט הנבל, אשר האכיל מרפות לבני ישראל ימים רבים. יום טְבִיחָה והרגה היה היום ההוא לתרנגולים, כערב יום-הכפורים המר; היום ההוא יִפְתָּח בֶּרֶם בספר תולדות העופות! מי לה ולקרושיו הביא עוף בידו, והנכד עמד וטבח, לזכות הרבים בשחישתו! – בהיותו לבדד בחדרו קלכל פני המְחַלְפִּים, השנונים כמשפט. ממחרת נקדחו אל ביתו אנשי העיר, והשוחט התמים בתוכם. וילך הנכד שָׁפִי אל מקוה מים. לשאוב ממעין נרפֵּשׁ זה שפע קדש. ובשובו שם ידו על מזוזה ביתו ויעמוד דומם ושתם העין, פְּשֻׁמֶע אֶמְרֵי אֵל ומחזה שדי יחזה, ויפתח אחרי-כן פיו ויאמר: הגישו המְחַלְפִּים! ויגישו. ויעבר ראש אצבעו על להט המחלפים וימצא שם פְּצִירָה-פִּים, בעמרו ערנה בעינים עצומות, אחריו בחנו אותם יתר האנשים וימצאו כם שמץ דופי. ויראו בני העיר את המופת הגדול, אשר עשה הנכד להם ויאמינו בו, ויכבדוהו בכסף ומתנות יקרות, ואת השוחט הישיש והתמים. בעל אשה ובנים הרבה העבירו ממִשְׁמֶרְתוֹ בחרפה וגדופים ופקודתו לקח איש ריבו הנוכל, השוחט ההוא. אשר נתן לנכד שוחד בסתר! – שנים רבות הייתי נורד בארץ עם הנכד, איש המופת הזה. עד אשר באנו לעיר צלמונה ונפרד איש מעל אהיו.

"כבוא הנכד לעיר צלמונה סר לבית פנחס בעל המלון. צלמונה היא עיר גדולה, אשר יש בה הרבה משתים עשרה רבין אדם, אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו, ובהמה רבה, לכן כמשלש חרשים ישב שמה הנכד. כל היום קבב בעיר לצוד ציד פתאים, אשר ידגו לרוב בקרבה ולהריק את כיסיהם. ויקבץ כסף ויאכל וישתעשע בקהל חסידים, ואני הייתי כלוא בבית לשמור את כליו. — פעם אחת שב בלילה לביתו שמח וטוב לב מרוב השתיה, ואני הייתי אז רעב ללחם ולא אכלתי כמעט כל היום. — שים את כל כלי באמתרתי, אמר אלי בשמחה ובצהלה, כי מחר אנחנו נוסעים מזה. בהיותי עושה את מלאכתי, הלך אתה הנה ואחת הנה בדרך, ולרגעים האריך לשון עד בטנו. ענה פניו ונתקף הליכות פתאים שונים ומדברותיהם, נפתולי גוס בתפלתם ובשמחת גילם, ויברך אותם אחרי-כן, כדרכו תמיד, ויאמר: פרו ורבו ומלאו את הארץ! ... צור בגדי החמורות ושים כל כלי באמתחתך, דבר אלי שנית, ויכרע להוציא מתחת המטה את ארגזו מצפה ברזל, וכאשר כרע נפל ארצה ויצעק בקול נורא.

"הדרו כל אנשי הבית מצעקת הנכד הנורא ויבאו דחופים ומבהלים החדרה, לדעת מה זה ועל מה זה. — מה לך? ישאלוהו כל אחד, והוא צעוק יצעק באין אומר ודברים. מה היה הדבר? ומה קראהו? שאלו אותי, ואני עומר משתאה ונדהם ואין מלה בלשוני. אחרי-כן השמיע הנכד ברעש קולו: הוי, ארגזי איננו! הוי, ארגזי, כספי, צרור כספי איננו! ... אנשי הבית יתמחו מגערתו: זה יכרע להביט תחת המפה ולמשש שם בידיו, אם אמנם בעיניו יראה, כי אין שם מאומה, וזה שואל כמה כסף היה בארגזו? זה יזכור ראשונות, כי לפני שנים אחדות אבד בדרך זה כובע איש אורח אחד, ונמצא; וזה עצתו אמונה, לטמון מהיום הזה ומעלה ארגזו עם כסף במסתרים, והנכד מר צורח וצועק לכספו. פתאם השתער עלי כנמר ויהלמני באכזריות חמה ויתן עלי בקולו: תן תודה בן בליעל, תן תודה, כי גנבת את כספי! — בשמים עדי, קראתי בנפש מרה, כי זך אני בלי פשע. והוא אמנם לא כן ידמה. — השיב לי כספי! דבר אלי בנחת ובקול רועד, בהביטו אלי בעינים מזרות פחד. ובשמעו עוד הפעם את תשובתי, כי תם אנכי, התנפל עלי ככלב אלם בחמה שפוכה וימחצני באגרופ רשע, עד כי התפרץ דמי כנהל שוטף מפי ומאפי ואבדו עשתונותי."

"כאשר פקחתי עיני ראיתי את פנחס בעל המלון יושב אצלי על מפה, ויאמר בשמחה: אכן כר מר המות! ויספר לי, כי שמנת ימים אש הקדחת קדרה בעורקי ממחלומות הנכד האכזרי והיי לשאול הגיעו, וכי בהלוי עורקי לא שכבו ממחזות בלדות ורתרתים ודברתי דברי רוח ולהג הרבה. התעשקתי עם נערי חסדיה על הוטם אחד מלא אבעבועות ועל נאד יין לאמר: אבי הוא! גם בכיתי והתהננתי לאמי, כי תרוס על עצמותי היבשות ולא תבני בכך עץ גדולה.

ולהנכר במו פי קראתי, כי לא ישרוף עצמותי לעיר בכבשן, ואני נקי כפים ובר לבב, לא גליתי את שקר תרמיתו, לא בלעתי את כובעתו עם זנבותיו ולא צחקתי בעת שחט לשוחט... ובשאלתי את פנחס על הנכד הנורא, הגיר לי, כי חמק עבר, בעת הייתי מתגולל בדמי, וימלט על נפשו מפחד המ'שפט. בחמלת פנחס עלי, לסעדני על ערש דוי, נרפאתי מדרה והייתי בריא אולם. אז רבו עצבותי בהעלותי על לב רוע גורלי, כי עת לנווד מבית מיטיבי, ואנה אלף לבדי בעניי, ואני נער מסכן משולח ונעזב, ועוד פחדתי פחד, פן ימצאני הנכד האכזרי, האורב לי, ויכלה חמתו בי. ובחשבי מהשבות כאלה ונפשי עלי תשתוחח, שאל אותי פנחס ביום אחד: היש את נפשי להיות בביתו, והוא ידאג לי. מרוב שמחת גילי לא הודיתי לו אז על רב טובו ואקרא, כי טוב ונעים לי שבת אתו... מהעת ההיא לחמי נתן ומימי נאמנים, הובאתי לבית הספר ומכל מלמדי השפלתי שמה, והלכתי מחיל אל חיל ובאתי עד הלום!

"ומי הביאני עד הלום? הלא אתה מיטיבי המסתתר! אתה איש טוב וצנוע, אשר בדבר פנחס הנני כותב אליה היום, להודות לך על כל תגמוליה עלי. והנה זה לא כביר הוקמתי למורה בבית-הספר, בעיר קסלון, על מקום מורה אחד, הנרחה מעבדתו, לזאת אפוא אבטיחה בלב תמים, כי זכר רב טובך יעוררני תמיד להיות מורה נאמן ולעשות מלאכת ה' באמונה, והיא תודתך!— חיה בשלום וקוה, כי בלבב שלם ובנפש חפצה ישלם חובתו אנכי... יצחק."

רעיוני שמעון התאבכו עד מאד מדברי המכתב. בראשונה שקל במאוזני משפט כל מלה אחת לאחת, וכמו שעזר בנפשו והאמין למצוא דברי חפץ אבל אחרי-כן נתקו פתאם מזמרתיו מבלי אשר מצא את המעשה, הכתוב במכתב, מתאים עם אריה מראש ועד סוף. כל זאת עוד הגדילו השק לבו, לדעת פשר דבר, לכן עד מחרה קם ממקומו ויבא אל חדר אריה.

כ

מפי אריה.

אריה שכב על ערש יצועו תפוש ערנה במחשבותיו. הורה השגיח מן

החלון ויערוף כמטר קרני אורו על ירכתי הבית לעומת פני אריה, אשר תָּרוּ מַעְרִיפֵיו הלבנים ככסף.

— כספר התתום מכתבך. אמר שמעון כבואו החדרה. בתוכי ישתומם לבי עוד יותר ולדעת דרכיך חפצתי במאד מאד. גל עיני בְּאִמְרָתְךָ ואביטה תעלומות לבך.

— הן, לו יהיה כדברך! השיב אריה, שב נא שמעון, והקשיבה אמרי פי.

שמעון ישב על הכסא אצל אריה והטה אוזנו לשמוע.

— הנה לפניך הָאִבְרָהָה הוּא, אשר במכתב מְדַבֵּר בו, פְּתַח אַרְיָה את פיהו ויספר, בהביטו לשמעון, המשתאה עד מאד למשמע אוזניו. לפניך תלמיד אברהם, אשר זה לא כביר קראת על אדותיו, כי בהתחברו עם רִעֵי רוּחַ וְשִׁמְי כֹּזֵב ויבלה אתם ימיו בתהו, היה גבר לא יצלח לכל מלאכת עבדה וּמִטָּה ידו. ואני אמנם אספר את אשר קִרְאֵנִי באחרית הימים, מעת רִשְׁשִׁיתִי. — בצר לי הייתי הולך אל קרושי, לשפוף לפניו שיחי. באמרי, אם מאהבי פֶלֶם רְמוּנִי ורחקו ממני. הנה הוא יזכור כל מנחותי, אשר נתתי לו סלה בידי המלאה והפתוחה, וישלח עורי מקדש ויסעדיני. אבל גם עליו הייתי מתרה למשא. כי אחרי אשר נחמני הבל פְּעָמִים שֶׁלֹשׁ ראה אותי אחרי כן בָּרַע לאמר: כי למאד העתרתי עליו דְּבָרִי, ומה יוכל לעשות לאיש כמוני, אשר לבדי הייתי בעוכרי? ... ולמקץ הימים לא נתנני עוד הסוֹכֵן לבוא אל קרושי החדרה ויגער בי בתרפה ובוז. אז קץ כל חסידותי בא לְפָנַי וכדונג נמסה מלפני בינת אדם ומחשבות אמת, המתעוררות בקרב לבבי, לשפוט אותי בצדק ולהוכיחני בהוכחות על עון. אשר נואלתי ואשר הטאתי, להשחית את דרכי על הארץ ולבלות ימי בתעתועים. אז הראתי לדעת, מה נסבלתי, כי הלכתי אחרי ההבל וְהַבִּלְתִּי; ולולא הייתי נתעה בשוא, כי עתה לא מצאוני כל אלה, ורק בְּעֵינִי ובאשמתי אנכי ואשתי וְבָנִי ברעה גדולה. ... אכן הֶעֱנִי לא היה עוד מִכְרִי האחרונה, ועוד נצפנו לי מספר רעות וצרות ומרעה אל רעה יצאתי, כי עלה מות בחלוני להברית בתי יחירתי, שאהבה נפשי, הן לא נסתה לסבול חֶסֶד וְכֶפֶן. אחרי-כן נלחצתי להפרד גם מבני הבכור מתד עיני. כי בעת פקודה, לקחת מהיהודים אנשי חיל לצבא, עשרה למאה, כְּשֶׁנָּה בשנה, יראתי אז לבני, נער בן עשתי עשרה שנה, פן יתפשוּתוּ תושבי עירי, אם אמנם לא נפל עליו הגורל. לקחתיו בתורף ביום קרה ונפץ וזרם שלג ושלחתיו תוצה לארץ, אל ארץ נכריה, אשר אין לו שם גואל ומודע. לא נתתי לו כסף לשבר אכל וכל מחסוריו ולא הפקדתי בידי איש, כי ישית עיניו עליו, רק הצגתי שם על הארמה ואמרתי: אלהים יחנך בני! ה' הנותן לחם לבני עורב הוא יכלכלך ושומר גרים ישמרך! — בדברים כאלה עזבתיו גלמוד, כערער בערבה ואמר בבכי ... אבוי, לבמה מת שמה

בצר ובמצוק.

אנחות סערו מקרב לב אריה ויאנק דום רגעים אחדים. הירח צלל מעט קט בעב מל, ועד ארגיעה יצא ממחבאו. להאיר שנית אורו.

— מיום ליום. הוסיף אריה לדבר, רבו צרותי, אף לבכי בקרבי חרפני תמיד, כי אנכי סבותי ברעת בני האומללים ואשתי הרכה והענוגה. זכור אזכור כעת ימי עניי ומרודי ותשוה עלי נפשי! אזכרה בהשתפף נפש אשתי העדינה, בְּשִׁלְחִי את בני. — בני, בני! אמרה בבכי ומספר, אל אבכה לבתי המתה ואל אנוד לה, בכה אבכה אף עליך נודד. אף עליך מחמרי, אשר כצפור מְקַנָּה תנוד אל ארץ אחרת בעורף רך וצעיר לימים! שמה תשבע נדודים מאין יחמול עליך, ערום תהלך מבלי לבוש, משולח ונעזב תהיה כשה אבד. מי יכלכל צפור נודדת? מי יכין לך צידך פרי במנין? אהה, בני, בני! ... כל אומר וכל גיב שפתיה להט את נפשי כאש צרבת. ובהגיע העת להפדר ממחמד נפשה, פרשה כפיה ותילל תמרורים. עד אשר נדמה, כי אבן מקיר תצק וכפים מעץ יעננה ... מהעת ההיא נהפכה לאשה אחרת, שמרה מחסום לפיה ולא שתה לבה לכל אשר בבית. צפר עורה על עצמה ולחיה קָמְטוּ כלחיי אשה זקנה. אדמו עיניה מרמעות. אשר שפכה במסתרים ועל פניה שוררה תוגה — תְּרִישִׁית, לא נאנחה ולא השמיעה קולה. ותשב שוממה כל היום. — אזכרה, עת שכבו שני ילדי הצעירים על ערש דוי, הקריבה אליהם טרם מותם ותחבקם בזרועותיה ותאמר בשחוק נורא, בשחוק, אשר פלח כחץ כבדי וקרע את לבי לקרעים. בְּנִי, עוד מעט ואתם מאושרים, תשכחו כל יגונכם ובחיק הַמּוֹתָה תנוחו בשלום. לא תסבלו עוד מחסור, ורעב לא תשאו עוד. לכו בְּנִי! לכו בדרך כל הארץ ואני אבוא אחריכם. אקוה, כי לא תחפו לי שם הרבה. הגידו לאחותכם, כי בוא אבוא אליה מהרה. אולי נפגשה גם אותו שמה ... בְּדַבְרָה צהלו פניה בצהלה — איומה, מַפְתֶּרֶת עצמות ונפש, וַתִּגֵּד את הילדים על הַמָּקָה, והם היו מתים זה כבר ... הה! תסמר שערות בשרי בזכרי כל זאת.

אריה נאלם דומיה בפעם שנית, ויכסה פניו בידים, ושמעון ישב נפעם ונדהם. — צללי עצי הגן השתרעו על רצפת הבית עד קירות הספון. כרוחות העולות מעמק רפאים, ויפוזו וירקדו כה וכה לנוגה בְּרֶק הירח. מרחוק נשמע ילל כלב מר צורח, כאלו הריח עקבות בכור מות בעיר! ...

— לא שקר דברה, הוסיף אריה לְסַפֵּר בהבליגו מעט, ולא רשוא הבטיחה את ילדיה. כי עוד לא עבר חדש ימים וגם היא נפלה על ערש דוי, אשר לא ירדה ממנה עוד. כל ימי חליה היתה שִׁמְחָה ונכספה נכספה למות כהולך אל בית אבותיו ואל משפחתו. רק לעתות הֶעִיפָה בי עיניה הלוהטות ותאנה בדממה דקה. בטרם נפחה נפשה החזיקה בירי ושפתיה נעו, ואף בעמל רב הקשבתו באמרה כמה פעמים: בני, בני, ותמת ...

במשתגע נפלתו מלא קומתי ארצה ואנו את ראשי ואצעק בקול גדול, אבל מעינות דמעותי נסכרו ולא יכולתי להוריד גם דמעה אחת. מעתה בל אוכל ספר לך עוד כמו, כי אבדו עשתנותי אז ולא אוכור מאומה מכל הנהיה בעת ההיא. — ביום השני הקיצותי וראיתי כי אשתי איננה! .. אפפוני רעיוני בלחות ומצרי שאול ואחו בשרי פלצות לשבת גלמוד בבית. וזכרונות—עצבים ונוראים יחדו שותו עלי ויענוני ויעצבוני, אף כליותי יסרוני, עד כי בחפזן נסתי החוצה ויצאתי מהרה את פני העיר, מאין דעת אנה אני הולך ומה הפצי.

כשלוש בָּבְרוֹת ארץ הלכתי בחפזה, אמנם בְּרָכִי כשלו מצום, כי לא אכלתי מאומה שני ימים, וישבתי לנוח מעט תחת העץ, אשר בדרך: רוח צח נשב בשרה, והימים ימי האביב. הסתיו עבר, הגשם חלף הלך לו, ולרוח צח נפזרו מעט רעיוני אפל וענני הגיוני צלמות. אז נפתחו אַרְבּוֹת עיני ונשפו דמעה כגשם נדבות. נפשי הנלאה החליפה כח וְרוּחַ לִי. הבאתי כל רעיוני במשפט וחשבתי מה לעשות: עודני יושב תפוש במחשבותי ואשמע אחרי קול רעש מצעדי סוסים ועגלה נוסעת ופתאם שמעה אזני קול לא מוזר לִי, הקורא אותי בשמי. כישן הקיצותי ואפן ואראה את אברהם יושב בעגלה על אמתת גדולה, ואנשים צעירים יושבים אצלו וממעל לו. — מה לך פה? שאלני מרחוק משתאה ומשתומם, מה לך פה בימי אבלך? — ואנה תלך? שאלתיהו גם אני במבוכתי. — אל קדושי, אנכי הולך! ענני בקול וחלף ועבר מהרה. וראיתי מרחוק רק פאות דקות מרחפות, וקול שחוק ושירת רַעִים בא לאזני על כנפי הרוח. אז נבקעו כל מעינות תהום העבר ואַרְבּוֹת זכרוני נפתחו, ואומר: אוי לי! כי את המלאך המשיחות ראו עיני. הלא הוא המסית והמדיח, אשר כצאן לטבה הובילני מימים ימימה בעת הזאת אל קדוש ישראל! הלא הוא השטן, אשר השחית נפשי ודעתי עודנו בְּאָבִי; אשר נתן בי רוח שקר, לשנוא הדעת ולשגות באולתי; אשר הוליכני שולל מנעורי ויתעני בתהו לא דרך! המלאך הרע הזה, המביא אותי בכל רע, הוא לכד ברשתו את הנערים האלה. אשר כלהקת אוזים ינהלם כעת לְטִבְחָהּ ולמאכל ותהי אתריתם כמוני! ... במזמות זו השבתי התחזקתי פתאם וגמרתי בלבי להרחיק גִּדְרִי.

אריה החריש ויתבונן רגעים אחדים בפני שמעון. הִבָּרַת פָּנָיו עֲנֵתָה בו, כי מִיִּרְשֵׁי לְבוֹ יְהוֹנָן יָנוּעוּ והוא פוסח על שתי הסעיפים, האם יוסף לספר דרכיו או יחדל.

אחת הבטתתי לגלות את לבי ואקימה, חרץ אחריו—כן משפט ויוסף לספר: — אחות לִי, גדולה ממני, והיא בת אמי אֵף לא בת אבי. אחותי זאת הפכה לבה לשנוא את אִם הורתה, מעת היתה לאבי לאשה ולא יכלה דְּבָרָה לשלום, לכן עזבה אותה עוד בנעוריה ותשב בבית דוֹרְתָהּ, אחות אביה.

אשר היתה אשת מְדִינָיִים וכעס. היא אָצְלָה מְרוּחָה על אחותי, הצעירה עוד לימים, וּתְגַדֵּל בְּקִרְבָּהּ הַמְשִׁשָּׁמָה לְאִמִּי. בְּהִיּוּתִי יָרַד קִטָּן רִאִיתִיהָ פֶּעַם אֶתֶּת בְּבֵית אָבִי, ואִנִּי זֹכֵר, כִּי בְּשׁוּבִי לַפְּנוֹת עָרַב מִן הַחֹדֶר מִצְאָתִי בְּבֵיתִי עֲלָמָה טוֹבֶת מְרָאָה, ואִמִּי עֲמְדָה אֲצִלָּה וּדְמַעְתָּה עַל לַחִיהָ. וְתַחֲסֹק אִמִּי בִירִי וְתַצִּיגֵנִי לִפְנֵי הָעֲלָמָה, הַמּוֹדֶרֶת לִי, וְתֹאמַר: הִנֵּה אֲחוֹתְךָ! — אִזּוֹ רִאִיתִי כִּי הָעֲלָמָה הִבִּיטָה אֵלַי בְּחִרְפָּה וְכוֹז. וּמִבִּטִּי עֵינֶיהָ הִפְחִידוּ רוֹב עֲצֻמוֹתַי וְאִבְקֶשׁ לִבְכוֹת. מִמַּחֲרַת בִּכְתָה אִמָּה כָּל הַיּוֹם וְהָעֲלָמָה לֹא הִיתָה עוֹד בְּבֵית וְלֹא יִסְפָּתִי עוֹד לִרְאוֹתָהּ. זֹלָתִי בְּחִיּוֹנוֹת לֵילָה רַחֲפָה תְּמוֹנָתָהּ לִנְגֵד עֵינִי וְתִבְטֵ עָלַי בְּכַעַס, לְהַבְאֹת אֶת רוּחִי. וְכֹאשֶׁר נִגְשָׁתִי אֵלֶיהָ וְאִמְרָתִי לְחַבֵּק אוֹתָהּ בְּאַהֲבָה, כֹּאֵף אֶת אֲחוֹתִי, רַחֲמָה אוֹתִי מִפְּנֵיהַ בְּאִיבָה וְתִנְעֶר בִּי, וְלֹא אֶחֶת הַקִּיצוֹתִי מִשְׁנֵתִי בְּבִכִּי... וְהִנֵּה כְּעֹזְבִי אֶת עִיר מוֹלַדְתִּי בְּיוֹם רַעָה, הִלַּכְתִּי לְכַסְלֹן עִיר מוֹשָׁב אֲחוֹתִי.

— לֹאֲחוֹתְךָ בְּכַסְלֹן! קְרָא שְׁמַעוֹן בְּתַמְחוֹן. מַה שָּׁמָּה? הִגִּידָה, אוֹלִי יִדְעָתִי אוֹתָהּ.

— כִּי שְׁמַעְתִּי, הוֹסִיף אֲרִיָּה לְסַפֵּר מִבְּלִי הַשִּׁיב עַל דְּבָרַי שְׁמַעוֹן, כִּי שְׁמַעְתִּי. אֲשֶׁר אֲחוֹתִי הִיא אִשְׁתּוֹ עֲשִׂיר וּבֵיתָה מְלֵא בְּרַכְתּוֹ ה', וְאִמֵּר, אֲלֹכֶה נָא אֵלֶיהָ בְּצִרְתָּהּ לִי, אוֹלִי יִהְיֶה מַעִיָּה עַל אֲרִיָּה הָאֵבֶד, אֲשֶׁר אֵין לוֹ בְּאֶרֶץ גּוֹאֵל וּמוֹדֵעַ זֹלָתָהּ; אוֹלִי תִרְחַם אוֹתִי בְּעֵינַי וּמִבְשָׂרָהּ לֹא תִתְעַלֵּם; אוֹלִי גַם שְׁנֵאתָהּ גַם אֵיבָתָהּ כִּבְרָה אֵבֶדָה וְתִקְדֶּם עֵתָהּ פָּנֶי אֲחִיהָ בְּשִׂמְחָה לִבִּי. אֲבָל הֵה! גַם תִּקְוִי הָאֲחֵרונהּ הַזֹּאת נִשְׁאַרָה מְעַל. — בְּהִגִּידִי צִרְתִּי לִפְנֵי אֲחוֹתִי, שָׁחַתָהּ בְּאֶף רַחֲמֶיהָ וְתֹאמַר, כִּי אֵין לֹאל יִדָּה לְהוֹשִׁיעֵנִי; גַם לֹה יֵשׁ בָּנִים, וּבַעֲלָהּ הוּא אִישׁ מִכְּאֻבוֹתֵי וּבִנְשָׁו יִבִּיא לְחִמּוֹ; וְתִפְקֹד עָלַי עוֹן אִמִּי, כִּי לִקְחָה אֶת כָּל אֲשֶׁר רָאִיָּה וְתִתֵּן לְבַעֲלָהּ הַשְּׁנִי; וְתִמְפּוֹל עוֹד עָלַי עוֹנִי כִּי אֲנִכִּי לְבִרִי יִרְשָׁתִי אֶת כָּל הַנִּשְׁאָר מֵאִמִּי, אֲחֵרִי מוֹתָהּ, וְלֹה לֹא נִתְּנִי מִחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל.

— אֲחוֹתְךָ אֲבִירָה, כִּיעֲנִים בְּמַדְבָּר! קְרָא שְׁמַעוֹן בְּנִפְשׁ סוֹעֵדָה.
— בְּאַמָּה אֶל תֵּתֵן דּוֹפִי!.. אִמֵּר אֲרִיָּה בְּנַחַת וְיוֹשֵׁט יָדוֹ לְשְׁמַעוֹן.
נִבּוֹךְ וּמִשְׁתוֹמֵם עֲמֵד שְׁמַעוֹן רִגְעִים אֲחֵרִים עַל עֲמַדְתּוֹ וְהִבִּיט אֶל אֲרִיָּה יַחִיל וְרוֹמֵם. אֲחֵרִי—כֵּן נָפַל עַל צוּאָרָיו וַיִּשְׁקָהוּ.

— הוּא דוּרִי!.. אֶתְחַקֵּךְ דוּרִי! קְרָא שְׁמַעוֹן בְּשִׁפְתֵי דוֹלָקִים.
— חֲמוּדוֹת אֶתָּה לִי, שְׁמַעוֹן יְקִירִי! הַשִּׁיב אֲרִיָּה בְּרִגְשׁ, נַעֲמַת לִי מְאֹד וְאִרְאֶה פָּנֶיךָ כִּרְאוֹת פָּנֵי בְנֵי מַחֲמִרִי.

— אוֹיֵב חֲדָשׁ אֶתָּה לִי דוּרִי! אִמֵּר שְׁמַעוֹן בְּשִׁמְמוֹן. כְּמוֹהוּ אֲבִרַת הוֹנֵךְ וּבִנְיָה; גַם אִשְׁתּוֹ נַעֲוִירָה מִתָּה וְנִשְׁאַרָה גִלְמוּד וְכֹדֵד; כְּמוֹךְ תַּעֲבֹךְ מִתִּי—סוֹדֶךְ וְכָל רַעִיךְ רַחֲקוֹ מִמֶּךָ וּכְמוֹהוּ מִצְאוֹ גַם אוֹתְךָ רַעוּת רְבוּת וְצוּרֹת!
— וְכִי אֲפֹא הוּא הַשְּׁמֵן, אֲשֶׁר הִבִּיא עָלַי כָּל הָרַעָה הַזֹּאת אִם לֹא

הבערות. לכן, הוסיף אריה לספר, לכן בצר לי, כאשר שבעתי נדודים ורגז וחסרתי כל דבר, התלקחו בקרבי רגשי נקם, לנקום נקמת נפשי וימי נעורי, אשר כלו בתהו ונקמת הוני ורכושי, שאבד בענין רע. תלאותי הרבות שגנו את תבונתי והקשיחו לבי, אז הרגשתי בתוכי שָׁאֵר רוח, עד כי אני לבדי הייתי לפלא בעיני. אז ראיתי ונוכחתי, כי כשרון רב היה כמוס עמדי, חתום בנפשי, ולו למדתי בנעורי, כי עתה הייתי גבר יצלה לכל מלאכה ורבות פעלתי בחיי הבלי! ומי יודע כמה אנשים בעלי כשרון נאספים בקרבנו ותם לריק כחם, אשר לולא השטן המשחית, יגדל כח לבם בתבונה וברעת ובכל מלאכה, לכבוד ולתפארת לעמנו, כאיוה חכמים ידועים ומהוללים, אשר נמלטו מפח הבערות, והם מתנוססים היום כאבני נזר בספר תולדות האדם! — ימים רבים הייתי נע ונדר בארץ בחסר ובכפן גלמוד, שתיתי כמים עֹלֶת אנשים ונפשי כעפר לכל היתה. ובשפְּלִי שפלו גם בני האדם בעיני והחלותי לַקְצוֹת בהם מעת לעת, שנאתי מאסתי גם חי ואהיה עלי למשא מרוב צרה ויגון ומרוב עמל ורעות רוח. ככה התהלכתי קודר בצוק העתים עד אשר באתי אל צלמונה.

אריה נאנק דום כמעט רגע, ואחרי-כן הוסיף לספר:

— כשה אבד תעיתי בצלמונה בְּעִירוֹם ובחֶסֶר כל מבלי מְשִׁים; כי בעיר גדולה כל איש לבצעו, ונפש עֲמֵל עמלה לו; וברוב ענין איש לדרבו הולך ורחם לא יזכור. פחי, אשר כָּעַל בעיני זה מאז, הנה עתה עובני, עד כי לא יכולתי לעשות מאומה, לו גם מצאתי איזו מלאכת עבדה. ובעת צרתי היא נִקְרָה לפני איש חונן, אשר שם לי רחמים והחזיק בידי. ושם האיש ההוא נח השחור. — והנה לבטח לא נכחד ממך וידעת, כי לחברי-גנבים והבוקקים, הנמצאים בצלמונה מיום הַסֶּדֶה, יש ראש אחד, אשר פי כל יִקְבְּנוּ בשם "נביא". הנביא הזה הוא לבדו גִּזְלָה לא יגזול ולא יעשוק לרוב; ונהפוך הוא, אשר ידין לִבְקֶר משפט ויציל גזול מיד עושק: הן אליו ידרשו העושקים והעשוקים והוא יעשה אתם חוזה, להשיב הגנבה במחיר כסף. ונח השחור נביא להבוקקים בעת ההיא. נח היה איש טוב בלבו ובסֶפְרוֹ לי את דרכיו היה אומר: כי לא ימצא בו עון אשר חטא, ראשית, באין נביא יִפְרְעוּ הבוקקים יותר, כי אין עצה ואין תבונה להבחירם מן העיר, ואם עשקו גבר וביתו, לא היתה עור להעשוק האומלל כל תקוה, להשיב רכושו; והשניות, הלא גם בלעדו היה להם נביא, ומי יודע, אם לא קם למטה רשע והתעיב עָלָי; והוא אמנם, למַצֵּעַר יצלה לו, לחוס על דל ואביון וקְטוֹף ומחמם יגאל נפשם לעתות, וגם יבצור לפעמים רוח פועלי און בתחבולותיו. כי בתחבולות יחדל הרע מקרב הארץ, והמבערו ידרוש אחרי מקורו; יען אשר פעמים רבות יש לו מוֹצֵא מפשע החברה וְרַע מנהגיה.... ונודע הוא, כי בימי נח אמרו העושקים, להשיב ידם מַעֲוֹל ולהרגיע את העיר אם אף ישימו

לב, לתת להם מחיה מעט ולהשביע האביונים לחם במשמר וסדרים טובים. —
ראיתי את כל המעשים, שנעשו בצלמונה ודברתי אז עם לבי לאמר: הלא
ביר הנביא לעשות גדולות ונצורות, לו יהיה איש טוב ודרכיו יבנו למטרה
נאמנה. התחמץ לבבי, ובקרבי התעוררו רגשי נקם; קול דמי בְּנֵי הנעמיים
ואשתי הענוגה צעקו אלי אז מן האדמה; זכרתי את עוכרי נפשי, זכרתי
גם עניי ומרודי ברעב ובעירום וחסר כל וחרפתי מְנֵי אֲבִירֵי-לֵב כל היום;
זכרתי את מְסֹהֶ-עֲנֹת צדק והמסכה הנסוכה על אישים פועלי און; הִנֵּיתִי
בכל זאת ואמרתי, אחרי מות נח, אנסה נא, אולי אוכל אנכי להיות
הנביא ההוא...

— כעת נודע לי הכל, אמר שמעון בראותו, כי לא ינעם לאריה להוסיף
ספר את דבריו. הואילה נא והבינני רק זאת, מה ראית להישב עם יצחק,
הכותב אליך את המכתב הזה?

— בצדק התאבל אז הַנָּכֵד על אֲבִדָתוֹ, השיב אריה, כי בתוך ארגוו,
אשר גולו הבוקקים, נמצא חמשת אלפי כסף, אשר קבץ האומלל שהוא בימי
חיי הבלו; כי שָׁלַל צבועים להבוקקים, אָתָם יחלקו שלל ועל קרדסם חמסם
יִרֹד... ומשלל צבוע זה נתנו, לָפִי דְבָרִי, ברכה ליצחק, הַמָּכָה על לאחמס
בכפו. בעזרת הנכד השכיל בן מלמדי, והנהו כעת מורה בכסלון! — בכל—
זאת, לא אכתד מלפניך, כי לבבי יחרפני ואנכי כרשע בעיני. הַנֹּחֵם והלמני
ויוכיחני, אף כליותי יסרוני ולא אדע שְׁלֹו בבטני מִרְגֵּשֶׁת הנשותי המבהילים
אותי וְיִסְלוּ עלי אריות אידם. רגש נקם החזק יַמְנֵי בעים רוחו, לְכֹלוֹת חמתי
במִדְיָתִי, אֲמָרִי פי נח ורגש שמירת נפְשִׁי מחסר וכפן. אף הם לו לישועה;
ורגש יושר ומשפט בל ינח ידו וימשכני אליו בכחו. אוי לי! מלחמה נוראה
בקרבי כל היום, ורוחי כים נגרש הַשֶּׁקֶט לא יוכל! אוי לי! אכלה ביגון חיי
ושנותי באנחה, נפשי כאניה סֶעֱרָה ואין שלום בעצמותי!..

אריה נאלם דומיה והתלכד בחבלי התוגה. גם שמעון נאנק דום, ויצלול
במחשבות-יגון, אשר מְסַךְ בקרבו ספור אריה, ומרשי לבו נעו, כְּנֹעֵ עֲרִיפֵי
הירח על קיר הבית. —

כא

חץ פתאם.

בעת התודע אריה לשמעון. הנה תחזינה עיני הקורא מחזה אחר. בתוך העיר צלמונה.

במלון אחד. אשר בפרך-החדש. ישב בערב יום איש ארח, וברוב שרעפיו בקרבו דפק על השלחן באצבעותיו. והאמין, לבטח, להאזין בזאת שירה או קינה מסודרת במערכי לב; יען אשר באצבעותיו השמיע קולות נפשו והוציא החוצה את סערת רוחו ומזמותיו, המתרוצצות בקרבו. אבל איש אחר הקשיב רק קול דופק ומחלומות בודדות לבר. וזה האות, כי הנער המשרת בא אל הארח החרדה שתי פעמים. בפעם הראשונה חשב. כי הוא קורא אליו, ובפעם השנית בא דחוף ומבְּהֵל. כי הארח דפק בכת ועצם ידו—ויאבה לבטח לגלות רגש חזק מאד—עד כי נבהלו אנשי הבית ויאמרו. כי נשברה הקורה ונפלה ארצה. ואחרי אשר חדל האורח מדפוק הוציא מחיקו אגרת פתוחה ויקרא שמה ככל הרברים האלה:

אלה דברי האחרונים אליך דוד! לך לשלום והַבְּנֵה תחת יד אֵל עָדִי, שָׁכַח אֶת הַדְּעָה, אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ אֲבִי וְשָׁכַח נָא גַם אוֹתִי; כִּי כָל עוֹד אֲשֶׁר זָכְרוֹנִי חִי בִלְבָבָךְ, לֹא תִצְלַח עַל הָאֲדָמָה, וְאַנְכִי הֲלֹא חִפְצָה הַצִּלְתֶּךָ! הִנֵּה רֹאֶה, כִּי קוֹר בְּרוֹל מִפְּרִיד בִּינֵינוּ, וְאַבְדָה לָנוּ כָל תְּקוּהָ, לְהַפִּיל הַקִּיר הַחֹק הַזֶּה. אֲנֹכִי לֹא אֲרַחֵב עוֹז תְּמִיד לְמִרְוֹת עֵינִי כְבוֹד אֲבִי, לְרִיב עִמּוֹ עַל אִדּוּת נַפְשִׁי לֵאמֹר: כִּי לִי הוּא וְלִמִּי אֲשֶׁר אַחֲפוּץ אֶתְנַנָּה, וְגַם אֶתְהִלָּה תִּדְרוֹשׁ מִיָּדִי—אִם בִּאֲמַת אֶתְהִל אֶהֱבֶה אוֹתִי—לַעֲשׂוֹת כְּדַבְּרֵי הַזֶּה, אֲשֶׁר יִשְׁפִּילֵנִי לְעֵינֵי כָל בְּנֵי עַמִּי וּכְבוֹד בֵּית אֲבִי לַעֲפֹר יִשְׁכָּן סֵלָה. לֹא, דוֹד! אֲנֹכִי יִהְיֶה, אֲשֶׁר גַּם בְּאַהֲבָתָה מוֹכֵר תּוֹכוֹר. מִבְּלִיגִיתִי עָלִי אֶהְבֶּה, וּכְכֹל בְּתוֹלוֹת יִהּוּדָה אֲכַנֵּעַ גַּם אֲנִי תַּת יָד אֲבִי, כִּי יַעֲשֶׂה עִמָּדִי כְּטוֹב בְּעֵינָיו. רַק אֲנֹכִי לֹא אֲנֹכִי אֲצוּק לֶחֶשׁ, כִּי יַעֲרֶה עָלָיו רוּחַ מִמְרוֹם, לְבַלְתִּי יִתְעַמָּר בִּי, לְהַסְגִּירֵנִי אֶל עֵוִיל עוֹל יָמִים, אֵךְ לֹאִישׁ כְּלָבְבִי, וּבְתַפְלִיתִי זֹאת אֲזַכִּירָה שְׁמֶךָ דוֹד! .. לָךְ לִשְׁלוֹם וְחוֹק! אֵל תֹּאמֶר נוֹאשׁ בְּצַר לָךְ, כִּי עוֹדֶךָ צַעִיר לַיָּמִים וְאַלְהִים נָתַן לָךְ הַכֹּמֶה וְתִבְנֶנָּה הָרַבָּה מֵאֵד וְרַחֵב לֵב; וְכִי יוֹדַע מֶה יִלְד בַּיָּמִים הַבָּאִים, אוֹלֵי תַעֲלֶה

מעלה מעלה ואני... אבל אישים קנצי למלון. כי הנה זה הרבתי לדרך למדי. ברוך אתה בצאתך דור! לך וצלה, ויהי ה' עמך כאות נפש... רחל." פני הארץ נהרו מרברי האגרת האתרונים, אשר קרא אותם זה רבות פעמים, ושמש התקוה נשקפה בנפשו מבין עבי התווה, ויקם ממושבו ויצעד בחפזון אחת הנה ואחת הנה.

— האין פה העגלון כסלוני? שאל פתאם איש אחד, בעמדו בפתח החדר.

— נחום? ! קרא הארץ בתמהון בהקריבו מעט אל הפתח.

— שלום עליכם, דוד! קרא נחום, אחרי עמד הגעים אחדים ויתבונן

בפני דוד. סלחנא, אשר לא הכרתה בראשונה, כי נפלו פניה מאד, וכמעט נהפכת לאיש אחר! מה לך? האם חלית?

— ברוך הבא! אמר דוד, בהחזיקו ביד נחום ויביארו החדרה. שב פה כמעט קט עד בוא העגלון לקחת שכרו מידי, כי עוד לא שלמתי לו. לא אפונה, כי הולך אתה כסלונה, לחלק שמה ספרך, אשר הוצאת לאור.

— לא, ענה נחום. ספרי עודנו בכתובים.

— מדוע? שאל דוד.

— כי אין לי לכסף מוצא. השיב נחום.

— הלא קבצת על יד מאת הבאים על התרס?

— את אשר קבצתי בועת אפי, השיב נחום, אכלתי בדרך. לא נשאר לי גם קשיטה אחת... צר לי מאד, אשר ספריי היה כנפל אשת בל חזה שמש. לו ראית את ההסכמות הרבות, הכתובות עליו מאת גדולים הקרי לב. זה בא בחכמתי, וזה במליצתי וכל בעלי השיר יצאו בשיר, ולי הכל יכתירו ויתנו כבוד לשמי. האמת אני לך, כי אני דואג יותר להסכמות האלה, הבלתי נדפסות. מאשר אראג לספרי. ולו היה בידי מעט כסף, כי עתה הרפסתי אותן, ואת ספרי טמנתי עד עת מועד.

— מה הסכמות בלי ספר? שאל דוד בתמהון.

— התרמה בנפשך, ענה נחום, כי ההסכמות הרם תתעוררנה לספרי?

לא! אינה יורע עוד דרכינו, דרכי המחברים. יש המוציאים לאור אף מכתבים והסכמות, ויש המדפיסים במחברת לבד רק ההקדמות; כי באמת הן דברים בפני עצמם והספר דבר בפני עצמו, ובכל אלה ימצא הקורא משל ומליצה... האמין לי, כי יש אשר כתבו עלי שיר ושבתה, הלל ומקרה, מבלי קרוא את ספרי, ואך משמעם את שמי.

— הפעם אבינה, אמר דוד בשחוק, מדוע נתל ספרך כל הכבוד הזה...

אבל, הגידה נא לי נחום, במה תחיה עתה נפשך ונפש ביתך?

— כעת, השיב נחום, תפסתי עברה ששית.

— מה העברה הזאת לך?

— אנכי שרדן!

— ולמה אתה הולך לכסלון?

— כי שמה אדבר נכבדות בבת איש עשיר אחר עם בן פרץ, אחר מעשירי העיר הזאת. ואם מה יצא הדבר אשיג שכר טוב בעמלי, ואז אדפוס ההסכמות עם ספרי גם יחד.

— בת מי היא, אשר נכבדות תדבר בה? שאל דוד בחפזו.

— היא בת אפרים.

כחצים נרתו דברי נחום בלב דוד וילפת, ויפער פיהו מרוב מבוכתו.

— מדוע יפלא בעיניך הדבר הזה? אמר נחום. אשר חשב בלבו, כי דוד ישתומם ולא יאמין לדבריו. האינך מאמין לי? — דע אפוא, הן לפניך לא אחד מאומה, דע אפוא, כי פרץ הנה זה נסע לעיר כסלון היום בבקר, וכמעט כל דבר, אדות מודר ומתן ומוזנות להזוג, הנה זה דבור על אפניו.

כמתלהמים היו דברי נחום וידרו הדרי בטן דוד, ויבקש לבכות משמועה רעה. וימדר ללכת בזעם אפו כה וכה. מבבות עיניו התמלטו מבטי—איש וכל עצמותיו רחפו מכעס.

— עיף אתה מעמל הדרך, אמר נחום בהביטו אל דוד. הנה אכלך הקרח, כי תחיל ותרעד ופנך פני להבים. לך שכב, ואני אצא, לבלתי אשבית מנוחתך.

נחום יצא מן החרר, ודוד הניע אחריו ראש וישלחורו בעינים מפיקות בו והמה.

כב

הַנֶּבֶר רָאָה עֵנִי.

כל הלילה התהפך דוד על משכבו בקלון, אחרי שמעו מנחום את השמועה הרעה. רגע שכב נדרם, כאיש נואש מבלתי חשוב מאומה; ורגע התרוצצו בקרבו מהשבות רבות וראה, כי איש אבד הוא. הן אמנם עד כה שבעה ברעות נפשו: גר ונכרי הוא בארץ מולדתו הנחמדה, אמו מתה ואביו איננו, והוא גם הוא נדרף על צוארו ונדרח מעברתו, מכלי היות לו משען ומשענה; הנה בכל—אלה עוד לא נבקה רוחו ועוד התעורר לעמוד נגר צר וקצוק. כי

מכתב רחל נתן תקוה בלב, ובכל הפגעים, אשר התיצבו לשטן לו. עוד לא חדל מיחל לארש לו את סגולתו ברבות הימים. הלא חזק הוא כח התקוה, אשר במתק שפתיה תפתה גם חכמים ונכונים לקות למעלה למשכיל, ובמקום אשר יפגשו חשך, ובית אדם תסמך, גם שם ידה תנחם ותגיה חשך; כי יראו חכמים יקו, יחד כופר וחוקר ככסיל ובער יאמינו במשכיות לבבם, כי לא יאכדו ויהי עתם לעולם!.. הלא היא תהיה את דכא ושפל רוח, להחיות לבו; היא תנחם עני בעניו ותבטיחו אלפי זהב וכסף; היא תאשר חמוץ ותדבר על לב אומלל דברים טובים ונחומים, ולרל המחבק אשפתות תבטיח, להקימו מעפר, להשיבו עם נדיבים בהיכלי חמד ועלויות כדושים. התקוה, אשר בחסד ה' תלוה את האדם בדרך חיי הבלו ותעזרהו לשאת עמל וכעס; הנה היא היתה עד כה גם עם דוד האומלל, לנחמו מיגונו ולחפש לעצבותיו. קוה קתה נפשו, אולי ינחם אפרים על הרעה, אשר עשה לו, בהקדעו כי נקי הוא מפשע וחשב עליו מחשבה טובה; אולי תגלה לו רחל את לבה ויחמול עליה חמלה, כי יחידה היא לו; אולי יעשיר וימצא שלל רב; או אולי—כלמה כסתה פנינו להגיר יאת אשר כאדם חשב עור—אולי עד כה ועד כה ימות אפרים ואז... כאלה וכאלה חשב דוד בלבו ואמר, לא אברה עוד תוחלתו. אבל עתה מה נבהלה נפשו מאד, אם גם התקוה עזבתה! לב אחד היה בארץ, אשר רחש לו אהבה, ואשר אמר בצלו יחיה וישכח עמל, והנה גם הוא נגזל ממנו!—נורא ואיום היה מצבו בעת ההיא. ראשו נמלא רעיוני—בלחות, אזניו צללו כמו מקול רעם אדיר וחזק, ולנגד עיניו רחפו נקודות וכדורי—אש בהירים, המתאחדים והמתפרדים חליפות לתמונות מתמונות שונות, אם כי הסתיר פניו בקר משכבו ויתעלף בשקיעה. לו יש מפץ מלאך המשחית בידו בעת ההיא, ונפץ בו כל חקות הכל וכל קיר מבדיל בני אדם; ונפץ בו רהבים ורהבם; ונפץ בו כל רום אנשים. או באש עברתו בא וחקה את הארץ הרם!.. ככה התהפך מצדו אל צדו עד אשמורה התיכונה, ועוד מעט התפוצץ ראשו מרוב שרעפיו הנוראים; אבל בחמלת ה' עליו זרמו דמעות עיניו ושב ורנח לו. כי הדמעה מפת אלהים היא, אשר נתנה לאדם אחרי גרש מערן להתנודד בארץ, ויאמר לו: את המפת הואת הנני נותן לך בדרך חייך, המלא תחתים. בצר לך ומצאוך צרות רבות ורעות, או דמוע תדמע בת עינה וקלל מעליך. והיתה הדמעה הואת למתנה לך ולזרעך אחריך!—כחצי השעה בכה דוד, אשר כראשון אדם גרש גם הוא ממקום תענוגיו; בכה עד כי צררה אותו הישנה בכנפיה ויישן.

בהקיצו הנה זה כבר יצא השמש וישש כנבור לרוץ אורח על פני שחקים בהירים, אשר הקהרו אמש מעבים והתאדמו בקצותם כתולעת שני וארגמן. מקהלות הצפרים שרו שיר חדש, אחרי נאלמו דומיה כל החורף.

ומתחת רקיע השמים נשמע צֹהֵת העורבים וקול בעלי כנף, השבים, כמלאכי שלום, מארץ צלצל כנפים לפני אחיהם, לְקַבֵּם בתרועה את פני האביב הבא. בעיר יִשְׁקוּ זרמי מים קרים ונוולים משכבת השלג, אשר קפאו אתמול בין הערבים, ובתוכם יתנוצצו קרני השמש כבדולח ואבן השם. יצא הַלֵּל הזקן ממעונתו, אשר התחבא שמה כל החורף, והוא יושב פתח האהל עם מְשַׁעְנָתוֹ בידו מרוב ימים ומקרני השמש יתחמם. כל העובר אצלו יברכהו בשחוק— ידירות לאמר: ברוך אתה בצאתך! אות הוא, כי הנה הסתיו עבר, החורף חלף הלך לו; והוא ישיב לכל איש מענה אחר: מתוך האור וטוב לעינים לראות את השמש, כי אם שנים הרבה יחיה האדם, בְּכֻלָּם ישמח לקראת האביב!— ורחובות העיר ימלאו ילדים וילדות, מְשַׁחֲקִים, זה בונה רחמים בַּעְרוּץ מִיָּמִי—שֶׁלֶג. וזה יִשְׁלַח אָנִי שֵׁט—גְּלִיזָנִי על פני המים, והנה צָרוֹר קטן מתהפך בזרם שוטף זה ויבוא עד האני ויכתו ויפול ויהפכו למעלה. שם הוציא האופה תופיני נופת צופים וכל מגדים, הערוכים והשמורים לְמִשְׁלֹחַ מִנּוֹת; ופה הולך נער המלמד ובירו רועשים וכלי—גֶּעֶשׁ, אחריו ירוץ יחף נער משולה ושובב, דופק ומרעיש בכלי מְשַׁחֲתוֹ, והמון ילדים קטנים מביטים אליו בתמיהו וישלחוהו במבטי—קנאה עד למרחוק. שם בחצר מתהלך שכוי— הורי יפה מראה; בגאווה ובגדל לבב ימתח כקשת את נוצתו רַבֶּת החן, בהכותו על הארץ באברותיו; ראשו יתאדם כרם מהול בצבע תכלת ותוֹשֵׁמו סרוח מעל חרטומו; סובב סובב ילך בחדר ויפנה ונבו המתוח אל מול רואיו, כי יראו יביטו בו, ומעת לעת ישמיע את חור קולו, הערב מאד אל אֵזֶן יהודי בימים ההם: ופה עוגב רתור על יוֹנָתָו ונושקים חר את אחד באהבה, בעת אשר יתר היונים וְשׁוֹטְמוֹ לִבְקֵשׁ שָׁנִים שלשה גרגרי דגן, או כי ישאו את כנפיהם הנחפות בכסף ובירקרק תרוץ ויִשְׁמַחְשֶׁקוּן ברחובות. כל המתוות האלה תִּבְרוּ יחד לשמח לבב בני צלמנה ולעורר בקרבם רגשות נעימים ונחומים; כמו נאמו נָאִם לִכֵּל אִישׁ, לבלתי יִפְחַד מפני חמת הַמַּצִּיק ולבלתי יאמר נואש בצרתה, כי הרעות גם הצרות כאשר יחנו כן יסעו וכמו שלג וכפור תִּקַּם יחלכו; כמו קראו לכל אִישׁ, לשמות את זהוֹלָרָה ולשיש אֶתָּה מְשׁוֹשׁ בהגיע עֶתָּה, עת הודים!..

דוד ישב אצל חלון ביתו עָנַף וְנָעַף ממראות הלילה והור פניו נהפך עליו למִשְׁחִית. מבטי עיניו תעו למרחוק בשמים ובארץ, כמבקש למצוא דבר— מה. רוחו הסוער עמד מועפו ואף לרגעים עלו על לבו עיד ררגשות, כרשפי אש העולים לאחד אחד, גם אחרי תשקע התבערה. אבל ההרגשות ההם לא הכאיבו לב ולא התנעשו בשאון ורעש, כי התגהלו לְאָשֶׁן בשוכה ונתת וְרָחֲשׁוּ בלחש כְּנִיב מִי הַשְׁלָח, אשר לא יעלה על שפת כל לשון. הלא הִנֵּה צאצאי תוגה—תְּרִישִׁית, הנורעת אף לאיש מצוק ומר נפש. גם היא מתת אלהים, אשר פקד להאיר כס הַר בנפש שוממה. אחרי עֲזָבָה שֶׁשׁ התקית,

המאור הגדול... כשעה אחת ישב דוד בלוי-נוע ונשקף בער החלון, עד אשר החל השמש לצלול מעת לעת בעבים, העולים לאט לאט מפזורים ומפורדים על חוג שמים, ולפיהם החשיך והאיר גם בנפשו, ואז קם ממושבו ויצעד ברעש ורוגז, ולעתות דפק על השלחן באצבעותיו בחזקה, עד כי משרת בית-המלון בא אל חדרו בבהלה וישאלהו מה חפצו.

— צא לך! גער דוד בהנער המשרת, אין לי בך חפץ. אבל...
הוסיף לדבר אל המשרת, אשר פתח את הדלת לצאת, שוב נא והגידה, האם נסע העגלון — הפקלונזי?

— עוד אתמול כרגע אחרי שלמתי לו, השיב המשרת, עוד אמש בלילה נסע מזה עם האיש הצהב, אשר היה בחדרך. היש לך עוד מה להגיד לי?

— צא, צא! קרא דוד, בהביטו אל המשרת התמים בכעס ונתרוק שנים. אך משוגע הוא האורח הזה, חרץ המשרת משפטו בלבו ויפן שכומו לצאת ולבלתי שוב אליו כל היום.

— שוב נא! קרא דוד שנית אל המשרת, אשר עוד לא יצא החוצה, הגידה לי, הירעת את פרץ?
— את פרץ העשיר? שאל המשרת.

— כן! השיב דוד.
— מי לא ידע את פרץ העשיר? אמר בתמהון המשרת, אשר השב, כי צלמונה היא על טבור הארץ ופרץ מהולל ממורה שמש עד מבואו.
— הירעת איה מקום משכנו? שאל דוד עוד הפעם.

— הוא יושב בביתו הגדול בין החומות, אשר ברחוב זמזומים. השיב המשרת, אשר שאלת דוד הזאת העירה רעיוני לבו לחשוב, כי האורח הוא לא מקטני ארץ, אך אחר מעשירי עם, העושה עם פרץ מקנה וקנין; לכן יענה ענות, לכן ישתגע ברוב עשרו. לכן בשגעון ינהג, לכן הוא הפכפך ונהפך בלשונו, לכן מוצא שפתיו ישנה ברגע אחר... לכן נשא המשרת ידו להסיר המצנפת מראשו ועמד קבן ביראת — הכבוד לשמוע מה יוסיף האורח לדבר אליו.

— הביא לי מים לרהצת! אמר דוד.
— המשרת יצא לעשות פקורת דוד ודבר לנפשו: הן אמנם משוגע הוא, אבל יש כסף לאדון זה. לא אפונה כי שית ושיג לו עם פרץ, ואולי אשתכר גם אני. תמה אין לי עוד, אשר כמשתגע יגער בי ויחליף דבריו אלי עשרת מונים. לעשירים נאווה שג עון!...

דוד גמר בלבו, לראות את בן פרץ המאושר, הנצב לשמן לו. מה הוא ומה תארו, מה טובו ומה יפיו; לראות פנים אל פנים את איש חרמו, אשר יגזול ממנו חמדת נפשו ומשוש לבו. ומדעתו כי אין פרץ בביתו,

הלך לכסלון, כאשר ספר לו אמש נחום לתומו; על כן בחר דרך ערומים, ללכת ולשאול על פרץ, כאלו דבר לו אליו, עד כה וכה יראה את בנו, הנשאר בביתו, כדת אנשי המקום ההוא, לבלתי בוא לראות את פני העלמה, בטרם ימקרה לאשה. אמנם כבוא דוד לבית פרץ, לא מצא שמה את בנו, ונודע לו, אשר הוא יושב בשבת תחבלי, בחדר המלמד ברוך כבוד-הפה*) אצל האלמנה בת שבע מוכרת יין, ברחוב היהודים.

על נקלה מצא דוד את חדר ברוך כבוד-הפה, כי בהיותו עוד רחוק ממנו כחמשים צעדים נשמע קול זעקה וצוה נוראה ולולא תארו לו מראש את הבית ההוא בכל אותותיו, כי עתה חשבהו לבית מושב משוגעים. — כבואו אל אולם-הבית היו שני פתחים, אחד לימינו ואחד לשמאלו. מחדר הימני נשמע קול עב מבין עוד קולות דקים, הצועקים כלם כאחד: פשטא! והסחתי. זקה קטן, את-כפי.

— את כפי! צעק פתאם הקול העב בחמה שפוכה כנואש. הא לך את כפי על לחיך! ...

בבין הקולות השונים והבלולים נשמע כרגע קול נער בוכה, המכה בעון אשר לא יכין להטעים כן זקה-קטן בנגינותיו; וכלם הוסיפו לצעוק בקול עז כנואשים ונרדפים על צוארם:

מפחא, אתנתתא: וראית את-אחרי.

— עודך בוכה! צעק הקול העב. עלה, עלה והשתרע על השלחן, וראיתי את אחריך! ...

הקולות הדקים נרמו פתאם, רק קול ענות חלושה נשמע!

— לא אבכה רבי! אוי לי, לא אבכה! בכה הילד ויתחנן בקול, אשר קרע לב דוד ולא יכול עוד להתאפק ויפתח הדלת ויבוא החרדה.

כעשרה ילדים קטנים ישבו צפופים ומרעידים אצל שלחן ארוך, אחוז סביב בחבלים עבבים, וקנה רצוע, התקנע בינותם, נשען בראשו האחד מתחת למסגרת השלחן, לבלתי יתפרקו רגליו. בתוך הילדים עמד איש אחד נורא, כזאב משחית בתוך עדר הצאן; והוא חרום, ארמוני וארף-הגרון, לבוש מכנסים-בר מגאלים, ובגד ארבע כנפות עד ברכיו, ואבנט נגעל מיוע חגור במתניו, ובירו מקל חובלים, ועל השלחן שוכב ילד חשוף שתי ובוכה. המחזה הזה יבין יותר בלבבו האיש ההוא, אשר קרה פעם אחת מקרהו לבוא פתאם אל פלוב מלא עוף בעת תחילת האכזרי עומד שמה ולפניו ברבור אחר, מוכן להיות טרף לשניו. ובהגלותו לפתע פתאם גבעת המשחית מפניו ולא מצא ידים לנוס מרוב מבוכתו. מה ישמחו אז הברבורים האומללים בראותם את מושיעם ומה יביטו אליו בתשואות תודה, אשר מנע

את הַרְצָח מְבוא בְּרָמִים. ולעומת זה מה ילְמוּשׁ הַחֹלֶד עֵינָיו לוֹ וּמָה יַחְרוֹק שְׁנָיו הַשְּׁנוּנוֹת בְּמִבּוּכָה, וְמָה יִתְגַּנֵּב לַהֲבִיט בָּהּ וְכֹה, לַהֲתַרְמֵק וּלְהַמְלִט אֶל חֲדָיו!....

הַתְּאֵבָה מֵאֵד הַמִּלְמֵד כְּבֹא דוֹד פִּתְאֹם הַחֲדָרָה וּיִקְרוֹץ עֵין לַחֹלֶד. כִּי יֵרֵד מֵעַל הַשִּׁלְחָן.

— אִיֶּה פֶה חֲדָר בְּרוּךְ בְּכֹד-הַפֶּה? שָׁאֵל דוֹד אֶת רַב הַחֹבֵל וְהַמְחַנֵּף לְדֵי הָעֵבְרִים, מִבְּלִי הַרְבּוֹת שִׂוְחָה עִמּוֹ, כִּי הִיָּה בְּעֵינָיו פְּרָא אָדָם.

— אֲנִכִּי, הַשִּׁיב הַמִּלְמֵד, אֲנִכִּי שְׂכַח-הַחֲרוּב*) וּבְרוּךְ כְּבֹד-הַפֶּה יוֹשֵׁב מְמוּלִי, לֶךְ לְמִישְׁרִים וּתְמַצָּא דֹלֶת חֲדָרוֹ.

נֶאֱנָחוּ הַיִּלְדִּים הַתְּמִימִים כְּצֵאת דוֹד מִן הַחֲדָר; נֶאֱנָחוּ וַיִּסְלְדוּ בַחֲלִילָה כֹּאֲשֶׁר נִשְׁאָרוּ לְבָרֶם עִם מִלְמֶדֶם חֹלֶד-אָדָם!...

אֵךְ עֵבֶר דוֹד הַבְּרָכָה הַקְּטָנָה בְּתוֹךְ אוֹלָם הַבַּיִת מִמִּי-שְׁלֵג, הַרוֹלְפִים מְבֻרְקֵי הַגֶּגֶץ, וְכֹא בִשְׁלוֹם לְמַחֲזוֹ חֲפָצוֹ, חֲשַׁב מְזִיגָה, מָה אִפּוּא יִגִּיד לְבְרוּךְ בְּבֹאוֹ. וְאַתְרֵי הַתְּבוּנָה מַעֲט אֲחֻז בְּכַפֶּת הַמְּנַעוּל—בֵּיתֵר תְּקוּעָה בְּרִלָּת; וּבִטְרָם פִּתַּח אֶת הַדֹּלֶת נִשְׁמַעוּ לְאוֹנֵיו מִתּוֹךְ הַבַּיִת הַרְבִּירִים הָאֵלֶּה:

— הַפִּי־פִילוֹגוֹרֵל, מִי יִקְנֶה הַיּוֹם! — דְּמָמָה—מִי אִשֶּׁר יַעֲלֶה הַקֶּק־קֶשֶׁר בִּידוֹ הוּא יִקְנֶה. — דְּמָמָה—יְחִי־חֵי־יִיאֵל, תֵּן כֶּסֶף לְכֶכֶבֶד חֹדֶשׁ אֲדָר! — דְּמָמָה—חֵי־חַוָּה, הִבִּי נָא יֵינ! — דְּמָמָה—לְחֵי־חֵיִים!

מָה שׁוֹנִים הַמָּה הַחֲדָרִים הָאֵלֶּה! אָמַר דוֹד בְּלָבוֹ. שֵׁם אוֹי וְאֲבוֹי, מְפֹת וּפְצָעִים וּמְרוֹט שְׁעָר, וּפֶה שֶׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה, אֲכֹל רִיקִים וְשִׁתָּה יֵינ; שֵׁם מַהְלוּמוֹת, בְּכִי וְאִנְקָה, וּפֶה עוֹנֵג וְשֶׁשְׁשׁוּעִים; שֵׁם הַמִּלְמֵד דּוֹב אוֹרֵב לְתַלְמִידָיו. יָבֵם וַיִּבְתָּם עַד חֲרָמָה. וּפֶה הַמִּלְמֵד שֶׁה בֶן-תְּרַבּוֹת, לֹא יֵרַע וְלֹא יִשְׁחִית! — אִיֶּה מְעוֹן בְּרוּךְ? שָׁאֵל דוֹד בְּבֹאוֹ הַבַּיִתָּה.

— אֲנִכִּי בְּבִי־בְרוּךְ, הַשִּׁיב אִישׁ אֶחָד דֶּק הַבִּשָּׁר רוֹז, קָצֵר-הָאֵף וְאַרְךְ-הַשִּׁפְתִּים, בְּבִי־בְרוּךְ הַבָּא!

עַל הַשִּׁלְחָן עִמָּד בִּקְבוּק יֵינ וְכוֹסוֹת וְאַצְלוֹ יִשְׁבוּ אַרְבַּעַה נְעִירִים. דוֹד הִבִּיט אֶל בְּרוּךְ, אַחֲרֵי-כֵן אֶל הַבִּקְבוּק וְאֶל הַנְּעִירִים וַיֹּאמֶר בְּלָבוֹ:

מָה טוֹבוֹ חֲדָרֶיךָ יַעֲקֹב, מִלְמֶדֶךָ יִשְׂרָאֵל!.... — שִׁשְׁמִיחַת מְצוּה לָנוּ, אָמַר בְּרוּךְ, בַּחֲרִגִּישׁוֹ תְּמַהוֹן לִבִּי דוֹד, הַיּוֹם סִסְ-סִימָנוּ פֶּרֶק.

דוֹד הִבִּיט אֵלָיו בַּחֲרָפָה וְהִנִּיעַ רֹאשׁוֹ, כֹּאֲלוֹ שָׁאֵל: אִיֶּה אִפּוּא הַגִּמְרָא? — יְחִי־חֵי־יִיאֵל! אָמַר בְּרוּךְ בְּמִבּוּכָתוֹ, מְדוּעַ מַהֲרַת לְהִסְיָסִי־סִי־הַסְּפָרִים מֵעַל הַשִּׁלְחָן?

דוד הביט אל יחיאל וירגו תתתיו.

— היא בן פֶּדֶף-פֶּרֶץ, אמר ברוך, בראותו, כי עיני דוד ביחיאל.
יחיאל כבן חמש עשרה שנה. מצחו צר ואזניו כלביבות גדולות שְׁעֵרֶת;
שערו רך, פָּעִין הַפְּשָׁתִים; עור פניו לבן עם נקודות צהובות; מראה שְׁנִי
הַמְּעֻלּוֹת חום ופרץ נבעה בין הַשְּׁנִים-הַקְּדוּמֹת, משם נשקף ראש לשונו
וְיָדוֹ רִירוֹ בְּדָבָרוֹ. במלבושיו והליכותיו הִתְנַפֵּר, כי פותה הוא וחסר לב, לא
ידע בין ימינו לשמאלו, ככל בני גילו, הָאֲמָנִים כְּמוֹהוּ.

דוד הרד וילפת בִּשְׁמֻעוֹ, כי זה הנער הנאלח בן פרץ הוא ולו תהיה
רחל לאשה! ... הציקתהו רוח במנו, אבל לשונו לחפו דבקה.

— סִסְלַח נא, אמר ברוך לדוד, מה חפצה בביתי ?

— מרעתי, השיב דוד, אשר הקיץ כישן ממזמותיו, מרעתי, כי מלמדי
צלמונה מוכרים את כתבי-הקדש עם תרגום אשכנזי ובאור, הנתונים להם
מאת הממעלה הנדיבה, אשר נעתרה להדפיסם בכסף מלא לטובת נערי בני
ישראל; לכן באתי אליה ואשאלה, אולי תמכרם אלי ?

— על דִּבְכֶּ-בְּרָתִי ! ענה ברוך, כי מכרתי את הספרים ההם לך וגם
לא הרביתי במחירם, יען אשר אין לי בהם חֵי-חֶפֶץ ... אֶפְסָם כי אינם
עוד אצלי.

— הֲאֵלֶּךָ ואפרם מבת שבע ? אמרה תָּהָה אשת ברוך, אשר עמדה מרחוק
בין שתי מְשׁוֹת, חובקת ילד בימינה וכף ידה השמאלית על לחיה.

ברוך קרין עין לה, כי תרום ותשים יד לפה.

בנפש סוערה מְהֵרָה דוד לצאת ההוצה. אוי לי על שבירי ! אמר בלכתו,
אוי לי, אשר אבדה לי כל תקוה להשיג רחל תַּמָּתִי; אבל אוי גם לך רחל !
כי נחלה מכתך מאד. יעלת חן וטובת שכל כמודך, איכה תנשא לנער
פתי וחסר לב ? ! מִיָּדִי זָכְרִי רַגֶּשׁ-מוֹסְרָךְ העצום ויכלתך, לכבוש רגשי נפשך
וּלְהַבְנִיעַ תחת יד הוריק וְאֶחָד-עוֹלָם הַמַּעֲיָק, או מְשֻׁנָּה אהבך. — אהבך על כי
נוראות נְפִלְתִי, נפלאים מעשיך ! ... וכל אשר אוסיף לאהבך, כן אוסיף
לרחמך; ולכן אני כמודך לה! אתפלל ! אתפלל, כי יתנך אביך למי יתן,
יתנך לאיש אהר, רק לאיש גבון, אשר ידע חין ערכך; אף לא לנער
פותה ונבער מרעת. — וְאַתָּה רחל, קומי וחלי פני אל בעד הוריק, לבלתי
יוכיחם באפו בגלל רעתם ! הן אל יתדש ואל ישקוט אל להאבות האלה,
השולטים ברוח בניהם בחזקה והמוכרים אותם כמקנה אל כל הטוב והישר
בעיניהם, וכבר מלא כוס היגונים מרמעת העוֹשׂוֹקִים האלה, הבוכים איש
בחריו משכיתו ! עליו בשמים יִרְעַם ה' : רב לכם עמי להשתחות לעגל
הזהב ולהקריב לו את בניכם ! איש תפוש כסף וזהב וכל רוח אין בקרבו,
הלא עגל הוא ! ... גם כי מכהן הוא, חוטר מגזע אצילים, הנה בווי
הוא מאד, אל יתהלל עשיר חסר לב בעשרו ואך יתהלל הנקלה במשפתתו

ואל יתהלל הבער בחכמת אבותיו, כי אם בזאת יתהלל המתהלל, השָׁפֵל וְיִדְוֹעַ לְבָדוֹ; אֲשֶׁר לוֹ לֵב רָגִישׁ וְרוּחַ דַּעַת לְהִיטֵב לְהוֹעִיל, כִּי אֵף בְּאֵלָה תִּפְאֶרֶת אֲדָם! ...

נפעם ונדהם הלך דוד ובראותו עגלה רתומה לארבעה סוסים ברחוב-הָרֶקֶתִּים, הקריב אליה כמעט בבלי-דעת, ויצוה להעגלון, מבלי הרבות עמו שיחה, כי ינהג אחריו אל מלונו בַּפְּרִי־הַחֹדֶשׁ. כרגע צרר את בגדיו באמתחתו וישב בעגלה ויסע.

— דפוק, דפוק סוסי! קרא מעת לעת דוד. הדואה ברוב שרעפיו על כנפי דמיונו, עד אשר נדמה לו, כי תחתיה תעמוד העגלה, אם כי הסוסים רצו כברקים וּשְׁלָבֵי האופנים נראו כְּמִשְׁלָבִים ומוצקים יחד מתקופתם הנמרצת.

* *

שלום לך דוד מתמדי! מרחוק אקרא שלום לך בחירי ואהובי! אני ידעתי את שאונך, ורגשי נפשך לא נכחדו ממני. בצר לי, אז גם אנכי אנשא באברת הגיוני ואשאפה למרוחקים. להרחיק מהלאה לחוג שמים, הסובב אותי. שם אקוה למצוא נוחם ולשכוח כל יגוני, שם אקוה להיות מאושר ושמח. קסם על שפתי המֶרְחָק הנעים למשכני אליו ביפעת מראהו, שם לא אראה עוד האדמה ובני אדם, רק מראה תכלת תאוה לעינים, המעורר בקרבי רגשות נעימים ונעלמים, ונפשי נכספה לדבר-מה, הבלתי נודע היטב גם אלי. למרחוק ישוטטו מבטי עיני ורוחי בקרבי יִשְׁתָּר, ישאף לרוץ אחריהם ולצלול אִתָּם יחד בנבכי ים-התכלת ההוא. אבל, אהה! אף לשוא ארוץ כאל, אף לשוא אריץ הסוסים ואדפקם, לְמִקָּר למתני חפצי, והוא רחוק, רחוק ממני! ... אל כל אשר אבוא, שם יעמרני חוג שמים, ואני הנקודה במעגל-קסם זה, מבלתי אוכל לצאת הלאה ממנו כמלא השערה. אל כל אשר אבוא, שם סערת רוחי, שם משאלותי הנעלמות ושם תַּאֲוַת נפשי, בְּלִיֹּן עיני וּמֵאֲוִי לבלי-קץ. ... הנני רואה ומרגיש במשכיות לבב כל חמורות המרחק ויקר תפארתו ולבוא שמה לא אוכל. אחרוק שן מכעס, ורעיון מכאיב עוד יכעיסני גם כעס בעבור הרעימי: אף תולעת זוחלת אתה בן-אדם! רגליך לאדמה אסורות, לא תוכל לעזובה כמעט רגע; אך טַנְטֻלוֹס הצמא אתה, אֲשֶׁר כְּמוֹהוּ עֵינֶיךָ כְּלוֹת ונפשך השוקקה לא תמלא תמיד; לכן אל תפרוץ עליה פרץ, לצאת לְמִרְחָב יָהּ והיא לא תצלח! —

כג

איכה ישבה בדר.

במגלת ספר הנה באתי קורא יקר! זה ספר תולדות השתלמות רחל, אשר היא לברה כתבה בו מחשבות לבה והגיגה. דבר יום ביומו. בספר הזה אקרא נא באוניך דברים מעטים פסות ודלוג, זעיר שם, זעיר שם; למען תדע, כי רוח דעת היא בכל אנוש, גם נשים תתקמנה ובתולות יהודה מבינות משפט; גם להן ללב לדעת טוב ורע וגם מהן לא נצפנו עתים. כי לא דבר רק הוא ממך ונחויך לה במאד מאד לדעת את הדבר הזה...

אלול...

"יונתן ספר לתומו, כי יש הכותבים זקרון בספר מה ילד יום. ואלי מה יקר הדבר הזה. הן בימים האלה יעלו דברים על לבבי ורבות מחשבות בקרבי. מבלי אוכל להוציאם החוצה. ואני ידעתי נאמנה, כי לו זמתי יעברר פי ורנח לי. הספר הזה יהיה מעתה איש סודי ואליו אגלה את כל לבי בשפת-יהודית, אשר ידעתי.

לא להנם שאלני-היום יונתן, האם אכיר אותו... יונתן הוא, לפי דעי, איש תבונות; עפעפיו יבחנו בני אדם, ודבר אחר לא יצא מפיו לתדו. — מה אקצוף עלי, אשר לא יכולתי לשלוט ברוחי ופני התאדמו משאלתו ההוא. לא אפונה, כי יונתן הרגיש זאת, ומה אפוא יחשוב לבו עלי? ... אבל מה אפוא יחשוב לבי גם אני, אשר לשמו ולזכרו ינוע לבבי בקרבי והשקט בל יוכל? ... מחר אלך עוד הפעם אל דינה רעותי. אבל מה לי, כי הרביתי לשחר פני דינה? —

אלול...

הייתי היום אצל דינה שם ראיתי את פניו. רגשות נפלאים יעיר

בקרבי, רגשות נעלמים, אשר לא ידעתי אכנה. — יונתן שמר הבטחתו והביא לי ספר טוב ויפה מאד בלשון רוסיא, אשר ילמדני בסתר. האה! בימים האלה אוכל ללמוד ככל אֶת נפשי באין מפריע ופגע רע. אבי ואמי משכימים ומעריבים ערב ובקר והולכים ברגש בבית אלהים לשפוך שיחם. יומם ינוחו ויתנו לעפעפיהם תנומה."

הַשָּׁרִי...

"דבר נפל בעירנו. חתן בנימין, האברך היקר, גנב ערי אשתו ויברח אל קדושו! ... צר לי מאד על מרים אשתו, אשר זה לא כביר היתה עלמה יפת תואר ותבלה ימיה בנעימים ושעשועים, ועתה חשך משתור תארה ותלך בלא חמדה! לאביה נאווה אחרית המשל, אשר קראתי היום במשלי קְרִילוב לאמר: "שגם זה לא תמים בו צדקתו, המפקיד חמורו על גַּתוֹ."

חֶשׁוֹן...

בבית דינה רעותי רַבֵּר עמי היום. הוא הגבר הראשון, אשר יחשבני לאדם וירבֵּר עמי בכבוד והדר, ויתר הגברים מאחבי אבי ובעלי בריתו, אשר ידעתי עד כה, המה לא ישיתו לב אלי וישפילו כבודי וכבוד כל הנשים במנהגיהם הזרים. אך המה אדם המה להם, בְּחִירָה וְרֵאשִׁית כל מעשה ידיו, ואנחנו נחשבנו כבהמה נְטֻמִּים בעיניהם. — בתולה, בתולה, יאמר אלי אחר מבלי הביט בפני, הָקִי לִי מעט מים. — הֵא לָךְ את מעילי, יאמר שני, ומפני לא יחשוך רַק, הֵא לָךְ מעילי והנחתיהו שמה! — היכול תוכלי לכתוב? יאמר שלישי, הראיני נא את מכתב-יָרֵךְ ואתנה לָךְ חתן יפה, — גשי לי בתולה! אמר אלי ביום עצרת איש אחר, גשי לי ואשבה על כסאך. הן אנכי זקן ממך לימים ואת צעירה ותוכלי עמור. וּבְדַבְּרוֹ נדחפתי מכסאי! ... הפעם בתלה נפשי בהם. לא יוכל היות, כי דרכיהם טובים ורצוים. לא יוכל היות, כי באלה יחפוז ה'! ..."

חֶשׁוֹן...

"גם בן שמואל חתן!! היום בא מחותנו והנה זה הבחילו להביא את אבי ואמי אל המשתה. אני אמרתי, כי נער נאלח וחסר לב כבן שמואל לא ייטב בעיני כל ויהיה בחור עד מותו, אבל מה שגיתי! עתה ידעתי כי על פשעים והבלים יכסה הכסף, והבל מֶהוֹן ימעט; עתה ידעתי כי שקר החן והבל הרעת, איש אשר לו כסף הוא יתהלל! ... לבי, לבי להעלמה האומללה, הַנִּתְּנָה לנער אויל וגבר לא יצלח כבן שמואל; מַעִי, מַעִי על הפלה השוממה הזאת, אשר, לפי השמועה, היא יפת כראה וטובת שכל! — אהה! מה יִמְרִיצֵנו נשים כי נשוב, אם כצאן טבתה נִמְכַּר לְבוּעֵרִים על אִפְנוֹ ועל המתנו, ותעלולים ימשלו בנו! — כמעט הויתי בכל רע לְהִתֵּן לְבִן

שמואל תועבת נפשי, לולא אבי שהרבה במחירי; לולא דרש משמואל, להוסיף על כסף הנדה עוד, אלא כסף, ולהרבות עוד מזה ומתן! —

חֲשׁוֹן ...

"הפעם ידעתי מה לי! לבי יחיל בקרבי להוציא מפי דבר זה, אשר הרפה היא ליהודים. אבל ברית כרתי עם ספרי לגלות לו כל מצפוני. אגלה, ויהי מה! אגלה וירוח לי! אנכי אהבת ... אני אהבת אותי ... ומדוע לא תאהב נפשי איש כמוהו? ומדוע תתקשב לי זאת לעון? אני אהבתי למען יקר תפארת נפשו העדינה, למען יתרנו הגדול מכל בני עירי, למען אשר ארגיש ... למען אשר רחש לו לבי. .. ולמה יהיו רחשי לבי והגיגי לי לחרפה?"

בְּסֵלֹו ...

"אוי לי, שמעון אחי הלך ואיננו! אבי הכביד עליו אֶכְפוּ עד למאד. אתמול הקהו באכזריות חֲמָה וכמעט דָּבָא לארץ חיתו, יען אשר מלמדו הפתי העיד עליו: כי בחיקו נמצא ספר אחד מספרי חכמי הדור החדש; כי הוא מְלָעִיב בקדושים ובוזה דבריהם ומְמַעֵתַע במכבדיהם; כי יאמר, לא לֵב עֲבָרִי בַּפְּלִמְנִי, הַמְּבַרֵּךְ בַּסֵּפֶר: כי הִשָּׁה אֱלֹהִים את בני ישראל חכמה ולא חֲלָק להם בבניה וחייו עולם, להביט אל פועל ה' ומעשה ידיו ולעשות בכל מלאכה; כי לָעַג להדברים האלה בקהל עם בבית — התפלה ואמר: ה' אשר נתן לנו תורת אמת, נסע בתוכנו גם חיי עולם ואם אין חכמה אין תורה; כי לפעמים ישאל שאלות שונות, אשר אין ליהודי לשמוע אותן ולהשיב עליהן; כאלה וכאלה העיד המלמד על שמעון לא אחת ולא שנים והביא את דבתו רעה אל אבי. יונתן הגיה אור לי על דברי המלמד וְהִעִיר את רוחי ולבי על דברים הרבה. .. שמעתי אומרים, כי שמעון ברח אל אחד בתי הספר. מה יקנא לבי כעת בשמעון. אשר הוא חפשי ללכת בדרך יבחר ויחכם באחריתו! לו נער הייתי, כי עתה ברחתי גם אני ..."

בְּסֵלֹו ...

"הרופא אמר, כי מעתה שלום יהיה לי. ולולא הקדים רפואה, כי עתה נפלתי למשכב מתגרת יד הקדחת. הנני שוטה בנפש חפצה את המרקחת, אשר לדבריו תפיל עלי תרדמה בלילה, כי לילות הרבה שָׁנָה בעיני לא ראיתי. — זה ימים אחדים לא ראיתי פניו. אתאמץ להיות בריאה ואוסיף לְשַׁחַר את פני דינה רעותי."

בְּסֵלֹו ...

"אוייה לי! אנכי בת בְּסֵלֹו אהבת! .. ועוד אהבת אותי — אותה אשר נבזה ונמאס הוא בעיני כל בני עירי ובעיני אבי! ידעתי כי יושב בעיני

אבי הקוֹתָה לי מָתַתוֹ אוֹתִי לַאִישׁ כֹּזֵה, וְאִיךָ אֶפּוֹא אֶהֱבֵ אִישׁ, אֲשֶׁר לֹא אוֹכֵל לִהְיוֹת אֲשֶׁתּוֹ? — לֹא אֹלֶכָה עוֹד אֶל דִּינָה, לֹא אֹלֶכָה! אוֹ אֲשַׁחֵר פְּנֵיהָ רַק פֶּעַם אַחַת בַּשְּׁבֹועַ." רַק פֶּעַם אַחַת בַּשְּׁבֹועַ.

בְּסֵלֹו...

"אַרְבַּע פַּעֲמִים הָיִיתִי בְּבֵית דִּינָה בַּשְּׁבֹועַ הַזֶּה! דִּינָה הוֹדָה לִי מִקִּירוֹת לְבָה עַל אֶהְבֵתִי הַנֶּאֱמָנָה, אֲשֶׁר תְּרַבָּה אֶרְבֵּה לְשַׁחֵר פְּנֵיהָ בַּיָּמִים הָאֵלֶּה! — יְהִי מָה, אֲנֹכִי אוֹסִיף לִלְכַּת אֵלֶיהָ וּלְרֹאוֹת פָּנָיו..."

בְּסֵלֹו...

"נַעֲרִית מִשְׁמוּעַ! מֵרִים בַּת בְּנִימִין יִלְדָה הַיּוֹם תְּאוֹמִים! עוֹד לֹא מָלְאוּ לָהּ תִּשְׁעָה עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְהִנֵּה הִיא חוֹבֶקֶת אֶרְבַּעַה בָּנִים! וּבַעֲלָהּ, הָאֶבְרָהָה הַיָּקָר, אֵינָנו, נִדְרַת הַלֵּךְ עִם צַפְרֵי-הַקִּיץ וּיִתְחַמֵּם כַּעַת אֲצֵל הַתְּנוֹר כְּמוֹשֵׁב חֲבָרָיו..."

הֵה, זֶה הַלֵּךְ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל!"

בְּסֵלֹו...

בָּא גֵר! הִנֵּה הוּא בָצַל קֶרְתִּי! — פְּלִיאָה דַּעַת מִמֶּנִּי. אִיךָ אִישׁ כְּאֹבִי אֶסֶף אוֹתוֹ אֶל בֵּיתוֹ! — כְּמַעַט כָּל הַיּוֹם יוֹשֵׁב בַּחֲדָר, לְעוֹמֵת חֲדָרִי, וְכַתֵּב, בְּרֹא-מוֹצֵק, אֲשֶׁר עַל קִיר חֲדָרִי, יִכּוֹלְתִי לִרְאוֹת וּלְהַתְּבוֹנֵן בּוֹ, מִבִּלְתִּי הִקְאוֹת... בְּרוּךְ הַגִּבֹּר, אֲשֶׁר הִפְלִיא לְהַמְצִיא רֹא-מוֹצֵק!"

בְּסֵלֹו...

"הַיּוֹם דִּבֵּר עִמִּי בַּפֶּתַח חֲדָרִי. אִמִּי הֹלְכָה לָהּ עִם חֲנָה הַמְּוֹבֵלֶת, אֲשֶׁר זֶה יָמִימִים אַחֲרִים תִּבּוֹא וּתִלָּךְ עִם אִמִּי אֶל אַחֵר הַמְּקוֹמוֹת. וְאֹבִי הִנֵּה הוּא שׁוֹכֵב לְרוֹב עַל מִשְׁתּוֹ, בַּחֲדָר מִשְׁכְּבוֹ. לוֹ יִרְעוּ אֹבִי וְאִמִּי אֶת מִי אֶסְפּוּ הַבֵּיתִה!... מֵאֵד מֵאֵד אֲשַׁקֵּד לִקְרֹא בַּסֵּפֶר, אֲשֶׁר הוּא הֵבִיא לִי. הַסֵּפֶר הַזֶּה טוֹב וְיָפֵה עַד מֵאֵד."

בְּסֵלֹו...

"הַיּוֹם יוֹשֵׁב אֲצִלִּי בַּחֲדָרִי! בְּרוּכָה חֲנָה-הַמְּוֹבֵלֶת, אֲשֶׁר גַּם הַיּוֹם הֹלְכָה לָהּ עִם אִמִּי; וְאֹבִי הִנֵּה הוּא כְּלוֹא כְּמַעַט בַּחֲדָרוֹ. לֹא אֶפּוֹנָה, כִּי מַעֲוֹלִים לֹא עָלְתָה עַל לְבֹו, אֲשֶׁר אֲנֹכִי בָתּוֹ, בַּת אִישׁ עֲשִׂיר וּמְתִיחָשׁ, אַחֲמַדָּה בְּלִבִּי אִישׁ מִסָּבֵן, בֶּן בָּלִי-שֵׁם. לוֹ גַּם יִמְצָאוּ אֲצִלִּי בַּחֲדָר, הִנֵּה לְבֹו לֹא יִהְיֶה כָּל רֵעַ חֲלִילָה, כֹּאֲשֶׁר לֹא יִפְלֹא בְּעֵינָיו לִרְאוֹת פֶּה אֶת הַנַּעַר הַמְּשֻׁרֵת..."

מִבֵּת...

"אִיךָ מֵאוֹשֶׁרָה אֲנֹכִי! מֵאֵת ה' הִיֵּתָה זֹאת, כִּי בָא בָצַל קֶרְתִּי; עַל-כֵּן לֹא אֶבְדֵּ נַצְהִי וְתוֹחַלְתִּי וְיֵשׁ תִּקְוָה טוֹבָה. כְּבוֹאוֹ אֵלַי הַיּוֹם, עֲבָרָה עַל חֶלְוִן בֵּיתִי נַעֲרָה עִם כָּד מַיִם עַל שִׁכְמָה... הַשֶּׁמֶשׁ הֵגִיחַ מִמְּפִלְשֵׁי עֵבִים וְהוֹפִיעַ אוֹרוֹ וְנוֹגְנִים הוֹבִילוּ בְּשִׁמְחוֹת וְגִיל כָּלָה לְחַפְתָּה... בְּאִשְׁמוֹרוֹת הַבֶּקֶר חֲלַמְתִּי, וְהִנֵּה אֲנֹכִי רוֹאֶה כִּיּוֹנָה וְאֶעֱוֶפָה מֵעַל הָרִי בְּתֹר וְתַחֲוֹם רֶבֶה, עַד

אשר באתי לגנת עדנים... כל אלה יתנו תקוה בלבויהו לאותות, למועדים וימים טובים."

מִבֵּית...

"אך אומללה אנכי! הן יושב לאבי לתת אותי לבכור מות קמתו אותי לאיש כמוהו. ולמה אפוא יפלא בעיני, אשר אבי נתן לו מהלכים בביתו, הלא אך מקרה הוא. לאבי היה נחוצו כעת איש, לכתוב אנרותיו ולהשוב חשבונות, ויבחר בו. — בבקר החלפתי נְעָלִי והלבשתי ברגלי השמאלית את נעל הרגל הימנית... בחלומי הייתי מתרפקת על צלע הר זקוף, סָמַד מפחד בשרי וצעקתי בחמת רוחי... לא טוב אנכי עושה, אשר אשגה מאד באהבתי. הסכלתי עֵשׂוֹ כי אתן אותו לבוא אלי החרדה ולהרבות עמי שיחה. אתאמץ לשמור לפי מחסום בְּדָבָרוֹ אלי."

מִבֵּית...

"לא יכולתי להתאפק. נפשי יצאה בדברו, יחד נכמרו נחומי עליו. הן אנכי ידעתי את עניו, כי גר הוא ורבו צריו, ואיך אפוא יכולתי לעשות בנפשי שָׁקֶר, להכלים אותו וּלְאַדִּיב את נפשו הנענה. רגשי חמלה עצים המה לֵאשׁ האהבה... יהי מה, אנכי אֶהָב אותו, אולי יש תקוה. — דינה באה אלי היום לְשִׁתֵּר פְּנֵי וּתְלֹךְ. עלי, אשר חדלתי מבוא אליה כפעם בפעם."

מִבֵּית...

"מה טוב ומה נעים שבת אתו גם יחד ולשמוע מדברותיו: בטוב טעם ודעת פתר לי תעלומות ושאלות הרבה על נפש האדם. מְלַפְּנִי מהליכות הטבע בארץ ומְצַוֵּר החיים יְתִבְּמֵנִי. כי כל היקום, אשר על פני האדמה צרורים יהיו בצרור-חיים נפלא, עד כי כל אחד הוא למחיה לרעהו, ובעור הַחַי יִנָּק מִן צֶמַח השרה, הנה הצמח גם הוא שֹׁפֵעַ חַיִּי יִנָּק... אם-כן אפוא הלא כל צאצאי ארץ. מגדולם ועד קטנם, נִשְׁתָּוּ, מבלי יתנשא אחד מהם לאמר: אך תכלית ולא אמצעי אנכי; ובכל ארצות החיים רב יעבוד צעיר, כצעיר יעבוד רב!... אם כן אפוא... מהר אשאלהו, לבאר לי הדבר הזה בְּאֵר הַיֵּטֵב, ושפתיו ברור, יִמְלֹלֵנוּ אֲבִקְשֻׁהוּ עוֹד להבינני, איך ילכו בני אמעריקי מתחת הארץ לנוכח כפות רגלינו ולא יפלו! על דעתי, כי אך לנו נתנה הארץ ללכת עליה רֹקֵמָה, והוא אמנם יאמר, כי גם האמעריקנים עם-סגולה והולכים קוממיות כמונו."

מִבֵּית...

"באין מפריע נִפְלָה הַיּוֹמִים בנעימים. מיום ליום ירבה לאדפני דעת ובאמרי פיהו יאיר לי אור חדש על דברים שונים. רבש וחלב תחת לשונו וּמִמֶּנָּה צרופה מאד! מי יתן ותתמהמה אמי עוד ימים מספר בכזיב. — כעת יקרא באוזני ספר "נתן החכם", מה נמלצו לִחְבִּי דבריו הנעימים!

מִשְׁלוֹ עִם שְׁלֹשׁ הַמַּבְעוֹת מְלֻמֵּד אִדָּם דַּעַת: כִּי אִבִּי אֶחָד לְכָלֵנוּ, כִּי אֵל אֶחָד בְּרָאנוּ וּמִדּוּעַ נִבְגַּד אִישׁ בְּאֹהֵיו לְחַלֵּל דַּת אֲבוֹתָיו?.. בְּהַגִּידִי הַמְשַׁל הַנִּמְרָץ הַזֶּה לִפְנֵי יוֹנָתָן הַמֶּרְבֵּם וּבִבְקָשִׁי גַם מִפִּיהוּ תוֹרָה בְּדִבְרֵי הַלִּיכּוֹת בְּנֵי אֲמֵעֲרִיקִי; עֲנֵנִי דְּבָרִים מַעֲטִים וְנִמְרָצִים, כִּדְרֹכוֹ תִּמִּיד: נִמְשַׁל בְּעֲלֵי הַדְּתוֹת כְּשׁוֹכְנֵי-כְּרוֹר הָאָרֶץ נִדְמוּ; זֶה דְּרָכָם כָּסֵל לִמּוֹ לְהֵאֱמִין, כִּי אִךְ הִמָּה בְּנֵי עַלְיָה וּנְפִשָׁם תִּדְרוּךְ עֹז, בַּעַת אֲשֶׁר מֵהֶעֱבֵר מִזֶּה יֵאֱמִינוּ לְהִפָּךְ...".

מִבֶּת...

"שָׁכַבְתָּ מֵשׁוֹשׁ לְבִי! אֲמִי, הִנֵּה, שִׁפְכָה עָלָיו זַעֲמָה וְתִגְרֹשְׁהוּ בַּחֲרָפָה רַבּוֹת אֲנָחוּתִי וְלִבִּי דוֹי. הֵן תוֹחֲלֵתִי נִכְזָּבָה וּנְפִשִׁי נִבְהָלָה מֵאֵד. אוּי נָא לָנוּ בְּתוֹלוֹת יְהוּדָה, כִּי רַע וּמֵר חֲלָקְנוּ!..".

כֹּד

גַּם עָלֶיהָ תַּעֲבֹר-כּוֹס.

עַד שְׁנַיִם עֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ אָדָּר לֹא יָדְעָה רַחֵל מֵאוֹמָה מִכָּל אֲשֶׁר נִחְתָּךְ עָלֶיהָ בְּבֵית הַקְּנוּיָבִי; הֵן אִפְרַיִם וְאֲשֶׁתּוֹ חֲשָׁבוּ לְמוֹתֵר לְהַגִּיד לָהּ, כִּי נִכְבְּדוֹת מְדָבָר בָּהּ, וְעוֹד אִמְרוּ בְּלִבָּבָם, כִּי יִכְלִימוּהָ, כְּסִפְּרָם לָהּ כִּדְבַר הַזֶּה. אוֹלָם בְּיוֹם הַשְּׁנַיִם עֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ הַהוּא נֹדַע לָהּ הַכֹּל. כִּי אִמָּה בָּאָה אֵלֶיהָ הַחֲדָרָה בַּעַת צְהָרִים, וְנָחוּם מִכְּרָנָהּ הִלָּךְ אַחֲרֶיהָ.

— הִיא סוֹחֲרָתִי! אִמְרָה שָׂרָה בְּגֹאוֹה וּבִגְדָל לִבָּב, בְּהַחְזִיקָה בִּיד נָחוּם וְתִרְאָהּ אֶת רַחֵל בְּתָהּ. הָאֵף אֵין זֹאת, כִּי טוֹבָה סוֹחֲרָתִי וְאֵל אֶכְלָם בָּהּ? בְּלָמָּה כִּסְתָה פָנֶי רַחֵל מִדְּבָרֵי אִמָּה וְתָהִי בַּעֲיָנָה כְּשֶׁה יוֹבֵל לְהִזְכֹּר בִּשְׁוֹק. — כִּלָּה נָא! קְרָא נָחוּם בִּשְׁחֹק וּמְנוֹר רֹאשׁ, כִּדְרֹךְ הַשְּׂרָכָנִים, הַזִּקְקִים לָהֶם רִשְׁיוֹן, לְהִתָּל בְּתוֹלָה מְאֻרָּשָׁה וּלְתַעֲתַע בָּהּ, בְּאֵין פּוֹצָה פֶּה וּמִצְפָּצָף רַחֵל הַתְּנוּדָה וְתִסַּג אַחֲרָם בְּפָנִים זֹעֲפִים.

— לֹא תִבְוִשִׁי וְלֹא תִקְלָמִי! אִמְרָה נָחוּם אֶל רַחֵל בִּשְׁחֹק נְעִים. מִה תִּסְגִּי וּמִה תִּתְאַרְמִי? בְּאֵי כִלָּה, בְּאֵי כִלָּה! בְּלִבִּי רָגַז הַפְּתָה רַחֵל שְׁכֵמָה וְתִלָּךְ וְתִשָּׁב לָהּ בַּפֶּה, אֲצֵל הַחֲלוֹן. —

אז היתה כיונה נמלסת לירכתי הַאֲרָבָה מפני פחד התתול.

— אל תיראי בתי! אמרה שרה אף היא בשחוק, בקרצה עין לנחום. שובי שובי ונחזה בך! כי האיש הזה שדכן הוא.

רחל נשקפה בעד חלון ביתה ברוח נכאה.

— מהולל שם ה'! לחשה שרה באזני נחום, אל אֶפְלָם בְּסִתְרֹתֶי.

התראה אִיךָ תבושׁ להביט בפני איש מזור... רחל, חַי רוחי! נשאה אחרי-כן קולה, רחל, עֲטֹרַת ראשי, בְּסִפִּי וְזִקְבִי! גְּשִׁי נָא הֵנָּה, גְּשִׁי נָא ואל תסתירי פניך מהשדכן, תחפץ לראותך! —

— כלה נאה וחסודה! קרא נחום, בגשתו אל רחל ונגע בידו אל שכמה.

הראיני נָא את כתב-ידך ואראה, אם אֶת שְׁוֹה וראויה לקחת חתן טוב ויפה!.. נאמנו מאד דברי לוי: כי נאווה לנחום להיות שדכן מהיות מְחַבֵּר! —

רחל התנודדה ותפן אחריה ומבלי דַּבֵּר דבר למשה עין לנחום,

כאומרת: לֵךְ מעלי כלב-צֶהב! אל תרהיב לגשת פן... .

נחום התאבד ממבטי עיני רחל, אשר הבינוהו לדעת, כי יש לו דבר

לא עם נערה נבערה מדעת, כאחת מבנות קָסְלוֹן, אבל עם עלמה מלומדה,

יודעת רגשי-כבוד כאחת מבנות האצילים. רגעים אחדים עמד נבוכד ומשתומם

ואחרי-כן נסוג אחור לאט לאט עד גשתו אל שרה.

תחת לפעמים גערת פנים ומבט אחד באיש מְדַבֵּר אותו מאה!

— הנה זה ראיתי הכל. אמר נחום לשרה. את הכל ראיתי וכעת

אלכה ואשובה אל הַמְּתָנִים, הַמְּתָנִים לי בביתם.

ובדָּבָרוֹ פתח את הדלת, ודוֹדֵי חֶמֶק עבר. כאשר יתְנַגֵּב כלב זר,

הנמצא אצל סיר הבשר, לְהִתְחַמֵּק פתאם בעד פתח בית-המבשלים, אחרי

התמהמה וְהִתְרַפֵּס מעט קמ אצל המזוזה, מדאגה מדבר פן ילחצו אותו בדלת.

— רחל! אמרה שרה, כצאת נחום מן הבית, הירעת רחל, כי זה

האיש, אשר היה פה לא כביר, שדכן הוא ובא לראותך? ואֵת, המעט

אשר לא התאמצת להפיק רצון ממנו, כי עוד מלאת פניו קלון ותבט עליו

בחרפה! התדמי בנפשך, כי לא ראיתי כל זאת? — ראיתי, ראיתי. מהולל

שם ה'. עוד לא הכיתי בעורון!

— אמי, אמי! קראה רחל ברגש ומעיניה התפרצו דמעות כמים.

— מה לך? דברה שרה בתמהון וכעס, מה לך, כי תזעפי ותבכי בבקר

הזה? „אכן קמת היום על צדך השמאלי!“ (*) הלא טוב עשית לו יושבי

ראשך ותעדי עֵינֶיךָ, אולי יבואו מְחַתְּנֶיךָ. כי הנה זה באו עוד אתמול בין הערבים.

(*) אויפגעשמאנען אויף דער לינקע זייט. כזאת אומרים לאיש,

אשר פניו זועפים בבקר.

רחל נאנתה ותשם ידה על לבה.

— הידות לי את היום, רחל! קראה שרה בועם: הביטי נא בראי— מוצק ולא תכירי עוד את תמונתך. פניך חוקו וחוטמך אדום מדמעה. הבזאת תמצאי חן בעיני מתתניך?

— אחת לי, השיבה רחל, אם לא אמצא חן בעיניהם.

— פלאים דבריך! קראה שרה בתמהון לבב.

— אמי! דברה רחל תחנונים. מה חרדת כל החרדה הזאת, לתת אותי

לאיש? הכי היות אהיה עליך למשא?

— אויה לי! קראה שרה בבכי, הוזה שכרי מכל עמלי, אשר הרתיתך,

טפתך ורבייתך, ועתה תשימי לי עלילת דברים, כי כמשא כבד תכבדי

עלי? הלא גם אחרי חתנתך תאכלי לחם על שלחני, את ואישך! ששת

שנים הלא תאכלו לחם על שלחני! אישך ישב עולם לפני אלהים בבית-

תפלה, אצרנהו כאישון עיני; אשית ילדיך בחיקי ואהיה להם לאמנת... .

אויה לי! אחת את לאמך השוממה, אחת ליולדתך. — לו שמעת מה ידברו

בעיר. יסבר פי שונאי ולשונם תמק נא בפיחם.

— מה ידברו? שארה רחל בלב חרד.

— מה ידברו? אמרה שרה, ידברו, כי יש לי בתולה גדולה, בת

שבע עשרה שנה לא נתנה לאיש, בעת אשר בנות בגילך הנה זה ילדו שני

ילדים!.. אנה אוליך את חרפתי?

— השכחת אמי, השיבה רחל, השכחת, כי שמעון כביר ממני ימים,

ואני צעירה?

— אללי לי! קראה שרה, אוי ואבוי לאם שבולה ושוממה כמוני!

ידעתי זאת הישב ולא שכחתי. גם בתנומות עלי משכב לא אשכח זאת. אבל

פתגם הכזיבי הוא, והוא לבדו מדבר בק נכבדות! הנקלה זאת בעיניך?

רחל קרצה שפתיה ועיניה, כאומרת: בעיני אין הכבוד הזה נחשב

למאומה; בעיני גם הכזיבי לבדו לא נחשב למאומה... . אחר-כך מצאה

את לבה ותאמר:

— אמי! לו גם עשרה כזיבים ידברו בי נכבדות, אנכי לא אבה ולא

אשמע אליהם. עד אם בעיני אראה את התקן ואדע מה הוא.

— אין זאת כי אבדו עשתנותיך! קראה שרה בשממון. התבונני רחל,

תבונני מה תדברי! הנאווה לבת ישראל לדבר כדברים האלה?.. הנחיה

כדבר הזה, או הנשמע כמותו? אוי ואבוי לי!

— שרה, אמר אפרים, הבא בחפזן החרדה, לכי נא שרה, מהרי והביני

הכל אל המשתה, כי היום בערב נעשה למזל טוב את התנאים. הנני הורף

כעת מהמתקנים. כל דבר הנה זה דבור על אפניו.

— בתיך לא כן תחשוב, אמרה שרה בכרירות.

— מה היא? מה היא? שאל אפרים, בהביטו חליפות אל אשתו ואל בתו.
— היא אומרת, השיבה שרה, בתך אומרת, כי לא תאבה לבוא
במסרת הברית, עד אם לבדה תראה את החתן בראשונה. כן רחל אומרת! —
— מי אפוא ישאל את פיה, התאבה אם אין? דבר אפרים אל אשתו
מבלי הבט לרחל. תשב לה רחל בחררה ואנתנו נעשה התנאים.

— כן אתה דובר, אפרים. אמרה שרה והניעה ראש באנחה.
— בוישי והקלמי! דבר אפרים לבתו בתוכחת חמה וירקירק בפניה,
בושי והכלמי לדבר כדברים האלה... לא נאווה לבתולה, לא נאווה לבתולה
להתערב בדבר כזה!.. בוישי והכלמי!.. לא נאווה, לא נאווה לבתולה!..
מה לך ולהחתן?.. בוישי והכלמי!.. הוי עתים! מה נשתנו העתים! אהה
לעתים האלה!..

מי יודע עד מה קרא אפרים את מוסרו, אשר שב על כל מקדשותיו
וירק ירק לרגעים; מי יודע עד מה היה שונה בתוכחתו הנמרצה, לולא שרה
אשתו, שפתחה פיה גם היא במקדשה הנאווה הזה:

— אפרים! הן אנכי, אפרים, לא ראיתיך לפני חתונתנו, וכן גם אתה.
לא ראיתיך, אם כי יתומה הייתי באין אב. עוד היום אזכרה, כי שנתים
ימים אחרי חתונתנו בוישנו וגם נכלמנו לדבר זה אל זה, ובכל-זאת ילדתי
בנים ונחיה בשלום יחרו עד מאה ועשרים שנה!.. ומה יעשו גם אלה,
השונאים זה את זה, הכי לא ישימו בנים?.. מי לא ידע את דבורה
היפה בנשים, אשר בעלה לא ירצה לה וצלמי תבזה, ובכל-זאת תלד ילדים
יפים ונחמדים!..

— לכה שרה! אמר אפרים לרעייתו, כהתימה תוכחתה לשמחת לבבו.
אל נבלה העת בהבלים כאלה. תשב לה רחל פה ואנחנו נלך, כי עוד
יש לי דברים אליך. התאמצי נא להכין משתה, כי היום קצר.

— אויה לי, המלאכה מרבה! קראה שרה. בלעדי לא ירים איש את
ידו לעשות ואת רגלו לצעוד שנים שלשה צעדים. אויה לי! כל הנשים
יושבות בכבוד בבית בעליהן, כבנות מלכים. את כל אשר תאמרנה ינתן
להן; ולבישון שני עם עֲדָנִים ויעלו עֲרֵי זָהָב על לבושן, ואני אשתך
כשור מִסְבֵּל בעולו הקשה אנכי תמיד, ומה תתן לי? — לו הייתי לך רק
שפחה, היה עליך המשפט לתת לי מֶתֶת לעת מִצָּא כזאת. — למצער, שית
נא על כתובתי נוספות והנחילני החצי מחלקך לעולם הבא!..

כצאת אפרים ושרה אשתו, עלתה רחל על ערש יצועה ותמרר בבכי.
מדתה הטוב, כי חתן, אשר בחר לה אביה בִּמְצֻנָּה חבוֹבִי, הוא מר
ממות. ולהגדיל שברה העביר לפניה הדמיון בני כסלון ובתוכם חתן בנימין,
האברך היקר, גם בן שמואל ועוד נערים כערסם, אשר לא ידעו ולא יבינו
מאומה ואולתם היא תהלתם. ולעומתם ראתה את דוד בכל כשרונות נפשו

המסולאים ותבן לה, שיש יתרון לו מן הסכלים ההם, כיתרון האור מן החשך. מאד ענמה נפשה בזכרה את דוד ובראותה כי אף לשוא אהבתה וכחומר ביד היוצר היא ביד אביה, ככל בנות ישראל האומללות, אשר יתעמרו בהן בחזקה. מאד הרגישה, כי אין עצה ואין תחבולה לה, לעמוד על נפשה בפני הוריה, לה חמאת קסם מרי ואון ותרפים הפער, את כל זאת ראתה ותמרר בבכי, עד אשר לעת מנחת הערב באה אליה שרה לבושה בגדי-חג עם לְיָתִי-חֵן לראשה וְעֵנָקִים לְגִגְרָתֶיהָ.

— בתי! אמרה שרה. מנעי עיניך מדמעה ביום שמחת לבנו. קומי לבשי בגדי תפארתך, בתי! כי עוד מעט יבואו המרתנים עם הקרואים.

רחל נאנחה ונכנעה תחת אמה. כשה תחת מאכלת הטבח! —

כשעה תמימה היתה שרה בחדר בתה ותעזור לה להיטב ראשה וללבוש בגדי רקמתה. ולתת לה תמרוקיה ועדיה.

— מהרי נא שרה לשמוע „קדושה“! קרא שמעיה-הנעלמי. בפואו פתאם דחוף ומבהל החרדה, מהרי נא, כי נאספו הקרואים ולא יכתבו התנאים, עד אם יתפללו בראשונה.

שרה הבהילה להביא אֶתֶּה הביתה את רחל, אשר בִּלְבָנֶת פְּנִיה וְתֹאֲרָה נדמה בעת ההיא בְּבִלָּה מִתָּה תִתַּת חֲפָתָה בַּחֲצֵר מוֹת!..

„קדוש, קדוש, קדוש ה' צבאות!“ קרא המתפלל בקול, בְּבֹאֲגָה הַבֵּית. „ה' צבאות, אֵל כְּחוֹם וְחֲנוּן!“ צללו שפתי רחל בנשאה מיום עיניה...

כה

המבוכה.

ימים עברו וחדשים חלפו מעת היינו בבית אפרים. ביום הביאו את קתו במסורת הברית עם בן פריץ, וחדשות כל נעשו שמה. אפרים שקט על שמריו כל העת ההיא: יֵשֶׁן וְהִקִּיז מִשְׁנָתוֹ לַעֲתִים מוֹזְמִינִים, וְאַרְחָתוֹ, אֶרְחַת עֶרֶב וּבֹקֶר וְצֹהֲרִים, נִתְּנָה לוֹ דִּבְרַיּוֹם בְּיוֹמוֹ; פְּעָמִים בַּשְּׂבֹּעַ הָיָה כוֹתֵב בְּדִרְכּוֹ אֲגוּרוֹת לַאֲלִיעֹזֶר בֶּן מִשְׁקָה בֵּית מִסְחָרוֹ; הֵן מֵעַתָּה הָיָה אִישׁ

מכאבות ויסבול עד מאד ממחלה זקניו, לא יצא עוד ממקומו ללכת אל עיר-רכולתו כפעם בפעם, ויעזוב כל אשר לו ביד אליעזר, ושמו ארון לביתו ומשל בכל קנינו. ואליעזר, איש מהיר וערום מאד, ידע לתפוש את ארצו בלבו ולהתברר עמו, עד כי בטח בו ולא ידע אתו עוד מאומה, כי אם הכסף, אשר לקח ממנו בעתים מזומנות ללחם ביתו ולכל מחסוריו. ככה שכן אפרים תחתיו ושקט אל-שמרו בביתו ימים רבים, עד אשר פתאם שבת שלומו מדברי נכתב אחד, שלוח לו מאת בן משק ביתו. וכעת נראהו הולך בועם אחת הנגה ואחת הנגה בחרו ופדבר עם אשתו, היושבת בפנים נזעמים.

— אלו השמיעני רק זאת, דבר אפרים בנפש מרה, כי פלוני אלמוני לוח ולא ישלם עוד החרשתי; הן לא בכל עת יחילו דרכי איש סותר. ועת ופגע יקרה גם את המצליח דרכו; אם במקום אחד חפצו בידו לא יצלה, קנח והצלה יעמד לו במקום אחר; וזאת תורת המסתר, השגל וידוע להוציא הכסף על ענינים שונים במשפט וחשבון: אלו רק זאת השמיעני אליעזר במכתבו החרשתי, אם כי מרה נפשי על כספי. אבל הוא...

— הכי יש עוד צרה ויגון במכתב אליעזר? שאלה שרה בבחלה, מבלי ית את אישה לללות דבריו.

— יש ויש! השיב אפרים בהניעו את ידו והביט בשממון אל אשתו. עוד לא הגרתי לך הכל.

— ספר לי אפרים, אמרה שרה, ספר מהרה, כי לא אוכל להתמחמה פה מרוב עבודה ובלעדי הנה לא ירים איש את ידו לעשות מאומה.

— במכתבו זה, חוסיף אפרים לדבר, בהורותו באצבעו על מכתב אחד, במכתבו זה יציע אליעזר לפני לשית ידי עם רוון אחד ולהגדיל מעשי בענין רב מאד: לכלכל בלחם גרודי צבא המלחמה במחוז טבריא. ואני מעודי ועד היום הזה לא נסיתי בענינים כאלה, כי טוב לי תמיד מעט בהשקט ובטחה מרוב תבואות בעמל ורעות רוח; על-כן, בחסד ה' עלי, רבה אמונתי עד פה בקהל הסוחרים. המעט אשר מר לי מר לעשות סמים פתאם ללכת בגדולות ובנפלאות ממני, כי גם רע עלי המעשה להוציא כל כספי והוני על ענין אחד לא אדע שחרו. הן אמנם אליעזר איש מצליח ויבטיחני נאמנה, כי טוב ענינו החרש ויש תקוה לאחריתו, כי יתן פרי למכביר; אבל אל יתהלל איש ביום מחר ומי יודע איך יפול דבר? אולי חפצו בידו לא יצלה הפעם והייתי אני וביתי אביונים!

— ומה אפוא ימריצה, שאלה שרה, כי תאות לבוא בענין כזה? הלא אליעזר בירך הוא ואתה ארוננו!

— אני ארוננו! שנה אפרים דברי אשתו בהניעו שנית ידו. משליך יתבו על עבדו אחריתו יהיה מנון. אוי לי! מפני מחלתי, אשר תהיה עלי

בימים האלה לא אוכל עוד לשאת טרתי ומשאי כבתחלה. נלחצתי להשליך יחבי על אליעזר והוא יכלכלני. ואליעזר זה, אשר בירו עתותי וכל כבוד ביתי, הנה הוא יודיעני היום במכתבו, כי מיראתו פן יבואו אחרים עד פה ועד פה ויוציאו בלעז מפיו, על-פני מהר מעשהו ונתן ידו להרוזן, כי יארח עמו לחברה בענינו ויבטיחו מראש, כי אחרי דברו לא אשנה, ואמהר למלאות ידו באמנה חדשה כרצונו וכרצון הרוזן. ועתה — כה נאם אליעזר — אם אבישהו משכרו ופועל ידו לא ירצה בעיני, אז יביאהו הרוזן במשפט ויתן עליו עונש כסף על אשר הבטיחו לשקר בעת רבים פתחו לפניו את אוצרם בתחלה, לתת די זהב לשקר אוכל ורוב תבואות, אשר מחירם ירבה מיום ליום. ומלבד אשר ישא עונש ויסבול פלמות יאבד בתהו עוד אלפי כסף, אשר עד כה וכה לקח הרוזן מירו מעט מעט.

— אויה לי, מה נעשה? אמרה שרה באנהה.
אפרים עמד ויסלסל פאת זקנו בחוקה מבלי דבר דבר, כאיש מתנודד, אשר יגון בלבבו.

— כעת אלכה לי, אמרה שרה בקומה, כי רבות עבדתי בבית.
עוד חזון למועד וגשית עצות בנפשנו מה לעשות.

— אבל, קרא אפרים, אליעזר יאיץ בי מאד להשיבהו חיש מרה.
למען יוכל להכין קר למכביר ולהובילם בעגלות אל המחנה, בעוד לא התקלקלו הדרכים וחדלו ארחות.

— חמסי ושארי וצרות לבבי על אליעזר! קללה שרה בחמת רוחה,
המעט לי צרותי הישנות, כי בא זה, אוי נא לי, וינסף יגון על מכאובי!
— הלא זה אליעזר האיש שאר בשרך הוא! ענה אפרים ואמר בשחוק מר.
— בכל — זאת, השיבה שרה, יכנס הרוה באבי אביו, על אשר מלא
פרשו מערני, וכעת המביע בבזך רגלנו!

— ומה לעשות? קרא אפרים, בשומי ידו על ראשו ויסלסל שערו
בחוקה. עוצי נא שרה. עוצי ודברי!

— מה אמר ומה אדבר? השיבה שרה, אמת אשר נאמר, כי לא
טוב הדבק בין בנתנו ובן פריץ, ומסרת בריתם לא צלחה. פעם רחל חזלה
ותלך בלא חמרה; ופעם תוכה אתה במכאוב; גם אני, אויה לי, יגיעתי
באנחתי, ויגון בלבבי יומם; זה לא כפיר מתה פרתנו הטובה, אשר דדיך
הריקו חלב הרבה, שלש פעמים ביום, ומרוב עשות חלב אכלנו חמאה;
וכעת באתנו צרה חדשה. המת רוחי וצרות לבבי על אליעזר!
— מה הנה לך, דבר אפרים ברוחי הקשה, מה הנה לך למלל דבר
לא יסכון ומלים לא יועיל בס. התבונני שרה ושימי לבך כעת על המכתב הזה.
עוצי ודברי!

— אך אם אתה לו שמעני, ענתה שרה אחרי התבוננה מעט, הנהתי

עצתי. הנה אשה קוסמת פה בעירנו, נדרשה בה ונבקשה להפיל פור, הוא הגורל, וכל אשר תאמר אלינו נעשה. רבים יבקשו קסם מפיה ויקראוה ביום צרה...

אפרים עמד מהריש ויסלסל פאת זקנו.

— הנני רואה, הוסיפה שרה לדבר, כי לא תאבה לעצתי זאת, לכן איעצה נא עצה אחרת, אם מאן אתה לדרוש באשה הקוסמת, אשר בקסמיה יאמינו כל בני כסלון, ואשר גם מרחוק ומקרב ינהרו אליה רבים, קום אפוא ולך לדרוש את הכזיבי, ובהיותך אצלו תשאל ממנו גם רפאות למכאובך, ישלח דברו וירפאך ותמלט מכל מרה. אל תבטח ברופאי עירנו. שאין להם תשועה, יכנס הרוח באבי אביהם!...

בשנה אפרים לקח ויבוש מעצת אשתו ומדבריה-התמימים, המשפילים כבוד הקלונים וכבוד הכזיבי צבי תפארתם. עמד ויתבונן ויסלסל שפמו ופאת זקנו מבלי דבר.

— אתרי חיותי לך דעי ועצתי, הנה זה אוכל לצאת לפעלי, אמרה שרה לאישה ותצא.

כו

נוגי כמזעזע.

הימים, אשר בהם החל ספורנו להתפתח אחרי נעלם זמן רב מעינינו, הם ימי האביב; ימי התקיה וההתפתחות בכל התולדה; ימי חפץ ודרור לרבבות כחות הטבע, המתעוררים לצאת לפעלם; ימים אשר השמש יאר פניו אל ארצנו ובנשיקות חודים החמות יצמיח ירועה וזיל הלשר בעצים ובשית השרה; ימים אשר התולדה, אשת החיל, תשלח יריה בקישור ותטוה מרבבות חלקי הצמח הרקים פתילי דשא וציצי-חן להלביש את האדמה; ימים אשר כל בעלי-החיים, הישנים שנת-החורף במחלות עפר יקיצו ומקיתים מחוריהם למשפוחתם, מהרמש הקטן, הרומש על הארץ, עד השורק, החיה החולכת על ארבע; סוף דבר, ימים, אשר כל צאצאי

הטבע יוצאים מאפלה לאורה ובהיכלו כלו אומר כבוד !
האח, מה נחמד ננה — שאנן בתוך הגן ההוא, אשר ברחוב עין-
נגים ! העצים יפרחו ויחבקו איש את אחיו בענפיהם הרעננים, רוח קל כי
יגיעם יזלו בשמיהם. גם התפוח לפני חלון הבית עומד בהדרת קדש,
לבוש בגד-פרחיו היפה, אשר יכהן בו פאר בכל אביב וריח לו כלבנון ;
אשר שם צפרים יקננו ומוצאי בקר וערב ירננו. — האח, מה התענגו
השוכנים במקום ההוא לחיות בנועם השחר וכבוד בקר חג השבועות,
תפארת גאון היהודים וצבי עדים ! אך הלבנון מעט שולי השמים הקיץ כל
דרור בקנו והשמיע בנחת קולו, ישב תחתיו רגעים אחדים ויצפצף שירת-
בקר, כיר בת השירה עליו, מבלי השלים אותה שם עד תמה, כי
בשפתי רננות התעופף פתאם לפעלו קל מהרה, להביא טרף לאשת בריחו.
הדובצת על הביצים ; כרגע התעוררו העורבים על ראשי העצים וקרא זה
אל זה בקול צוחה ויפרשו כנפיהם לשוט בים — האויר, אשר ממעל לראשם
מדאחו כברולח וכעצם השמים לטהר, ולמטה הוא מקטר מאדים, העולים
מנהארץ בתימרות עשן עם אבקת פרחי חמר וריח כל נטעי נעמנים. —
עד כה ועד כה הבקר אור יותר ונסו צללי ליל, ויקיצו משנתם כל צפרי
הגן לצבאותם. כלם אהובים, כלם מתנוצצים בשלל צבעים וכלם פתחו את
פיהם בשירה ובזמרה, אלה בין עפאים ואלה בין ירק עשב ואלה ידדון
ידדון ומראש הגג יצחו. קול דודי החסידה דופק על יצועו, אצל רעיתו
האהובה, והיה כמתופף במקלות הנוגנים בעלי הכנפים. חיש לקח כל
תור את יונתו ועזב קננת-ענגו, ובאחוז בחרטום תמחו יצא עמה במחול
משחקים על המעקה מתחת הגג — כי מי אפוא יתאפק ולא ישמח במחול
עם יפתו, ידירות נפשו, בעת ידנן וירעע ? ... הגדיל השחר לעשות עם אלה !
הגדיל השחר לעשות עם צאצאי הטבע ! עוד הוא מפליא לעשות ויחצי גלגל
השמש מקרים יבוא, פסה שמים הודו וקרנים מירו לו, המצהירים כרשפי
אש בקסיסי טל אורות והמכסים כל דבר בערפי אור יקרזות, הציגלגל
השמש נרמה אז כגלגל רכב אלהים, כאלו כבוד אלהי ישראל יבוא על
הכרובים, להביט משמים על עם קדשו ולפקדו באהבה ביום החג הזה, ביום
הגלותו לפני על הר סיני ברבותים אלפי שנאן, לארש לו בתולת בת
יהודה בתורת חיים, לתקן בה העולם במלכות שדי ; ביום חופיע מהר פארן
ואתה כחתן מרבבות קדש, לארש לו סגולתו בצדק ובמשפט ; כאלו זכר
לסגולתו העזובה אהבת כלולותיה ואת יקר תפארת גדולתה בארמט הקדש,
על-כן המו מעיו לה ומשמי קדם ישא עתה שלום לה בארצות הגוים. —
— דוד יקר ! אמר שמעון לאריה, אשר ישב מוטה ונשקף בחלו
ביתו, הפתוח אל הגן, מה לך דודי, שפכה נעצבת פתאם ואחרית שמחתך
תוגה ? סביבותך גלת ורנן וכל אשר תביט, תראה כבוד התולדה, הדר

אלהינו, ואתה תתעצב ותשכח גם כבוד החג, שמת גילנו!

— הלא אתה בפיך, השיב אריה. קראת באוזני דברי הספר; כי הארץ אוכלת צאצאיה ומרקב עצמותיהם תכחול עיניה לשאת הן וחסד. אביב כזה היה לעולמים שנה בשנה, לא ארכו הימים עבר אביב, בלה קיץ ואשר טפחו ורבו החורף בלם! — הלא אמרת עם הספר: אל תשמה בך אדם אל גיל בחלד, כי אחרית שמתה תונה... וכבוד הדר חגנו זה אף הוא ימסוך בקרבי רוח-עצבים בזכרי את כל התלאה, אשר מצאתנו בגללו. אהה! רבת סבלו בני עמנו על יום שמת לבם זה; למען כבודו כבודם בקלון קמירו; בעבור תורתנו, אשר היתה לאור עמים ולמקור חיים לכל אפסי ארץ, בעבורה, אהה, היינו לעג וקלס בגוים! הן כפי אשר קראת באוזני מעל ספר דברי הימים, הנה אך בעבורה נחשבנו בדורות-הבאים כצאן למבח יובל להרוג ולאבר, למכה ולחרפה; בעבור משוש תפארתנו זו השליכו לארץ תפארת ישראל, ובעבורה מעינות המקהה נסתמו לפנינו, אין לנו חלק בארץ ולא נחלה בחברת אדם, ואנחנו בשפל המדרגה... העל אלה יתאפק היהודי מבלתי התעצב למצער, אם לא נכון לבכות במועד שמת גילו זה?!

— לא אוסיף עוד דוד יקר, אמר שמעון, לא אוסיף עוד לקרוא באזניה; גם כי תרבה בקשתך אינני שומע, כי כעצם לאש דברי-הספרים ליגון רוחה.

— לא, יקירי, ענה אריה ואמר, לא דברי ספריך עצבו היום את רוחי, בעיניה הלא ראית, כי כמוך התענגתי לראשונה גם אני על נעימות-הבקר; ואולם רגשי-מר, לא ארע שחרו, פתאם אלי יגונב, רוחי חבלה ובל ידעה מה. — ובכל-זאת, קרא שמעון, לא אוסיף עוד לקרוא באזניה.

— אם תמאן לפזר עצבותי לעתים מזמנים באמרי נועם, הנה אשב לי כקדם על ערש יצועי בצלמון נשף ואוסיף להשתעשע עם ילדי דמיוני. הלא ידעת, כי התונה נעימה לי מאד, אם כי תשבר עצמותי בזכרונות-עצבים ומהויונות תבעתני. ולו הואלת יקירי, ועזבתני כעת לשבת בדר ביגון נפשי, כי לבי חלל בקרבי מדאגה לא ארע שתרה.

— ואנכי, אמר שמעון, אשר קצן לעזוב את אריה בעיני, אנכי אמנם אחפז כעת להתרועע ולבי שמת מרגשי-גיל נעלמים, כאלו יבשרו לי, כי בא מועד לצאת לפעלי, שקויתו זה שלש שנים; כי הנה ישעי בא.

— הנה ישעך דוד חדש בא! קרא אריה בפנותו אל שמעון, על מלכנו החדש ישעך וכבודך! רוח חדשה נשבה כעת בארצנו, רוח הן ותחנונים, רוח משפט ודעת. זה הדור ילך לחיים טובים ולשלום ואנחנו...

— דודי! קרא שמעון ברב תומה, בראותו כי אריה שבע רוגז ויגון, ומרוב שרעפיו בקרבו החל בהתלהבות-דורה להוציא ישן כפני החדש, דודי!

הנני נכון לקרוא כעת באזניה, לקרוא כעת ולהשקיט רוחה... מה אקרא?
— קרא אל דורך האומלל, הנספה והנצוץ עם כל בני דורו. אשר כגילו.
קרא אליו בטרם ילך ויעבור, את "המעבר יבק"!!!...

— אקרא אליך דודי, קרא שמעון ברוח נבאה, אקרא אליך מספר
דברי הימים לישראל, אשר אהבת תמיד לשמוע! אקרא אליך מגדלות
עמנו, מטובו ואשרו בארצו המברכת, מהסדר מלכיו ושריו, מגבורת גבוריו
ומכבוד כהניו ומחוקקיו... אקרא אליך מנאון גאונני יעקב, מהבטת חכמיו
ומבינת נבוניו, ממליצות מליציו ומשורריו, אשר בבבל ובפרס וגם בספרד
ובאשליא... אקרא אליך מאמנות שלימי אמיני ישראל, מתום תמימו
ומישרת ישריו, שמסרו נפשם על דתם ועלו ברצון על מזבח קנאת הכהנים
המהבילים... אקרא אליך מצאן מבקחה, מעמנו, אשר הערה למות נפשו
ואת פושעים נמנה בארצות אויביו על לא חמס עשה ולא כרמה בפיו...
אקרא אליך מלחץ...

— דום! קרא אריה מבלתי תת את שמעון לכלות דבריו, לא עת
קרא הוא... בק ששמעון נדבר כעת. באמת הנה בא מועד, כי תצא
לפעלך, ללמוד ולהשכיל בעת הזאת, אשר הורמו מכשולים הרבה. הן
אמנם חברתך נעימה לי מאד, ובכל הימים, אשר ישבת עמדי, זה כשלוש
שנים, שעשועים היית לי כבן יקיר, אבל למענך יקירי, למענך לא אוכל
לעצור אותך עוד בביתי. בבואך הנה היית איש אבד, נעור מדעת וריק
מכל דבר חכמה, רק תשוקתך להשכיל היא לבר היתה מעוזך, אולם לא
יכלת למצוא בה חפץ ולעשות או דרכך אל אחד מבתי-הספר, מפחד אביך,
אשר לבטח שלח או לבקשך, ומפחד השורדים בדרך את בני ישראל,
שאין בידם תעודה. מתחלתי עליך ומאהבתי שאהבתיך אספתוך אל ביתי,
אף אמנם רע היה עלי המעשה הזה בתחלה... ידעתי אמנם כי בזאת
הצלתך מאסון ופגע רע, לא הסרת עמי דבר ושכרתי לך מורה להורותך
דעת ולשון עם הארץ בעתים מוקנות. ברוך ה', ליהודים היתה אורה באור
פני מלכנו ואין עוד חתומים בדרך; גם לא בער אתה היום מאיש ובינת
אדם לך. עתה יקירי, לא אוכל עוד לעצרך בביתי, אם כי נעמתי לי מאד.
צא לפעלך יקירי! רכב וצלח על דבר אמת ולמענך תשכח את דורך
האומלל, את דורך חבור תהפוכות והרגשות מתנגדות; אשר הוא תבואת
רוע התנוף ותהפוכות בני דורו; אשר רוחו הקשה ועלילותיו יוצאים מרוח בני
דורו ומעקשות אחרותיהם, שהמה גם המה ילדי רוח השקר ועלילות עם
הארץ בימים ראשונים, ילדי רוח המשטמה ושנאת הדת, ילדי הלחץ
והמועקה!.. קראת אלי מעל ספר דברי הימים, כי בשפון ישראל בטח
בממלכות הערביאים ויתר הגוים וטוב הארץ אכל באין מכלים דבר, או
דתערה כאורח רענן, גדל גם הצליח ועשה פרי בכל דבר חכמת בינה והיה

פריו להועיל ועלתו לתרופה; אמנם כאשר היה למרמס בימי חשך אפלה ורוח שנאת הרת שרש את איש יהודה, נטע שעשועים, מארץ החיים ומשקה יונקותיו החסיר, אז גם לחה, נהפך לשדו ויעש באושים. חדלו ידיעות-העולם בישראל חדלו. ביבוש מקורו נבלו כשרונותיו היקרות, עד כי במרוצת הימים קמו תרבות אנשים נבערים מקוצר רוח ומרפיון ידים, ויכלו בהבל ימיהם וכספם בתהו ונתיבותיהם עקשו להם. זאת פעולת אנשים ההם וזה פרי המאתם — הוא דורך האומלל. אשר כגבר לא יצלה בימי הרעה וכאיש מכאובות, מחולל מפשעי דורו, מדבא מתעותיו, גם נגנע ומענה מזכרונות-בלחות ביום אידו ומרגשי נקם ונחם, הנה הוא עתה חבור תהפוכות ומעקשים, חבור מזמות עמל ורעות רוח... שכח נא את דורך זה למענה! שבת אותו ואת תהפוכותיו וצא לפעלך בעקבי ההשכלה עם יתר נערי בני ישראל! כי הנה ישעכם בא ואזר זרוע לכם בני הדור החדש! הבאים שרש יעקב, יציץ ופרח ישראל, כי עת רצון הגיע וקול הקרור נשמע בארצנו! —

— אהה דודי! אהה דוד יקר! קרא שמעון מחמלתו על אריה.
— אהה דודי! אהה דוד אומלל! שנה אריה את דברי שמעון. הנני רואה, כי בדברי על אדותי הדאבתי נפשך, ואם אמנם ידעת כי לא שקר כלי ואין תנחומת לי, בכל-זאת תאיץ לנחמני ולהוכיח מלים תחשוב: כי עד מאד יתרפני לבבי, ומשבר רוח אנכי מבקש חשבונות רבים; כי לא נכון לאדם להרשיע עד מאד את נפשו ואת עצמו ובשרו... כי אדם אין צדיק בארץ, אשר לא יחטא; כי יש לי תקוה... ועוד תנחומת כאלה; אבל נצור לשונך שמעון! כי תנחמני הבל ותשובתך תשאר מעל.

— דודי! קרא שמעון.

— אל תנוד לי! השיב אריה באנחתו. העת לדבר בך יקירי. אנכי הנה זה איש אבד, ימי כצל נטוי ואין לתקן עוד אשר עותוני. ואתה עודך צעיר לימים ומלא כח עלומים. עוד תוכל להיות איש מאושר בארץ ועוד תוכל להשכיל להיטב ולהתענג על כל הטוב והחסד, השמורים בארצנו לדור יבא. הנצנים הנה זה נראו בארץ ויש תקוה לתנובה טובה. — מורכ איש נאמן רוח הגיד לי, כי במשך שתי השנים עשית חיל בלמודיך ותצלח לתלמיד המדרגה הרביעית.

— אבל מה יחשוב אבי?

— לא אפונה, ענה אריה בשחוק קל, כי אביך יחשוב עליך. כי כבר נתפשת בידי שודר, אשר נתנה כפרו לחיל הצבא. כאיש החיל הלכת ביום נשק, להלחם על חומות מבצר קסם-פול, ובמלחמה נפלת שרוד בין הרונים מטעני הרב, או הלכת שבי לפני צר עד קצוי ארץ וימים רחוקים. — ואמנם עוד חזון למועד לשית עצות ולהתבונן במה תוכל ללכת לבטח דרכך ולהיות שאנן מפחד.

כו

יבא דודי לָנְנוּ .

השמש יצא על הארץ והוציא בְנוּגָה וְרָחוּ את יהודי צלמונה החוגגים מתוך בתיהם. הנה רבים קדמו תפלתם בבקר השָׁפִים, ואחרי סערו לכס בחמאה וחלב כמשפט, שָׁמוּ כֹה וכה לשאוף רוח צח ולשוח בתענוגים: אלה יוצאים לראות בתבואת השדה, איך הארץ תוציא צִמְחָה וְנֹגָה וְרֹעִיָה תצמיח, ואלה סובבים ברחובות ובמִגְרָשֵׁי העיר, בָּלֶם שָׁשִׁים ושְׁמֹחִים, לְבָשִׁי בְגָדֵי תפארת, כאלוהם עוברים בְּסֶף עַד בֵּית אֱלֹהִים עִם ראשית בְּכֹרֵי ארמֹתם לִרְאוֹת אֶל פְּנֵי האֲדוֹן ה' בירושלים; כאלו שמחת-עולם על ראשם ולא רָאִבוּ כֹל ימיהם. — חִידוֹת אתה עמי, עֵם עָנִי, לְגוֹים אשר לא ידעוּךָ! חִידוֹת אתה להם בתוגת נפשך, בְּכֹל עֲצָבוֹן יָדֶיךָ בְּשִׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה, ובשִׁמְחַת גִּילְךָ בְּשִׁבְתוֹת וּמוֹעֲדִים, אשר תִּקְרָא להם עוֹנֵג וכִּבְדָתָם מַעֲשׂוֹת דְּרִכֶּיךָ וְדִבְרֵי דְבַר! חִידוֹת אתה להם בְּבִגְדֶיךָ הַצֵּאִים, בְּבִלְוֵאֵי הַסְּחָבוֹת בְּחֹל, ובְּבִגְדֵי תִפְאָרֶתְךָ, מְשִׁי עֶדְנִים, בְּמַוְדָּעוֹת! חִידוֹת אתה להם בְּמַחֲיִתְךָ, בְּמַאֲכִילְךָ הַמַּעֲשִׂים והָרַעִים בֵּימֵי הַחֹל, וּבִלְחֻמְךָ, לֶחֶם חֲמוּדוֹת, בֶּשֶׂר וְדָגִים וּמִטְעָמִים עִם זֶרְעִים וְתוֹפִינִים בְּיוֹם שִׁבְתוֹן, יוֹם מַחְמָדִים! חִידוֹת אתה להם בְּסִחֵי מִשְׁכָּנְךָ, בְּגוֹעַל וְאִי-נִקְיוֹן בֵּימֵי הַעֲבָדָה, וּבִטְהָר נֶזֶף בְּמוֹעֵד וּשְׁבֹת: הִדְלַקְתָּ נְרוֹתֶיךָ, הִצַּעַת מִטָּתְךָ, בָּנִיךָ כְּשִׁתְּלִי זִיתִים סָבִיב לְשַׁלְחָנְךָ וְאִשְׁתְּךָ כְּשֶׁגַל יוֹשֶׁבֶת אֵצֶלְךָ בְּמַלְבוּשֵׁי כְבוֹד, עִם צִנִּיף טָהוֹר עַל רֹאשָׁהּ! — אֵתָה עֹבֵד וְמִלְכָּה! אֵתָה רֶשֶׁת וְעִשִׂיר! אֵתָה עֶרֶם וְלִבּוֹשׁ מְכָלֹל! אֵתָה רַעֲב וְשִׁבְעָה! אֵתָה נִמְאָם וְנֶאֱוָה, כֹּהֲלִי קָדֵר כִּירְעוֹת שְׁלֵמָה! חִידוֹת אתה עָמִי לְגוֹים, אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּךָ! אֲבָל מִי חָכֵם וּמִבִּין תִּלְכֵּן לְבָבְךָ, יִמְצָא פֶשֶׁר הַחִידוֹת הָאֵלֶּם בְּרוּחֶךָ הַנְּאֻמָּה אֵת אֵל וְעִדּוֹתָיו. אֵף מִמֶּעַן הִישְׁוֵעָה הִזָּה יִשְׁתָּה הַיְּהוּדִי וְיִשְׁכַּח רִישׁוֹ; אֵךְ נַחֲלֵי-עֲדָנִים זֶה יִנְשְׁחוּ יָגוֹן וְעוֹנִי, וְעָמְלוּ לֹא יוֹכֵר עוֹד; אֵךְ

בתום רוחו יתנער לעתות מזמנים מעפר, ונפשו הנענה, הנוגה והשוממה, תתעורר להרגיש נעימות החיים בשלנו עולם ורגעי ארץ. כל עטל יהודי בימי המעשה הוא אף לשבתו, וכל יגיעו אף לחנו ומועדיו הטובים, הם מטרת חייו ומחוז חפצו, אשר אליו ישאף בכל נפשו ובכל מאדו, ושמה יקוה להרגיע ולשאוב תנחומות—אל לנפשו השפלה והתלאה. בימי החול, היהודי תולעת ולא איש, תולעת מעלפת במעטה-עור, ובכל ערב יום הששי תבקע חתלתלה ותולעת יעקב תתהפך פתאם לאיש עם נשמה חדשה והרגשות חדשות ושאר רוח לו. אז ישיר לבלתו שירת "לכה דודי" לשבת אהובתו; אז חלף רוח פקה ויעבור, זו כחו לאלו! — שלמים וטובי לב יצאו בני צלמנה לשוה ביום חגם, וברחוב עין-רגנים, נוה אפרים-נוצרים, נראה המין חוגג. שם הולכים שלשה אנשים מעדנות ופעמיהם יפו בנעלים, כלם דוכרים בחמולה, יפטירו בשפה, יגיעו ראש, זה מולל ברגליו וקורץ בעניו, וזה מורה באצבעותיו וקורץ שפתיו, וכל אחד יער כחו ולבבו להרים קול; לעתות יאחו איש בפאת זקנו או בגן רעהו ומדבר בקול זמרה. טבל מעשיהם נראה כי חמה למודי ה', כי שוה וכי שוה להם באחת מחליכות התלמוד וכל מעניהם בה. פתאם מחצר אחד נשמע קול כלב קטן נובח ויגיעו כל מלוטרי מלחמת ה' האלה ויעמרו מרחוק מרעידים ומתבוננים, האם יחרפו נפשם ללכת הלאה, או ישובו אחור... ופה מתהלך לאטו איש אחד וישיר בקול דממה דקה משירי בית ה', רגע יפצה רגת "אקדמות" ברגש, ועניו כעפעפי שחר מרחשי-גיל. ורגע ישנה טעמו ובקור בוכים יצפצף זמרת. "ממקד" המלאה רגשי כליון עינים וצמאון-נפש לאל ה', ומקדק אחריותה בנגינת בת רוסיה, מעוררת עז ובקטחה; על זרועו ישא ילד רך ולבן-הפנים וביטונו נהל ילדה ברה כחמה ושהורת עינים, אצלו תצער בשובה ונחת אשת בריתו, אשר לפנים היתה עלמה יפה כתרצה, ואחריו ינהרו בתורים ובתולות יהודי, הנחרים בכר אשר יעבור עליהם בדרך: בכלבים עזי נפש; בעגלים רבים השולחים זנבם ורצים ומרקדים דחופים ומבדלים; בשכנים המעפרים בעפר ובאווים המנהלים את אפרוחיהם על-ידשא והרודפים בגרון נטוי, בשמות ושארף אחרי מועציהם. אין זה כי אם תופר-בגדים, המתהלך ברחבה לשוה בחברת כל בני ביתו ונערי, אחרי העבד את נפשו בפרך לפני המועד. — כרחוק הולכים למו עור שני אנשים, אחד צהוב ובא בשנים ואחד צעיר ממנו לימים.

— אבטירה עוד הפעם, דבר הצהוב, כי ראיתי פניה בראות פני אלהים. יקר אתה בעיני מאו הכרתך, אם אמנם השפלת מעט את כבודי באמרי פיה ובמשפטך החרון; הן ידעתי כי עשית זאת לא כליע לב ולא מקנאה. זה דרכי מעולם לשקול בני אדם במאזני צדק, ומה גם הצעירים לימים, אשר דמם הם מאד בקרבתם. רבים ישבו אלי, אחרי אשר בחטני

גם ראו פעלי, ולאחבים היו לי, יגידו את כבודי וירוממוני בקהל עם...
ארמה, כי זה כשלוש שנים, אשר לא ראיתיה.

— כן הוא. השיב הצעיר וידום.

— אנה תבילוך רגליה? שאל הצהוב בידירות.

— למרחוק. השיב הצעיר.

— אי מזה באת? שאל הצהוב שנית.

— מרחוק. השיב הצעיר.

— ואנה תלך? שאל הצהוב בשלישית.

— היום הנני פה. השיב הצעיר.

— האם אתענג לשבוע שמחות את פניה ימים רבים? שאל עוד

הפעם האיש הצהוב, אשר התאמץ לקנות לב הצעיר בשפת חלקות ובפה
תנף, כי יתן מעתה כבוד לשמו; למצער לא ישים כבודו לכלמה.

— לא ידעתי עוד אל נכון. ענה הצעיר.

— לא בידך עתותיה?

— לא.

— היש לך דבר פה?

— יש.

— הנה ספרתי לך את כל החדשות גם הישנות, הוסיף הצהוב לדבר

לרעהו. אחרי לקחתם מספר צעדים ברומיה. הכל הגדתי לך ולא כחדתי
מאתך כל הקורות אותי, כי אני אהבי אהב ואגיד להם את כל לבי...

הנה ספרתי לך הכל, ומה אפוא אספר לך עוד?

— את אשר ירעת. השיב הצעיר.

— מה נחמד היום הזה! קרא הצהוב, אשר הואיל מאד לדבר ויהי

מה. האח, שמש נעים, רסיסי טל, ירק עשב, שושני חמד! האח, צפרים
עפות, אוזים יפים, אפרוחים רכים! האח ה', האח טבע נחמד!...

על שפתי הצעיר עבר שהוק קל ונפרק בכל פה.

— האם לא תשמח למראה עיניך כל כבוד הטבע ורוב עשרו? שאל

הצהוב בתמחון לבב.

— אשמח. ענה הצעיר ונפרק עוד הפעם.

— בפרדלי זעיר, אמר הצהוב, הנה אשירה לך שיר משורר נפלא.

מליץ אחד מני אלף ומאד נעלה ותגל נפשה, בפר נא, פתר זעיר... כעת
המה אזניך ושמע, הוסיף הצהוב, אחרי אשר התריש מעט, האזינה ואשירה:

נאו בירושלם החיים

עת ישמחו השמים;

בא פרץ לקרן וקרן לפרץ

עת תגל הארץ.

הָאֵחָהּ! הָאֵחָהּ! הָאֵחָהּ!
מוֹדִים אֲנִחנוּ לָךְ!

בְּאֵיב הִנֵּה אֵין שְׁלֵג אֵין קָרָח.
בְּאֵיב יֵשׁ צִיץ יֵשׁ פֶּרֶח!
בָּא קָרִץ לְפָרִץ וּפָרִץ לְקָרִץ
יִשְׁמְחוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ.

הָאֵחָהּ! הָאֵחָהּ! הָאֵחָהּ!
מוֹדִים אֲנִחנוּ לָךְ!

בְּאֵיב גִּפֶּן סִרְתָּ פּוֹרֶת
בְּצִלָּה יִחְסֶה מִתַּחַת
אֶרֶץ, יִשְׁתֶּה מִמְּקוֹר חַיִּים
וַיּוֹדֶה לֵאלֹהֵי שָׁמַיִם.

הָאֵחָהּ! הָאֵחָהּ! הָאֵחָהּ!
מוֹדִים אֲנִחנוּ לָךְ!

— מודה אני לך, אמר הצעיר בשחוק קל להצחוב. אשר הביט לו
בשמה.

— התייטב, התייטב השירה הנשגבה ההיא בעיניך? שאל הצחוב כמנצח.

— אין כמוה! ... השיב הצעיר.

— היא שירתי! קרא הצחוב בהדהו. היא פרי עטי ותבואת רוחי, אנכי
יצרתייה אף עשיתייה. מה משפּטך עליה?

— היא נאה למחברה ומחברה נאה לה! ענה הצעיר בְּהִתְלִים. איש
בער לא ידע וכסיל לא יבין, כי ההרגשה הנשגבה תנתק בה מוסחות
ההגיון והמציאות; אין מעצור ואין חוק לרוח המשורר בעת כנשר יעוף
השמים. את כל אשר הפץ יעשה בתבל, מפליא לעשות גפן כארז בלבנון
יפה ענף והרש מַעַל וגבה קומה, שרשה אל מים רבים ובְּצִלָּה ישבו עובדי
אורח! ... מה למשורר ולהליכות עולם ומְשֻׁמֵּר הטבע בארץ? הן הוא יִשְׁגִּיב
ברוחו, מי יפקוד עליו דרכו ומי יאמר פעלת שִׁקֵּר ותדו? ...

— הפעם יקרת בעיני נכבדת, אמר הצחוב, אשר האמין בלבו, כי
שירתו טובה היא להפליא מאין כמוה. וכי באמת ישרה מאד בעיני הצעיר.
מי כמוך מבין ויודע? קרא בְּחִלְקֵ שִׁפְתָיו. מי כמוך שופט צדק ומבקר
מישרים? ראו משוררים שירתי וְאַשְׁרוּךְ, חכמים וְהִתְלָלוּךְ, אבל מה המה
נגדך. אתה יודע לתדור בתדור בתי נפשי ולהבין הגיוני, אתה עמדת בסוד
שית שרעפי וקלעת אל השערה... האה, מה יגל לבי בחברתך!

— מודה אני לך! השיב הצעיר וישתחוה מעט להצחוב, בְּהִתְלֵ בו.
— מה משפּטך על צלמונה? שאל הצחוב את רעהו, אחרי הלכו דומם

רגעים מספר.

— צלמונה הוא עיר גדולה, השיב הצעיר.

— אמנם ידעתי כי כן, אמר הצהוב, אבל איתל למשפטך על יושביה היהודים.

— חוק שמתי לי, ענה הצעיר, לבלתי הות רגעי על יהודים, ומה גם על יהודי צלמונה.

— איש אחד, סוכן הרבי, חרץ על אנשי צלמונה משפטו במלים מעטות לאמר: כי להם נאווה השם "פֶּרֶת מִשָּׁה רַבִּינוּ" כשם אחד משרץ העוף. — יען מה?

— יען אשר רָבָם זה יחלוב אותם תמיד... ועל משכילי צלמונה הוא אומר: כי המה כהעמדים, אשר בדרך; הן בהביטנו אליהם נרע כמה רחוקים אנהנו כמחוז חפצנו.....

אף גם שמעון לא ישב בביתו. תחת צִאֲלִים ישכב בסתר דשא ועלים, יִסְכְּחוּ עֲרֵב־נַחַל בִּיתְרוֹת נטועים בנדר הגן. פעמים רבות יתאמץ לשום מעיניו בספר כתיבת גלילות הארץ לְאַבְדִּיבֶסְקִי, הפתוח לפניו, ורעיוני לבו אמנם כצפרים עפות ישוטטו. עשרת מונים שפתים וְלִקְטָה: "בהרבה מקומות אירופה מפורזים עברים וְצוּעֵנִים" ולא יֵאָזִין לְקוֹל מְלִיו. הן אמנם עמד פתאם ויתבונן למלין: "עברים וְצוּעֵנִים" אבל עד מהרה ישוטטו רעיוני ולשונו תמהר לקרוא בבלי דעת עוד הפעם מעל הספר. — לא יוכל שמעון ללמוד היום, הם לבו בקרבו ורוחו הולך וסוער מעת לעת, יגיה ספרו ויקרא דרור לשרעפיו. דברי דורו בבקר הזה נקראים לפניו במחשבתו ויהנה בכל מלה. ויותר שיהגה, יותר יבין אותה לאשורה ויחמול על דורו חמלה. כן הוא, יאמר בלבו, דודי הוא תבואת תהפוכות דורו, הוא מְחֻלָּל מפשעיו, מְדַבֵּא מתעתועיו... ואנכי? ... מה אנכי? מה הם עוד אלפי אנשים? ... אני את נפשי הצלתי, ישיב אמריו לו, ורוח הרמיון נשאתהו הלאה הלאה ותביאהו במראה ארץ-הספר, ומשם הולכתו אל בית חוריו, אחרי כלה חוק למורו, לשמחם מיגונם ולהראותם, כי ישרים דרכי ההשכלה, אין בהם נפתל וְעֵקֶשׁ; כי איש תבונה יִישַׁר-לֵבָת ושווא תשואות הַמִּהְבִּילִים; להראותם כל זאת ולברכם בשלום בטרם יצא לעבודתו. ומה העבודה הזאת לו? ישאלו לבו, אף הוא ישיבהו דבר: הלא כל הארץ תהיה אז לפניו, הבאים ישרש יעקב בארצנו הרחבה ופועל יריו יִרְצֶה, כי עת רצון הגיע... וכמו הגה אור פניו יִשָּׂא, כי זכר "העברים והצוּעֵנִים" לפניו יבוא, בתוכו ישתומם לבו וישים לֵאל תוהלתו. ישלח ידו ויפתח את הספר, לראות מתי נרפס, ולמורת רוחו לא ימצא עֲלֵהוּ העליון, אבד ואיננו; יגיה שנית הספר ויעלול בנבכי עשתנותיו. כה שוכב שמעון תפוש ברוב שרעפיו, עד אשר הקיץ מדברי שני אנשים, הנדברים בחוץ, אצל גדר הגן.

— מי ישקני מים, אמר אחד, כי צמתי.
מקול האיש הדובר נע לבב שמעון, עמד ויתבונן כמתאמץ להכיר את הקול.

— דרך הגן נלך אל החצר, ענה השני, ונשתה שמה כמי הבאר.
— בגן אחרים לא אבוא, אמר הראשון.

— הקול קול... קול... עוד מעט. עוד מעט... דבר שמעון על לבו והעיר כת זכרונו.

— אסרבן אפוא, אמר השני, נלך הלאה, כי אני רואה מרחוק עלמה חולכת וכדה על שכמה.

— נלך. קרא הראשון.

— דום. אמר השני. הנה איש פותח את דלת הגן.

כמשמרות נטועים עמדו שני האנשים בפתח הגן לקראת שמעון המשתומם, אשר פתח לפנייהם הדלת. רגעים אחדים העתיקו מהם מלך, כי גדלה מבוכתם מאד.

— שמעון! קרא אחריכך האחד הצעיר לימים.

— רוד! קרא שמעון בתמהון ובבושת הפנים.

— האותי תכיר? שאל הצהוב בשחוק. בעמדו לפני שמעון.

— נחום הקמחי! קרא שמעון.

כח

חוות קשה.

— חנוני, חנוני אתם בני! צעק אריה מנהמת לבו על משכבו בליל חג השבעות השני, וייקץ משנתו.

רגעים אחדים שכב ברהקיק אחריו בתבלי חלומי הנורא. עוד תחזיון כרוח על פניו יחלוף ועוד תקח אוננו שמץ מנהו, אבל אף קול דברים לא ברורים הוא שומע ותמונה איננו רואה, זולתי להג וקנצי בלין. כענני בקר נעלו לאט לאט ילדי הרמיון הקשקים מלפני אור בינתו השקה לגבולה. וכאשר

הַתָּבִיר רַעיוֹנִי לְבוֹתָאמֶן לְאֶסּוֹף נְפֻצּוֹת דְּמִיוֹנֹו. וּכְרַגֵּעַ זָכָר כָּל חַיּוֹנוֹתָיו
לִפְנֵי בָא. בַּחֲלוּמוֹ: וְהִנֵּה הוּא בְּבֵית אִישׁ לְבוֹשׁ בְּרִים וְאֲנָשִׁים הֶרְבֵּה
מִמְּוֹשְׁבוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שָׁמָּה, כָּלם חוֹבְקִים אֶת יָדֵיהֶם וּפְנֵי לְהַבִּים פְּנִיהֶם.
בִּיָּסִי הָאֲנָשִׁים נֹאסְפִים יָהֲרוּ וְהוֹלְכִים כְּנַחֲלִים אֶל כִּים אַחֵר גָּדוֹל, אִשְׁרֵי יִנְשָׁקֶם
מִנְשִׁיקוֹת פִּיהוּ, וּמִנְשִׁיקוֹת דּוֹדִים יִירוּ מֵעֵת לַעֵת הַכִּיסִּים וַיִּתְּמוּ לְגֹעַ. וְהִיא
אִשְׁרֵי כִּיסוֹ לֹא יַעֲצוֹר עוֹד כַּח לַעֲלוֹת, לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַמֶּלֶךְ הַכִּיסִּים יִגְרֹשׁ מִן
הַבֵּית בְּבוֹז וְחִרְפָּה. בְּגוֹדֵל לִבִּי רָאָה שֵׁם אֶת כִּיסוֹ הִיפָּה וְהִנֵּכְבֵּד. כָּל־
מְגִדִּים אוֹתוֹ וַיִּחַלְדוּ כַּמָּטָר לוֹ, וּמֶלֶךְ הַכִּיסִּים יִתְּאוּ יָפִיו, כִּי הוּא אֲדוֹנוֹ,
וַיִּשְׁקֶהוּ בִּשְׁפָתַיִם דּוֹלְקִים. פֶּתָאֵם בָּא רוֹזֵן בְּכִיסוֹ וַיִּחַלֵּשׁ מִיּוֹם לַיּוֹם, עַד כִּי
נִכְחַד מֵאַרְצֵי הַחַיִּים. וְהִיא קוֹל רַעֲשׁ גָּדוֹל, קוֹל שֶׁחֹק וְחִרוֹק־שָׁנִים וְלִבּוֹ יִתְרַד
וַיִּתֵּר מִמָּקוֹמוֹ, כִּנְצֵר נִתְעַב וּכְכָלִי אֵין חֶפֶץ בּוֹ הוֹשֵׁלֶךְ הַחוּצָה. שֵׁם חֲשָׁךְ
יִשׁוּפְהוּ מִבִּלְתִּי יוֹכֵל לְמַצּוֹא דֶּרֶךְ נְתִיבָה. יִבְעַתְהוּ צָר וּמִצּוֹקָה, וּמִגֹּר מִסְבִּיב:
וַיִּלֵּל הַיְּשׁוּפָה, יָרִיד פֶּם חֲרָבוֹת וְכָל מוֹרְדֵי אֹר יִהְיֶמוּ. מַה נִּסְכַּלְתִּי. יֹאמֵר
בִּלְבוֹ, אִשְׁרֵי בְּאִשְׁרֵי רֹבֵעַ עֲשָׂרִי לֹא הַכִּינוֹתִי לִי מְנוּחָה, וְלֹא הִיתָה בִּידִי.
כִּי עָתָה לֹא הִכְרַמְתִּי בְּלָחוֹת צִלְמוֹת וּזְרַח בַּחֲשָׁךְ אֹרִי. וּבַעֲדוֹר יִתְרַפְּהוּ לְבוֹ
הַקָּרִיב אֵלָיו אִישׁ עִם מְנוּחָה. אֲנִי יָדַעְתִּי, אִמֵּר לוֹ הָאִישׁ, כִּי אֹמַלֵּל אֶתְּהָ
מֵאֵד וְתִמְשֹׁשׁ כְּעוֹר בְּאַפְלָה. כְּמוֹךְ נִבְהַלָה גַּם נִפְשִׁי לִפְנֵים, בְּמֹת כִּיסִּי
בְּבֵית הַהוּא מוֹת יִשְׁרִים. מִנְשִׁיקוֹת פִּי בִים הַכִּיסִּים, נָעוּ אִזּוֹ מַעֲגָלוֹתִי וְתַעֲיָתִי
כִּשֶׁה אֶבֶד. עַד כִּי בְּרֹב הַיָּמִים הִשְׁגַּתִּי מְנוּחָתִי זֹאת וְלֹאֹרָה אֶלֶף וְאוֹלֵף
אֶת כָּל יוֹשְׁבֵי חֲשָׁךְ וְצִלְמוֹת וְאֶת כָּל אוֹיְלִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעִם, אִשְׁרֵי מַעֲוֹנוֹתֵיהֶם
יִתְעַנּוּ פֶּה כְּמוֹךְ. רַבִּים הֵמָּה הַנִּכְשָׁלִים וְהַנִּנְעָנִים בְּמָקוֹם הַזֶּה, בְּמָקוֹם אֶפֶל
וְצִלְמוֹת. לֹא אֶתְהָ הָרֵאשׁוֹן, אֵפֶּה לֹא אֶתְהָ הָאַחֲרוֹן... לֵךְ אַחֲרִי! אִמֵּר לוֹ
הָאִישׁ, מִיָּהֵר. מִיָּהֵר לִלְכַת, כֹּאֲשֶׁר תּוֹכֵל. אוֹצִיאֶךָ מִמָּקוֹם אוֹפֵל זֶה וְלִבְרָךְ
תִּבְקֹשׁ לֵךְ אַחֲרֵי-כֵן דֶּרֶךְ, כִּי כָל יִשְׁעִי רַק לְהֹאִיר עֵינֵי הַחֲשָׁכִים הַתּוֹעִים
וְלְהַבִּיאֵם עַד תִּכְלִית אֹרֶךְ עִם חֲשָׁךְ. אֵךְ יִבְאוּ עַד הַלּוֹם, אִשְׁרֵי יוֹכֵלוּ לְהַכְרִיל
בֵּין הָאֹרֶךְ וּבֵין הַחֲשָׁךְ, אֲלֵכָה וְאִשׁוּבָה לִי לְהוֹצִיא מִצָּרָה עוֹד נִפְשׁוֹת אוֹבְדוֹת
הֶרְבֵּה... וּכְבוֹא אֶרֶץ לַעִיר מוֹלַדְתּוֹ לֹא מִצָּא עוֹד אֶת בֵּיתוֹ וְעַל מָקוֹמוֹ
עָמַד אֶתֵּל קֶטֶן וְשֹׁפֵל, כֹּאֲהֵל חֲצֵר-מוֹת. עַל מִטָּה אַחֵת שׁוֹכְבִּים שָׁמָּה אִשְׁתּוֹ
וּבְנֵי יָחִיד, וּבִגְשָׁתוֹ אֵלֵיהֶם רָאָה. וְהִנֵּה עֵץ גְּדוֹלָה אַחֵת, עֵץ נוֹרָאָה וְאִיּוֹמָה
צוּפִיהָ לוֹ. זֹלַעְפָּה אַחֲזָתוֹ מִכַּבְּטֵי הָעֵץ, הַשְּׁנֹנִים כַּחֲצִים. וַיִּמְחַד לְצֹאת מִן
הָאֵתֵל וַיֵּנֶס; אֲבָל אֵל כָּל אִשְׁרֵי יֵלֶךְ, שֵׁם הָעֵץ נִגְרַף פְּנִיּוֹ. אֵין חֲשָׁךְ וְאֵין
צִלְמוֹת לְהִסְתַּר מִמֶּנָּה. כִּכָּה הֵלֶךְ מֵרַב בַּחֲמַת רוּחוֹ וּשְׁבַע גְּדוּדִים, עַד בָּאוּ
אֶל מֶלֶךְ אוֹרְחִים גָּדוֹל וְרַחֵב יָדַיִם. שֵׁם שְׁלַחְנוֹת עֲרוֹכִים וְעֲלֵיהֶם מִטְעָמִים
שׁוֹנִים עִם כָּל מְגִדִּים, סְבִיבִם אֲנָשִׁים, בַּחֲרוֹרֵי חֲמַד כָּלם, בְּרִיאִים וְטוֹבִי
מֵרָאָה, אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים בִּלְבָב טוֹב, וְעֵינָיו רְאוֹת וּכְלֹלָת. הָבּוּ לִי לֶחֶם, יַעֲצֵק
מִכָּאֵב לֵב, וְלִמָּה אֲמוֹת נִגְדַכֶּם, כִּי אִפֶּס כְּחִי!—רוּם! נָתַן עָלָיו הַמֶּלֶךְ צָר

בקולו . אל לחובקי ידים אכול משמנים ולעצלים אִרְטוּב הארץ . זה הבית להרוצים , בני ציון היקרים התולכים בחוקות החיים , להשכיל להיטב , בכל עם מדינות המלך , הם יבאו בו ופרי מעלליהם יאכלו . ברח דודי ! ובא אל חדר הבית השני . — בחדר ההוא מצא המון אנשים , רָבָם זקנים וְרַעֲי תואר , בהם עוֹרִים ופִּסְחִים , בְּבָרִי פה ונלעגי לשון וּמְלַכְשִׁים בְּגָרִי עֲדִים , אלה עוֹשִׂים קִנְיִם ותורת חסד על לשונם , וידם אוחות בסתר בכים שומעיהם , ואלה עוֹשִׂים מעיל צדקה , דוברים שלום עם רעיהם ורעה בלבבם ; אלה יושבים בשפלות ידים ואלה רצים דחופים ומבהלים וסובבים כגלגל לפני רוח , וכל אחד צופה לרעהו כמבקש להמיתו . מעת לעת ישליך תבנית יד עצם ויתנפלו עליה המונים המונים ברעש וצוּתָה , ואיש זורע לו העצם , וישמע קול מְדַבֵּר : "חֲטוּף וְאָכַל , חֲטוּף וְאָכַל ! " וכרנע שזת שתו כלם בְּשִׁבְיוֹם על מאכלם ויתעשקו יחדו ויוציאו איש בלעו מפי רעו , ובהתאמצו לחטוף אוכל גם הוא להשיב נפשו , נדרחף בחוקת היר . . . בנפש מרה ושוקקה הלך לו לִמְקַצְעוֹת הבית בירכתים , ופתאם עיניו למרתוק יביטו , והנה כיסים עוברים בִּסְפָה מקצה ארץ , כיסים קטנים עם גדולים , חדשים גם ישנים , וערב רב יעלה אתם : נאדות יין ובקבוקים , פְּוִית רחבים , גִּרְגָרוֹת וצִוְרוֹנִים נטוים עם חטמים אדומים למינהם , גם רקיקים בצלים ושומים ותנורים חמים גִּלְוֹ עֲמָם והולכים בקול רנה ותודה . בעינים להטות הביט אליהם מרחוק ומחשבות עלו על לבו . זכר את כיסו שהלך לעולמו וצורר בצרור הצרורות , ואת הכיסים האלה , החולכים למות , ויאמר : אשתר את פניהם ! ואז נגלתה עליו העין האיומה ונס ממרחק . הוא בדרך עֵיף ויגע , והנה אִשְׁתּוֹ ובניו רובצים לנגדו בנאות דשא , ישאל לשלומם ברגש ואין עונה לו דבר , כלם מתרישים ומשתאים ומביטים אליו בחרפה וגדופה . והי כאשר נכמרו רחמיו עליהם ויבקש לְחַבֵּקם באהבתו , וינוסו מפניו , כנוס מפני דוב שְׂפוֹל , והעין הביטה אליו בעוזו נוראותיה ויחרד חרדה גדולה , ומכאב לב צעק : חנוני חנוני אתם בְּנֵי ! וייקץ . —

ברעם וברקים ירד גשם מן השמים . מכין עבי שחקים השקיף השחר לא באור יָקְרוֹת וְחִלְלוֹת כביום אתמול , אך באור אמוץ כְּאֶפֶר . עת הזמיר הגיע לכנף־דגננים , עת לעוף לפעלם ואין נורד כנף ופוצה פה ומצפצף , כלם יושבים ספונים בִּקְנִיָּהם , זה יִרְוֶה דודים עם רעיתו הצעירה וישיש עליה בשמחה , כמשושי התן על פלה , וזה באמרי שֶׁפֶר ינחם את אִשְׁתּוֹ בבוא לה חבלי יולדה ותמלט ; זה משכיל אל אִשְׁתּוֹ הרובצת ויסעדנה על ערשה , וזה יעבור בְּמִשְׁפַּר בנים , המניחים מן הביצים ; ישמח הדרור ביוצא הלציו ותגל הצפור בפרי בטנה . אמנם האפרוחים פוערים פיהם ומבקשים לחם , גם הזקנים ירעבו והיו כמתאוננים , יזכרו את הדמש , אשר אכלו במצרים ובארצות אֶפְרִיקִי בכל פה , את הזבובים ואת התולעים ואת החציר ואת

התמצנים. ובעוד התאו תאוה ראו אור בהיר בשחקים, רוח עברה ותמחרם;
חיש חמק עבר כל בעל כנף, לעוף מתחת שמי ה'.

ירד אריה מעל משכבו, ירד חיש מהרה ובידכתי חדרו ישוב תפוש
בְּשִׁעֲפִים מחויונות לילה; כי בא החלום ברוב ענין וקורותיו, ותהי לו חזות
הכל כספר דברי ימי חייו, ובמחזה-שוא מצא גם קשט אמרי אמת הרבה
וחזה עתירות לו. עוד בהקיץ יאחזהו שער מהעין הנוראה, עוד יהלך עליו
אֲמִים מבלהות צלמות ונפשו תתמוגג מחויונו, כי תעבוהו בניו ובני בטנו
הביטו לו בחרפה. פתאם קם מכסאו כמוצא פֶּשֶׁר דבר וכמו נודע לו נצורות.
לא אפונה! קרא בגרון, ועל פניו נאבקו גיל ויגון. היום עוד אבין לו. מי
יתן תבא תקותי! אבל, ויואל אלוה וידכאני...

כט

שובה!

— עת לְדַבֵּר היום, אמר דוד בבואו אל חדר שמעון ממחרת היום
ההוא, אשר נפגשו יחדו, אתמול היו דברי מעשים ובלי סדרים; ועתה
באתי אליך, כהבטחתי, ונִשְׁתַּעָּה ונדבר יחדו ברחבה.

— רַבַּת צָרָרוֹךְ בגללי, אמר שמעון פמתנודר, רַבַּת צָרָרוֹךְ בגללי,
עד כי בושתי ונכלמתי להרים פני אליך. על דְּבָרְתִי! לוֹ ידעתי את אשר
הגיע לך בגללי, כי אולא נִחַבְּאִיתִי לברוח מבית אבי.

— ולו ידעת, כי בשובך עתה אל בית אביך הטיבות עמדי עד מאד,
האם שִׁבְתָּ לַמַּעֲנִי? שאל דוד, בהביטו אל שמעון בעינים בוחנות כליות ולב.

שמעון התאבק מדברי דוד ולא מצא מענה.
"האה, לא אפונה! ... אהה, לא אפונה!..." דָּבָר אריה עם לבו.

בעמדו אחרי הכותל, המבדיל את חדרו מחדר שמעון, והציץ מן הרכיבים.

— אנכי, אמר דוד בראותו מבוכת שמעון, אנכי בשפתים דולקים נשקתי

את האיש ההוא, אשר אמר להביאני אל אבי, אל אלקנה אבי מתמדי.

אריה התפלץ פתאם נִלְפַּת, איש שִׁמְחָה ורה התלקחה בעיניו ומורשי

לכבו התאבכו. כמעט רגע התנועע על מקומו בידים פשוטות, כפוסה על שעיפיו, האם יצער מספר צעדים לפתוח את הדלת ולבוא אל הדר שמעון, או להפיל את הקיר נגדו.

— כצאתי מאתך אתמול, דבר דוד בפנים נועמים, בראותו כי שמעון עוד מתריש משתאה, הנה שאלתי ודרשתי וחקרתי היטב על אדות מעונך זה. אהה, שמעון! מה לך פה?... מה לך פה במשכן עֹל?... פני אריה התעומו מאד וכל עצמותיו רהפו. הפעם אברה לי כל תקוה. אמר בנפש סוערה והבה באגרוף חוזה. הפעם לא אוכל עוד... אהה, יודע עֹל בולשת!... לא אוכל להעשות עליו בוש... בברכים כושלות נפל על הכסא בירכתי החרר ויאנק משבר רוח ולנגדו רחפה העין הנוראה והאימה, אשר הביטה אליו אמש בחלום הלילה.

— שוב אל בית אביך! קרא דוד בהחזיקו ביד שמעון, אשר התאבך עוד יותר מדברי דוד האחרונים.

— לא אוכל. השיב שמעון.

— שוב למענה! קרא דוד בגערה ובתחנונים.

— תם אנכי... ענה שמעון בהביטו אל דוד בגודל לבב.

— ומה לך פה?

— פה משכן דודי. ענה שמעון.

— דודך? קרא דוד בתמהון.

— פה משכן דודי הטוב ויקר הרוח! ענה שמעון שנית.

— יקר הרוח? קרא דוד במנור ראש. אהה, שמעון, שמעון!...

שוב נא לבית אביך, שמעון!...

— לא אוכל!

— שוב נא למעני!

— למענה? שאל שמעון בהביטו אל דוד בתמהון.

— כן הוא, השיב דוד, שוב נא למעני. ראשית תרגיע בזאת את

לבבי, אשר מעתה יחרפני תמיד בזכרי. כי לולא אנכי, שהעירותיך משנת הבערות, כי עתה לא עזבת בית הוריק, למורת רוחם.

— הקולך זה דוד? קרא שמעון בתלונה ובתמהון לבב, האתה דוד

תמלל אלה? זכור נא עת התאוננתי באזניך על הלחץ הנורא, אשר אבי לוחץ אותי מיום נתתי את לבי ללכת בדרך השלל, או אמצתני כמו פיך לאמר: חזק ויקירי, וְלֵךְ הָלָאָה הָלָאָה בדרך תבונות, כי זה כל האדם, אשר מיום היותו ילך מחיל אל חיל באורח חיים ואין לו מעמד; לכן מלחמה להאבות בבנים מדור דור; לכן מלחמה לדור הולך בדור בא תמיד; לכן ל שוא דוד לדור יקרא, כי אל ישליכהו לעת זקנה ואל ירחק ממנו; לכן אמר לי, לכן עצה ונבירה למלחמה; אשריך וטוב לך, אם תשחק לשטן

ופגע בדרך השכל ולא תשוב מפני כל להגן! הלא כה דבריה דוד, ואיך אפוא תשנה היום טעמה?!

— כי עתה, שב דוד על דבריו, בהביטו בפני שמעון, כי עתה לא עזבת בית הוריה ולא מצאתיה פה...

— והשנית מה היא? שאל שמעון מבלי לתת את דוד לדבר דבריו, אשר היו למורת רוחו, הגידה נא יתר דבריה ואשמע.

— דברים רבים לי אליה, השיב דוד. לכה ונצא אל הגן, שם נדבר ונלך לשוח לרוח היום.

הלוך נשוב הלכו דוד ושמעון במשעול צר בין עצי הגן ונדברו יחדו, פעם הרימו בכח קולם בפתקים ופעם השפילו קולם ויתמהו איש אל אחיו; פעם התנהלו לאקס ופעם צערו בחפזון גמרץ; פעם הרחיקו מעט איש מרעהו ופעם תקעו כף ויחבקו זה את זה באהבה. כה הלכו למי זמן רב, עד כי מבין העפאים הגיה השמש שכיב אשו וימטר עלימו בלחמו. וישבו תחת התפוח, לחסות בצל דליותיו.

אריה ישב עוד נפעם ונדהם על הכסא בירכתי החדר, מצד החלון הפתוח, אשר משם יוכל לראות את היושבים תחת העץ ולהקשיב דבריהם.

— חרשות רבות השמעתני היום! קרא שמעון בלב נגרש מכל אשר ספר לו. נפשך דוד, נפשך תדבק באחותי!.. לו השכילו הורי ולא מנעו אותה ממך, כי עתה היה לי אח יקר כמוך וגם אתה לא היית אומלל מאד! דוד ישב כוטה והביט על נמלה אחת, המתרפקת על גזע חציר דק, העומד לה לשטן בדרך, עם משא על שכמה, וכאשר הגיע קרוב למהו חפצה, תפול אחורנית מעת לעת.

— ואחותי אהה! הוסיף שמעון לדבר באנחה, הגה היא מאורשה לבן פריץ! דוד החריש והשח גזע החציר לפני הנמלה האומללה.

אריה הביט אליו ממקום שקבתו בחמלה ודבר על לבו באנחה:

— הנה, הוא אוהב!.. הוא אומלל מאד!..

— אבל, קרא שמעון בפנותו אל דוד, הוסיפה נא לדבר דבריה!

— הוֹכִירָנִי, אמר דוד, במה עמדתי לראשונה בשיחי.

— עמדת על הפרק, כצאתך את העיר צלמונה במר נפש.

— כעזבתי את צלמונה, שב דוד על דבריו, אז סערו מורשי לבבי.

נהג ולך, קראתי להעגלון, אשר הובילני אל קרית שטום-אור. שמה ארחתי לחברה עם אנשים סוחרים והלכתי אתם אל מחוז טבריא, מקום מלחמת אחינו הרוסים עם שלשת מלכי הברית העצומים. וה' נתן חני בעיני שר צבא אחר ויקרבני לעבדו ואהיה אצלו סופר ומוכיר. כתבתי לו אנרותיו בלשון צרפת ואנגליה, גם הייתי מליץ בינו ובין שבויי הרב ועשיתי מלאכתי באמונה. אף הוא גמלני כצדקי, ובדברו נתן לי מאת המלכות שכר טוב

ורביד זהב על צוארי חלף יגיעי וישרת לבבי. — כאשר שבתה המלחמה שלחני אל מאסקיאי, לרעהו הנאמן, הנודע לשם ברוב עשרו וברוב רִקְלָתוֹ ויהלל אותי אליו במכתבו ויבקשהו, כי לטובתו יאספני אל בית מסחרו. באהבה ובשמחת לבב קבלני הסותר ונקב לי שבר רב בעבודה, אשר אעבוד עמו. — בהיותי בבית-רִקְלָתוֹ נודע לי, כי אביך ירד פלאים ממצבו, ועשרו אבר בענין רע; נושיו הרבים אמרו להגיש שמרותיו אל בית המשפט ולתמו בפלילים. השמועה הזאת עִצְבָה מאד את רוחי והלכתי קדורנית בשומי על לבי מצוקות רחל, אשר זכור אזכרנה עוד ואש אהבתה עוד תוקד בקרבי בשלהבת-יה. חשבתי דרכי וראיתי כי טוב לגלות את לבי לפני אלני הישר באדם, אשר פָּרַע כאח התהלך עמדי, עם כי דתינו שונות, ואשר בתם לבבו ובטובו שיש לעשות צדק ואהב כל אדם, כדרך הרוסים בני עמו, המצוינים בתכונתם הטובה הזאת. בעצת אדני ובחסדו עלי קניתי את שְׁמִירִי אביך מיר נושיו במאסקיאי ולא הרביתי במחירם. וכעת בבואי הנה בְּמַלְאֲכֹת אדני לעשות פה חפצו, אלך כמו-כן למסור השמרות לאביך, אם יֵעָתֵר אלי לתת לי את רחל בתו לאשה, או אחרש מסחרו כקדם ובית אבנה לו בחדר אדני, אשר הבטיחני להחזיק במעווי; ואם אין, אשובה לי שנית לעבדתי בבית אדני הנחמד, שאהבה נפשי.

— סמוך לבי בטוח, קרא שמעון ופניו נהרו, כי אבי לא ימנע את אחותי ממך, הלא אתה כעת מרים ראשו וכבודו!

— אבל, השיב דוד באנחה, שתים לי לצורי מכשול בדרך: האחת היא הַמְשַׁמְטָה הגדולה, השמורה בלב כל האנשים כאביך לבני הדור החדש; והשנית היא מסרת הברית עם בן פרץ!

— לפי דעי, אמר שמעון, ישמח פרץ בלבו אם תופר הברית הזאת, אחרי אשר מטה יד אבי ולא יוכל לתת שלוחים לבתו.

— למורת רוחי אמנם נודע לי, ענה דוד, כי פרץ לא כן יחשוב. מדעת אולת בנו הנתעב והנאלח, כי הוא גבר לא יצלה, לא תואר לו ולא הדר, ומֵאֲחוֹ לְהִתְיַחַש ולהתחתן במשפחת אביך הנכבדה, לכן יאמר לְדָבָק טוב. ועוד בקיץ הזה יקוה לראות את רחל כלתו בביתו!

— אנכי אבכה באוני הורי, קרא שמעון ברגש ונפשו גחלים תלהט, אתחנן אליהם, כי לא ישיבו פני איש טוב וישר כמוך, ואקוה כי ישמעו בקול תחנוני.

— אורך מקירות לבי! קרא דוד בְּחִבְקָן את שמעון. עתה יקירי, היה נכון לדרך, כי בעוד שני ימים נסע מזה ונלכה לעיר מולדתך.

בעת נדברו דוד ושמעון איש אל רעהו, הקשיב אריה בחדרו ויתבונן; ובכלותם לְדַבֵּר ישב עוד נעצב ומשמים עם עינים עצומות והגה ברוחו הקשה; אחרי-כן קם מעל כוֹשְׁבוֹ ויאמר: האה, מצאתי כופר!...

נָבְעוּ מִצְפְּנָיו.

ממחרת חג השבעות בלילה, בנפול תרדמה על אנשי רחוב זמזומים ולא היה עור אור במושבותם; הגה לא כבה אז נר פרץ ובחדרו ישב אצל השלחן וחתם מכתבים ואחרי-כן ספר בשום לב את הכסף הרב, אשר לפניו. לראשונה שם פרץ את הכסף שני צָבָרִים, ובשומו את כפו על אחד מהם הגדול יותר, נהרו פניו; ומרוב שמחת גילו, שפתיו כמעט בבלי דעת מללו: מי אפוא יבקש חשבנות רבים, אם חלקתי את כסף הקדושים והגדבות, אשר הקפד אתי, לעני וליתום ולא למנה... הֵאָה נִבְנֵיתִי! אמר בשחוק ויתוּפֶף באצבעו הימנית על מצחו. — אבל, דבר על לבו ונאנח מעט, בהביטו אל הכסף הצבור לבר בקצה השלחן השני, הכסף ההוא יִדְרֵשׁ מִדִּי, כי שני אנשים מתחתונים הפקידוהו היום אצלי לפקדון עד עת מועד... אין דבר, אין דבר, השיב אמריו לו ופניו נהרו שנית. עד המועד ההוא הלא יפקידו אצלי עוד כסף רב מאד, הכי תמו מתחתנים מן הארץ ופתאים עוד אינם? את אשר אקח מכיס איש אחד אשלם מכיס רעהו, והיה כזה תמיד... בִּדְבָרוֹ, בָּלַל שני הצָבָרִים יחדו ויוצא מִפְתָּח מְחִיקוֹ, ויקם וילך לפתוח את הארגז, אשר בירכתי הבית.

בעת ההיא נפתחה הדלת ואיש אחד בא בלאט אל הבית. מחריש ודומם עמד האיש והביט מרחוק ירגע על פרץ, אשר לא הרגיש את באו ורגע על הכסף ועל המכתבים. שמה וטוב לב שב פרץ אל השלחן עם אמתחת בידו, וישם שמה את הכסף ואת המכתבים בשחוק נעים. "אשרי אדם נזהר תמיד", אמר פרץ בשומו את המכתבים באמתחת, "לחכמתי או ושמנתי את מכתביהווא, אשר אבד לי בביתי. כי עתה לא עלו לפעמים על רוהי מחשבות פחד..." ביטן הקיץ האיש ממזמותיו, כאלו גמר אומר בלבו, אחרי נאבק עם

שרעפיו בקרבו, ובאומץ רוח הקריב אל השלחן.

תעה לבב פרץ ונבחל מראות את האיש לנגדו, אבל כרגע הבליג וישיביל פיהו לבטא כמדקרות חרב.

— באך לשלום, אריה! מה זה כי באת לשחר פני בעת אנשי עירנו הישרים יושבים בבתיהם?

— אם בעיניך יפלא, הכה אריה גם הוא את פרץ בשבט פיו, כי באתי אליך בעת אנשי העיר הישרים יושבים בבתיהם; הנה בעיני לא יפלא אשר אתה ער בעת אנשי עירנו הישרים יושבים.

— מדוע? שאל פרץ, אשר ברוב גאונו התחפש כתם לא ידע, כי אריה יכדו בלשון.

שפתי אריה קמטו וכמעט התמלט מעליהן מענה, אפס כי התאפק, ותחת השיב אמרים לקח כסא וישב עליו.

פרץ הביט בגאוה ובתמחון ער אריה, אשר הרדיב לענות עזות ולשבת אצלו על כסא. אחרי-כן שאל אותו בפנים נזעמים:

— מה חפצה בעת בביתי?

— אל תירא, השיב אריה, אשר מקמי פרץ ודבריו ירדו חדרי במנו, אל תירא, הן לא אגזול משוד יתום ומכסף אלמנות ועניים לא אקח אף קשיטה אחת; ולא אפונה כי אין לך כסף אחר זולתו. בזה...

פני פרץ נהפכו לירקון ומסערת רוחו עמד ונאנק דום.

— שב נא, אמר אריה אל פרץ פקח-הלב, שב נא, כי דבר לי אליך:

— דבר במלון מעטים, ענה פרץ בזעם לשונו, כי אנכי לא הסכנתי להיות ער בלילה...

— באתי לדבר עמך, אמר אריה, בהביטו אל פרץ בתרפה, באתי לדבר עמך על אדות מכתב-התום אחר, אשר נמצא זה כבר בין כלי ביתך האוברים.

פרץ נעוה משמוע וצירים אהוזוהו. אפס כי התאמץ למשול ברוחו עד מדרה ויאמר בלשון ערומים:

— אם מצאת את מכתבי החתום השיבהו אפוא אלי, ומה לך עוד?

— אבל, קרא אריה והעיף עינו בפרץ, מכתבך לא עוד חתום הוא.

— הטוב לקרוא ספר החתום? הוכיח פרץ את אריה.

— הטוב לכותב עמל ואון בספר החתום להיות מוכיח? שמעני, קרא אריה, חדל נא להתחפש לפניו וסתר פנים אל תשים, כי אנשים אחים אנחנו.

— אנשים אחים אנחנו! קרא פרץ מתקצף ומשתומם.

— שגיתי, השיב אריה, איש אשר על פניו ישם מסוה-הצדק, להיות אלמנות שללו ואת יתומים יבוו; איש אשר יטעה את המון העם להאמין, כי הפין חסד הוא ומתנשא לכל לראש, ולבו יעשה און, להריק נפש רעב

ומאכל עניים יחסיר ויוליכם בדרכי חשך; איש אשר יינק חלב בני עירו,
יוציא בלעם מפיהם ומבשרם רטפֿט בשרו; איש כזה חבר הוא לזאב משחית...
— אריה! קרא פרץ בקצף גדול.
— פרץ! קרא אריה ויקם על רגליו.
רגעים אחרים הביטו איש אל רעהו בעינים להטות ואין דובר דבר.
— הלא הגדתי לך, פתח אחרי-כן פרץ את פיהו ויאמר, הלא הגדתי
לך, כי לא הסכנתי להיות ער בלילה.
— הלא הגדתי לך, ענה אריה אף הוא, כי דבר לי אליך.
— השמיעני רק שרש דבר, דבר פרץ, כי שפת יתר שנאתי.
— במכתבך ללני, אמר אריה בלששו עיניו לפרץ, שם יזכר על דבר
כסף הנדבות, המופקדות בידך... על דבר הכסף הנתן לאנשי עצתכם,
המתאמצים להכרית כל פועל טוב ולהניא מחשבות אנשים ישרים, החושבים
לפקות עיני העם... על דבר נאמן הקהל, אשר הוא צמח בלי יעשה קמה,
המוליך בני העיר שולל, אשר גורלו יפיל בתוכם וכים אחד לכלכם... על
דבר אִמְנָה אחת, אשר אחרי באו שמה על החתומים רבים מהעדה, המירו
את העלה הראשון בעלה אחר וכתבו שם במרמה דברי חפץ כטוב בעיניכם...
על דבר... אבל אף למותר להגיד לך את כל הכתוב במכתבך ולגזול שנה
מאיש כמוך, אשר לא הסכין להיות ער בלילה.
כדונג נמס לב פרץ למשמע אוזניו ויסב את פניו ויעמוד מרעיד
ודומם עד בוש.
— לא אפונה, התאמץ פרץ להשבית שאון רוחו ויאמר במרמה, לא
אפונה, כי באת להשיב לי את המכתב המזויף ההוא.
— המכתב מכתב ידך הוא, השיב אריה בהביטו אל פרץ.
— הראני נא אפוא את המכתב ואתבונן אליו. אמר פרץ בערמה.
— לא טוב לעינים לראות ולקרוא הרבה בלילה, ענה אריה בשחוק.
— ומה זה אפוא הפצה? שאל פרץ במתק שפתים.
אריה התנודד מעט והקִבֵּר פניו ענתה בו, כי שרעפיו יאִבֵּקוּ בקרבו.
— עוד חזון למועד... השיב אריה בשוכו אל הפתח פניו, ומבלעדי
זאת, הוסיף לְרַבֵּר בכור נפש, בפנותו אל פרץ, הלא עיף אתה כעת,
מאשר לא הסכנת להיות ער בלילה.
— כעת הנה זה עברה השָׁנָה מעל עיני, אמר פרץ בהחזיקו ביד
אריה, כעת אוכל לשבת ולְרַבֵּר אתך גם עד אור הפקר. ואם הפין אתה
נשתה נא מעט יין טוב. השמור אתי פה, היין הזה טוב מאד וישמח ללב
אנוש. אותו הכינותי ליום חתונת בני.
— ליום חתונת בנך! קרא אריה בעצבון: תודות לך, לא אשתה.
— מרוע פניך יחורו? שאל פרץ את אריה, אשר פתאם רחפו עצמותיו

והורו נהפך עליו למשחית. לא אפונה, הוסיף לרבר בפה חנף. כי איש מחסור אתה כעת, ובצר לך באת לבקש עזר מידי. האף אין זאת?

— שנית, השיב אריה במנור ראש. שנית עד מאד.

— ומה זה אפוא? שאל פרץ, דבר אתה ואשמע.

— מכתבך ההוא, השיב אריה אחרי הרריש מעט, היה שמור אתי למועד, לגלות בו רנע מעליך; לפקוד עיני אנשים רבים, הנתעים בשוא. למען יכירו וידעו כי מאשריהם מתעים ואף אל הונם ישאו נפשם; למען יראו, כי לא כל המרבה להתחסד הוא הקדוש; למען ישימו מעתה לב לכסף קדשיהם ולגדבותיהם ולכסף העדה, למען יתבוננו מעתה לאלה, אשר יבררו אותם אלופים לראש... אפס להצלחהך נלחצתי הפעם לעזוב מחשבתי ולהשיב המכתב לידך, אם אף תעשה את הפצי.

פרץ התאבק מדברי אריה והביט אליו בלב חרד ובנפש גרסה לתאבה לשמוע מה ידרוש ממנו.

— אם תפיר בריתה התתנות עם אפרים, יצא אחריכך דבר מפי אריה.

— אם אפיר בריתה התתנות! צעק פרץ מנהמת לבו.

— כן הוא, השיב אריה. רבת נאבקו שרעפי בקרבי עד עזי מחשבתי הראשונה מפני הדבר הזה, אשר אנכי דורש ממך היום. אל תתנתן עם אפרים! כי זה הפצי ורצוני.

— העבר אנכי? נתן פרץ בקולו על אריה, אשר השפיל עד מאד גאותו. העבר אנכי, כי תפקוד עלי בקול נגיד מצוה לעשות רצונה? האם באמת תאמר, כי יצלח לך ליראני ולבהלני בדברי בלע ובמוראים גדולים? אל יצא עוד עתק מפיה פן...

— לחנם תצעק, השיב אריה בנחת, טוב לך כי תתבונן ותשיבני דבר כי אין אנכי לביתי.

— נוכל! גער פרץ כגובה אפו, הבה לי כרגע את מכתבי, ואם אין ארים קולי ואקרא: כי גנב בביתי, ויבאו השומרים, הסובבים בעיר ותתפוש בידם. — וברברו מחר אל הלון הבית.

— לא טובה העצה! אמר אריה ברוח קר, הן גם אתה תתפש עמי במזמות זו חשבת, כי מכתבך הכמוס עמדי יגלה על עונך.

רוח פרץ רפתה מעליו בברבר אריה הדבר הזה, ובלשון רפה שאל לאמר:

— מה אפוא ימריצה אם אפיר ברית—התתנות עם אפרים?

— הרבר הוה סורי הוא, ענה אריה.

— מה ימריצה כל זאת, אריה? אמר פרץ עוד הפעם, שמעני וקח ממני מתנת—כסף, אשר יועיל לך בעניך ויחלצך מהבלי—עוני.

— אקוה, אמר אריה מבלי משים לדברי פרץ, כי כאשר אשוב אליך בעור שנים שלשה ימים יהיה מכתבך לאפרים עם ברית—התתנות נכונים

בירך לחתם לי. ועתה לך שכב! גמר אומר ויצא מתרה מן הבית. כעמוד ברזל עמד פרץ רגעים אחדים בלי־ננוע, נבהל ומשתומם מכל אשר קרהו. אחרי־כן רקע ברגלו ומרט שער ראשו מכאב לב.

לא

עֶשׂוֹק אֶפְרַיִם.

בְּסֻלּוֹן הָעִיר, אֲשֶׁר שָׁמָּה אֲנֵהֶגֶךָ כַּעַת קוֹרָא יֶקֶר, אַחֲרֵי יֵצְאֵנוּ מִמֶּנָּה זֶה יָמִים רַבִּים. הִנֵּה הִיא עֲקָמָת וּשְׁלֹחַ בַּחֲסֵד ה'! לֹא הִשְׁתַּמְנָה בְּשָׁנוֹת הַזֶּמֶן אֶת הָעָרִים סְבִיבוֹתֶיהָ, וּבִהֲפִירֹדוֹ חֲסִידִים וּנְלַחְמוֹ אִישׁ בָּאֲחִיו, עִיר בָּעִיר. עַד אֲשֶׁר הִצִּיבּוּ גְבוּלוֹת קְדוּשִׁים לְמִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לֹא הִמִּירוּ יוֹשְׁבֵיהָ כְּבוֹד תְּבָנֵיָהּ וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה יֵהְיוּ לוֹ לְמַס וּלְעִבְדוּהוּ. — כָּל דָּבָר עוֹמֵד עֵתָה בְּכִסְלוֹן עַל מְכוֹנוֹ כְּבַתְחַלָּה. הַפְּרוֹת שׁוֹכְכוֹת בְּרֹאשׁ כָּל חוּצוֹת כֶּקֶדֶם וְהַעֲזוּם כְּאִזְכֵּרָתָהּ יִלְחָבוּ כְּתָלֵי בֵּית—הַתְּפִלָּה וְיִתְעַלְסוּ בָּאֵהָבִים עִם הַתִּישׁ הַנִּכְבֵּד בַּעֲזֹרַת נָשִׁים. גַּם שְׁמֵעִי־הַתְּנַעֲלָמִי עוֹד חַי וְכֶקֶדֶם יַעֲשֶׂה אוֹן, יִסּוּבֵב מַעַת לַעַת בְּרַחוּבוֹת עַם גְּלוּיוֹן בִּידוֹ וְיִלְחֹץ בְּנֵי דָלֶת הָעַם לַחֲתוּם אֶמְנָה מְבִלִּי דַעַת מֶה, וְעַל מֶה. וְזֶה לֹא כְּבִיר עוֹד הַפְּלִיא עֲצָה. אֲשֶׁר יִקְבֹּץ לוֹ חַתּוּמִּים לְמֵאוֹת וּלְאַלְפִים, לְהוֹיֹת נְכוֹנִים בִּידוֹ לַעֲת־מִצָּא, לְסַפְּחָם אֵל כָּל אֲשֶׁר יִכְתְּבוּ רֹאשֵׁי הָעִיר בְּסֻפֵּר לְטוֹבוֹתָם... אֵין כָּל הָרֶשׁ בְּכִסְלוֹן, שְׁלוֹם בְּחִילָה, שְׁלוֹה בְּבִתְיָהּ; רַק בְּבֵית אַחֵד נַעֲשׂוּ חֲלִיפוֹת רַבּוֹת וְנוֹרָאוֹת וַיֵּצֵא מִמֶּנּוּ כָּל הָדָר וְכְבוֹדוֹ מִיָּמֵי קֶדֶם, הוּא בֵּית אֶפְרַיִם. אֲשֶׁר לְשִׁמָּה הִיָּה פֶּתָאֵם וְיִרֵד פְּלֵאִים! אֵל הַבֵּית הַזֶּה בּוֹא נָא אֶתִּי קוֹרָא יֶקֶר וְתִתְנוֹרֵד לְמֵרָאָה עֵינֶיךָ, רִישׁ וּמַחְסוֹר תַּחַת עוֹשֵׁר וְעוֹנֵג, וְתַחַת שְׂמַחָה וְגִיל אֲבָל וְרוּחַ בָּהָה! —

אַבְד בְּטָרֵם אֶפְתָּח לָךְ הָדֶלֶת, עוֹמֵד נָא עִמָּדֵי רַגְעִים אַחֲרִים, וְאַסְפֵּר לָךְ אֶת כָּל הַתְּלָאָה, אֲשֶׁר מִצָּא אֶת אֶפְרַיִם.

שָׁמַע אֶפְרַיִם לַעֲצַת אִשְׁתּוֹ בַּעַת נְכוּכּוֹ מוֹרְשֵׁי לְבָבוֹ מִמְּכַתֵּב בֶּן מִשְׁק בִּיתוֹ, אֲשֶׁר נָתַן שֵׁם לִפְנֵי עֵינֵי הָרֶשׁ, וְיִלָּךְ לְרֹדֶשׁ אֶת הַכּוֹזִיבִי. וַיְהִי דָבָר הַכּוֹזִיבִי לוֹ לְמִנְחָתָהּ, לְשִׁמּוֹעַ בְּקוֹל עֲבָדוֹ, יִבְטַח בְּשֵׁם ה' וַיִּשְׁעֵן גַּם בּוֹ. מִלְּמָרוֹ לְהוֹעִיל, וַיִּצְלִיחַ. וְעוֹד מְכֻזֵּב הַשִּׁיב אֶפְרַיִם לְאַלְיַעוֹר, כִּי נִכּוֹן הוּא לְקַבֵּל

עליו את הענין ההוא, אשר הציע לפניו במכתבו, והעתיר עליו דברי בקשתו, לשום ענין ולבו על הענין הגדול הזה, הנקטן על ידו, ויוכירחו באמרו—נועם חובת בן משק בית, ויורחו גם בלשון רכה איך יכלכל מעשהו, וישם אחרי— כן קטורה באפיו, כי הוא איש אמונים ונכון דבר, וכלה את מכתבו בזאת, כי בהשענו על בינתו וישרת לבבו ישכן בטח ושאנן מפחד רעה. — שמח אלעזר על מכתב אפרים, אשר כלו ענינו מיחל לו, ובקראו את הכתוב בו שבה נפישו למנוחתה, אחרי כל ענותה, ויצא לפעלו שמח וטוב לב. כבב ערים וכפרים לקנות בר ולשכור עגלות ולהכין את כל הדברים הדרושים להפצו. לא היו ימים טובים לאלעזר כימים ההם, כי אז עד צואר הגיע בים המסחר, אשר אהב, ופרש ידיו לשחות ברחבה. עד עתה לא נראתה עוד גלגלת, שצפה כמוהו על פני מי הים הסוער הזה. משפרת לא נתן לארנו וכסף אמר לו תמיד שלח, והנה ארנו מריק כיסו ולזה עוד כסף ושולח. והיה לו דבר אליעזר צו לצו, צו לצו: שלח כסף, שרח כסף! וקו לקו, קו לקו: פתר ועיר, פתר ועיר ומפרי מעשיך השבע! — ויהי כי ארכו לאפרים הימים בתוחלת טמושכה ובתקות רמיה, הגיע לו מכתב מאת אלעזר, אשר יבטיחוהו לאמונה, כי עוד מעט מועד יעשרנו עושר רב, וכי כל לוקחי הטום יקנאו אותו, אשר הצליח לצבור בר הרבה בעת נכונה. ובתמו לו הבשורה הטובה ההיא, בפער לו עוד זאת, כי זה לא כביר חקרה ה' לפניו ענין טוב מאד, אשר פרו יתן בקרוב, והוא: לנהל בלחם את חיל עם-גדבות, העוברים חלוצים לטבריא דרך פסלון, משך ירהים אחדים. יעץ את אפרים להערים סוד ולנוע בסביבות מקום משכנו, להכין מראש אוכל בערים ובכפרים, אשר דרך שם יעברו תחלוצים, וכן יעשה גם הוא סביבותיו ויכינו מפלת ורב תבואות מבלי הרבות עד מאד במחירן. — מעת צרר רוח ענין טבריא את אפרים בכנפיה, היה כיונה פותה אין לב, כי הואיל הלך אחרי צו אליעזר, אשר תרגל אותו בדברי עמל ורעיון רוח. אפרים מה לו עוד למכאובים, שבת את חליו ואת מזו, והיה כעוף נודד לעתות מביתו, להביא עצה לעשות פליה ולהשיג כסף, הדרוש להפצו. ומה מאד שמח אפרים אל השמועה במכתב אליעזר, כי טוב סחרו וכי כביר תמצא ידו. נחם את שרה אשתו ושמת אותה מינונה: כי עוד מעט ובסף תועפות לו ומצתרים יקום לה הלד. בתנחומות כאלה לקה צרור הכסף בירו, הלך בדרך מרחוק לנוע על כל גרנות דגן. אמנם עד שאפרים מסבל ומבן מוון, והנה מכנף הארץ זמרות שמענו:

נָחָה שָׁקָטָה הָאָרֶץ מִמְּלַחֲמַת

וַתָּשָׁב אֶל תַּעֲרֵהָ הַרְבֵּה נִקְמַת

הַפְּלִיא הָאֵל תִּסְרוּ הַגְּדִיל תוֹשִׁיעַ

צַהֲלִי וְהָנִי יִשְׁכַּת רִסְיָהּ!

צָהָלוּ מִיָּם כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וּשְׂמָחוּ בִישׁוּעַת ה', אֲשֶׁר הִשְׁבִּית מַלְחָמוֹת. לִבְלָתִי יֵשָׁא גּוֹי אֶל גּוֹי רָעִב, לַהֲרוֹג וּלְאָבֵד רַבּוֹת בְּנֵי אָדָם. רַק לֵאפְרִים הָיָה הַשָּׂאתָ וְהַשְׁבֵּר, כִּי חָלְפוּ הָלְכוּ לָמוּ כָּל גִּדּוּרֵי צָבָא הַמִּלְחָמָה, וְנוֹתְרָה בְּתֵר מִבְּרִיא כִסֶּה בְכֶרֶם, כְּמִלּוֹנָה בְּמִקְשָׁה, וּבּוֹשׁ אֲפִרִים מִתְּבוּאוֹתָיו, אֲשֶׁר אִסַּף שָׁמָּה לְקַמְּצִים וְלְאָבֵד הֹזֵן עֵתָּךְ. גַּם חֲלוּצֵי הַצָּבָא חָדְלוּ בְּדַבָּר מַלְכוּת לִלְכֹת לְמַסְעֵיהֶם דֶּרֶךְ הָעָרִים, אֲשֶׁר הֵכִין שָׁמָּה מֵאֲכָלָם, וַיָּהֲנוּ יָמִים רַבִּים בְּמָקוֹם אֶחָד, וְהוּא נִלְחָץ לְכַלֵּלָם יִרְחִי מִסְפָּר, כִּפִּי הַחֲוֹה, אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּם, וּבִרְבוֹת הָאוֹכְלִים בְּמָקוֹם תַּחְנוּתָם רַבָּה מֵחִיר כָּל מֵאֲכָל. וַיִּדָּל אֲפִרִים מְאֹד!

אִזּוּ מֵצְאוּ אֶת אֲפִרִים רַעוֹת רַבּוֹת וְצֻרוֹת, וְהָיָה עַל הָהָה בְּאוֹ מִרְחוֹק וּמִקְרֹב, וַיִּסְלְוּ עֲלָיו אֲרָחוֹתָם כְּפֶגֶר. לְרֵאשׁוֹנָה הִשְׁבִּיעוּהוּ מִמְּרוּרִים הַנּוֹשִׁים הַקְּרוֹבִים, אֲשֶׁר סָבִיב שָׁתוּ עֲלָיו בְּיוֹם אִידוֹ, וַיִּנְקְשׁוּ לָכָּל אֲשֶׁר לוֹ, וְאַחֲרֵי כֵּצֵעַ מַעֲשָׂהוּ אֹתָם, הִתְרִידוּהוּ נִזְשָׁיו הַרְחוֹקִים וְהָיוּ מִירְאִים אוֹתוֹ: אִם תִּבְלָתוֹ הוֹב לֹא יֵשִׁיב, יִגְרִשוּהוּ מִבֵּיתוֹ, הַנִּשְׁאָר לוֹ מִכָּל מַחְמוּדָיו וַיִּתְּנוּהוּ אֶל בֵּית הַסּוֹדֵר, כְּמִשְׁפַּט לָלוּהָ וּלֹא יִשְׁלֹם. — בָּכָה אֲפִרִים וַיִּתְּנֵן לָהֶם, לִבְלָתִי יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ בָּלָה, כִּי לֹא בָחָטְאוֹ אֲבָד עֲשָׂרוֹ וְאֶךְ יֵצְאָה בּוֹ יָד ה', וַיִּבְשָׁח אוֹתָם נֶאֱמָנָה, כִּי בִרְצוֹת ה' דִּרְכוּ, וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לוֹ מִמֶּנּוּ לִפְנֵים, בְּהִיּוֹת עוֹד גָּדוֹל כְּבוֹד בֵּיתוֹ, יִשְׁלְמוּ לוֹ אֶת נִשְׁתָּם, אִזּוּ יִחַלֵּק הַכֶּסֶף לָהֶם; אֲבָל תוֹחַלְתוֹ נִכְזָבָה, כִּי הָאֲנָשִׁים הָהֵם, אֲשֶׁר נָשָׂה בָהֶם הִתְחַכְּמוּ לוֹ, לִקְנוֹת בְּמַחִיר מִצַּעֵר אֶת שְׂמֹרוֹתָיו מֵאֵת הַנּוֹשִׁים בּוֹ, וּלְשֹׁלֵם לוֹ בָהֶם. — וְאִם מִחוּץ מִרְרוּ אֶת חַיָּיו, הִנֵּה בְּבֵית עוֹד הָיָה מֵר לוֹ טָמוֹת. הֵן יָדוּ לֹא הִשְׁיִגָה לְהֵכִין כָּל צָרָתוֹ, וְכָלִי כֶסֶף וְכָלִי זָהָב הָיוּ הַלּוֹךְ וְחִסּוֹר מֵעַתַּ לַעַת, וְשִׁרָה זֶה כִּבְר פִּרְקָה נֹזֵם הוֹחֵב אֲשֶׁר בְּאוֹזְנָה, וְלֹא שָׁתָה עֲרִידָה עֲלֵיהָ. מַעֲט מַעֲט הָיוּ מְחַקְרִים נַפְשָׁם מְטוֹבָה וְתַעֲנוּגוֹת בְּנֵי הָאָדָם, עַד כִּי בְּאַחֲרוֹנָה חִסּוֹ כָּל. דָּלְפָה נֶפֶשׁ אֲפִרִים מִתּוֹנָה בְּהִבְיָמוֹ אֶל רַחֵל בָּתוֹ וַיְחִידָתוּ, אֲשֶׁר הִשָּׁף מִשְׁחֹר תֹּאדָה. הִנֵּיעָה עֲתָה עַת דּוֹדִים וְתִבּוּא עַד שְׁנוּתֶיהָ, וְהָיָה עוֹד לֹא נִתְּנָה לְאִישׁ. עַד כֵּן הָיָה בֶן פֶּרֶץ תִּתְּנוּ בְּתָלָיִים רַבִּים, וְעַתָּה כֹּאשֶׁר נִרְפָּא וּשָׁב לְאִיתָנוּ, הִנֵּה אֵין יָדוֹ מִשְׁנֵת לִתֵּת שְׁלֹחִים לְבָתוֹ; וְהֵן אִמְנֵם יָאוֹת פֶּרֶץ לִקְחַת אוֹתָהּ לְבָנוּ בְּלִי מוֹחַר וּמִתֵּן, מֵאֲוֶתוֹ לְהִתְחַתֵּן בְּמִשְׁפַּחְתּוֹ וּלְהִתְיַמֵּר בְּכְבוֹדָהּ, וּמִשְׁקָרוֹ אֶת דְּבָרֵי הִבְרִית; אֲבָל אוֹי לֹאֵב, אֲשֶׁר יִשְׁלַח בְּנָיו רִיקָם וְאוֹי לוֹ, עוֹבֵד בֵּיתוֹ, אֲשֶׁר הִכְרַע הַכְּרִיעַ אֶת בָּתוֹ וּכְבוֹדָהּ מֵעֲלִיָּה הַפְּשִׁיט וַיִּשֶׁם אוֹתָהּ שׁוֹמְמָה! כָּל הָרַעוֹת וְהַצֻּרוֹת הִכְנִיעוּ מְאֹד לֵב אֲפִרִים, עַד כִּי הָיָה כֹּאִישׁ נִדְהָם וּפְנָיו חִמְרָמוֹ. וּבְצַר לוֹ הִלָּךְ לְשִׁפּוֹךְ אֶת נַפְשׁוֹ לִפְנֵי הַכּוֹזֵבִי וּלְשַׁבֵּת עִמּוֹ יָמִים אַחֲרִים, אוֹלִי יְרוּחַ לוֹ; אוֹלָם עַד מֵהִרָה שָׁב לְבֵיתוֹ סָר וּזַעַף עוֹד יוֹתֵר, וְרוּחוֹ הִפְלָה מְאֹד. הָיָה יוֹשֵׁב וְקוֹרָא פְעָמִים רַבּוֹת בְּכָל יוֹם מִכְּתָב אֶחָד, אֲשֶׁר הָיָה כְּמוֹס תְּמִיד עִמּוֹ, שְׁמוֹר בְּכִים בְּגִדּוֹ, וְהִתְאַנְּה מִמְּרוּרִים. אַחֲרֵי-כֵן יֵשֵׁב תִּתְּנֵיו מַחְרִישׁ וְדוֹמָם וְהִבִּיט מִבְּלִי הִנֵּיעַ עֲפַעְפּוֹ, רַק לְהִגְעִים יָרוֹק יָרוֹק וְנָהֵם וְנָהֵם וּשְׁפָתָיו לֹא בְּרוּר

קללו. וכאשר הפריעה אותו שרה ותנער בו, מדוע הוא עושה ככה, בקש לו להגזיר מחברת בני אדם, ובמסתרים ישב בדרד וידום ונהם וירק מעת לעת כאות נפשו. מיום ליום כברה אנחתו והתלכד בחבלי התונה, עד כי שכח מאכול לחמו, רק ישב תפוש במחשבותיו וקעם פנים. הפת פניו הזועפים ענתה בו, כי רבות מחשבות יתרוצצו בקרבו ולבו כים נגרש; אבל לא אחד מאנשי הבית ידע אתו מה בנפשו, ומדוע נהפך לאיש אחר בשוכו מכזיב. בתנומת עלי משכב התניפת לעתות, ומבין דברים לא ברורים נשמעו מפורש השמות: כויבי, אליעזר, דוד, לוי. אין זה, כי המה היו הגות לבו יומם ובא החלום ברוב ענין. התונה היתה כעש לאפרים וכרכב לעצמותיו, אכלה את כחו, גם שיבה זרקה בו והכה אתריכן במחלה מעיו על ערש דוי! —

כעת קורא יקר, בוא אל הבית וראה בעיניך את כל הנעשה שמה! רבה העוובה בקרב הבית. חדריו מרותים וריקים מבלי נראה שם כל כלי חמדה. והיה כעץ אשר בשלכת, אין הכסאות והשלתנות הטובים, מעשה ידי אמן; אין יריעות-תוגרמה על הרצפה וחטובות אטון על החלונות; אין מנורת-הברזל, ואין תגלינים ומראות הצבאות החמורות. רק ונעור הבית מכל כלי תפארתו ויחד קירותיו ובקיון. קול הרוח ישורר בחלון ויניע הרואות בארבות, אשר התפרד הדבק מעליהם. בבית ישרוק הזבוב וישוטט במרחב, והעכביש בידים יתפש ויארוג קוריו לבטח על הספון, המשות בששור ומסב מקלעות כרובים ופשוטי ציצים. בחצר-מות אין המת איום ונורא מאד כמו בין החיים המהלכים, והעוני אף הוא לא נורא באחלי אביוני אדם, כמו במעונות העשירים. אשר דלו מאד!..

נגוע ומעונה שוכב אפרים בחדרו על ערש דוי; על החלון פרוש בגד ירקרק וממנו נאצל אור — ירוק על לבנת פני החולה, ובזאת תואר פניו ישנא עוד יותר. בחדר שורת דומיה-איומה, אשר יפריעו אותה הזלם מורה השעות, המונח על שלחן קטן, אצל כמי-מרכחת, ואנחות-חלושה, הסוערות מעת לעת מקרב לב אפרים, השוכב פגשן וגלוי עינים; גם בקית-תרישית ואנקת שרה, היושבת שחוח וקדורנית אצל מטת אישה, לסערו ולכלכל מתלהו. עיניה המרמרו מני בכי ומני ניר שנתה בלילות ופניה קומטו בלי עת, עד כי כל רואיה ישרקו ויניעו ראשם עליה לאמר: הזאת שרה? ! הזאת היא המאושרה והמענגה, שיאמרו: כי תאכל בטובה ושוררת בביתה? ! אהה, זה כבר חרלה להיות שוררת בביתה, חרלה, כי אין לה עוד משרתים עושי רצונה והיא בהסר כל! אין עופות בכלוב ואין מבלת באסמיה, ומונה לא עוד מלאים ומפיקים מזן אלזון... בפנת החדר יושבת רחל שוממה ועצובת רוח. שפתותיה לפנים בששן עתה כשלג ילבינו ועיניה ארמו כתולע

מדמעות. כעת אמנם בָּכוּ לא חבכה, רק יושבת שוממה וְנוֹנָה. נאחות בסבֵּךְ שרעפיה ואנחות לרגעים מקרבה תתמלטה. רבות יחשוב לָבָה, תזכור ימי עלומיה, כל מחמודיה, אשר היו לראשונה, בהיות לפניה בחירה רצתה נפשה בו ורגלו עליה. אהבה; תזכור עוזו אהבתו ואמרי פיו הנעימים והצדופים מאד, אשר יחרו המתיקו סוד ועל דבר הכמת בינה דבר לה נכבדות; תזכור עניו ומרדיו, כאשר הָרְוֵהוּ לענה על לא חמס בכפו ואביה הרע לו מאד, בשברו לו מטה לחם והדפו ממצבו; תזכור יום מר. עת הובאת במסרת הברית עם נער חסר לב, על אפה ועל חמה, ובזכרה זאת תתנודד ותביט אל אביה המט למות, וכרגע מחשבות חרשות ונוראות התפרצו במשכיות לבבה ולא לרצונה תעמיק שאלה: מה נצפנו לה אחרי מות אביה? ... אנה היא באה? ... ומי יחוש לה? ... ובהגיגה תתנחם בזאת, אשר אז תצא לחפשי, ותראה לפניה פתח תקוה להמלט מבזוי נפשה... תחשוב זאת ותתאושש. לשאת לבדה מרחה ומשאה: ידה תשלח בכישור, וכפה תתכוך מחט ותאמץ זרועותיה לעבוד, ומפרי כפיה תאכל... ומי יודע אולי תשוב עינה לראות את דודה. ואז... נבהלה ונכלמה מהגיוני לבה תסב פניה מאביה האומלל. רוחה תתפעם עד למאד והיא מר לה!

חוסר־חיישי להם עורקי אפרים ודובב שפתיו הנצרבות. יִהְפֹּךְ מַצֵּד
אל צדה ולא הונח לו. עיניו יראו זרות ולבו ידבר תהפוכות. "נוסו מִלְטֹו
נפשכם מפני העטלפים האלה! יקרא בְּחֵמוֹ. — חֲצוּ הַשָּׁנֹן כְּמוֹס עֲמִי, בִּידֵי
סַפְר־הַמִּקְנֶה, בּוֹ נִמְכַּרְתִּי לְהַשְׁמִיד וְלֹאבֵד. בּוֹ נִמְכַּרְנוּ כֻלָּנוּ! ... שְׁמִיר אֶת
הַחֵץ, אֶת סַפְר־הַמִּקְנֶה הַזֶּה! סִגְרֵי הַדֹּלֶת בַּעֲדִי, חֲבִי שְׂרָה כְּמַעַט רִגַע עַד יַעֲבֹר
הָעַטְלָף הַגָּדוֹל, עַד יַעֲבֹר רֹאשׁ לְשַׁעֲלִים, מִנְּפֶשׁ זֶעַד בֶּשֶׁר יִכְלֶה! בְּשָׂרֵי עוֹרֵנוּ
בֵּין שְׁנֵי וּנְפִשֵׁי בְּכַפּוֹ. ... הַסִּירוּ פֶּאֶת רֹאשׁוֹ. הַסִּירוּ הַשְּׁעֵרוֹת מִנֶּגֶד עֵינִי, כִּי
יִקְרֹוּנִי כְּחַצִּים! הֵם, הֵם הַשְּׁעֵרוֹת, אֲשֶׁר מִרְמַתִּי לְהַקְרִיב קֶרֶבֶן לַחַיּוֹת
הַקֹּדֶשׁ. ... הַסִּירוּ, הַסִּירוּ הַשְּׁעֵרוֹת מִנֶּגֶד עֵינִי! אוֹ נִקְרוּ עֵינִי. לִבְלֹתִי אֶרְאֶה
אֶת עֵינָיו, הַמְשׁוֹמְטוֹת שְׁמָה! ... תִּנּוּ לוֹ לֶחֶם וּמִים, כִּי נִשְׁכַּר מִמֶּה לַחֲמוֹ,
לֹא אֲכַל וְלֹא שָׁתָה זֶה יָמִים רַבִּים! ... הֵה, מֶה יִלְמוּשׁ עֵינָיו לִי שֵׁם,
שֵׁם בִּפְנֵה! ... קְרֹאוּ נָא אֶת הַכְּתוּב שְׁמָה בְּאֵשׁ עַל הַמִּשְׁקָף: "נֶפֶשׁ תִּרְחַת
נֶפֶשׁ, חֹסֶר לֶחֶם תִּחַת חֹסֶר לֶחֶם!" — כֹּאֵלָה וּכֹאֵלָה הִגָּה אֶפְרַיִם בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה.
עַד כִּי בַחֲמַלַת ה' עָלָיו וְעַל אֲשֶׁתּוֹ וּבָתּוֹ, הַנִּבְחָלוֹת מִשִּׁיחָו וּמַחֲזִיזוֹתָיו, רָחַח
לוֹ מַעַט וַיִּקְצֵן מִשְׁנָתּוֹ.

לב

מִגֶּזֶן לְשִׁמְחָה.

מים! " שאל אפרים בהקיצו משנתו.

שרה השקתהו מעט מים ותלחש במועל ידיה.

אפרים עָהָ ורעם פנים כשותה מים מרים. אחריכֵן החזיק בידו כף רחל והביט בדאגה פעם אליה ופעם אל אשהו. אשר ישבה אצל מטתו.

"ה' אבי יתומים וְגֶזֶן אלמנות." נאנת אפרים במרירות.

עיני רחל היו מקור דמעה ולא יכלה למנוע קולה מבכי.

— חזק ויאמץ לבָּהּ! גחמה שרה את אישה בקול בוכים. בָּהָה אל ה' הרופא חולי עמו ישראל, כי יעלה רפואה שלמה לכל מכותיָה. ונזכה בקרוב להוביל את בָּתְנֵנוּ לְהַפְתָּהּ.

אפרים הניע ראשו ונאנת.

— הכזיבי, הוסיפה שרה לְדַבֵּר. שלח לָהּ ברכתו מקדש ומכזיב יסערה ויצוה. להעמיד יָגֶה על שַׁרְרָה ולהשקותָה מִמֵּי גִזְר־הוֹשַׁעְנוֹת וּלְלַחֵשׁ שבע פעמים ישר והפוך את הלחש הזה: "נא ה' כאפור, אל הנאת כילא הער. הער כילא הנאת אל, כאפור ה' ינא"*) וְקָרָא לָהּ שֵׁם הָרֶשׁ. לא אפרים יֹאמֶר עוד שמָה, כי אם יִשְׁעִיה־מִשָּׁה**) לא אפונה, כי בתהבולות

*) הוא בהפוך האותיות מהפסוקים "אני ה' רופאָה. לא תִאָּנֶה אליָה רעה."**) גם אצל כת הראַסקָאִלים המנהג לשנות שם החולה בהאמינם להולך בזאת שולל את שְׁרֵי מעלה, אשר קנסו מיתה על החולה בשביל המאיו. כי בהשתנות השם ד"מ מֵאֵוֹוָאן אל סְצִיפִיאן, יש לטעון ולומר: אתם היה לכם עסק עם אֵוֹוָאן ההומא, אבל לא עם סְצִיפִיאן אשר הוא זָה, בלי פשע. —

טובות כאלה תרפא מהרה, רק שמע לקול אשתך, ישעיה-משה, ושתה הרבה ממי נזיר-הושענות.

אפרים נאנח והניע ראשו עוד הפעם.

— מה אתה נאנח ישעיה-משה? אמרה שרה באנחה, זכור, כי בעל אשה ובנים אתה והתאוּשֵׁשׁ. הבט לבתך, כי הגיע תור כלולותיה והיא יושבת שוממה! התחזק נא ישעיה-משה! התחזק נא והיה אִיתְּךָ ובריא כקדם ונוכל להוביל את רחל לְחַפְתָּה עוד באחד לחדש תמוז הבא, כי פרץ יָאִיץ בָּנוּ באגרותיו לאמר: כי כבר הכין את כל דבר הפץ; וגם היום הגיע ממנו מכתב גדול וחתום, הנחתיו בצר רוחי ולא אדע כעת מקומו אִיו, הן לבי סתחרר וראשי עלי ככרמל. לָכֵי בָּתִּי, אמרה בפנותה אל רחל, לָכֵי נא, בְּקָשִׁי את המכתב והביאי אותו הנה.

רחל הוציאה לאט לאט את כפה מכף אביה ותצא בנפש מרה, לבקש את האגרת, מֵלֵת רוחה.

תרדמה נעימה נפלה על אפרים וישן.

"נא ה' כאפור וכו'" לחשה שרה בתם וְעֵנְוֶה-צֶדֶק ותצא בלאט מן החדר עם בְּמַחֲוֶן, כי מוזאת ירוח לאישה...

— העוד לא מצאת את המכתב, שאלה שרה בראותה את רחל.

— תַּפְשִׁתִּי את כל הבית ולא מצאתי, השיבה רחל.

— לכה, אמרה שרה, ונחפש עוד בְּמִלְתָּחָה.

שרה ורחל בָּתָּה מְשִׁישׁוּ את כל המלתחה ולא מצאו, וכמעט אמרו לחלוף משם והלאה, והנה נתנה שרה את לבה לְחַפֵּשׁ עוד בכים מְעִיל אחד, אשר לבש בו אפרים תמיד, בטרם נפל למשכב, וכרנע הוציאה משם מכתב. נבחלה שרה מראות את המכתב, אשר עליו היה רָשׁוּם בכתב לא מוזר לה, שם לוי, סוכן הכויבי. כל דברי אפרים בתנומתו וחזיונותיו הנוראים נזכרו לפניו, ותחרד הדרה גדולה. — ארור כותב המכתב הזה, אמרה בתרון אפה והשבה להשליך את המכתב ארצה בגועל נפש. אבל פתאם צללו באזניה דברי אישה: "שמרי את ספר המקנה הזה!"

— כה לך אמי? שאלה רחל ברגזה ובדאגה, למה חרה לך ולמה נפלו

פניך?

— בואי אתי החדרה! קראה שרה בנפש סוערה וגרסה לתאבה, בואי רחל אל חדר משכב אביך, כי נשאר לבדו, בואי שמה, אולי תוכלי לקרוא את המכתב הזה, אשר בירי.

אפרים עוד גם שנתו ופניו אל הקיר. רחל עמדה ותתבונן אל המכתב, הנכתב בלשון יהודית בלולה במלות שפת עבר מקולקלות ויודעות לבל; אחריכּן ישבה אצל אִמָּהּ, בירכתי החדר, ותקרא באזניה את הדברים האלה, הנעתקים פה בשפת עבר ברורה.

"שלום לאהובי וכו' מהורר לוי נ"י".

בראשונה אודיעה נאמנה, כי חפצה בירי יצלה, להטות רבים מאנשי עיר מגורי, כי ישימו להכזיבי כבוד ויקראוהו לשבת אתם ימים אחרים. ומדי יעבור בכל מקומות ממשלתו, יסור גם אליהם. שמה לוי יקירי, כי תעשיר וכביר תמצא ידך באדעסא, העיר הגדולה ורוכלת העמים, אשר עוד לא הרריכוה חברי הכזיבי ולא התנחלו עוד אותה בגורל; אשר עוד לא בקקה הבוקקים האלה ועוד לא מצצו ולא התענגו מזיו כבודה. רבת תעשרה העיר הזאת, רבתי עם, המאוסף ממקומות רבות. בלי פחד תשלך שם חכה לצודר נפשות, ובאין מכלים דבר תקף תקיף מצורף על בני אדם ותאספם במכירתה עם כספם וזהבם. ראה לוי מחמדי, כי לא התרפיתי במלאכתי, התרפסתי, ההלקתי לשון והערפתי, לא שְׁלוּתִי ולא שקמתי ולא גתתי עד עשיתי ועד הקימי מְזוֹת לבך. — ועתה יקירי, אחרי הודיעי אותך את כל זאת, תהינה אזניך קשובות לקול תחנוני ושמעה בקולי, כי לך לבד אגלה את לבי ביום צרתי, ובה לבד בטחתי. כי תהלצני למרחב מן המצר. לא אכחד לפניך, כי מאהבתי את המסחר ולבנות כמו רמים מְזוֹתִי במקנה וקנין, נפתה לבי בסתר על ענינים לא בטוחים היטב, אם אף יש תקוה לאחריתם, כי יתנו פְּרִים למכביר, ובהמצא לִפְנֵי לעתות ענין כזה הוצאתי עליו מכסף אדני, אשר טוב לו תמיד מלא כף בהשקט ובמְהֵרָה מְלֵא חפנים בעמל ורעות רוח, וכאשר הצלחתי את דרכי, אז אדני לא היה חסר ואני הייתי מְשֻׁבָּר. כזאת וכזאת עשיתי. וכל יגיעי, כי לא ימצאו לי עון, אשר הטא, עד כה הייתי איש מצליח; כעת אמנם נתפשתי במצורה והנני בצרה גדולה. כי הלוי רזון אחד כל כספי, גם הרבה הרבה מכסף אדני וקויתי לְמִשְׁפַּחַת שלמה, והנה מתלאה! לא הצליח הרוזן את דרכיו ויאבד הזנו ואין בירו לְשֵׁלֶם לי. רק ענין אחד נשאר לי: לנהר בלחם גרודי הצבא בְּטִבְרִיא, וממנו יוכל להוֹשֵׁעַ תְּשׁוּעַת עולמים, אם אף ישיג די כסף הנהוץ לזה; ולכן כאשר יאות אפרים להלוותו עוד כסף הרבה ולשית ידו עמו בהענין הנזכר, אשר ישק על פי, אז על נקלה אוכל להציל את הוני עוד ברוב נשף וּמְרִפֵּית; ואם אין, יעלה בתחו כל יגיעי עד כה, ואחריתי עדי אבד. ומדעתי כי לא יעשה אפרים דבר. בלתי ישאל לראשונה את הכזיבי, ומה גם ענין כזה, אשר ירע בעיניו עד למאד, ואשר יבלע את כל הזנו; על כן יקירי, אבקש פניך, כי תראני חסדך הפעם להלץ נפשי מצרה. שים נא דבריק בפי הכזיבי ותבינהו ליעץ את אפרים בבואו אליו, כי ישמע בקולי לְקַבֵּל עליו את הענין הנזכר, ויבטיחהו לאמונה כי יצליח את דרכו. בינה הגיגי לוי... הנני באהבתך והיה עזר לי! ואני אתן את שכרך ושכר הוועץ הכזיבי. הן צדיק כמוהו בארץ יִשְׁלֵם...."

שרה התנודדה מדברי המכתב והתאבכה עד מאד. הם לבח בקרבה, בהגיגה בערה אש ובאזניה צללו דברי אישה בחיונו: "נוסו מלשו נפשכם מפני העטלפים האלה! בירי ספר המקנה, בו נמכרתי להשמיד ולאבד, בו נמכרנו כלנו!..." גם רחל נבהלה משמוע, סמר שער ראשה, התפתחה אחת מקוצותיה ותרד בתלתלים על חלקת צוארה. חדלה לקרוא ומתהה לרגעים רסיסי זעת אפיה, אשר התפרצו מבעד מפלי בשרה. אחרי-כן הבלגה מעט ומבלי דבר דבר לאמקא הוסיפה לקרוא הלאה.

"הנה זה שלחתי אתמול מעיר משכני ארבעה נאדות יין. אשכר להכויבי, לא אפונה, כי יגיעו אליו בקרוב. היין עתיק הוא ושוב מאד. ולך יקירי, שלחתי מנחה מעט תאנים ומעט צמוקים, בטנים ושקדים; הן ידעתי כי תחמוד ממתקים ותאכלם למערנים. — ולנחום הקמחי, המביא לי מכתבך, שמעתיך. הנה הצגתי לפני מקברי, לבוא על החתום, לקחת ממנו את ספרו. ולא אמנע טוב ממנו, בהיות אף לאל ידי לעשות. האמת אניר לך יקירי, כי כמשא כבד יכבד עלי האיש הזה. הן זר מעשהו. נכריה עבדתו. בעת אנכי מסבֵל ועיף מרוב עבודה, אז יחביר עלי במלים ולחן הרבה. ויספר לי את כבודו ורב חכמתו ואת כל אשר גדלוהו הסופרים המליצים בהסכמותיהם. והיום בבקר, בכתבי אליך מכתבי זה, בא אלי שָמַח ושוב לב על רעיון לבו החדש בדבר הפלגש בגבעה. ויסכסך אותי בהבל הבלים. אם כמוהו כל הסופרים, הנה כלם אף בהמה המה להם, המבלים ימיהם בתו... בְּצִפְתִּי לחשועתך ולתשועת הכויבי, כי תתנו את אפרים בְּפָרִי ותחלצוני מצרה, אשים קנצי למלין ואומר שלום. ידירך ואיש בריתך אליעזר."

בירים רועדות הניחה רחל את המכתב לפני אמה, אשר עוד נתקו מורשי לבבה ותשב שוממה וגבוכה מכל אשר שמעו אזניה. פתאם הלבינו פניה ותפל ארצה ותתעלף...

— אהה, אמי! צעקה רחל בקול פחרים ותצא מן החדר דחופה ומבהלה לקרוא אנשים לעזרה.

— רחל!... אהה, רחל! קראו כאחד שני אנשים, אשר נפגשו אתה אצל הפתח ושמעו את קול שועתה.

כעמוד ברזל עמדה רחל כראותה את האנשים לפניה ולא יכלה למוש ממקומה. פיה פתחה לדבר, אבל לשונה הבקה לחֶפֶה.

וכרגע צללו השפתים ונשמע קול נשיקות וקול ששון: הוי אָחִי והוי אָחוֹת! הוי רָעִיָה והוי רֵעָה!...

— היא מתעלפת, שמעון, היא מתעלפת! קרא האחד, בהחזיקו את רחל, אשר עֹבְהָ כחה ופניה תָּרַו.

— חושה לעזרתה דוד! קרא שמעון בבהלה. על כפים נשאנה הביתה.

רבות מחשבות התרוצצו בקרב לב שמעון בפתחו הרלת. לבוא לראות את פני הוריו. אשר נחבא לברוח מפניהם והרבה עצבותם. וכבואו בסף הבית עמד כתומר מקשה נפעם ונבהל ממראה עיניו.

על רצפת החדר שכבה שרה מתעלפת, ואצלה אפרים. אשר בחליו צפר עורו על עצמו, לחיו שפו מאד ועיניו העמיקו לשבת בחוריהן הגדולים. עד כי קשתת מאיש מראהו ותוארו מבני אדם.

"אכן נודע לה הדבר!" צפצף אפרים אמרתו, בהביטו בשממון להאגרת הפתוחה אצל אשתו.

"אוי לי, אמי! אבי!" קרא שמעון בנפש סוערה.

אפרים הביט אל שמעון בעינים להטות ויתנודד ויִסֵּב פניו, וכרגע הביט אליו שנית. ובעיניו התנוצץ נטף—דמע קודרת. כעופרת נתכה באש.

אם לא הקרת עצמות פניו היבשות, הנה מכְּמִי עיניו עָנוּ בו, כי רגשי תלונה ואהבה, רגשי כעס ורחמים התרוצצו בקרבו, בראותו את בנו.

— מהרה, הושה אל תעמוד! האֵיךְ דוד בשמעון. אשר עודנו נצב פתח הבית, והוא אחריו.

"אבי!" צעק שמעון מנהמת לבו ויָעִתֵּק ממקומו.

"אם אב אני איה כבודי?" דבר אפרים ויסוג אחר בתלונה.

— מים, מים! קרא דוד, כבואו החררה עם רחל הנשענת על ידו.

אפרים התחלחל למראה עיניו וכאיש נדהם הביט רגע לשמעון ורגע לרחל. אשר הושכבה על הערש. בעותי—אלוה צמתתוהו ורעיניו לבו נתקן מן בלחות.

"תנו לו לחם ומים!" קרא אפרים בקול פחרים, בהורותו באצבעו על דוד,

"הוא רעב ללחם וצמא למים, לא אכל ולא שתה זה שלש שנים... בעבורו נמנע לנו לחם ומים... תָּנוּ לוֹ, תְּנוּ, הֲנוּ לוֹ לֶחֶם וּמִים!..."

דוד שרק והניע ראשו על אפרים ועל שיחו.

בבכי ואנקה מָהֵר שמעון לצאת מן החדר להביא מים.

"אל תשליכני לעת זקנה!" קרא אפרים בקול מר שובר לבבות. השליכו

את ספר—המקנה, בו השליכני, אכלני, השליכני לעת זקנה!.. השיבו

את הבן יקיר! אהה, כל ראשו מְקָרָה! אני הרחבתי קרחתי. בדבר

הקָרָה, בדבר העטלף באפל פִּוְרָה... שובה ילד שעשועים! שובה, שובה

בן יקיר!" קרא מכאב לב ויקם ממקומו בכל מאמצי כח וישא את רגליו לרוץ

אחרי שמעון, אבל כרגע עוברו כחו ויפול באין אונים.

שמעון שב כרגע עם כד מים בידו, ועד מהרה השיב הוא ודוד את

רוח רחל ושרה, ואת אפרים השכיבו על משתו.

מי ימַלֵּל שמחת שרה ומשועה על בנה יחידה ותוקף רגשי גיל דוד

ורחל, בְּהִרְאָתָם פתאם אחרי התפררו ימים רבים! —

לעת רעה כשתפול על בני האדם פתאם, או לעת ישיגום ששון
ושמחה גדולה. אז לא יבקשו חשבונות רבים וכל הגיגם ומאוייהם יפרצו
ויעברו משפיות לבב; אמנם בְּשׂוֹךְ מעט סערת רוחם יסתרו כל אלה שנית
במסתרים ותחת שׂוֹאָה יתגלגלו; גם הָלוֹם ראינו כזאת, אשר מרוב שמחת
גיל לא עצרה רחל בעד רגשי האהבה, העצורים כאש בקרבה, זה ימים
רבים, ובראותה את פני דודה ממחרת יום בואו, פָּתַח וַרְתָּב לִבָּהּ, כי
נשכחו הצרות הראשונות וכי נסתרו מעיניה כל הארץ ומלואה, ותאמר: אֵךְ
הוּא וְאִפְסוֹ עוֹד. אולם אחרי הרבתה לְדַבֵּר עִמוֹ בְּרִגְשׁ, שָׁבוּ מוֹרְשֵׁי לִבָּהּ
לִגְבוּלָם וְתַחַל להתבונן, לחשוב ולהבין את אשר לפניו. אור פניה חֲשַׁךְ
לאט לאט וערבה לה כל שמחה, בהעלותה על לבה, כי זה דודה וזה מחמדה הלא
אֵךְ אִישׁ זֶה הוּא! .. ועתה הלא אברה תקותה ואין עוד תוחלת להיות
חברתו ואשת בריתו, אחרי הובאה במסרת הברית עם בן פֶּרֶץ, ואם-כֵּן
אפוא לא טוב ולא נאווה לה לשנות בור, ואהבתה תהיה לחשאה .. בְּלִמָּחָה
כסתה פניה, אשר בְּחִפְזָה חלפה חוק מוסר וְעֵנֶת-צָדֵק. ורסן מפניה שְׁלָחָה,
לקרוא לרגשות נפשה דרור ולשוש קִשּׁוּשׁ עִם אִישׁ נָכְרִי, ועוד לעיני אִמָּתָה
ואחיה... בבשת פנים התננבה להביט מרחוק אל אִמָּה, אשר היא אמנם
מבלי מִשְׁיֵם השתעשעה לה בשמעון בְּפִנֵּת הבית האחרת. וכל מעיניה בו.
וכמעט בבלי דעת העיפה אחרי-כֵּן עיניה בדרור ונהפך לבה, יחד התעוררו
רגשי אהבתה... שארית אוֹנִים חגרה להבליג על רגשותיה אלה ולהתריש
באהבתה, אבל רוח בטנה הִצִּיקָתָה עד מאד וכמעט נפתרו שפתיה וענתה
אֶהְיֶים, לולא שִׁמְעָה פתאם את קול אִמָּה מְדַבֵּר אליה:
- לְכִי רַחֵל וּשְׁבִי אֵצֶל אֲבִיךָ בְּתֵרֵךְ מִשְׁכְּבוֹ, אוֹלִי יִשְׁאֵל דְּבַר-מָה

בהקיצו משנתו. — אָנֹשׁ הוּא מֵאֵד, אוֹיֵה לִי! אֲבָרְנוּ כָלְנוּ אֲבָרְנוּ! הוֹסִיפָה שְׂרָה לְדַבֵּר בְּרוּחַ כְּחָה וְהוֹרִידָה כִנְחָל דְּמַעָה. יִכְנַס הָרוּחַ בָּאֲבִי אֲבִיהֶם! כִּי מִכְרוֹנוּ וַיֹּאכְלוּ גַם-אֲכֹל אֶת כִּסְפֵנוּ. . . .

רַחֵל הַבִּיטָה לְרוּד וַתֵּצֵא בְרוּחַ נִכְאָה.

יָד הִיגֹן חֹזֶקָה מֵאֵד עַל שְׂרָה. עַד כִּי לֹא שְׂתָה לְבָה לְרוּד בְּזוּי נִפְשָה. אֲשֶׁר, כִּצְאָת רַחֵל, יֹשֵׁב מְשָׁמִים בִּירְכְתִי הַבֵּית תְּפֹשׁ בְּרוּב מַחֲשַׁבּוֹתָיו.

כִּכָּה יִרְבֵּץ נִמְרַע עִם גְּדִי, וְעַגֵּל וּכְפִיר וּמָרְיָא יַחְדּוּ בְּמִישׁוֹר מִיִּסְסִיפִי הַגְּדוֹל, לַעֲת שְׁמָף מִיָּם רַבִּים אֲלֵיהֶם יִגִּיעוּ. וְנִפְשָׁם בְּרַעָה תִתְמוּגַג! —

— אוֹי נָא לָנוּ, כִּי מִכְרוֹנוּ! הוֹסִיפָה שְׂרָה בְּמֵר נִפְשָה. אֵין עוֹד אִמָּת וְאִמָּנָה בָּאֶרֶץ!.. עַל מִי אִפּוֹא יִבְמָחוּ הַיּוֹם, אַחֲרֵי אֲשֶׁר גַּם-הוּא — אֵל יִחְשׁוּב לִי הִ' עוֹן — אַחֲרֵי אֲשֶׁר גַּם הוּא... "

— מִי אִפּוֹא הוּא? שְׂאֵל שְׁמַעוֹן, אֲשֶׁר לֹא יָדַע פֶּשֶׁר דְּבָרֵי אִמּוֹ.

— הוּא לָבָדוּ... הַשִּׁיבָה שְׂרָה בְּמִגִּנֵּת לֵב מִבְּלִי בְּאֶד דְּבָרֶיהָ. הוּא

לָבָדוּ, אוֹיֵה לִי! אֵל יִחְשׁוּב לִי הִ' עוֹן... יִכְנַס הָרוּחַ בְּאֲבִי... "

— מִי הוּא זֶה וְאֵי-זֶה הוּא? שְׂאֵל שְׁמַעוֹן שְׁנֵיתָ.

— קָרָא אֶת הַמִּכְתָּב הַזֶּה וַתִּדַּע, הַשִּׁיבָה שְׂרָה, אֲשֶׁר בְּכָל רוּב שְׂוִיחָה וּכְעָסָה לֹא הִרְיָבָה לַתֵּת תְּפִלָּה לְהַאֲשִׁי, אֲשֶׁר שְׁנִים רַבּוֹת הִיתָה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיהָ וַתִּכְבַּדְהוּ בְּרַעָה.

שְׁמַעוֹן קָרָא אֶת מִכְתָּב אֲלִיעֶזֶר לָלוּי וַיִּתְרַד לְרַגְעִים וּבִשְׂרֹו סָמַר מִכְעָם.

— מַה תֹּאמַר בְּנִי? שְׂאֵלָה שְׂרָה.

— מַה אוֹמֵר? הַשִּׁיב שְׁמַעוֹן בְּסַעֲרַת רוּחוֹ מִצְרָה וְצוּקָה. אֲנִי תִפְלָה, כִּי אֵל יִזְכֹּר עוֹן אֲבוֹתֵינוּ בְּרוּר הַזֶּה אֵל הִ' וְחִמָּאת אֲמוֹתֵינוּ תִמָּח.

— מַה בְּרִי וְמַה בְּרִי בְּמִנְיָ? מַה אַתָּה מְדַבֵּר?... קִרְאָה שְׂרָה בְּתִמְחוֹן לִבָּב.

— מִי נָתַן לָכֶם אֶת הַכּוֹזִי בִי? הוֹסִיף שְׁמַעוֹן בְּסַעֲרַת רוּחוֹ. מִי

אִפּוֹא נָתַן לָכֶם הַכּוֹזִיבִי הַזֶּה, אֲשֶׁר יְרוּשָׁשׁ וַיִּמְכּוֹר אֶתְכֶם וַיֹּאכֹל גַּם-אֲכֹל אֶת

כִּסְפְּכֶם? מִי שָׁם אוֹתוֹ וְאֵת עֵדֶת חֲבֵרָיו וּמִרְעִיו וּמִיּוֹדְעֵיו לְמַאֲשָׁרֵיכֶם וּלְשׁוֹפְטֵיכֶם

וְשׁוֹמְרֵיכֶם? — הֲלֹא אַתֶּם לְמַהֲרָתְכֶם אוֹתָם עֲלִיכֶם אֲלוֹפִים לְרֹאשׁ; אַתֶּם

הַשְׁפַּלְתֶּם אֶת נַפְשְׁכֶם לֵאמֹר: כִּי לֹא תִעַרְבַּ לְהִ' מִנְחַת יִהוּדִי וְתִפְלַת

יִשְׂרָאֵל כִּימִי עוֹלָם וּכְשֵׁנִים קְדַמֻּנוֹת, בְּלִית הַמְּלִיצִים הָאֵלֶּה בִּנְיָכֶם... "

אַתֶּם תִּרְחִיקוּ וְתִשְׁבִּיתוּ מִפְּנֵיכֶם אֶת אֵל קְדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל וְתִבְחָרוּ

לָכֶם אֲנָשִׁים-הַבְּנִיִּים חֲרָשִׁים מִקְּרֹוב בָּאוּ. לֹא שְׁעָרֹם אֲבוֹתֵינוּ מֵעוֹלָם " וְגַם

אֶת בְּנֵיכֶם תִּלְמְדוּן, לִירְאָה אֶת מוֹרָאם וְתִתְעוֹם מִדְּרָךְ הַחֲנוּף הַטּוֹבָה. אֲשֶׁר

בָּה הִרְיָבוּ אֲבוֹתֵינוּ הַקְּדוּשִׁים אֶת בְּנֵיהֶם בִּימֵי קֶדֶם; כִּי תַחַת חוֹקֵי חַיִּים

וּמִשְׁפָּטֵי הַלִּיכּוֹת עוֹלָם אַתֶּם נּוֹתְנִים לָהֶם חוֹקִים לֹא מוֹעִילִים וּמִשְׁפָּטִים

לֹא יַחֲיוּ בָהֶם. וּבְנֵים רַבִּים " אַחֲרָיִךְ הִקְשַׁלְתֶּם בְּתוֹרָה!.. גַּם אֶת נְתִיבוֹתֵי

הה. עזו בנעורי, וכמעט הייתי בכל רע; ואני תפלתי. כי אל יחשוב ה לכם עון, הורי היקרים! —

— הוי בני, בני! קראה שרה באנחה ומגור ראש. למה תאמר בני כדברים האלה? אני ואביה הלא חשבנו להורותך את הדרך הישרה, ואתה מחמדי, הקשית את ערפך ועצבת את רוחנו.

— אירזה היא דרך ישראל לפי מחשבתך? שאל שמעון. בהביטו אל אמו:

— אירזה היא דרך ישראל? שנתה שרה בתמהון דברי שמעון. מי אפוא

לא ידע זאת!

— ובכל-זאת. אמר שמעון. אשאלך והודיעני.

— להיות יהודי בכל אבותיך, השיבה שרה מבלתי חשוב מעט רגע,

ללכת בדרך יהודים ישרים ולשמור ארחות צדיקים.

— לאמר: להאמין בהבויבי כאבי וללכת בדרך אליעזר ולוי וכל חבריהם.

באר שמעון את דברי אמו בהתלים.

— חלילה, חלילה! קראה שרה במבוכה, יכנס הרוח באבי אביהם. —

האמן בני, האמן באמר...

— אולי, אמר שמעון. אולי כלם חמה כהבויבי? :

— הוי, הוי שמעון! שרקה שרה והניעה אצבעה הימנית, הוי, הוי,

ירא את ה בני! ..

— את האלהים אני ירא, השיב שמעון, ולכן אשקיל באמתו ולא

אאמין בשוא.

— אם לא שמעת בני מוסר אביך, אמרה שרה אחרי נאנחה מקירות

לבה, אם דברי אביך לא פעלו מאומה, אף כי תורת אמה, מוסר אשה

לא מלומדה כמוני. אני רואה, אויה לי! כי באורח אבותיך החסידים לא

תבוא ותמנע רגלך מנתיבתם, אף אמנם כי תנחם על זה ותנהום באחריתך. ...

את כל זאת ידעתי היטב; ידעתי, כי בדברי אשה לא מלומדה כמוני לא

תקצר, ולכן לא אשתת דברי הנם. הלך שמעון בדרכי לבך; רק זה חסדך,

אשר תעשה עמדי, למצער הבטיחני נא בני! הבטיחני נא, כי לא תלך

בדרך אשכנזי פסלון, אשר הליכותיהם לא כדת ולמשל ולשנינה חמה

בכל העיר. אדם אחד בהם לא מצאתי. ואם היות תהיה כאחר מאלה,

למה לי חיים? — הבטיחני נא בני! דברה שרה תחנונים ודמעתה על לחיה,

הבטיחני, כי לא תלך בדרך אתם! זכור נא את כל העמל, שעמלתי לך:

הריתיך, ספרתי ירחים וילדותיך ומחלב שרי הניקתיך, מפתיתיך ורבייתך,

ועתה בני, אל נא תמלא קלון פני אמך ואל תשימני חרפה לשכני! ..

חוסה נא עלי, אמך השוממה, בהתחנני אליך במר נפש, ושמעת אל תחנוני

ואל תתן אותי לחרפה! ..

— הרגעי ודמי אמי! קרא שמעון, אשר בתמהון לבב הקשיב עד כה

דברי הַדָּתָהּ וְאִשֶּׁר תַּחֲנוּנֶיהָ, הַיּוֹצֵאִים מִנֶּפֶשׁ—תִּמָּה יִרְדּוּ חֲרָדִי בְּמִנּוּ. הִרְגַּעִי אִמִּי! בְּסוּד כִּתְחַכְמִי כְּסָלוֹן, אִשֶּׁר בִּשְׁם אֲשֶׁכְּנֹזִים תְּבָנִים, הִנֵּה בְּסוּרם אֶל תְּבוֹא נִפְשִׁי. אִמְנֵם אִם לֹא טוֹבִים הֵמָּה בְּעֵינִי וַיִּדְעֵתִי אֶת תְּנוּאָתָם; בְּכָל-זֹאת צִלְמֵם לֹא אִבּוֹה כִּמּוֹךְ; וְנִהְפֹּךְ הוּא, אִשֶּׁר עוֹד אֲחַמּוּל עֲלֵיהֶם חֲמֵלָה, כִּי הֵמָּה פָּרִי חֲטָאת אֲבוֹתָם, פָּרִי מוֹסֵר הַבָּלִים וּפְרַעוֹת סִדְרֵי הַחֲנוּךְ בְּמוֹשְׁבוֹתֵיהֶם. הַבָּנִים הַפְּרוּעִים בְּנִיכָם, וְכָל נִפְתָּל וְעֶקֶשׁ, אִשֶּׁר תִּמְצָאוּ בָהֶם. לֹכֶם הֵמָּה; מִשְׁתַּתֶּם אַף בָּכֶם וְאַתְכֶּם תִּלִּין מִשְׁוֹגֶתֶם; אַתֶּם לְבַדְכֶם הִרְבִּיתֶם הַמְכְּשׁוּלִים וְכִשְׁלוּ בָם אֲבוֹת וּבָנִים יַחַד!...

— אֶל הַרְבֵּה תִּרְבֵּר גְּבוּהָה גְּבוּהָה! הַשִּׁיבָה שְׂרָה, דְּבִרְיֶךְ בְּנִי, נִשְׁגְּבוּ טַמְנִי, יִהְיוּ לְךָ לְבָרֶךְ אוֹ תְּדַבְּרֶם בְּאוֹנִי אֲבִיךָ וּבְאוֹנֵי הַגְּבָרִים. וְאַנְחֵנוּ נָשִׁים. מַה אֲנוּ, מַה חֵינּוּ וְמַה רַעֲתֵנוּ!.. רַב לִי בְּנִי, אִשֶּׁר הִכְמַחְתָּנִי, כִּי לֹא תֵּאָרֵחַ לַחֲבֵרָה עִם אֲשֶׁכְּנֹזִי כְּסָלוֹן. אוֹדֶךָ מִחֲמַדִּי בְּכָל לְבִי. קְרֹאָה בְּשִׂמְחָה וְהַחֲזִיקָה בְּשִׁמְעוֹן וְנִשְׁקָה לוֹ.

— תִּנֵּי תוֹרָה לְהָאִישׁ הַלֵּזָה! אִמֵּר שְׁמַעוֹן לֵאמֹו וְנִטָּה יָדוֹ אֶל דּוֹד, אִשֶּׁר יֹשֵׁב לוֹ מִגֵּד בִּירְכָתִי הַבֵּית, נֶאֱחָז בְּסִבְךָ שְׂרַעְפִּיו. לֹלֵא הָאִישׁ הַלֵּזָה, שֶׁהִיָּה לִּי, כִּי עֵתָה הֵייתִי גַם אֲנִי אֶשְׁכְּנֶנּוּ-כְּסָלוֹנִי. — לוֹ נֹאוֹה תוֹרָה!

— לוֹ נֹאוֹה תוֹרָה? קְרֹאָה שְׂרָה בְּהִבִּטָּה אֶל דּוֹד בְּכַעַם וְתַמְהוֹן גַּם יַחַד. דּוֹד הִקִּיץ כִּישָׁן מִמְּזֻמּוֹתָיו וְלָבֹו נַע מִטְבָּמִי עֵינֵי שְׂרָה.

— הוּא מְפַלְטִי! אִמֵּר שְׁמַעוֹן שְׁנִית.

— הוּא? קְרֹאָה שְׂרָה בְּתַמְהוֹן וְהִבִּיטָה אֶל דּוֹד עוֹד הַפֶּעַם.

— כֵּן הוּא. אִמִּי! הַשִּׁיב שְׁמַעוֹן. הוֹאִילִי נָא וּבֹאִי אֵתִי אֶל הַדֶּרֶךְ אַחֲרֵי, שְׁמָה אֲסַפֵּר לְךָ יִשְׁנוֹת גַּם חֲדָשׁוֹת וְאַעֲרִכָה לְעֵינֶיךָ כָּל דָּבָר, אוֹ תִּדְעִי וְנִזְכַּחַת אִמִּי. כִּי לְהָאִישׁ הַזֶּה נֹאוֹה תוֹרָה וְתַהֲלָה.

שְׁמַעוֹן רָמַז מִמֶּרְחֶק לְדוֹד, כִּי יִשְׁאֵר בְּבֵית וּמִקוֹמוֹ אֶל-יָנָה, וַיֵּצֵא עִם אִמּוֹ.

* * *

שְׁעוֹת אַחֲדוֹת יֹשֵׁב דּוֹד לְבָדּוֹ בַּחֲדָר, מְצַפֶּה לִרְאוֹת וּלְשִׁמּוֹעַ מַה אַחֲרִית כָּל הַמְּדַבֵּר בּוֹ, וְרַמְיוֹנָו מִשְׁחָק לִפְנֵיו בְּכָל עֵז; רָגַע בְּטַח, כִּי יֵשׁ תְּקוּהָ וְהִי הַצְלִיחַ אֶת דְּרָכּוֹ, וְהִתְעַנְּג בְּלָבֹו עַל אַחֻבּוֹת נִפְשׁוֹ, אִשֶּׁר אַחֲרֵי כָּל הָעֵמֶל וְהַתְּלָאוֹת הָרַבּוֹת, הִנֵּה יִחְבַּקְנָה בּוֹרֻעוֹתָיו וַיִּרְאֶה עֲמָה חַיִּים נְעִימִים; וְרָגַע אִמֵּר נֹאֵשׁ, וּמִבְּמֹוֹת תִּקְוָתִיו וּמִשׁוֹשׁוֹ יִרֵּד אֶל עִמָּךְ—הַעֲצָקִים וְהָעוֹלָם חֲשָׁךְ בַּעֲדוֹ! הַיּוֹם רַפָּה לְעֶרֹב, וְהַצִּלְצֵל נָתַן קוֹלוֹ בְּאַחֲרֵי מִתְרַכְּבֵי הַבֵּית, אַחֲרָיו שָׁלַח עוֹד צִלְצֵל אַחֵד רֹאשׁוֹ מִן-הַחֹזֶר וַיִּרְעַם בְּקוֹל שְׂרִיקוֹת. אַף יֵלֶךְ—הָאֲבִיב נִגְלָה פֶּתָאִם בְּזִיו-בְּבוּדוֹ, וַיַּעֲבֵט אֶרְחוֹת מַעֲפּוֹ, לִרְדֹּת לַמָּטָה אוֹ הַגָּבָה לַמַּעֲלָה

יתשאות הן הן לו בכנפיו הממודות. הובובים יצאו בפעם האחרונה במחול קשתקים על החלונות, שרקו ויניעו ראשם בהדר ויתעצפו לאחר אחד. אתרי קטבו את אגפיהם השקפים במיץ כפות רגליהם האחרונות. בחוץ נשמעו שריקות עדרים, השבים ממרעותם: קול עזים ובני צאן, הרצים רחופים ומבוללים לפני העדר וענן אבק רגליהם; קול פרות עלות, החולכות הלך ונעז לבניהן, הכלואים ברפתים, ורדיהן כנארות; קול שור פר מקרין מפרים, העוגב על שתי פרות יפות מראה, ממשפחת פרי הולנדיה המהוללים. ומעת לעת יתגנב להתעלם באהבים עם עגלה יפה-פיה, בתולה, אשר עתה עתודים שרים נכנו ועגיל קרניה הראשון צמח, ובקרי כסלון המובים ואלופיה היועיים הולכים אחריה להרית בה ולבקש אהבה; והיא אמנם תביתקם בחרבות קרניה הישרות; וכטוב לבה תחפו זנבה ותרוען פבכרה קלה משרבת דרכיה, ועד מרה ירצו כל עונביה וירקרו בתוך הבהמות התמימות, המתנהלות לאטן, סבלי משים, ומענות גרה.

דוד ישוב עוד על מקומו ברוב שרעפיו בקרבו ועיניו פלו מיחל לאדריית דבר. ועד שראשו נמלא שעיפים מאליפים ושמעון הגיע, ויבהל להביא אותו אל אביו החררה.

אפרים שכב על צדו סמוך בקשתות, אצלו ישבה על כסא רחל, תכלילת עינים מרמעות ועל לחייה הצחות קנה-לו שקבל-דמע קנה. לא רחוק ממנה ישבה שרה נשענת בידה על שלחן קטן והניעה ראשה. הפכת פני כלם ענתה בס, כי רבות נדברו פה איש אל רעהו. רבות דבר נד את אחד זה לא כביר ורבות עוד יהגה לבס.

דוד השתחוה בבואו החררה וישאל לשלום אפרים.

— מתולל שם ה'! השיב אפרים בקול דממה, ישנתי וירוחלי מעט, אפל...

— ה' יסערה על ערש דוי! נתם דוד את אפרים, רק חזק ואמץ.

אפרים נאנק והניע ידו כנואש.

— שב נא פה אצל הקצה ממולי, דבר אפרים לדוד ושלח ידו, לשאל

לו לשלום.

שמעון הגיש כסא לדוד.

עתה ידעתי תומתך, דבר אפרים לדוד, אשר ישוב יחיל ודומם, דגה

הקפלתני ואשגה הרבה מאד!.. אנא שא נא פשעי, כי רעה גמלתני!..

— אלהים תשבה לטובה, השיב דוד בנפש סוערה מדברי אפרים,

אל תעצב ואל יתר בעיניך, כי למחיה שולחתי מבסלון...

— אני ידעתי כעת את כל מחשבותיך, איש טוב וחונן, דבר אפרים

ברגש, ידעתי את לבך. ורוחך הטובה לא נחרדה ממני. הכל גלוי וידוע לי

הפעם... אבל צר לי מאד, כי לא אוכל לחקים סומות לבך.

פני דוד תפו מדברי אפרים וקירות לבו המו לו, על אשר פוש מתחלת

ואברה לו כל תקוה. במכובתו הפיט לשמעון, אשר הוא אמנם גם הוא הביט לאמו ויבקש אותה בעיניו. כי תקום תרחם את דוד, אשר זה לא כביר הביע לה רוחו וערך לפניה כל מובו וישרת לבבו, כי הפליא לעשות ומה הוא מבקש... אבל היא שמרה לפיה מחסום והניעה ראש כבתחלה, רק עיניה היו מקור דמעה ובלבבה התרוצצו רגשות שונות עד אין חקר.

רחל שלחה ידה להיטב משכבי אביה, ותבט אליו במבט כזה, המעורר חסד ורחמים והמוגג לב ונפש.

— לא אדבר עמך בחידות, הוסיף אפרים לדבר, בהביטו בפני דוד. זה לא כביר נדברנו כך וידעתי את אשר תאמר לעשות לכבוד ביתי, המחולל בידי אנשי שלומי, אוכלי לחמי, וידעתי גם כן את חפצך, להתחתן בי. האומנם הפעם נפקחו עיני לדעת יקר תפארת איש כמך והין ערכו; ועל ערש רוי, לקץ ימי חי, הבאתי לבב חכמה לראות, כי לא ידעתי בדרך ה' ותורת האדם בארץ; והיום בלכתי בדרך חמות אראה מה שגיתי בדרך החיים. כי לא באתי עד תכלית אנוש באדמה, ובזאת הבאתי עלי ועל ביתי רעות רבות וצרות: האומנם עתה נסיתי במכה ונוכחתי לדעת כל זאת ממכתב אחר, הנקרה לידי בחדר לוי הסוכן, בהיותי בכזיב; והמכתב הזה, אשר למורת רוחי נודע כעת לכל בני ביתי, פקח עיני לראות השקר והתרמית, ובכן אדע היום להוקיר את איש נבר ובר לבב כמך, עד כי לכבוד וגם להועיל לי להתחתן בך; אבל למגינת לבי לא אוכל לעשות כעת את הדבר הזה, כי את בתי חובחתי לבן פרץ וקרף עטו הברית, ואיך אפוא אחלל בריתי ומוצא שפתי אשנה ביומי האחרון?! היה אתה לדין ושפוט שפוט: האוכל היום לעשות בנפשי שקר, להפיר בריתי עם פרץ, אשר קלו עיניו מיחל להתנות בנו, ולעשות עמו מעשים, אשר לא יעשו?! הקפזות נבל אמות?..

— אם לשופט תשימני, ענה דוד, שאני ואשאלך: האם אין חפץ מחשבון ודעת ורגיש בקרב בתך, כי תוכיח אותה לאיש, ועליה ברית תכרות, מבלי שאול את פיה?... הקסחת—ירך תעשה את בתך, כי תתקנה אל המוב ואל הישר בעיניך?... אולי לא תאבה ללכת אחרי האיש, אשר בחרת לה והיית נקי משבועתך ולא יהיה בך כל חטא.

דברי דוד האלה הביאו את אפרים במצורה, ואחרי התבונן והגה ברוחו הקשה, השיב אמרו:

— אסרכן אפוא... אל תאיצו בי... הלא מעט ימי פה בארץ החיים... הניחו לי כעת ואחרי—כן תעשה לה רחל כמוב וכישר בעיניה... דברי אפרים היו לרחל כמתלהמים והם ירדו תדרי בטנה, ותחבק את אביה החולה ותבך על צואריו. —

„בעלת הבית! בעלת הבית!“ קראה בקול רם האמה, אשר פתחה פתאום את הדלת ושלחה ראשה אל החדר.

— מה לך כי נזעקת? גערה שרה באמתה. הלא עוד מעט ונאספו כל העיר לקול צעקתך.

"לא אפונה" אמרה האמה בְּתֶתָּה מכתב אל שרה וּבְרָתָה "לא אפונה, כי זה הוא המכתב, אשר הפשת היום. בין ערבי נחל היבשים, המושלכים תחת תנור וכירים, מצאתיהו, כן אמצא כל טוב סלה! שם שכחת את המכתב בעת בְּשִׁלְתָּ עָלַי—הושענות לתרופה, ואני הנה מצאתיהו, כן אמצא את שאהבה נפשי!"

— הנה זה פתחה פיה! גערה שרה באמתה, אשר דבריה היו לה לא לרצון. לְכִי לעבדתך וְרַב לְכַרְךָ אמרים ולהג הרבה.

מבלי משים הריקה האמה מיץ אפה ותצא.

מכל אמהות שרה, שהיו לה לפניו בימי טובה, נשארה בביתה רק האמה הזאת, אשר הקורא ראה אותה שמה עוד לפני שלש שנים עם הַשְׁכָּוִי—הארמוני בידה.

— הוא מכתב פרץ, הגידה שרה לאישה בְּתֶתָּה לו את המכתב.

דומיה שוררה בחדר, אשר בתוכו גִּטְיוֹ צללי ערב. אין אומר ואין דברים, רק הלבבות נָעוֹ והעלו הרגשות רבות כהעלות הים לְגִלְיוֹ... בידים רוערות הרליקה שרה נר ותעמד אותו אצל אפרים.

עיני כל הביטו אל אפרים. בפתחו את המכתב לקרוא, הביטו אליו וְהָמָּו גלי הרגשותיהם כמים רבים...

"בערת הבית! בעלת הבית!" נשמע שנית קול האמה, אשר כרגע שלחה ראשה ההדרה וידה אוחות באפה.

— מה תצעקי היום אלי! נתנה שרה בקולה על אמתה. סְגְרִי הדלת ולכי לך!

"חנה המובלת באה!" קראה האמה בשמחה בְּמִקְשָׁתָּה "הנה זה עומדת בבית—המבשלים עם הקדר תְּלוּחֵשׁ, כן אזכה לעמוד בכל טוב סלה!.. הקדר מְצִנָּה לשפוף החוצה נויר עָלַי—הושענות וילעג להתרופה הזאת, והביא אתנו עלים אחרים לתרופה... הנה אוכרת, כי תרופת הקדר טובה יותר... חי נפשי! כן חנה אומרת... אומרת חנה, כי לולא שהיה הקדר קדר, כי עתה היה..."

— דומי! גערה שרה באמתה, במרס פלטה דבריה, אשר היו למורת רוחה. הנה זה פערה פיה לבלי חוק... לְכִי לך ואל תרהיבי עוד לבוא! נתנה עליה בקולה, ותלך ותסגור את הדלת.

אפרים קרא שלש דלתות וארבעה ויוצא גליון גדול, הרצוף בתוף המכתב, וישתומם. אחרי—כן הגיח לפניו את המכתב עם הגליון ודבריו בנתת נשמעו:

אך יד הי' תעשה כל זאת!..

לבב דוד ורחל נע עד מאד מדבריו אפרים האלה.

— אלה דברי חזנאים וחברות, אשר הפר פרץ! הגיד אפרים. בהודותו באצבעו על הגליון.

הדבר יצא מפי אפרים לפני דוד ורחל הלבינו והאדימו חליפות ויהיו בחולמים. וכמו הנה קם דוד מעל הכסא ויקרב אל המטה ויפרוש כפיו בתחנונים אל אפרים.

— בתי! אמר אפרים. הפעם אשאל את פיך... הפעם אפיר משפט חבנות ואשאל את פיך!..

רחל קמה גם היא ותעמוד אצל אביה ותסתיר פניה מבלי דבר דבר. — שרה! אמר אפרים, גשי הנה ונברך את בנינו. מי יודע אם יחינו ה' לְכַרְכֵּם אתך יחד תחת חֲפָתָם.

אפרים ושרה שמו ירידם על בניהם ויברכום... דוד ורחל תקעו כף, וכרגע נשמע בחדר צליל נשיקת-אהבה חדא'שונה...

..... בעוד שמננת ימים חזקה מאד מחלת אפרים ויגוע וימת. —

לד

שָׁב לְמָקוֹמוֹ.

עבר קציר. כלה קיץ וקול השופר הנה זה נשמע בכל מושבות בני ישראל!

וכתקוע בחדש שופר, וְשָׁפַף על בני ציון רוח תפלה ותחנונים; שערי הצר־מות נפתחים וכל איש הולך ברגש לחונן עפר אבותיו ולחלות פני ה'. הבא לשפוט את הארץ, כי ישפות שלום אל החיים ואל המתים! —

גם בְּתַסְכֵּיהָ, עיר מעער, פתוח שער החצר ההוא. הבקר אור ואנשים ונשים וטף נקהלו ובאו שמה, וקול שאונם וזעקתם נשמע עד למרחוק. פה אלמנה במר תכבה על קבר בעל נעוריה וצרתה לפניו תגיד: כי במותו שָׁכַח מְשׁוֹשׁ לְבָהּ, היו בניה שוממים, כי אין אב... כי ימָךְ מְקַרְבָּה וידלוף הבית, גם הקיר נשוי והגדר דחוייה... כי הפרה האחת, אשר

מחלבה אכלה ועוד מברה לאחרים בער קשיטות אחרות ותקח לחם וטרף ביתה, הנה היא מתה השנה הזאת במגפה! — ושם קול ברמה נשמע, נהי בכי תמרורים, אם רחמניה מבכה על בנה, אשר היה גדול מרובה וכל מחמדים, ובדמי ימיו ירד שאולה. פה יכרעו ויפלו אנשים על קברי אבותם וישיחו במר נפשם; תזל כפלה אמרתם, כנחל שוטף ובמים מקרים במוקד; ושם תיפב אשה עצובת רוח, ושרה הקבורה תמדר בחבל-בר; תריר בשיחה ותתמדר על קברות קרוביה, לבקש רחמים על בן במנה החולה. ובקול הבכי והנהי תחד אנקת העורבים, הנעלים פתאם בשאון והמולה מעל ראש אקיר, כי הרעישום כארבה הנערים השובבים, בהתרפקם על עצי לוז ותפוח. לכרות להם מקלות-יד ולקטוף פריהם, אשר לא טוב למאכל; גם צעקת העניים. העומדים בפתח השער וקוראים נדבות ליוצא ולבא. — על הדרך, המשתרע למישרים פתקת-רחוש בכה אצל שרה-הקבורה, ינהרו ארזות אפרים, מובילים העירה עצים ותבואת הגן-הדרש ויבול גנים, גם אפרוחים ושכונים לבנים וביצים וכל מקר. אך חלפו למו העגלות האלה, והנה מיער צומח עצי ברושים רעננים, הנשקף מרחוק, עולה בתימרות אבק עוד עגלת-אפר אחת. רתומה לשני סוסים שפלי הקומה, הרוחרים ברתרות דהרות קטנות, ולפניהם מקפץ ומדלג עיר-בן-שנתו רצוא ושוב לרגעים בקול מצהלות. בתוך העגלה יושב על מצע תבן איש עוטה מעיל, מהירש ורומם כפסל. רק אצל חצר-מות. נגע האיש בעורף האפר והורה לו בידו, כי יסור שמה.

והאיש נדהם ונפעם מאד ומראה פניו כפני איש מכאובות וידוע חלויו. אשר שולח רוזן בנפשו: עיניו כלפידים ועל שפתיו באש צרבת, ובקברת הוא משיב הרוח באפיו. בדרתו מעל העגלה, הקריב אליו אחד מהעניים, איש זקן ורע תואר, הוא אברהם-מלמד מברנו, ההולך כעת שחוח ומשעננו בידו מרב ימים, בא והשתחוה לו לאגודת כסף, ויתן האורח נדבת ידו לאכיון זה וילט פניו באדרתו ויצער הלאה.

ובמעט קט הוביל המקבר את האורח אל אלון-בכות. ושם קבר אחד גדול עם שלשה קברים קטנים סביבו, הנשכחים מני רגל וכל איש לא הרריכם להוריר עליהם דמעה, ובמעט לא נפרו מרוב דשא עשב. הצומח עליהם למכביר. הוא קבר אם בתוך שלשת בניה, אשר בחייהם ובמותם לא נפרדו! —

בנפש סוערה נפל הארח על הקברים האלה וישכב דומם זמן רב, ובקומו היו עיניו מקור דמעה ובלבנת לחיו התנוצצו שני כתמים אדומים — תן המות, אשר על פני מני-שרפת. והאורח הוא מדבר על לבו, רק במסתרים תבכה נפשו וקולו לא ישמע. ואחרי עמדו ככה עוד רגעים אחרים הבח כף אל כף וילט שנית פניו באדרתו ויפן וילך! ...

לא ארכו הימים ונפתח עוד הפעם שער חצר-מות בהסדיה, והארה

הנזכר הובא במִשְׁה ויקבר. תחת הָאֵלֹן, אצל ארבעה הקברים הראשונים, ועל קבורתו הקימו מצבת—אבן, היא מַצֵּבֶת קִבְרַת אֶלְקָנָה עד היום! ...

* * *

בעוד ימים אחרים קבל דוד בכסלון אגרת וכתוב בה לאמר:
 "בטרם אֵלֶךְ ואֵינִי נכספה נפְשִׁי לְדַבֵּר אֵתְךָ עוֹד מֵעַתָּה; כִּי מֵעַתָּה נִקְרָא
 יְקָרִיךָ בְּבֵיתִי, בְּקִיץ הַחֹלֶלֶךְ, אֲהַגֶּה רַק בְּךָ, וְאֶךְ לִשְׁמֶךָ וּלְזִכְרֶךָ תֵּאֵדָה נִפְשִׁי;
 וְלֹכֵן שְׁאֵרִית כַּח אֲחִיזָּר בֵּית אֶפְפוֹנִי חֲבִלִי—מוֹת, לִכְתוֹב הַטּוֹרִים הַמַּעֲשִׂים
 הָאֵלֶּה, נוֹסֵף עַל דְּבָרֵי מִכְתָּבִי הַגָּדוֹל, הַרְצוֹף בּוֹה, אֲשֶׁר כְּתַבְתִּיו וַתִּתְמַתּוּ
 בְּצַד רוּחִי, עוֹדֵנִי בְּצִלְמוֹנָה וְאֲשֶׁר בִּקְרֹאֲךָ אֶת כָּל הַכְּתוּב בּוֹ תִּבִּין, כִּי לֹא
 יִכְוָלְתִּי לְהַתְּוֹדֵעַ אֵלֶיךָ שְׁמָה, וּתְרַגִּישׁ צִרְתִּי לִבִּי, הַנִּלְחָץ לְהִתְאַפֵּק וּלְעֲצוֹר בְּעַד
 עֲשָׂתְךָ רִגְשׁוֹתַי, בְּרֹאוֹתַי אוֹתְךָ פִּתְאֹם בְּכַבּוֹד תִּפְאָרֶת אֲדָם, אַחֲרֵי נִסְתַּרְתָּ
 מֵעֵינֵי מֵעַתָּה שְׁלַחְתִּיךָ בְּחֻרְף אֶל אֶרֶץ נִבְרִיָּה... בְּנִי, הַנְּנִי מֵת! הַנְּנִי מֵת
 בְּנִי בְּלֹא עֲתִי, וּמֵחֵר אֲנִי עִם אִמְךָ, עִם אֲחוֹתְךָ וְאֶחֱיָךָ, אֲשֶׁר זֶה כְּשֵׁנִי יִרְחִים
 הַתִּנְפְּלָתִי בְּלֵב רוֹי עַל קִבְרֵיהֶם! בְּנִי, הַנְּנִי מֵת בְּאֵין מוֹסֵר וְחוֹרֶת חַיִּים,
 בְּעוֹן אֲבוֹתַי, אֲשֶׁר הַכְּשִׁילוֹנִי מִנְּעוּרֵי בְּרִכְתִּי הַהֵנוּךְ וְנִעְתּוֹ בִּגְתִּי אֲדָם
 וּכְשִׁרְוֹנֹתִי בִּקְרִבִּי; בְּעוֹן אֲבוֹתַי, אֲשֶׁר לֹא לְמַדּוֹנִי לְהוֹעִיל וּלְהוֹצִיא כְּשִׁרְוֹנֹת
 נִפְשִׁי לִפְעֻלָּם, כְּמִשְׁפַּט הָאֲדָם בְּאֶרֶץ; בְּעוֹנִים נִכְשַׁלְתִּי בְּצוֹק הָעֲתִים וְהִיִּיתִי
 גִּבֹּר לֹא יִצְלַח בְּיָמֵי; בְּעוֹנִים לֹא יִדְעִתִּי לְהִלָּךְ נֹדֵד הַחַיִּים וְהַנְּנִי מֵת עֵתָה
 בְּנִפְשׁ מֵרָה! אֵךְ זֹאת נִחְסַמְתִּי בְּעֵינַי, אֲשֶׁר אֵתָה בְּנִי, מִחֲמַדִּי, תִּנְיָשֶׁר דְּרַכְךָ
 יוֹתֵר וְתִשָּׁב לְקֶת, וְחִיִּיתִי וְרֹאִית בְּטוֹב גַּם אִם לֹא יִרְשֶׁת כְּמוֹנִי בֵּית וְהוֹן
 וְאֵלֶבֶי זֶהב וּכְסֵף... הַנְּנִי מֵת, וְמִי יִתֵּן וְעִמִּי תִּמּוֹת בַּעֲרוֹת דּוֹר הוֹלֵךְ.
 וְדוֹר בֹּא יִשָּׁיֵב צֶעַר כְּמוֹךָ! מִי יִתֵּן וְיִתְּמוּ מִחֲסִיֵּאֵי אֲדָם וְיִהְיֶה שְׁלוֹם וְאַמֶּת
 בְּיָמֶיךָ! מִי יִתֵּן, אֲשֶׁר בְּנִינִי יִהְיוּ בְּנִטְעִים מִגְּדִלִים וּמַחֲנוּכִים בְּנְעוּרֵיהֶם כְּמִשְׁפַּט
 וְנִחָה עֲלֵיהֶם רוּחַ דַּעַת וִירָאָתָהּ, וְהַמְּשִׁים עֲקֻלְקֻלוֹתֵם יוֹלִיכֵם ה' אֶת פּוֹעֲלֵי
 הָאוֹן, שְׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל!.. שְׁלוֹם לְךָ בְּנִי! זָכוֹר נָא אֶת אֲבִיךָ הָאוֹמֵלֵל,
 וְבֹא לַעֲתוֹת לְבָבֹת עַל קִבְרוֹ וְעַל קִבְרֵי אִמְךָ וְאֶחֱיָךָ, אֲשֶׁר מָתוּ מִעוֹצֵר
 רַעָה וְיָגוֹן... הִנֵּה קִדְמוֹנִי מוֹקִישִׁי מֵת, וּבְצַר לִי אִקְרָא לְךָ עוֹד הַפֶּעַם
 שְׁלוֹם!.. סוֹף דְּבַר, אֶת הָאֱלֹהִים יִרְאֵה וְאֶת הַקּוֹת הַחַיִּים שְׁמוֹר, כִּי זֶה כָּל
 הָאֲדָם! — קִרָּא נָא אֶת מִכְתָּבִי הַגָּדוֹל וְהַתְּהוֹם, קִרָּא בְּשׁוֹם לֵב אֶת אֲרָחוֹת
 חַיִּי, הַכְּתוּבִים שְׁמָה, וְהַתְּבוֹנֵן שֵׁם לְאִמְרֵי פִי בְּדַבֵּר הָאֲנָשִׁים הַפּוֹשְׁעִים: אֵיךְ
 יִשְׁכִּילוּ אֱלֹהִים לְהוֹרוֹתֵם בְּדֶרֶךְ, לִמְעַן לֹא יִחְטְאוּ עוֹד; וְאֵיךְ בְּתַחֲבוּלוֹת
 יִשָּׁיְבוּ אוֹתָם מֵעוֹן; כִּי רַבָּם נִדְּחוּ לַעֲשׂוֹת רַע אֵךְ מִרְּוַע מִצַּבִּים וּמִצּוֹק
 הָעֲתִים; וְאֲשֶׁרִי מִשְׁכִּיל אֶל—חוֹטֵא וְהוֹשֵׁב עָלָיו מַחֲשֵׁבָה, לְהַשִּׁיב אִישׁ מִדְּרֹט
 הָרַעָה וּלְהוֹצִיא יָקָר מִזִּילֵל... לְמַצֵּעַר, הוֹעֵלְתִי מֵעַתָּה מַחֲטָאִי, וְאֲנִשִּׁי נִחְלָצוּ

מרחי והשיגו כעת ארחות היום. . . . . שלום לך בני! ופקוד לשלום את שמעון וברכתו בשם אריה, אשר הוא דודו ואביך אלקנה!"

לה

מִקֵּץ הַיָּמִשׁ שָׁנִים.

באחד מִבְּתֵי-הַחֲצֵרִים, הַבְּנוּיִם בַּהֲרַת-חֵן בְּשָׂדֵי-יַעַר מִקְרֵם לַעִיר כְּסָלוֹן. הִתְעַנְּנוּ לְמוֹ בְּקִיץ, לַעֲת מִנַּחַת הָעֶרֶב, רַעִים אֲהוּבִים וַיִּשְׁיבוּ אֶת לִבָּם. בַּמָּקוֹם הַהוּא שָׁכַן דוֹד וּבֶל בֵּיתוֹ, הַלֵּךְ לְהַרְגִּיעוֹ מִמַּעֲשָׂיו הַרְבִּים וּמִמַּעֲמָל נַפְשׁוֹ בַּמִּקְנָה וּקְנִין וּלְהַחֲלִיף כַּח. — הַזְּמִיר הַחַל לָרֶגֶן מוֹצָאֵי עֶרֶב בְּנִגִּינוֹתָיו הַנִּפְלְאוֹת וַיִּשְׁתַּקֵּן לְאַחַד אֶחָד צִפְרֵי הַיַּעַר וַיְבוֹשֵׁוּ לְהַשְׁמִיעַ קוֹלָם עִם נְעִים זְמִירוֹת בְּעִלֵּי הַכִּנּוּפִים; רַק הַקּוֹקִיָּאָה עוֹ-הַפָּנִים, נָתַן מִרְחוֹק קוֹלוֹ וַיַּעֲבֹר מֵעֵץ לַעֵץ וַיִּקְרָא; גַּם הִשְׁלֹו הַשְּׁמִיעַ אֶת הוֹד קְרִיאָתוֹ-הַמְּשֻׁלָּשֶׁת, מִבֵּין תְּכוּאוֹת הַשֶּׁדֶה, מִכּוֹן שִׁבְתּוֹ; וְלַעֲתוֹת הָעֵץ יִנְשׂוּף-הַסֵּלַע אָף הוּא לְהוֹלִיף קוֹל יִלְלָתוֹ מִתּוֹךְ הָעֵצִים הַנְּבוֹכִים. הַשֶּׁמֶשׁ בָּבוֹאוֹ צָדָה יָרֵה חֲצִי אֹרֻזוֹ עַל הָאֲדָמָה וַיַּפּוּזוּ גִזְעֵי הָעֵצִים וַיִּשְׁמַלְת רָחֵל, הַמִּתְהַלֶּכֶת בְּגֵן לְרוּחַ הַיּוֹם, נִשְׁעֲנַת עַל יַד דוֹד אִישָׁה. אֲהֲרִיהֶם הִתְהַלֵּךְ שָׁמְעוֹן הָרוֹר בְּלְבוּשֵׁי תֵלְמִיד בֵּית-מִתְחַכְּמֹנִי עִם שְׁנֵי חֲבֵרִים מִקְשִׁיבִים חֲכַמַת הַרְפוּאָה, אֲשֶׁר בָּאוּ אִתּוֹ, לְבַלּוֹת בְּתוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ יְמֵי הַחֲפֵשׁ וְהַדְּרוֹר בְּנַעֲיָמִים; הוֹלְכִים הָלֹךְ שְׁלוֹבֵי יָד וּמִתְבָּרְרִים, מִחַ לְהִיטֵב מִצַּב הַיְּהוּדִים וּבְתֵי סְפָרִיָּהֶם, אֲשֶׁר בְּדָבָר בְּעֵתוֹ הָעִיר בִּימֵים הָהֵם אֶת רוּחַ כָּל מִשְׁכִּיל וּמוֹדֵעַ לְבִינָה. — אֲצֵל כֶּפֶת הַגֵּן הַמְּעֻלָּפֶת פֶּרְחֵי חֲמֹד וְסוּגָה בְּנִמְטָעֵי נַעֲמָנִים וּפּוֹל, הַמִּתְפַּתֵּל עַל מִקְלּוֹת, שֶׁחָקוּ שְׁנֵי יוֹדִים יָפִי מְרָאָה, אֲשֶׁר יִלְדָה רָחֵל לְדוֹד. שֵׁם הַבְּכוֹר אֲפָרַיִם וְשֵׁם הַשֵּׁנִי אֶלְקָנָה, כִּשְׁמוֹת אֲבוֹתָם. פֶּעַם הַחֻזִּיק אֲפָרַיִם בְּאַזְנֵי כֶּלֶב, הַמִּשְׁתַּרְע לָרְגֵלוֹ בִּידִידוֹת. וּפֶעַם לָקָה אֶת תְּתוּלוֹ הַקָּמֶן, שֶׁאֵהָבָה נַפְשׁוֹ, וַיִּטְמְנֶהוּ בַּחֹל עַד צוּאֵר, לְשִׁמְחַת לֵב אֲחִיו הַצִּעִיר, הַקּוֹרֵץ בְּעֵינָיו, מִלָּל בְּרִגְיוֹ וּמִוֹרָה בְּאַצְבָּעוֹתָיו מְרוּב גִּיל וְתִרְבָּר עוֹד אֵין בּוֹ. אֲצֵל־יִשְׁבָּה שָׂרָה וְתִדְבֵּר עִם אִשָּׁה כְּבוֹדָה אַחַת, רַעוּתָהּ מִנְעוּרֶיהָ, אֲשֶׁר בָּאָה מִן הָעִיר לְשִׁחַר פְּנִיהַ וּלְהַתִּיעֵץ עִמָּה עַד כֹּה וְעַד כֹּה עַל אֲדוֹת בְּאַפָּה תְּנוּר, אֲשֶׁר

תאפה ליום תהונת בנה, מעת לעת תחבק שרה את נכדיה הנעימים ותנשקם מנשיקות פיה, ובשמחת לבב תספר באזני רעותה את אושר בתה ואת גורלה הטוב, אשר יאהבנה אישה כנפשו, אף גם איתה, תותנתו, יכבר כאם, וברוך ה' כי טוב לה עמו. מי יתן, תאמר במועל יריה, והיו כל האנשים טובים וישרים כדור חתני, וכל הבעלים יתנו יקר לנשיהם כמוהו! .. אבל—תתאונן פתאם וקדמנע תדמנע עינה— אבל מדוע מת אפרים ועיניו לא תראינה בטוב בניו! הלא רבות עמל האומלל הזה בחיי הבלו ולא ירע נחת... מאד מאד תשתומם האשה הכבודה בשמעה דברי שרה על אדות תתנה. תתבונן ותביט אחרי דוד ותאמר בלבה: מי יורע, אולי באמת יתכן דרכו ויוכלו להיות יחודי ישר גם במלבוש קצר... מי יורע, אולי ישנו בקלינו ודרכם לא יתכן... ובאמת הכי על כל פשעיהם יכסה בנר ארוך? — מן החרד נשמע קול ענות, שמה ישבו בפתח הפתוח אל הגן. נחום הקטחי ויצחק המורה בבית הספר וביניהם נער אחר ויתקופחו יחדו, לעומתם ישב יונתן מחריש ודומם ויקרא במכתבי-העתים העברים, אשר לפניו על השלחן. לקול המתוכחים בא דוד הביתה עם אתות מרעו וישאל, מה היה הרבר.

— בעיני יצחק לא ייטב שירי על ארבע תקופות השנה, הנדפס במכתב— עתי זה, השיב נחום, בהביטו בנאוה ובוו על איש ריבו, הוא מבקר ואומר: כי לא יפה אמרתי: "נאוו פירושלם תתים" — הלא כתוב הדר הוא! .. הוא ישנה להאמין, כי בהיותי עובר כעת על משמרתי במכס—היון שכחתי שפת עבר, האתבה לי... ומבלערי זאת אם המוצא לאור הרפים שירי, הנה בשח טוב הוא מאד ואין בו סלף ומי ילעג לי הפעם, אומר לכל כי סכל הוא וחסר מעם...

דוד שחק והחזיק ביד נחום, להרגיע את רוחו.
— בעיני לא ייטב כל המכתב—העתי הזה וכל הכותב בשפת עבר, אמר תער בהביטו להתלמידים, והאמין למצוא בזה חן בעיניהם. "לשון עבר איננה שזה בנזק הרב, אשר תסבב ליהודים, כי אנשים רבים הגדולים באמת ובעלי כשרון, אשר היה ביכלתם להועיל ולפעול הרבה לטובת בני עמנו, יכלו בשפה המתה הזאת את עתם, לא לעזר ולא להועיל, וזו עמלו בלשונות אחרות ובספרות נכרים השפיקו, כי אז אין חקר להטוב, אשר עשו לבני עמם ולכל האדם בארמה".

יונתן הביט להנער ההוא באחת מעיניו ומבלי השיב דבר הסב פרגע פניו ממנו, כאומר: מה אדבר עם נער נכוב כזה... אולם אחד מתלמידים, אשר הבין שפת עבר, לא יכול להתאפק והשיב לו רבר:

— לא כן דברת, כאשר לא ידברו נכונה עוד אחרים ממנו, כי עשות ספרים בלשון קדשנו לא לעזר ולא להועיל, ונחפוך הוא, אשר רבר מעיל

הוא מאד, כי בזאת יתנו לעמנו מעט דעת ומעט אמרי בינה מחכמות הגוים אשר שפתם זרה להם מבלי יוכלו להבינה. הן שפת עבר ילמדו כל בני ישראל, וכמעט אין נער אחד, אשר לא יבין אותה אם מעט ואם הרבה; ולכן בקראם דברים מועילים וערבים בלשונם הזאת יוסיפו לקח ויקנו תחבולות לבקש אתריבן דבר חכמה בינה גם בלשונות הגוים. ועיני ראו הרבה נערים, אשר לא שמעו שפת עמים וכעת הם חכמים מחכמים. אך שפת עבר שפכה עליהם רוח דעת, אך היא נתנה בלבם התשוקה ללשונות העמים ולחכמתם. ואמרי פי אלה, הנה מיוסדים על קורות השכלת היהודים בימינו במאה הזאת, אשר אין מי יזכרם, כי רק בדרך הזאת נלך למעלה להשכיל."

— עוד זאת אמור לו, ענה דוד אף הוא חלקי, צא, צא, תאמר לו. צא ולמד מה נעשה בספרות העברית מעת היותה זה יותר משלשת אלפי שנה! בעת השק הבערות כסה ארץ וערפל הסכלות לאומים, אז הנה זה רבו כמו רבו בקרבנו סופרים אנשי רוח: גם משוררים ומלצים, גם חכמים ונבונים. גם חוקרים ויודעי בינה לעתים היו לנו. הלא המה עם חכמי הערביאים גם יחד. הופיעו אור ההשכלה על אירופה בראשיתה, ומהם למדו צדק ורעת כל יושביה, ככתוב על ספר דברי הימים. — האמין לי, הוסיף דוד לדבר. בפנותו אל הנער, כי לא אשים בך חטא, אשר לא רברת נכונה. רק על פרעות החנוך בקרבנו חרה אפי. הנה בקרבנו: או כי אף בצלם יתהלך איש ועד נצח לא יראה אור ההשכלה; או כי פתאם יצא מאפל הבערות לאורה; על כן רחק משפט ממנו. הלא כה דרך כל הטועמים פתאם מעין הדעת, אשר יבעטו בתחלה וישן מפני חרש יוצאו עד כי ישופו מעט מורשי לבם ובאחרית הימים יתבוננו בינה. משפט אחד בזה לגוי ואדם יחד... בארצות המערב, אשר שם הביאו היהודים לבב חכמה זה כבר, הנה עתה ילדיהם בקרבם יקדישו יקרהלאומי ובכבוד הספרות העברית יתימרו!

— קול קורא היום במכתבי-עתנו, דבר יונתן בהגיתו העלים על השלחן, קול קורא שם היום: "פנו דרך החנוך, ישרו בקרבנו מסלל לאלהינו, כל דבר-אמת יגשאל וכל מבשול יקסלה וישפלו, והיה העקוב למישור ותתירה והחכמה יחרו הקים!..."

— אמן! ענו כל הנציבים, מי יתן, והקול הזה לא יהיה קול קורא במקדש!...
— עד כה ועד כה פנו השלחן ואשימה את לחמי עליו, כי מש ען לחם ראשית דעת... אמרה בשקל טוב רחל, אשר באה הביתה בעת נדברו הקעים, ונערותיה אחריה נשאו מאכל ומשתה, ובספל אדירים הקריבו המאח וחלב.

— ברוך מעמך! קראו כל האנשים בשמחת לבב, וישבו לאכול ולשתות. —
המה מיטיבים את לבם והנה איש לבוש בדים, כבני ארץ הקדם, נטה

מצי ארח ובא אל הבית וידבר תחנונים.
הבו לי בני ציון היקרים! הבו נדבת ידכם לאחיכם העני, אשר
השתתפה לה בהיו הקדש בירושלים, ועל קבר אִמְנו רָחֵל שפך שיתו!
כל היועבים כביב השלחן הביטו לראות באיש ירושלים.
נָקֵד שִׁפְפוּרֵי-אִפְרַיִם! קרא יצחק בבהלה ופגיו הורו.
יִכְנֵס הָרוּחַ בְּאִבֵּי אֲבִיו! "נהמה שרה על הארת ותסב פניה ממנו.
— לוי!.. צעק נהום בתמהון. מה לך סוכן קדוש, קוקיאה יקר. מה
לך ולבגדי החמורות האלה?
— אין עוד מה לעשות בתבל, פִּצּוּק הַעֲתִים ההם! אמר לוי בשתוק מר.
מיום ליום יסעטו הפתאים והבוערים בעם יבינו!..

תוכן

פרק	צד
א	הפיר ברית 1
ב	אחד חכם ואחד תם 6
ג	ברוך הבא 12
ד	בקשתי ולא מצאתי 20
ה	ברח! 23
ו	הבוקקים 26
ז	הספר התתום 29
ח	ואלה תולדות פרץ 31
ט	עמל ורעות רוח 33
י	הבקרת 39
יא	וצפיר העזים הגדיל עצומי 44
יב	מתהפך בתחבולתי 49
יג	שבת אחים גביהד 53
יד	לא לתתם הלך ורזיר אצל ערב 57
טו	עמי בעצו ישאל 64
טז	מרבן עולה ויורד 69
יז	תוף ומרמה 73
יח	הודעני נא את־דרכך 79
יט	המכתב 82
כ	מפי אריה 89
כא	חץ פתאם 96

אזהרה

לכל יויד שום איש להעתיק את הספר הזה אל אחת הלשונות
ולהדפיסו הן במדינה זו והן במדינה אחרת כבלי קרת רשות מהמחבר
וכל העובר עז ענוש יענש לפי חוקי הממשלה ירה.
